

+
doyo fando dize q antece la capellanja del
señor Carranca ingeniera sea ochodras dize de
sede fando de nje equipen tos y en queta
y lno b amemoria de lo qual firme a qui
mi no bre ~~francisco jaxo~~

R. 30931

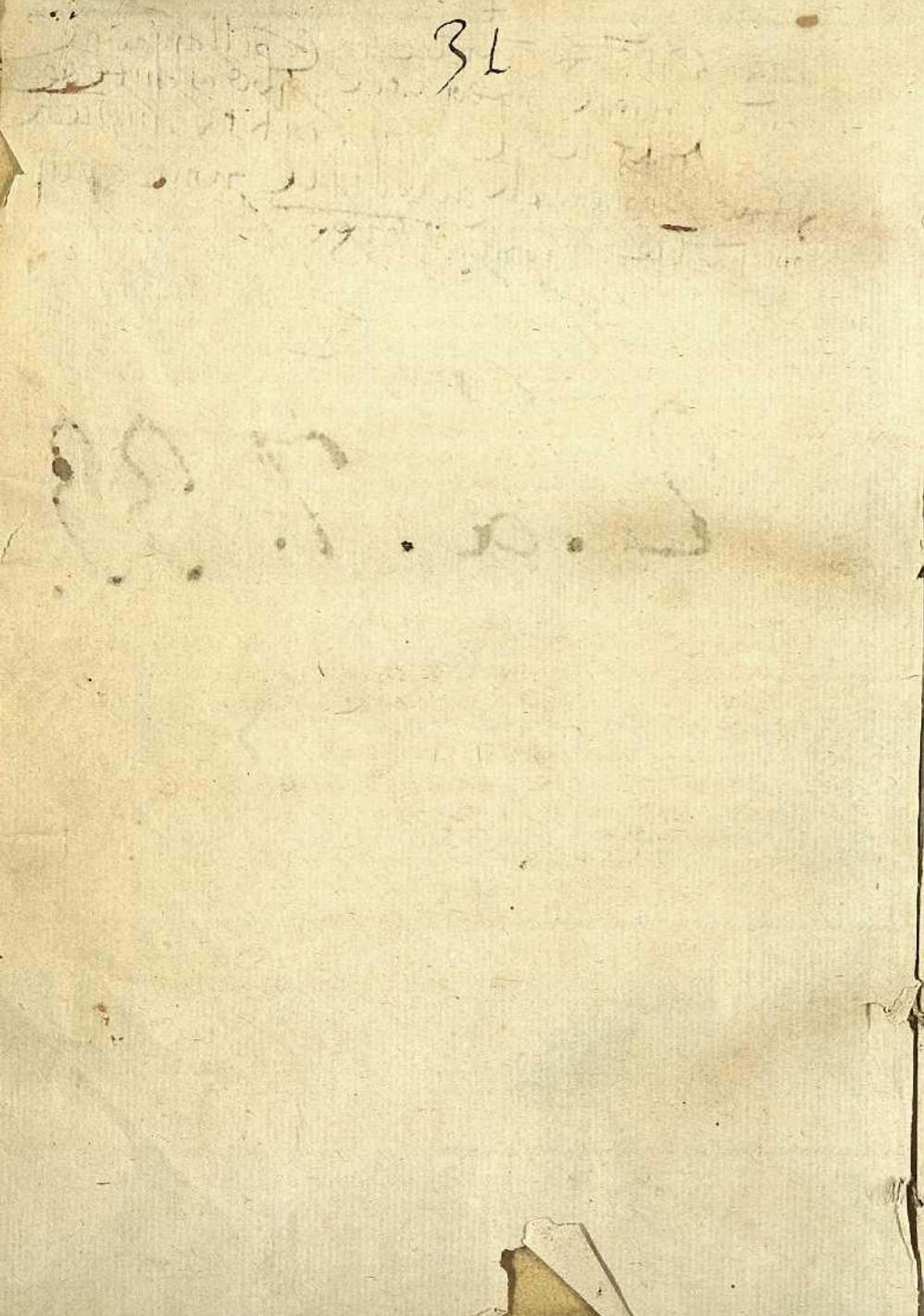
~~612~~

~~2.a. 7. 33~~

Caja
re-31

~~3 a 8 9~~

31

**Cynder librorum qui in
hoc volumine continent**

Irabiliū divi norū humanorūq; volumina
quatuor. Primum videlicet de mirabilibus sacre scri-
pture. Secundū de mirabilibus propositionibus bea-
tissimi Pauli apostoli. Tertium de propugnaculo re-
ligionis christiane. Quartum de mirabilibus mundi se-
cundum Ptolomeū / per lucidē a domino Simphoriano cōperio
lugdunē patritio serenissimi ducis calabrum ⁊ lotbaringorum pri-
mario corporis consillario distincta.

Primum volumen.

De mirabilibus sacre scripture in quo sunt **lib. ij.**
Primus est de moysi pentateuco ⁊ prophetis.
Secundus de novo testamento prenotatur.

Secundum volumen.

Mirabiliū ppositionū divi Pauli apostoli Theozemata. **ll. vi.**
Primus in epistolam ad Romanos.
Secundus in primā ⁊ secundā ad Corinthios.
Tertius in epistolam ad Galatas.
Quartus in epistolas ad Ephesios ad Philippēses ⁊ Collossenses.
Quintus in epistolas ad Thessalonicenses ad Timotheū ⁊ Titū.
Sextus in epistolam ad hebreos

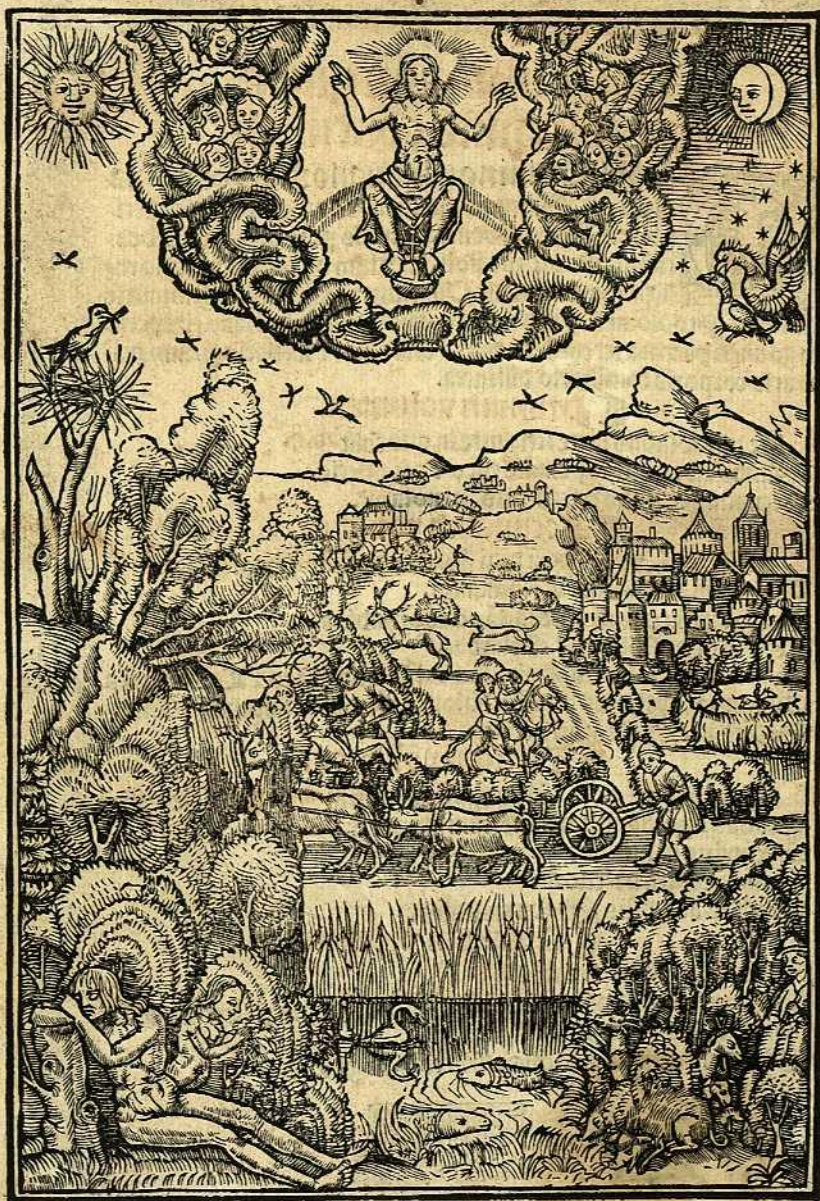
Tertium volumen.

Mirabile religionis xpiane ppugnaculū in **ll. liij.** partiales pttitū.
Primus apologeticus aduersum gentes.
Secundus in iudeos.
Tertius contra hereticos.
Quartus aduersus Nabumetenses.

Quartum volumen.

De mirabilibus mundi **lib. ij.**
Primus de moribus ⁊ mirabilibus gentiū ⁊ prouinciarum orbis
scdm tabulas ptolomei.
Secundus ciuitatum totius orbis catalogus.

Hieronymus papiensis diui Aur.
augustini canonicus regularis Sumpbortano cō-
perio patritio lugdunensi bonarum omnium artium
ac medicine totiusque litterature viro clarissimo.

Salutem.

Istius proflus id abborreret alienumque esset ab ore christia-
ni viri (multoque magis religiosi et presertim sacri fla-
minis candidati) ex infausto euentu sinistram incusare
fortunam: utpote que iuxta gentiliu errores in discreto lectu
plerumque omnia versat mihi cerre satis conquerendum
infuriarum. Et agendum fore arbitrarer contra eam optime mi Sumpbo-
riane clarissime. Nam ut te ac Jacobum illum Fabrum viros toto or-
be in cunctis literis famigeratos (quos ex libris atque omniparite publi-
losophie monumentis nouerim) conspicarer (cum quedam pro pientissimi-
ma religione nostra implozanda essent ductu atque auspicijs reueren-
dissimi domini episcopi parbisiensis in curia christianissimi regis) assi-
gnatus ego comes vni ex primoribus nostris libenter hac potissimum
causa (ut obiter vos alloquerer). Et ratio non sine maximis dispen-
dijs atque laboribus per alpinas niues et spatia longa viarum iam fe-
re elapso Triennio in Gallias usque traieci. Neque tamen (visu solui sa-
cro illo numine Fabrum) videre te potui o preclarissime Sumpbortia-
ne Champerij Galliarum columen: atque vna cum Sabro in cunctis lit-
teris lux: decore: amor atque delictie. Nam cum deuenissem lugdunum exte-
plo accessi ad lares tuos: rogans si quomodo quem tandem exoptaram al-
loqui possem. Responsumque perbenigne est a vernaculis te apud il-
lustrissimum lorbozingie ducem morari. Deu quos tunc sensi ardoris
stimulos: quasue vrentis pectora atque intima faces. Ita ne nil fata
(aiebam) irrisum in ipsis optimis votis complurimum voluere. O flus-
tas rerum vices. Casusque minaces o deceptorum vota caduca virum ia-
cta est alea: atque in portu naufragium feci abscessi tandem tristis ac
merens cum sepe tamen aliqua te forte in reditu nostro reperiendi do-
mi progredior ultra in galliam celticam ad fabrum lutetie in ameno
Celo comorantem: Conuenio virum contemploz alloquor amplexor
simulque ab ipso humanissime recipior atque deosculor. Adstabat illi cir-
cumque fouebat latus Carolus quidem iuuenis elegantissimus satis li-
berali forma studiorum ipsius fabri sectator et alumnus quem quasi pu-
tasses alterum Alcibiadem Socratis / Platoni / Dionem aut Aristotelis
Theophrastum. Deus bone quanta tunc gestiebam effrena leticia. Nar-
rabam illis ardorem meum: pegrinationes: labores: discrimina atque iter assuz-
ptum: quoniam quanta urbe. Galliarum caput ingressus (iuxta illud diui Hiero-
nimi) aliud preter urbem querere. Jocu dabat vna mecum senex vti doctissimus

A ij

fic & in cunctis plus quod credi possit dulcissimus atque humanissimus ho-
spes. Afferens se & aliquando deuenisse ad nos in latium ut sacrarium
illud litterarum toto orbe famosissimum Joannem picum mirandulam prin-
cipem illustrissimum & bermolaum barbarum patritium venetum. De cu-
ctis litteris optime meritum videret & alloqueretur. Adiecit his qua-
si ad numerum Triuiratus marfilium illum fictum platonice philoso-
phie inter latinos primum legitimumque propagatorem. Comedabatque
apprime post bos politiani acerrimum ingenium ut ceteros in numero
pertranscam quorum suis queque is bonefatabat laudibus. At cum ego
te in medio istorum adducerem multa diximus ambo de laudibus tuis
in more fere panegirici utpote qui omnem philosophie partem exco-
luisses orphicas. Trismegisticas Asdepladeam / zoroastricam / Na-
gam / Pythagoricam / Socraticam / Platonice / Stoicam / Aristo-
telicam. Denique quolibet grecam romanam omnem atque gallicam excita-
sti atque in scriptis redigesti excussisti omnes philosophorum scedas no-
sti familias omnes / omnes sectas / omnes scholas omnia tu denique
placita / omnia dogmata / decreta omnia / archana omnia / misteria
omnia contriuxisti. Ecce dum hec agerentur: atque innumeris obruerem
questionibus explicandis venerabilem illum senem: ut probarem inge-
nium illius celestem ideam non quasi ab eo rationes exigens (cuius sa-
tis iam tibi probata erat auctoritas) sed merum ipsius iudicium ex-
postulans quid aperto animo ipse sentiret: proposui tibi multa de na-
turalibus multa de metaphisicis / multaque de theologis questionibus.
Qualiterque in pluribus platonem concordem faceret Aristotelem: at-
que ut erat promptus succinctusque ad omnia. Solutiones quippe tales
asserbat que a me certe non ut erudite responsiones sed ut diuina pro-
fus hauriebantur oracula. Et cum is Aristoteli plurimum faueat in nul-
lius tamen iuratus verba magistri ita miscebat interdum platonice que-
dam cum peripateticis ut suis queque propriis baud defraudaret lau-
dibus. Sic autem utriusque philosophorum est addictus: ut neque platonis
cui / neque peripateticus appellari gaudeat. Sed apostolicus totus
fideique symistes totus exundat in doctrina sacra: totus exuberat: totus
que raptatur ad dionysij ipsius ambrosiam ad sacros illius nectaris fon-
tes necnon ad hierosolimitanos amores: sed iam retrahendus calamus
qui nescit amoris frenum imponere iam ferme aderat hora secunda
noctis cum vix possem a sacris eius amplexibus diuelli: hora tamen iterum
pallebat ad reuerendissimi domini episcopi Cenam porrectoque libello que is me do-
navit egregie in pignus ac monumentum amoris erga me sui meque ite-
rum amplectens atque deosculans (non enim singula prosequor) Demoz
(inquit) sis nostri in orationibus tuis hieronymi filii: ibique ad simplos

rianum nostrum : cui me officiosissime commendabis : o duram aspe-
ramq; recessus nostri conditionem. Recedo tandem vt filius gembū
dus a patre flens euilans atq; suspirans ad amorem senis. Solabar
metamen aliquantisper sperans merorem meum posse facile tempe-
rare: si te Lugduni in patria reperirem. Quid plura Lugdunū iterū
ingressus audio te quoq; absentem vt prius sicq; totus in italiam re-
deo stomachatus memetipsum fastidians q̄ te videre non merui : sed
quid tum. Num potest quis cōtra genium aut fatum suum ire: sic dñ
(inq̄t poeta) voluistis: habeo. Testor mi Simporiane clarissime:
cum minime te viderim. Estuat tamen adhuc animus propter monu-
menta tua que legi / vt te videam: teq; amplectar (vt fabrum) anteq̄
moriar. Qd̄ nisi vinculo essem religionis astrictus: venirem iterū pe-
dibus manibusq; in galliam: vt Simporianum meuziderem: allo-
querer / amplectarer / introspicerem. Quare cum te videndi nulla aut
erigua certe sit spes: visum est ingenti ex amore: quo erga te iam
dudum irretitus sum acceleranti nuncio familiari meo epistolaz bāc
ad te dare. Et cognoscas quantum possint monumenta tua p̄cedara
ad alienos externosq; animos penitus immutandos: veramq; esse il-
lam. **D. T.** Ciceronis nostri sententiam in lelio nihil esse amabili?
virtute: nihilq; quod magis alliciat homines ad diligendum. Quip-
pe cum propter virtutem et probitatem eos etiam quos nunq̄ vidi-
mus quodammodo diligamus. Vale mi p̄clarissime Simporia-
ne: atq; amantem iugiter in pectore serua: cūq; scribes ad fabrū no-
strum: obsecro salutem meo nomine illi impartiri digneris. Et si te
quandoq; ad scribendas historias dederis (nisi totus monachus be-
nedicto astrictus es) memento interdū filiorum Augustini canonis
corum videlicet regularium: quorum apud gallos in sancto victore
Parisiensi. et apud diuam Venouesam celebrantur maxime venera-
bilis Ego noster Richardus: Adam ceteriq; plures. Iterum vale
O perpetuū litterarū decus Ex astensi vrbe cenobio. S. marie no-
ue ordinis canonicorum regularium sancti Augustini de obseruan-
tia octauo kalendas quintiles.

Epistola responsiua.

Simporianus champerius Lugdunensis Illustrissimi
principis domini ducis Calabrie lotbozingie et barri etc. pri-
marius p̄bicus Hieronymo papienti theologo insigni do-
ni. Aur. Augustini canonico regulari et p̄bphilosophie totiusq;
litterature viro clarissimo

Salutem,

Benuolen
tie cause p̄ci
pue.

Acturam me fecisse nobilissime italie putauerim Hieronymus quod te de facie non nouerim tanta in te eruditio: tam propensa in studia uoluntas tantus amor mei: que oia de tuis p̄cepi litteris. Solent enim morū doctrina morum sanctitas: auctoritasq; multum obtinere uirum: ad consiliandum animos trabēdosq; in beniuolentiā uel ignotos atq; etiam eos qui maxima locorum itercarpidine dirimuntur: illa quidem prior philosophos uiros altera etiaz christianos: postrema uero actuose deditos uite et negotijs vacantes illi trit. Similitudo primam copulam scōm charitas. Tertiam utilitas et cōmoditas parit. Et si cui de omnes insunt res uois penit homines ad se trahit: Cum autem in bernolao barbaro poltiano Iohanne p̄ico: marchio sicino fuerint et ad illorum dilectionē: uasta illa terrarum spacia fabrum nostrum stapulensem olim traxerint. mirū tibi uideri non debet si et gallos quoq; uiros in celtica gallia degentes et cōmoneant et trahant: cum natura mortalium auda peregrinatiōis sit: uariōrum populorum cultus atq; nationum mores agnouisse non solum uoluptarium est. Verum et in uita conducibile. siquidem hec cognitio hominē non solum oblectat: uerum etiā prudenti eredit atq; multisidū. Hinc ingeniorum fons et antiquitatis parens homerus uirum summe prudentie uirum ostendere cupiens cecinit multas illū urbes peragrasse multorumq; hominū mores perspexisse: cōsimiliter christianissimū ac religiosissimū preconio uirtutis extollit: qui peregrinatione multina non parū multa perceperit ad animū formandū uitamq; instruendam mire cōgruentia: qui alpinas montes transcendit. Galliam celticam penetrimas penetrauit: celtas philosophie cōsultissimos adiit: et uia cum illis et aristotelis p̄bia potauit. Qui iurē theologos explorauit: qui istar diuī hieronymi lustrator orbis / purgator animorum / domitor uitiorum / sititor scientie / spretor pecunie: habetur. Attigi pocula bec hieronymi: ut cum alios hominum atq; nostrorum studiosos laudarem tum hoc uolui: ut te maxie probare. Dabis tamen ueniā q̄ longiore interuallo officij interuissimum est et facile ac modeste ferēs: ac primū uelim ne ob eam moram putes mihi min⁹ iucundas litteras extitisse quando ita copiose ita ornate scripte sunt: ut uel ad Marcum Tullium: et Salustium (si modo uiuerent) mitti sint digne redolent quam tui etas ista patitur: optimam eloquentiam. Accidit insuper nitide orationi significatio quedam precipui amoris erga me tui: ut utrum agam nesciam tuam uel laudem eloquentiam uel admirer uirtutem. Nam amicitia presertim inter bonos conflata non

Italie uiri
l̄ratissimi
Celtica gal
lia id ē lug
dunensis.

Ingeniorū
fōs homer⁹

Erolam uiri
ris prudentia
Hieronymi
papensis
laus
Celite ingeniosiores
apud gallos
Diuis hieronymi sapientia.

Marcustullus
Salustius

modo est necessaria: quod predarus ait aristoteles: non solum frugis
 ara hominum generi ac salutaris: verum etiam et singularis quedam
 et eximia virtus. Quid enim aliud est: quod peripaterici dicunt ami-
 titia quod vel virtus quedam: vel cum virtute. Quippe que vel virtutis no-
 men ac rationem habere digna sit: vel a purissimis honestatis atque of-
 ficij vberissimis fontibus proficiat. Quod is qui emolumentis aut
 voluptatibus: aut vllis demum vel corporis vel externis rebus ami-
 citiam meretur non profecto quod longe a vero absunt: tam eadem virtus
 nominetur et probum. Dilligo ergo te: et amo quod crebro: qui humaniter
 atque ornatissimis litteris pulchritas amicitie foeres. Sed quid de ami-
 citia nostra plura disseram: que apparet liquido: atque extat: venio igitur
 ad epistole tue responsiones: quam nuper ad me misisti. Cuius gra-
 nitatem ne an suauitatem plus admirer nescio. Quod in galliam vene-
 ris vt fabrum stapulensem nostrum et chamberium tuum (quos ex libris leta-
 tus sum legimus) orpheum. Museum iustrasse prouincias: nouos adisse:
 vt eos quos ex libris nouerant coram quoque videret. Sic pythagoras
 in ephros vates. Sic plato egiptum et architam tarentinum laborio-
 sissime peragravit. Sic tu hieronime suauissime intrasti celtas: per-
 transiisti alpinos montes. Insubres allobroges. Celtiberos opu-
 lentissima gallie regna penetrasti: et ad extremum latissimo rhodano ane
 transmisso peruenisti luteriam parisiensium vt fabrum nostrum. Inter pau-
 cos discipulos de natura de moribus: ac de archanis theologie myste-
 rijs audires docentem et quem ad contemplationem sui gallia non traxe-
 rat: vni hominis fama perduxit est enim faber ex omni numero in hac flo-
 retissima gallia veluti quoddam probitatis lumen ac decus. Nam quam
 tribuit sibi natura bonitatem miscuit ille italia elegantiam vt nemo sit hoc
 vno dario: nemo prestantior. Habet enim selecta illa verba que non rho-
 danum aut lirium sed padum sed tyberim sed capitolium sapiunt quam-
 quam vt mihi videtur cepit thybris rhodanum et sequantem influere et quam-
 quam prisca illa romani sermonis puritas italiam non derelinquit tanto ta-
 men eam studio galli colunt vt prope surripere gestiant. Ad fabrum
 redeo quem (vt scribis) probares ingenij illius celestem ideam proposui-
 sti sibi multa de naturalibus multa de metaphisicis multaque de theo-
 logicis questionibus qualiterque in pluribus platonis concordem faceret
 aristotelem et cum faber aristoteli plurimum faueat: in nullius tamen ius-
 raturis verba magistri ita miscbat interdum platonice quedam cum peri-
 patericis vt suis quibusque (vt scribis) proprijs baud defraudaret laudi-
 bus: sic autem vtriusque philosophorum est addit: vt neque platonice neque peri-
 paterice appellari gaudeat. Sed aplicus totus fideique similes: totus exu-
 dat in doctrina sacra: totus exuberat: totusque raptus ad dionysium ipsi abro-

Quid amicitia.

Epistole responsio.

Omphens muscus. Pythagoras Architas tarentinus: Celtiberi. Rhodanus

Stapulense laudes.

Gallorum eloquentia.

Aristoteli fauet stapulensis.

Platonis et
Aristo. cō-
paratio.

Philoso-
phie plato-
nice et per
patetice dif-
ficultates.

Diuus tho-
mas.
Iannes sco-
tus.
Atri sancti
simi hie-
reus et dlo-
nssius.

Arillas
philoso-
phie a-
postolice

stiam necnō ad hierothei diuinos amores. Nec sunt que de fabro nos-
stro sentis. Sed non mireris Aristoteli plurimū fauere hoc enim ves-
teres pleriq; tum greci: tum latini fecere: Aristotelis alij: alij platonis
rationibus fauentes: et bec quidem probantes: illa resellentes. Fue-
runt etiam qui conuenire inter se duos philosophos summo inge-
nio niri sunt ostendere: vt apud grecos in plerisq; simplicius fecit:
apud latinos facturū se pollicitus est boetius: et iohannes picus lite-
rarum toto orbe famosissimus facere pollicitus est: an impleuerit ne-
scio. Nullū enim tale illius opus etate nostra venit in lucem. Spera-
bamus enim fore: vt vtriusq; philosophi: siue de rebus naturalibus:
siue diuinis: siue ijs que ad mores pertinent: siue ad differendi ratio-
nem: quā vocant logicen: expositionem aliquā comparationēq; a fa-
bro nostro aut ditoneo aliquando inuenirem? quomodo inuicē duo
summi viri: aut conueniant: aut discrepant: quibus id rationibus pro-
betur: et quid apud aristotelē materia et forma: quid apud platonem
magnū et parū quo pacto entelectia motus: quo per se aia mouetur
conueniat et vtrū prima: an secunda substantia potior sit: an forme ali-
q̄ separate sint: an prorsus inseparate: q̄ si separate: vtrum per se sub-
stant: an in seclis animi cōceptibus posite sint. Tū quomō Equoce
quomō vniuoce ens de entib; p̄dicet: vt ratio illa diuidendi q̄ philo-
sophie sep̄e plato appellat: idē cū demonstrandi scientia sit: vt diuer-
sum. An mundi bec cōpago ingenita atq; eterna an genita fluxaq; sit
an vero et genita simul: et ingenita atq; eterna: et quomodo genita quo-
modo et ingenita: tū bectum aia dici possit. Vtrū preterea de ip-
sius substantie an dūtaxat motus naturalis rerum causa sit atq; opifer.
Quintum ne simpliciu corporum dici celum oporteat: an vni ex quat-
tuor: quis preterea vltimus hominum finis censerī debeat: virtus ne:
atq; honestum: an scientia contemplandi: an vero vt neoticorū verbis
vtrā felicitas in actu intellectus vt thomas opinatur: an vero volun-
tatis vt iohannes scotus dici possit. His alijsq; buliusmodi summozū
philosophozū opinionibus: ne in singulis immoremur: plenos fore
libros stapulensis nostri ac ditonei existimabāt sed cum tot' sit faber
(vt scribis) apostolicus et ad ipsius. Dionysij ambrosiam: necnō ad
hierothei diuinos amores: totus erundet. Nec platonica flopidit
ne in philosophozū qui pbifici dicuntur spineta christianos ducat: apo-
stolica illa philosophia vtilior: que vitam et mores instituit platonica
enim philosophia doctos tantum facit: ista vero et doctos et bonos.
Sed cum in philosophia aristoteli faueat mirum est ad ipsius diony-
sij et hierothei diuinos amores erundare posse. Nā vir sanctissimus:
dionysij areopagita: q̄ prim' et summ' xpiane theologie author fuit
neminēq; ante se habuit diuinarū rerum scriptorē: preter apostolum

Paulum: et hierotheum abbenarum pontificem: quibus ipse precepto-
ribus usus est in libro de diuinis nominibus edidit: ita scripsit. *Manet quod*
dem supra omnes substantias substantialis infinitudo: et supra metes
supplementalis unitas: et omnibus intelligentiis inintelligibile est: quod omnem
intelligentiam superat: et ineffabile: quod omnem dicendi rationem excedit
et rursus unitas uiuifica omnis unitatis supersubstantialis substantia: mens
inintelligibilis: ratio ineffabilis inintelligibilitas: innotuit: est:
nullius entis similitudinem gerit: et causa est entium omnium: ipsum autem est
non ens: utpote quod ultra omnem substantiam est. Item non sensus eius
est: non imaginatio: non opinio: non ratio: non scientia: non nomen: et
paulo post. Supersubstantiale diuinum principium quod sit supersentia: sup-
bonitatis minime intelligi potest. Hec hieronymus frater charissime:
nonne a platone per eadem fere uerba Dionysius sumpsit. Hec de uo-
et primo omnium principio ac de simplicitate et unitate dei plato lu-
ce nature illustrat? scripsit: hec nostri sanctissimi doctores: christiane
religionis proceres diuino afflatus spiritu docuerunt: que res aperte sa-
ctis testari uidentur recte aliquando et sensisse de diuinis rebus? et scripsisse
se platone. Sed hos bene ueritate gratia omittimus: illud aperte in p-
fiteor non ita me platonis opinionem tueri: quasi ex omni parte proba-
dam: et cum doctrina nostra comparandam existimem. Neque enim il-
lam animorum preexistentiam probaui: nec numerum deorum: non ce-
li ac syderum animas: non multa alia quibus gentiles ab ecclesia de-
nantur: uerum quid duo philosophi senserint: quod inter eos discrimen
fit in nostra simplicitate. id est conuenientia platonis cum aristotele et ba-
leni cum hippocrate exponere decreui. Et si enim gentilis uterque est
et a fide nostra alienus: tamen uter eorum melius senserit: et religio-
ni nostre conuenientius: opere precium erit declarare: presertim cum nul-
lam aristoteli iniuriam illatus sim: si preferre ei platonem uidebor:
si quidem non ultro ad hanc comparisonem accessi: sed litteris tuis
ob fabri opinionem coactus qui discipulum preceptorum anteponebat. Nam
mea quidem sententia: aristoteles laudandus est et doctrina: qua plu-
rimum claruit: et studio: quo bene de hominum genere meritus est. Ari-
stoteles enim (inquit labeo) platonis auditor summo ingenio fuit: sa-
cientia tamen platone inferior. Et qui si aristoteli: ut certe dignus est:
laudemus atque admiremur: non propterea platonis glorie aliquid de-
trahimus? immo si recte iudicet eam potius augemus. Quauis enim agendi
aristoteli gratie sint: propter operum beneficentiam: que nobis et posteritati
reliquit: non minores tamen agende sunt platonis: quod ut id prestare aris-
toteles posset effecit: scilicet ille talem nobis aristotelem reddidit:
ille ingenium eius coluit: ille eum omnibus disciplinis ornavit: ille
uero preceptore usus est aristoteles: illum non quinquentio: aut decennio

Verba au-
rea dionysi

Conuenien-
tia diui dion-
ysii cum pla-
tone.

In multis
cum platone
non tenet au-
tor: epistole

Siphontia
capertiana

Labeo.
Comparatio aristote-
lis ad plato-
nem.

Demoste: sed viginti continuis annis audiuit. Nam qui semē (vt Demostenes ait) terre committit: is causa est: vt fruges oriantur. Quomodo autē potuisset Aristoteles prestantis vir ingenij tot annos platonem audire: nisi fructum se percipere maximū ex platonis doctrina sensisset: nisi platonis scientiam probandam: experendāq; dixisset. Ergo lau-

Theophrastus.

dandus est Theophrastus: qui multo plura nec deteriora: quē ei' p̄ceptor aristoteles scripsit: sed magis laudandus aristoteles: etiam si nulli eius libri extarent: modo constat eum Theophrasti preceptorē fuisse. Sic et maxime laudandus admirandusq; Jacobus stapulensis noster iudoci clichtonei et caroli bonili preceptor: et doctrine illorum parens: quando etiam nullum disciplinarum eius vestigium superesset: quoniam fabro iure optimo tribui debent: que clichtone' et bonilus scriberent ille auctor fuit. Sed quicquid de platone aut aristotele censuerim' illud tamen apostoli preceptum. in. ad Titum tenendum est: dicens. Stultas autem questiones et genealogias et cō-

Diuisi pauli preceptum.

tentiones et pugnas legis deuita. Nam inutiles et vane sunt: simile preceptum mādauit Timotheo dicens. Stultas porro et indisiplinatas questiones deuita: sciens qz generant lites. Seruum autē do mini nō oportet litigare: et ad collossenses cap. ij. videte ne quis vos decipiat per pbilosophiam et inanē fallaciā: scdm traditionem hominum scdm elementa mundi et non scdm christum. Ergo errant qui p parralogismos et argutas ineptias et ineptas argutias veritati lucem dare credunt: nos non affert diem: nec aristoteles vel plato fides sed lux que desuper irradiat. Verum inanes pbilosophi cōtra quos Paulus agit. Iudei erant qui paralogisabant et signis et elementis que tradita erant iudeis: quibus sensa sua non diuina adiungebant. Nam et circūcisio et pbase et agnus et sanguinis aspersio et vacca rusa et id genus q̄ bebreis vt littere et elementa erant: sed elementa mundi in veritate sunt christus: et in illis elementis non inhabitat diuinitas: vt in suo corpore. In christo autem plenitudo diuinitatis corporaliter inhabitat: immo corpus christi: cuius ipse caput est diuinitate plenissimum: cuius diuine plenitudinis vt corporis sui membra: nos miseratione sua effecit corporaliter participes: ad fabrum parumper redeo. Quod illum et carolum bonilum amice fueris amplexatus: et laudo et maximam habeo gratias ab eis (vt ex tuis cognoui litteris) plurimum diligeris: et vterq; tuam virtutem doctrinam atq; humanitatem laudant et in magno habent precio. Quid multa: cuz subessent mutui amoris cause permulte: facis tu quidem: vt indices grauiorē addantur. Ad causas potest fortasse aliquid: ad summum vero amorem nihil pōt accedere que de me scribis nimium mihi et plusq; decet tribuis: desine Hieronymē me tam miris laudib' efferre. Fallit

Amoris cause per multe.

autem te amor. Dum euagatis longius Hieronimum videre apud
 gallos non meruerim: qui magno dolore premar. Denique Hierony-
 me parum in me est: et quicquid est: id totum intellige tuum esse. Non
 ei tibi aurum atque argentum: non corinthia vasa: non fulgentes marga-
 ritas polliceo: sed bona fidem: ac verum sincerumque in nostra simpbo-
 nia amor. De nugis meis hec pauca subiiciam simpbonie inter pla-
 tonem et Aristotelem. Galenum et hypocratem extrema manu impo-
 nimus. De operibus vero meis que iam absoluiimus: hec sunt. De mi-
 rabilibus sacre scripture. lib. ij. de moribus et mirabilibus gentium et
 prouinciarum. lib. j. Mirabilium propositionum beatissimi Pauli
 apostoli Theoremata. lib. vj. De religione christiana contra gentiles.
 Judeos hereticos et Sabumeteses. li. iij. periarcon de principijs
 platoniarum disciplinarum. lib. iij. Epitomata in libros hypocratis
 lib. vj. Rosa gallica de tuenda valitudine. lib. viij. Gallie propugna-
 culum. lib. iij. hec sunt preterea que ad huc in manibus meis imperfecta
 versantur. Aliud nunc quod scribam: nihil est bellum gerebatur cum
 glorum rege. Sed speramus quod primum et ferri fedus et pacem com-
 poni: idque spondent legati vtriusque. Vale vir optime feliciter: et admis-
 sum Simphorianum in tuo sinu diutissime serua: qui igitur primo ad
 amicitiam accessisti: fac ut et consuetudine et crebris litteris eam indies
 firmiorem facias. Iterum vale memor nostri in orationibus tuis: qui
 et nos et nostra omnia tuo arbitrio dicauimus. Et bibliotheca nostra
 apud Nanceium primarium lotbaringie oppidum. iij. Augusti. Anni
 huius. M. cccc. cxiij.

Libri quos
 ipse chape-
 rius in ma-
 nibus habet
 nondum for-
 mis impres-
 sos.

Fedus iter
 christianissi-
 mi regem
 et britanos
 quos vulgo
 anglos ap-
 pellat.

Diuisio librorum totius sacre scripture ac auctores quos in hoc ope-
 re secuti sumus: hac forma oculis subiecta hic preteruimus non ingra-
 teque eos suis locis nominamus ne in furto deprehendamur manifesto.
 Cui subiungitur deinde altera eorundem librorum partitio vulgas-
 ta: et secundum aliam rationem sumpta.

Libri veteris testi.	Lucas.	Baruch
Prima p̄tateucis.	Joannes.	Ezechiel
Libri legales.	Actus apostolorū.	Daniel
Genesis.	Eple catholice. vij.	Osee
Exodus.	Jacobi vna.	Jobel
Leuiticus.	Petri due.	Amos
Numeri.	Joannis tres.	Abdias
Deuteronomium.	Jude vna.	Jonas
¶ Sc̄da p̄tateuc̄	Epistole pauli. xiiij.	Nicheas
Agriographa.	Apocalipsis ioānis	Naum
Josue.	Canones ap̄lorum	Abacuc
Judicū & Ruth.	Diuisio librorū sacre	Sapontias
Regū prim̄ & sc̄ds.	scripture vulgata.	Aggeus
Regū t̄ti & quart̄.	¶ Libri veteris te-	Zacharias
palipomenō. j. & ij.	stamenti legales.	Malachias
¶ Tertia p̄tateuc̄	Genesis	Libri noui testam̄ti
Libri vsu cōpositi.	Exodus	Legales q̄ & euāge.
Job.	Leuiticus.	Matheus
Psalterium.	Numeri.	Marcus
Proverbia.	Deuteronomiū.	Lucas
Ecclesiastes.	¶ Historiales.	Joannes
Cantica.	Josue	Historiales
Quarta p̄tateuc̄	Judicū	Actus apostolorū.
Libri prophetici.	Ruth	Mozales q̄ & eple.
Isaias.	Regū quattuor	Pauli ad romanos
Jeremias.	paralipomenō duo.	Corinthios due.
Ezechiel.	Esdree quattuor	Galatas
Daniel	Thobie	Epheios
Duodecim pp̄bete.	Jadith.	Philippenses
Residui	Wester	Collossenses
Esdree p̄m̄ & sc̄ds.	Job	Tessalonicēses due.
Wester	Macabeorū duo.	Timotheū due.
Additū	Mozales	Titum
Sapientia	Proverbiorū.	Pibilemonem.
Ecclesiasticus	Ecclesiastes.	Hebreos
Thobias	Cantica	Epistole catholice.
Judith.	Sapientia.	Jacobi
Macabeorū. j. & ij.	Ecclesiasticus.	Petri due
Libri noui testam̄ti	Propbetales	Joannis tres
Euāgelia quattuor	Psalterium	Jude
Matheus.	Isaias	Propbetales
Marcus	Jeremias & threni	Apocalipsis ioānis

Tabula.

Crerum nomina per
alphabetum inuentu
facilia nō sine ratione
preterimus.

CDe littera. A.

Angelozum casus. li. j. ca. ij. fo. ij.
Abel iusticia. eo. cap. liij. fo. ij.
Arca noe. eo. cap. vij. fo. vj.
Aque q̄re nō maledicte. e. c. f. vij.
Agar. eo. capite. ij. fo.
Abzabe sacrificiū. eo. capite. 7 fol.
Aq̄arū indulcoratio. eodem capi
te. xvj. folio. xv.
Aque traditiōis. e. ca. xij. f. xvij.
Asina balaā. eo. ca. x. fo. xvij.
Arce dei captio. e. tra. ij. c. liij. f. xxj
Angel⁹ q̄d sit. li. ij. trac. j. c. j. f. xxx.
Annūciatiōes oēs xp̄i. eo. fo. xxij.
Apparitiones in baptismo ch̄isti.
eodem cap. liij. fo. xxij.
Aq̄ iuinū omutat. eo. c. liij. f. xxij.
Ap̄losū nuptie. li. ij. trac. ij. c. ij. f. xij
Anima 7 sp̄s quomodo differūt
eodem cap. liij. fo. xliij.
Apostoli an habuerint sp̄m sanctū
lib. ij. tra. ij. ca. x. fo. li.

CDe littera. B.

Barrbis mons armenie. libro. j.
trac. j. cap. vij. fo. vj.
Baptismi figura. eo. fo. vij.
Babylonica captiuitas. eod. trac.
ij. cap. xij. fo. xxvij.
Baptismus ch̄isti. li. ij. trac. j. ca.
liij. folio. xxij.
Balaam lib. j. tra. j. ca. xx. fo. xvij.

CDe littera. C.

Creauit oia simul. li. j. tra. j. c. j. f. j
Cain eodem capite. liij. fo. ij.
Carnē filloz isrl. eo. ca. xv. f. xliij.
Coxe 7 fces ei⁹. eo. ca. x. fo. xvij.

Carniū postulatio. cap. eo. et fol.
Colūna nubis. eo. cap. xx. fo. xvij.
Coru⁹ belle. e. trac. ij. c. vij. f. xij.
Cibus dñi post resurrectionem. li.
ij. trac. j. ca. xij. fo. xxxix.
Cbristus qua hora crucifixus. lib.
ij. trac. ij. cap. vij. fo. xlvij.

CDe littera. D.

Diluuiū noe. lib. j. tra. j. ca. vij. f. vj.
Daniel sonia. e. tra. ij. c. xij. f. xxvij
Daniel in lacuz leonū mittitur. eo.
cap. xiiij. fo. eo.
De⁹ inuisibilis. eo. ca. xv. fo. eo.
Demones an cognouerit ch̄istuz
lib. ij. trac. ij. cap. vij. fo. xlvij.
Deū an aliq̄s viderit. e. ca. ix. f. eo.

CDe littera. E.

Enoch iusticia. li. j. tra. j. ca. liij. f. ij.
Ecclesia eo.
Euphrates. eo. cap. liij. fo. liij.
Edem. eodem.
Ethiopiſſa moyſi p̄tor. eodem ca.
pitulo. x. fo. xvj.
Ezechie infirmitas. eodez trac. ij.
capitulo. xij. fo. xxvij.
Eſdra legē inouat. e. ca. xliij. f. eo.

CDe littera. F.

Flumia padisi. li. j. tra. j. c. liij. f. liij
Filij moyſi sacerdotio prinati. eo.
ca. xvij. fo. xvj.
Ferri supernatio. eo. tra. ij. capi
tulo. x. fo. xxvj.

CDe littera. G.

Geon. lib. j. trac. j. ca. liij. fo. liij.
Gigantes. eo. cap. vij. fo. vj.
Gedeōis gesta. e. trac. ij. c. liij. f. xx.
Giez lepra. eo. c. x. fo. xvj.
Gabriels apparitiōes. lib. ij. tra.
j. cap. j. fo. xxx.
Geneologia ch̄isti. lib. ij. trac. j. ca
pitulo. vi. fo. xlvj.

Tabula.

- C** De littera. **D.**
Derico subuersio. lib. j. tra. ij. ca. j. folio. xix.
Dolocauit in monte carmeli. eo. cap. viij. fo. xxiiij.
Delle accessus in curru igneo. eo. cap. ix. fo. xxv.
Delle virtus. eodem.
C De littera. **F.**
Fusticia triplex in abel. lib. j. tract. j. cap. iij. fo. ij.
Fimago dei adam. cap. vj. fo. v.
Fanus. eodem cap. ix. fo. viij.
Facob. eo. ca. xij. fo. ij.
Foseph. capite eo. 7 fo.
Feiunium moysi. eo. ca. xvij. fo. xvj.
Fosue filius Num. lib. j. trac. ij. ca. pitulo. ij. fo. xix.
Fordanis desiccatio. ca. eo. 7 fo.
Feiunium belie. eo. ca. viij. fo. xxiiij.
Fignis descendens sup. l. eo.
Fordanis transitus belie. eo.
Feiunium christi. lib. ij. tract. j. ca. pitulo. v. fo. xxxij.
Fesus in mare ambulat imperat ventis 7 petrum apprehendit. eo. cap. vij. fo. xxxvj.
Foanes baptista an fuerit bellas. eod. trac. ij. cap. iij. fo. xliij.
Fezabel mulier pessima. lib. j. trac. ij. cap. vij. fo. xxij.
C De littera. **Z.**
Zameth an occiderit calin. li. j. tra. j. cap. v. fo. v.
Zinguarum diuisio. eo. ca. viij. f. viij.
Zinguarum septuaginta. eo.
Zorb eodem ca. ix. fo. ix.
Zignum incombustibile. eo. capitulo. xij. fo. xij.
Zepha marie sororis moysi. eo. ca. xix. fo. xvj.
Zeprosus curatur. libro. ij. tract. j. cap. vj. fo. xxxv.
Zazarus suscitatur 7 ceteri. eo. ca. ix. fo. xxxviij.
C De littera. **S.**
Sundi creatio. lib. j. tract. j. capitulo. j. folio. j.
Sulter an imago dei. eodem capitulo. vj. fo. v.
Selchisedech an fuerit deus eo. capitulo. x. fo. ix.
Saris fides. eod. capitulo. xv. folio. xiiij.
Sanna quid sit. eodem. capitulo. xvj. folio. xv.
Sagorum stella. libro. ij. tract. j. cap. ij. fo. xxxj.
Scurus a christo curatur. eodem capitulo. vj. fo. xxxv.
C De littera. **T.**
Talus. libro. j. trac. j. capitulo. liij. folio. ij.
Thoa seu noe. eo. ca. vij. fo. vj.
Thabor. eodem. ca. x. fo. x.
Tuptie in cana galilee. lib. ij. trac. j. cap. iij. fo. xliij.
Tili transitus a tito imperatore. li. j. trac. ij. ca. j. fo. xix.
Tumeratio ppli. eo. ca. vj. fo. xxij.
Thaama curatur a lepra. eodem ca. x. folio. xxxvj.
Tuptie apostolorum. lib. ij. tract. ij. cap. ij. fo. xij.
C De littera. **O.**
Oze percussio quia arcaz domini tetigerat cum non esset de genere aaron. libro. j. tractatu. ij. capitulo. vj. folio. xxij.
C De littera. **Q.**
Quinqz panibus 7 piscibus duobus 7 c. li. ij. trac. j. ca. vj. fol. xxxvj.

Tabula.

De littera. R.

Rubus incombustibilis. lib. j. tra
cta. j. cap. xij. fo. xij.

Resuscitatorum apparitio. li. ij. traa.
j. cap. ij. fo. xxxix.

Resurrectio omnium hominum.
lib. ij. traa. ij. ca. ij. fo. lj.

De littera. S.

Sinagoga. lib. j. traa. j. ca. lxx. f. ij.

Sodomitica vidua. e. c. lx. f. vij.

Sacerdotum xpi eodem. cap. x. fo. lx.

Sara nonagaria pit. e. c. xxj. f. ij.

Sepulture iacob et ioseph eodem
cap. xij. fo. xij.

Serpens eneus eo. c. lxx. f. xvij.

Solis et lune statio tpe iohne eo.
traa. ij. cap. ij. fo. xix.

Sansonis fortitudo eo. c. lxx. f. xx.

Saul rex eodem. cap. v. fo. xxx.

Siccas trium annorum et sex me
su eo. cap. vij. fo. xxxij.

Suscitatio filij vidue. eodem.

Senacherib percussio. eodem. ca.
xij. fo. xxxij.

Solis retro gradatio. eodem. traa.
ij. cap. xij. fo. xxxij.

Spiritus Belle et Joannis. li. ij.
traa. j. cap. j. fo. xxxj.

Stella magorum. eo. cap. ij. f. xxxj.

Surdus curatur. e. c. vj. fo. xxxvj.

Sepulchrorum aptio. e. c. xj. xxxix.

Spus sci apparitio. e. c. xij. f. xl.

Spiritus et anima in homine. eo.
traa. ij. cap. liij. fo. xliij.

Spiritus blasphemie. eodem. ca.
viii. fo. xliiii.

De littera. T.

Tigris. li. primo. traa. primo. ca.
liii. fo. liii.

Terra antrofa. eodem.

Titanes. eodem. cap. vij. fo. vi.

Tbares eodem. cap. x. fo. x.

Tentatio christi. lib. li. traa. i. cap.
viii. fo. xxxliii.

Transfiguratio domini. eodem.
cap. viii. fo. xxxviii.

De littera. U.

Uxor iob. libro primo. traa. i. ca.
ix. fo. ix.

Uirga in serpentem versa. eodem.
cap. xlii. fo. xli.

Uirga quando fronduerit. eodem.
cap. xxi. fo. xvii.

Uestimenta filiorum israel. lib. i.
traa. li. ca. i. fo. xix.

Victoria regis israel prophe
ta beliseo. eo. cap. i. fo. xxvii.

Capitulorum primi libri recolle
ta annoratio.

De creatione et constitutioe creatu
rarum et an deus creauerit omnia si
mul. cap. primo. fo. i.

De angelorum delicto et casu. c. li. f. ii.

De abel et enoch iusticia. c. lii. f. e.

De loco paradisi contra mabume
ticos. cap. liii. fo. iii.

De lamech an occiderit cain. cap.
v. fo. v.

De muliere an imago sit dei. c. vi. fo. eo.

De diluio et arca noe. c. vii. f. vi.

De diuisione linguarum. c. viii. f. viii.

De sodomiticavindicta. c. ix. f. eo.

De melchisedech an fuerit deus.
cap. x. fo. xi.

De ptu sarre et de isaac. c. xi. fo. xi.

De iacob et ioseph. cap. xii. fo. eo.

De ligno incombustibili i oreb. c. xiii.
fo. xij.

De plagis egipti et de
virga. cap. xliii. fo. eodem.

De transitu maris rubi. c. xv. f. xliiii

De aquarū indulcoratione z mā
na cap. xvj. fo. xv.
De ieiunio moysi. ca. xvij. fo. xvj.
De vxore moysi z lepra marie sozo
ris. cap. xix. fo. eodem.
De petra percussa in oreb. ca. xvij.
fo. xvj.
De chore z fratribus suis z de po
pulo carnes postulāte. c. xx. f. xvij.
De virga aaron quando frondue
rit de aqs cōtradictōis z de aspe
ctu serpentis enei. capite. xxi. f. eo.
De balaam z asina z nubis colli
na. ca. xxi. fo. xvij.
De morte moysi ignota sepultu
ra. ca. xxi. fo. eo.
¶ Capitulorum sechidi tractatus
libri primi recollecta annotatio.
De Josue z de siccatiōe iordanis
z de vestimētis filiorū israel z de
subuertiōe hierico. c. primū. f. xix.
De statione solis z lune tempore
iosue. cap. ij. fo. eo.
De gedeone z sansonis fortitudi
ne. ca. iij. fo. xx.
De arce captione z precib' samue
lis. cap. iij. fo. xxi.
De saul propbetante z de samue
lis resuscitāte. fo. eo. per phitonis
sam z quo spiritu. cap. iij.
De numeratione populi iussu da
uid z de terribilib' signis dedica
tione vitulorum aureorum in be
thel. ca. vj. fo. xxi.
De tritium annozū z sex mensium
siccitate z coruo ministrāte / z de
suscitatiōe filij iudae. c. vij. fo. xxi.
De holocausto in mōte carmeli et
de ieiunio. xl. diez belle z de igne
descendente super quinquagena
rios z de trāstū iordanis belle z

belifel. cap. vij. fo. xxiij.
De ascensu belle in curtu igneo et
d' qbusdā elisei & utub'. c. ix. f. xxv.
De naamam curatione z lepra gi
ezi z ferri supnatatiōe. c. x. f. xxvj.
De victoria regis israel contra re
gem syrie propbetante belizeo. c.
xi. fo. xxvij.
De captiuitate israel z percussioe
senacherib z de solis retrocessiōe
z infirmitate ezechie. ca. xii. fo. eo.
De captiuitate babilonica z d' da
niele z trib' pueris in iguem pro
lectis. ca. xii. fo. eo.
De daniele in lacu leonū misso z
efdra legē inouāte. c. xiiij. f. xxvij.
¶ Deus hic aliquando visus sit;
quomodo deū posse videri scim?
ex fide scripturarū. cap. xv. fo. eo.
¶ Capitulorum primi tractatus
libri secundi recollecta annotatio.
De septem apparitiōibus gabrie
lis archangeli. cap. j. fo. xx.
De magis ductu stelle saluatoris
querentibus. cap. ij. fo. xxi.
De baptismo xpi z apparitiōi
bus factis. cap. iij. fo. xxij.
De nuptijs z qualiter xps aque
substantiam in vini speciem cōmu
tauerit. ca. iij. fo. xxij.
De tentatione diaboli et ieiunio
christi. cap. v. fo. eodem.
De muto surdo / leprosis paral
tico z quinq; panibus. cap.
vj. fo. xxvj.
De abulatione petri super aquas
z qualiter imperabat ventis chri
stus. cap. vij. fo. xxvij.
De transfiguratione domini z ap
paritione moysi z belle. cap. vij.
fo. xxvij.

Tabula.

De suscitatis mortuis christo. ca. ix. fo. xxxvij.	Theorema primū.	fo. lxxij.
De obscuritate solis in passione. dñi. cap. x. fo. eo.	Theorema secundū.	fo. v.
De sepulchrorum apertione et resuscitatorum apparitione. cap. xi. fo. xxxix.	Theorema tertium.	eodem.
De cibo dñi post resurrectionem. cap. xij. fo. eodem.	Theorema quartum.	fo. vij.
De apparitione spiritus sancti in columbe specie et linguis igneis. ca. xij. fo. xl.	Theorema quintū.	fo. vij.
De miraculis petri operationibus. cap. xv. fo. eodem.	Theorema sextū.	fo. vij.
Capitulorū secundi tractatus secundi libri recollecta annotatio.	Theorema septimū.	fo. ix.
De nomine pauli. ca. primo. f. xij.	Theorema octauū.	fo. x.
De nuptiis apostolor. c. ij. fo. eo.	Theorema nouū.	fo. xj.
De ioanne an fuerit bellas. cap. iij. fo. xliij.	Theorema decimū.	fo. xij.
De spiritu anima et mente. ca. iij. fo. eodem.	Theorema undecimū.	eodem.
De spiritu blasphemie et an peccatum in spiritū sanctū sit irremissibile. cap. v. fo. xliij.	Theorematū secūdi libri recollecta annotatio.	
De genealogia saluatoris scōz carnem. cap. vj. fo. xlvi.	Theorema primū.	fo. xliij.
De hora qua crucifixus est saluator. cap. vij. fo. xlvij.	Theorema scōm.	fo. xliij.
De demonibus an cognouerint xp̄m. cap. viij. fo. eo.	Theorema tertium.	fo. xv.
De visione dei auisibilis sit. cap. ix. fo. eodem.	Theorema quartum.	fo. xvj.
De spiritu scō an habuerint apostoli. cap. x. fo. l.	Theorema quintum.	eodem.
De resurrectione vltime. c. xj. f. eo.	Theorema sextū.	fo. xvij.
De beatitudine celestis paradisi. cap. xij. fo. l.	Theorema septimū.	fo. xvij.
Tabula secundi voluminis.	Theorema octauum.	fo. xix.
Theorematū primi libri recollecta annotatio.	Theorema nouū.	fo. eodem.
	Theorema decimū.	fo. xxi.
	Theorema undecimū.	eodem.
	Theorematū secūdi tract. libri secundi recollecta annotatio.	
	Theorema primū.	fo. xxj.
	Theorema secundū.	eodem.
	Theorema tertium.	eodem.
	Theorematū tertij libri recollecta annotatio.	
	Theorema primū.	fo. xxij.
	Theorema secundū.	fo. xxij.
	Theorema tertium.	fo. xxij.
	Theorema quartum.	fo. xxvj.
	Theorema quintum.	eodem.
	Theorematum quarti libri recollecta annotatio.	
	Theorema primū.	fo. xxvij.
	Theorema secundum.	eodem.
	Theorema tertium.	eodem.

Tabula.

T heorematis secundi tract. lib. quarti recollecta annotatio.		T heorema primū.	fo. xliij.
T heorema primū.	fo. xvij.	T heorema secundū.	fo. xliij.
T heorema secundū.	fo. xxix.	T heorema tertium.	eodem.
T heorematis tertij tract. libri quarti recollecta annotatio.		T heorema quartum.	eodem.
T heorema primū.	fo. xxx.	T heorema quintum.	eodem.
T heorema secundū.	fo. xxxj.	T heorema sextum.	eodem.
T heorematum libri quinti recollecta annotatio.		T heorema septimū.	eodem.
T heorema primū.	fo. xxxj.	E x epistolis bti iohannis apostoli recollecta annotatio.	
T heorema secundū.	eodem.	T heorema primū.	fo. xliij.
T heorema tertium.	fo. xxxij.	T heorema secundū.	eodem.
T heorematum scđi tract. libri quinti recollecta annotatio.		T heorema tertium.	eodem.
T heorema primū.	fo. xxxij.	T heorema quartum.	eodem.
T heorema secundū.	eodem.	T heorematum epistole iude apostoli recollecta annotatio.	
T heorema tertium.	fo. xxxij.	T heorema primū.	fo. xliij.
T heorema quartū.	fo. eodem.	T heorema secundum.	eodem.
T heorema quintum.	fo. xxxv.	T abula tertij voluminis.	
T heorema sextum.	eodem.	C apituloꝝ libri primi recollecta annotatio.	
T heorema septimum.	fo. xxxvj.	Quid sit religio. ca. primo. fo. ij.	
T heorematis sexti libri recollecta annotatio.		Quomodo ante xp̄s idolatrie populus seruit. capite. ij. fo. iij.	
T heorema primū.	fo. xxxvj.	Quod signa que nonnulli mystice volunt intelligi non sint curanda. cap. iij. fo. iij.	
T heorema secundū.	fo. xxxvij.	Quod idola dij non sint et vnū verū deū esse. cap. iij. fo. vj.	
T heorema tertium.	fo. xxxvij.	De prolatis xp̄o ex gentibus testimonij. cap. v. fo. vj.	
T heorema quartum.	fo. xxxix.	C apituloꝝ libri secundi recollecta annotatio.	
T heorema quintum.	fo. xl.	C hr̄stus pronuncatus a iudeis sed populus eius aduentum non intellexit. ca. j. fo. ix.	
De assidua dei deprecatione. f. xij.		De xp̄i aduentu ex vaticinio daniclis. cap. ij. fo. x.	
D e epistolis catholicis quas nostri canonicas vocant: et cur nō exposuerit illarum theozemata aut hoz.	fo. xliij.	I udaice perfidie confutatio et vaticinij hieremie et isaie. ca. iij. f. x.	
T heorematis epistole iacobi apostoli recollecta annotatio.		C onfutatio alia iudaice perfidie ex prophetis reliquis. c. iij. fo. xj.	
T heorema primū.	fo. xliij.		
T heorema secundū.	eodem.		
E x epistolis beati petri apostoli theozematis recollecta annotatio.			

Tabula.

Quod miseri sint iudei in xpi vi-
dictam. ca. v. fo. rj.

¶ Capitulorum tertij libri recol-
lecta annotatio.

Cōsuetatio arriane beresis: r d ar-
rianorum presumptione. c. j. f. xij.

Paganici erroris increpatio ex
mercurio bermete et Augustino.
cap. ij. fo. xliij.

De beresib' origenis ca. iij. fo. xv.

De beresi manicheoz. c. iij. f. xvj.

De beresi symōis magi. c. v. f. eo.

¶ Capitulorum libri quarti re-
collecta annotatio.

Habumeti origo incerta apud
suos. cap. f. fo. xvij.

De anticristo r an fuerit Habu-
metus anticristus de tribu dan.
cap. ij. fo. xvij.

Quid cōsuetur Habumetes de
xpo in suo alcorano. cap. iij. fo. xx.

Quid de ydolis sensuerit mabo-
metus. cap. iij. fo. xx.

De secunda bestia r r eius aduen-
tu. cap. v. fo. xxij.

¶ Tabula quartivolūmi-
nis.

¶ Tabularū europe recollecta
annotatio.

Super prima tabula europe. f. ij.

Super secūda tabula europe. eo.

Super tertia europe tabula. eo.

De gallozum nomine r antiquita-
te. fo. liij.

De origine celtarum r eorum reli-
gione r litteris. eodem.

De lugdunensibus qui sunt veri
celte. fo. liij.

Vaticinium sibille lugdunensis:
caput de gallis vltimum. eodem

Carmina sibille lugdunensis de
passione dñi. fo. v.

Super quarta europe tabula. e.

Sup quinta europe tabula. f. vj.

Super sexta europe tabula. eo.

Super septima europe tabula. e.

Sup octaua europe tabula. f. vij.

Super prefata tabula. eodem.

Super nona europe tabula. eo.

Super decima europe tabula. e.

Super tabula extra ptolomeum
addita. fo. viij.

De estu oceanī. fo. eodem.

¶ Tabularum africe recollecta
annotatio.

Super prima tabula. fo. viij.

Super scōa tabula africe. fo. ix.

Sup tertia tabula africe. eodem.

Super quarta tabula africe. eo.

¶ Tabularum asie recollecta an-
notatio.

Super prima asie tabula. fo. x.

Super scōa asie tabula. eodem.

Super tertia asie tabula. fo. xi.

Super quarta asie tabula. eodē.

Super quinta asie tabula. eodē.

Super sexta asie tabula. fo. xij.

Super septima asie tabula. eodē.

Super nona asie tabula. fo. xij.

Super decima asie tabula. eodē.

Sup undecima asie tabula. eo.

Super duodecima asie tabula. e.

Sup duodecima asie tabula. eo.

¶ Finis tabularum.

Domini Simphoriani champerij Lugdu-
nensis: de mirabilibus sacre scripture.

De creatore et constitutione creaturarū ⁊ an deus
creauerit omnia simul. Cap. j.

In principio Moyses in

De mundi
creatione.

quit / creauit deus celum et terram: creauit
in q̄ potius q̄ genuit. Celū uero ⁊ terram
creatam esse. id habet hāc (vt opinor) sen-
tentiā / mūdū omnē a deo de nibilo fuisse
conditū. Nā ⁊. *Q.* varro vniuersam mū-
dane fabrīce molē celo et terra cōstare di-
cit: ⁊ philosophi mūdum omnes in duas

Varro.

partes secant vt sit altera elementaris quattuor naturas continens:
ex quibus oīa gignunt. Altera etberea q̄ et quita essentia nūcupat:
barum uero duarum partium uelut fines / quosdam luna determinat
infra quā nihil (vt ait Cicero) nisi caducū est ⁊ mortale aīos homi-
num semper excipio. Supra lunam uero eterna sunt omnia: ⁊ terra
quidem mortalium: celum immortalium domicilium ac sedes recte
esse existimatur. Deus igitur ⁊ celum et terram creauit quod est vni-
uersum totius mundi opificiū perfectit ex nibilo. Veruz conclamant
turbe veterum philosophorum asserentes de nibilo fieri / oīno nihil
certe Epicureis ⁊ Cirenais potius q̄ pipateticis digna vox. *L.* Lu-
cretium qui et poeta esset et Epicuri luderet sententiam ferre equo
animo possumus ita carmen exordientes. Nullam rem ex nibilo gi-
gni diuinitus vnq̄ patiar / ⁊ reliquos poetas quorum ea consuetu-
do est vt neq; hoībus / neq; dijs impijs parcāt eam philosophi asse-
uerāt indubitatāq; sententiā que de nibilo nihil gigni ita firmiter cō-
stituit: vt nihil vnq̄ ab eis fuerit retentū arctius ⁊ accuratius defen-
sum atq; stantius affirmatuz concurrunt philosophoz varie disci-
pline / et vna pene omnes in eandem illam sententiam uoce cōsentit
hinc Aristo. et tota peripateticorum factio: inde Democritus atq;
morum comitatu septus illinc callidus / veteratoꝝ impi⁹ Auerrebus
vndiq; philosophorum agmina p̄deūt ⁊ stortis atq; inanib⁹ argu-
mētis pbare conantur fieri nō posseꝝ et nibilo aliquid omnino p̄-
creari queat quo fit vt neq; etiā aīa rōnalis vel angelus sit creata de
nibilo / quasi uero non tantum habeat potestatis deus: quem tamen
omnipotētem esse quis tam barbarus vt nesciat / quis tam insanus

Cicero.

Philosoz
phoz turbe
Lucretius.

Aristo.
Democrit⁹
Auerre⁹.

De mirabilibus sacre scripture.

Agathon Aristoteles Sūmī prin-
cipis male-
stas. Ut neget hoc solo p̄uatur deus (vt ait Agathon: nec Aristoteles infi-
clatur) nec possit infecta reddere que iam facta sunt. Cetera vero cur
non possit omnia: verum nōdum nouit antiquitas summi principis
maiestatem: quem tamen in solenni p̄cipitatione / optimum maxi-
mum nuncupare solita est. Quid enim optimus appellet quem p̄se-
ctū esse neget. Quid maximū qui nondū oīa possit efficere: o p̄eda-
ra sapiētia negant p̄bi ex nihilo fieri aliquid: quod si vel ad naturam
caducay rez op̄ficem vel ad artē fragillū effectricē operum eam re-
ferāt sentētia aliquis fortasse uenie locus relictus sit. At cum ⁊ ad au-
torem vsq; oīm deum p̄ferant non tam ab errore reuocandi sunt q̄
bippocratis cōpedib⁹ alligandi / prob nefanda ac detestabilis bu-
lusmodi p̄bilosopozū impietas. Quis ferat bermetē illum ter ma-
ximū appellatum ita dicentem in libro de potestate et sapiētia dei.
De nihilo nihil puenit: nā q̄ minime sunt naturā vllā habēt qua fieri
ualeant. At naturam potius qua non ualeant Aristotelem pati / q̄s
possit qui studere sapientie ac veritatem profiteri: p̄e ceteris iudica-
tur cum is neget fieri posse quicq; de nihilo. Totus quū sit ait in na-
tura contemplanda / demersus erat ac iē mentis acrorem tollere vel
nesciuit vel non potuit / vt dei summam potestatem animo cōplectes-
tur. Et inuitur fundamēto omne quod sit ex subiecto fieri aliquo:
Id neq; nos ignoramus neq; imus sane inficias: si ad naturam intē-
dimus at si ad deū idipsum referre voluerim / et impletatis ⁊ igno-
rationis arguamur necesse est. Hoc fixum interim p̄maneat (inquit
beatus Augustinus) q̄ assimilatis naturarum creationibus / in die
septimo de⁹ ab opere suo requieuit: et nunc postmodum per oē tem-
pus a creature totius gubernatione non cessat. Sed quis per septē
dierum alternationem oīs instituta fuisse creatura p̄hibetur: non tū
becdierum alternatio per sp̄acium temporis intelligitur / sed in his
operum vicissitudo declaratur. P̄ius namq; h̄storie narrator di-
iuisit in sermone qd̄ deus nō diuisit operis p̄fectione. Simul em̄ cu-
ta que cōdidit deus creauit dum vna volūrate multiplicem oīm spe-
cierum varietatem fieri disposuit: in qua fecit: que ab ipso ortu suo p̄-
t̄ps dispensare non desinit: bec Augustinus ex isto dicto ipse intēdit
erponere illud sapientis oraculū ecclesiastici. xviij. Qui viuūt in eter-
num creauit oīa simul: intelligēdū tamen q̄ per illud sapientis v̄bū
Augustinus super genesim ad litterā ⁊ in libro de ciuitate dei vide-
tur sentire q̄ illi sex dies creationis quos enumerauerat Moyses in
Benefi sunt vna dies septies repetita ⁊ in hoc cōiter a doctorib⁹ nō
recipitur: vnde beatus Ambrosius inquit: et q̄ p̄lectōis serie possi-
mus asserere / q̄ p̄mo die diem fecerit d̄s et noctē: que sunt vices
tempozum et sc̄do die firmamentum fecerit: quo discreuit aquā que

Contra p̄bi-
losophos

Mercurius
trismegist⁹
imp̄mādro
Aristoteles

Principius
aristotelici

Augustin⁹
in lib. de mi-
rabilib⁹ sa-
cre scriptu-
re. cap. j.

Beatus Am-
brosi⁹. lib. j.
hexamerō.
cap. vij.

sub celo est: et aquam quam super celum: tamen satis est ad presentem assertio-
nem quod in principio celum fecerit: unde prerogativa generationis et
causa et terram fecerit in qua esset generatiois substantia: hec Ambro-
sius. Augustinus autem aliter dictum illud sapientis exponit: cum dicit.
Qui vivit et c. creavit et c. ut similitudo non referatur ad instantis creatio-
nis: sed ad instantis dispositionis quod est eternitas ut sit sensus. Creavit
omnia que simul ab eterno disposuit. Sed si aliquis importunus cas-
uillator querat que fuerit Augustini opinio. Respondetur quod eius si-
nalis intentio fuit que scribitur in libris de mirabilibus sacre scripture:
eo quod lib. illum creditur postremo fecisse.

De angelorum delicto et casu.

Cap. ij.

Alter angelorum lapsorum demoniacus proprietates Damascenus primus proponit Angelum illum precipuum qui lapsus est et ruine occasione alijs iduxit prorsus terrestri ordini et terre custodiam et a deo fuisse commissam. Ex quo videtur sentire eandem fuisse de infima hierarchia angelorum spirituum et postremo ordine. Illud tamen plerisque sacrorum patrum non videtur. Nepe sanctissimus Gregorius sentit angelum lapsurum (qui nomine Bebe-morb exprimit) fuisse celestium spirituum excellentissimum suum premiorum ordinis eminentissimum. Beatus Dionysius identidem denotare videtur angelum lapsurum fuisse inter alios excellentissimum. Dicunt in super sanctissimum nostre religionis patres angelicis: scilicet illam virtutem que decidit in imum natura mala factam non fuisse illam indubitato id tenendum eam a bono conditore bona fuisse conditam et sponte sua a bono defecisse atque ad malum esse lapsam. Non tamen arbitrandum est aliquem novem ordinum angelorum omnino cecidisse: ut nulli illius ordinis angeli in sua integritate permanserint: sed de vno quoque aliqui ceciderunt. Angelus enim lapsus in scripturis diversorum ordinum nominibus appellatus invenitur: ut apud Paulum ad ephesios ultimo capite: principatus et potestates. et apud Ezechielem cap. xxvij. cherub. Ad cunululum diaboli patris: teste Augustino. accedit illud quod statim postquam peccavit forte neam desperationis incurrit. Si enim de suo delicto habere veniam non desperasset: nunquam consentienti sibi homini damnum salutis sue procuraret. Qui enim de priorum peccato habere veniam desiderat: nullo modo augmentare aliud preparat. Per hanc ergo non solum sibi blimeat ipsi foveam perditionis invenit: sed etiam peccanti homini per se causa perditionis extitit. Hoc autem ad lenigandum hominis delictum occurrat quod non solum per semetipsum mandati transgressionem reperit: sed serpentine suasioni consentit verum etiam aliam creaturam rationabilem in dei offensam

Damascenus
lib. ij.
c. liij.

Gregorius
xxxij. libro
moralium.
Dionysius in
lib. de divi-
nis nominibus.

Paulus
Ezechiel
Beatus Au-
gustinus in
lib. de mira-
bilibus sacre
scripture.
cap. ij. lib. ij.

De mirabilibus sacre scripture.

non induxit ac per hoc facilius penitentie ianuam adiuuenit apertā: quam qui non ingressus fuerit / dāno perpetue vite subiacebit. Qui vero per penitentiam peccata diluunt angelice felicitatis consortes in eternum erunt. **Hec Augustinus.**

Sedulus
Primus ab
usq; Chao
merit; vna
clb' Enoch
Multa per
Innumeros
cū secla cō
tigit annoa
Nature p
dēte modū
quem iure
creandi
Terra tu
lit gentum
s; mors mī
ratur adem
prum.
Beat' Am
brofio' lib.
de Cain et
Abel. lib. j.
cap. j.
Ambrosius
lib. eodem.
cap. ij.
Ecclesia sē
nagoga
Abel
Dauid
Enoch sē
ptimus ab
Adam.

De Abel et Enoch iusticia primatū tenētibus inter homines. Cap. iij.

De secte sunt (inquit Ambrosius) sub duorum fratrum nomine pugnantēs inuicē et p̄trarie sibi vna que totū suē mētē deputat tanq̄ principali: et quasi cuidā cogitatio nis et sensus et mot'ois auctori. hoc est q̄ omnes inuētio nes humano ascribit ingenio. Altera q̄ tanq̄ opatori et creatori oim deo defert: et ei' tanq̄ patris atq; rectoris subdit omnia gubernaculo. Illa prior cain significetur / hec posterior abel dicitur. Has duas sectas anima vna parit. Et ideo germane habentur q̄ vno fundant vtero: sed contrarie sunt qz oportet eas cum quodam anime partu edite fuerint diuidi ac separari. Copugnantibus em̄ hospitium esse vnus / p̄petuo nō pōt. Ego in (inquit Ambrosius) hoc loco s̄m scripturam mysterium magis duorum populorum intelligo: q̄ deus ad h̄c deo ecclesie sue fides pie plebis abstulit p̄fidiaz populi p̄uaricantis: q̄ si quidē verba ipsa hoc significare vidētur / dicente deo. Due gentes in vtero tuo sunt: et duo populi de ventre tuo eribunt: hec figura sinagoge et ecclesie. In his duobus fratrib' ante precessit Cain et Abel: per Cain parricidalis populus intelligitur iudeorum. Qui dñi auctoris sui et sc̄m marie virginis partum fratris (vt ita dicaz) sanguinem persecutus est: per Abel autem intelligitur populus christianus adherens deo: sicut et Dauid ait. **Mibi autem adherere deo bonus est.** Et quib' paucis (inquit Augustinus) primus Abel totius humane iusticie princeps et post hūc Enoch insignissimus ante diluuium eligitur: quibus summa iusticie initio ipso mundi et sine committitur: vnus enim statim in iusticie initio in ipso etiam mundi principio sanguinis sui et tripudio coronatus martyrio accipitur. Alter adhuc sine morte in testimonium nouissimi temporis reseruatur. Sed hinc Abel domin' Iesus christus primatum iusticie hominum commisit ita inquit. **A sanguine Abel iusti vsq; ad zacharie: et non addidit iusti hereditatem iusticie.** Abel tenere non zachariam ostendit. Sicut etiaz in genealogia saluatoris scribitur. Jesse autem genuit Dauid regem. Dauid autem rex genuit Salomonem: cui non additur regem: cum Salomon patris regnum non teneret: maius: sed intelligitur patris sui Dauid rex

zacharias

gnum non hereditario iure possidere: et ad Dauid honorem regni plus pertinere. q̄ primus ex illa generatione regnum obtinuit: si-
cut et Abel in iusticia hominum primatum tenuit q̄ primus in terra
iustus fieri cepit: vnde quasi hereditario iure patrum succedat. Sic
omnes iustiveſtigia Abel in cunctis iusticie partibus capiunt. Tota
enim iusticia hec est virginitas sacerdotium et martyrium. Que tri-
plex iusticia in Abel fuit: primo qui et munera deo placita obtulit:
proſapiam generis in seculo non reliquit: et martyrij coronam san-
guinis effusione promeruit: Enoch vero sine morte per totius pe-
nie seculi tempus remotus ab hominum conuersatione custoditur:
vt in eo qualiter homines si non peccarent generata prole commuta-
rentur in vita spiritali sine morte ostenderetur. Sed lz longo ser-
uatus tempore adhuc viuat: mortis tamen debitum quod omnes in
Adam sumpſim⁹ vitare nō poterit. Certe in hoc etiā illud occurrit:
vnde scribendi occasio sumpta videtur: quare circa naturam extra
humani cui metas huius vita tam longo admodum tempore osten-
ditur. At tamen in hoc non noua natura vni homini gignitur: sed
pristina et generalis omnium hominum gubernatur. Inſtitum enim
homini in prima conditione geneſeos libri hiſtoriaz considerantib⁹
eſſe apparet: vt non solum loci tempore: sed etiam perpetuo viueret:
nisi peccati aculeo mors nature metas exterminaret. Scribitur in
ep̄la iude apostoli de Enoch ita: prophetauit autē de his septim⁹ ab
Adam Enoch dicens. Ecce venit dominus in sanctis milibus suis
facere iudicium contra omnes et arguere omnes impios de omni-
bus operibus impietatis eorum quibus imple egerunt et de omni-
bus diuis verbis que locuti sunt contra deum peccatores impij.

Abel

Triplex iu-
ſticia in
Abel.
Enoch

Adam

Augustini
ſcribēdi oc-
caſio de
EnochDiuis⁹ Iu-
das ap̄tus
de Enoch

De loco paradisi et quattuor fluminibus: questio no-
tatu digna. Cap. iij.

Tantauit deus paradysum in delitijs: hoc est in Eden:
non circa Etbioſiam propter Nilī curſum: vt nōnulli
arbitrantur: sed ad oriētem verſus: et poſuit ibi boiē
quem ſinſerat. Sic enim ſcriptum eſt (inquit Auguſti-
nus) quare ſic factum eſt. At vero quidem ſenſibilem
paradysum imaginati ſunt: aliq̄ intelligibilem tantum. Veruntamen
ego crediderim quemadmodū homo ſenſibilis ſimul et intellectua-
lis conditus eſt: hunc in modum et ipſius ſacerrimū templum. Sed
apud mathematicos inſurgit difficultas. Cum dicat moſes q̄ flu-
men paradisi diuiſum eſt in quattuor partes. P̄biſon vni ex his no-

Augustin⁹
d̄ geneſi ad
litteram.

Moſes,

De mirabilibus sacre scripture.

Phylostratus. lib. ij.
Nilus

Indus fluvius.

Asya
Apfrica

Hæreticorum argutie

Duo Ambrosio. in hoc loco non tenetur.

Duo Augustinus doctor. aquila.

Octavo super per genesim ad litteram cap. vij.

men est quod circuit totaz terram euilactb vbi est aurum: aurum autem terre illus bonū: et ibi est carbūculus et lapis p̄assius. Et nomē scdo **Beon**: hoc est quod circuit totam terrā **Ethiopia**: flumē autem tertiu **Tigris**: hoc est quod fuit cōtra **Assyrios**. Flumen autē quartum **Euphrates**: **Philostratus** vero in vita apolonij **Tyanei** libro ij. in q̄t. Scio deū totius terre: quasi duo cornua posuisse indos atq; ethiopas: bos quidem ex ea parte qua sol incipit: illos vero qua idē desinit. Et idem libro. vij. in fit. Fluvium autem **Nilum** egypto tribuunt qui ex catadupis initium sumens **Egyptum** quam vniuersam inundat ad **Ethiopiam** ducit: **Da** gnitudine quidem **Indie** non cōferenda est **Ethiopia** neq; vlla alia continentis pars: que hominibus nota sit. In vtraq; vero flumij sunt inter se similes / **Indus** / ac **Nilus**: si quis eorum opera animaduertit. Ambo enim continentem irrigant estatis tpe: cum maxime id terra expetit: soliq; fluuioꝝ rum crocodilos dicunt: et flumiales equos mysterioꝝumq; rationes vtriq; pars. **Hec philostratus**. Cum igitur sint maria duo que circūdant **Egyptum**: et **Nilus** decurrat per **Ethiopiā** ad **Egyptios** ap̄rice: **Ganges** siue **Indus** per **Indiam** orientis plagam **Asye**: et maria diuidant **Asya** ab **Apfrica**: et **India** plaga sit orientis: **Ethiopia** vero occidentis: quomodo fieri potest: vt **Indus** et **Nilus** a paradiso orientis loco originem ducant: cum **Indus** ab oriente in mare euanescat. **Nilus** vero ex occidente in aliam maris plagā vergat. Sunt ista quidem hereticorum commenta: sed quis hec mortalium nisi christiana imbutus disciplina disuefecit: **Theologozum** quidam doctissimi atq; clarissimi sunt qui negant sensibilem paradisu et intelligibilem solum imaginati sunt: ex quozum grege videtur beatus **Ambrosius mediolanensis** ille alioquin doctissimus qui in epistola quadragesima secunda ad **Sabinum** inquit. Alij abs omnes tamē congruunt in paradiso: et lignum vite radicum et lignū scientie: que discernat bonum et malum. **Cetera** quoq; ligna plena vigoris: plena viuificationis spirantia et rationabilia. **Ex** quibus (in fit) colligitur paradisu ipsum non terrenum videri posse: non in solo aliquo: sed in nostro principali quod animatur et viuificatur anime virtutibus: et infusione spiritus dei decille: et libro de paradiso capitulo primo. Inquit non bylen igitur hunc paradisu estimare debemus: et ideo relinquamus **Pauli** esse secretum. **Beatus** quoq; **Augustinus** longe aliter sentit decimotertio de ciuitate dei libro. Dicit enim de paradiso: in quo primi homines fuerant quod recte possit significatione eius spiritale aliquid intelligi. Dum tamen illius bistorie veritas fidelissima rerum gestarum narratione commendata credatur de corporali loco. **Et in octavo super Genesim ad litteram**

libro ita infit. De his autem fluminibus quid amplius satagam cōfirmare quod vera sint flumina nec figurate dicta: que non sint quasi tantummodo aliquid nomina ipsa significant: cum et regionibus: per quas fluunt notissima sint: et omnibus fere gentibus diffamata. Quinimmo ex his: quoniam constat ea proflus esse. Nam duobus eorum nomina vetustas mutauit sicut tyberis dicitur: fluuius qui prius Albula vocabatur Geon quippe ipse est qui nunc dicitur Nilus. Phison autem ille dicebatur quem nunc Gangan appellant. Duo vero cetera Tigris et Euphrates antiqua etiam nomina tenuerunt: nos admoneri oportet. Cetera quoque primitus ad proprietatem littere accipere non in eis figuratam locutionem putare: sed res ipsas que ita narrantur et esse et aliquid etiam figurate: non quia non posset parabola locutionis assumere aliquid de re quam non proprie quoque esse constaret: sicut de illo dominus loquitur qui descendebat a Hierusalem in bethaniam et incidit in latrones quis non sentiat et plane videat esse parabolam locutionemque illam totam esse figuratam: verum due ciuitates que ibi nominate sunt bodieque in locis proprijs demonstratur: Sed hoc modo acciperem et quattuor hec flumina si cetera que de paradiso narrantur non proprie sed figurate accipere vlla necessitas cogeret: ac nunc cum primitus proprie res ipsas intelligere ratio nulla prohibeat: cur non potius autoritate scripture simpliciter sequimur in narratione rerum gestarum. Res vero gestas prius intelligentes: tunc demum quicquid aliud significant perscrutantes: an eum mouebimus quod de his fluminibus dicitur aliorum esse fontes notos aliorum aut proflus incognitos: et ideo non posse accipi ad litteram: quod ex vno paradisi flumine diuiduntur: cum potius credendum sit quoniam loci ipse paradisi a cognitione hominum est remotissimus: inde quattuor aquarum partes diuisi: sicut fidelissima scriptura testatur: sed ea flumina quorum fontes non esse dicuntur alibi esse sub terras et post tractus plurimum regionum locis alijs erupisse: vbi tanquam in suis fontibus nota esse prohibetur. Nam hoc scelere nonnullas aquas facere quis ignorat: si ibi hoc scitur vbi non diu sub terras currunt. Erubat ergo flumen de Eden. id est de loco deliciarum: et irrigabat paradysum. id est lingua omnia pulchra atque fructuosa: que omnem terram regionis illius occupabant. Hec Aug. ad ea vero que superius dicta sunt respondemus quod si per Astronomiam et Mathematicam locus paradisi probaretur iam non crederetur: sed id non his credendum proponitur. Sed ne vacuus recedam aliqua in medium afferam ne in Astronomorum qui a nostris cosmographi appellatur spineta te ducam. Mosayca prophetia vtilior: que vitam et mores instituit illa enim fallaces nonumquam fecit: ista vero et doctos et bonos: est

Quattuor
flumina ve
ra flumina
esse.

Geon
Phison
Tigris
Euphrates
Notatu di
gnum deli
terali sensu
sacre scri
pture.

Luce. x. e.
Due ciuita
tes iudee.

Notatu di
gnū ex Au
gustino.

Terra an
trofa et por
rosa.

Aug. de ge
nesi ad litte
ram.

Actoris re
sponso ad
oblecta

Astrono
morum.

Utilitas
Mosayce
prophetie.

De mirabilibus sacre scripture.

em̄ potius in iudicio astronomoz cecitas: et in iudicio hominum temeritas q̄ in Moyse falsitas paradysum visi sunt astronomi nō curare: q̄ nihil ex eo exploratū haberēt et qd̄ id negocij supra humanū iudicauerunt ingeniu. **Joannes Damascen⁹** vir acti ingenio cui⁹ solers ingeniu: cuius exquisita doctrina: cui⁹ suauis orō illustrauit ingeniu cum multa de paradiso et hortu deliciaz deseruisset tandē duo esse maria (inquit) q̄ circūdāt Egyptū ipa em̄ media iter duo maria cet. Constituti sunt et diuersi pelagi montes / insulas / scopulos / portus: varios sinus continentes littoraq; et actas litt⁹ barenosum dicitur. Acte vero saxosa littora prime p̄funda in ipso statim principio p̄funditatem habentia: similiter autē et ad orientē est mare: qd̄ dicitur iudicum est et boreum: qd̄ dicitur Caspiū: sed et stagna hinc cōgregata sunt. Est et oceanus: vt fluuius quidem circūdans totā terram: de quo mihi dixisse videtur diuina scriptura: q̄ fluuius procedit de paradiso potabilem ac dulcem aquā habēs. **Hic** aquam prebet oī mari, perseuerans et inde mutabilis manēs: fit autē salsum mare: sole super et alijs (vt Syphones quidem) qd̄ subtilissimuz est attrahēt⁹ vnde et nubes cōsistunt et nubes gignunt dulci euaporata aqua: hic Oceanus in quattuor principia: id est in quattuor flumina diuidit nomen vni Phison hic est Ganges indicus et nomē sc̄do Beon ille est Nilus ab Etyopia in Egyptū descēdēs et nomē tertio Tigris nomē vero quarto Euphrates. Sūt autē alijs plurimi et maximi fluij: quozū bī quidem in mare vanescūt: illi vero in terra cōsumuntur: vnde et tota terra porrosa est et antrosa veluti qualdā venas habens p̄ quas ex mari suscipiens aquas fontes p̄ficit ad qualitatem igitur terre: et aqua fit p̄colatur et depuratur p̄ terrā marina aqua: et sic dulcorascit. Si autē locus vnde fons redditur / fuerit aut amar⁹ / aut saluginosus: et ad naturam terre fons reducit: Angustata em̄ frequēter aqua et vī erumpēs calescit: et hinc nature ex se reddūtur aque diuino igitur iussu cōcavitates in terra facte sunt: et sic in congregationes suas conueniunt aque: hinc etiam et montes facti sunt. **Hec Damascenus.** Diuus autem Augustinus libro primo questionum supra Genesim cum de terra Sodomorum et Somorreoz priusq̄ deleteretur qd̄ esset velut paradysus dei deseruisset inquit quod terra Sodomorum et Somorreorum anteq̄ deleteretur comparatur paradiso dei eo q̄ erat irrigua vt terra egypti quam Nilus irrigat: factis vt opino: ostendit quomodo debeat intelligi ille paradysus quē plantauit deus vbi constituit Adam. Quis enim alius intelligatur paradysus dei nō video: et vtiq; si arbores fructifere in paradiso virtutes animi accipiende essent: sicut nonnulli existimant: nullo corpo-

Damascen⁹
lib. ij. de or-
todora si-
de. cap. lllj.
Maria duo
circa Egy-
ptum.

Oceanus
fm Dama-
scenū qd̄ sit

Phison
Beon
Tigris
Euphrates

Qualiter
aqua fit dul-
cis
Augustin⁹
questione
xxvj.
Notat hic
et respondit
eos qui opi-
nionē beati
Ambrosij
tenent et tu
considera,

rali in terra paradiso veris lignorum generibus Instituto: non dices
retur de ista terra: sicut paradysus dei.

Utrum Zamech occiderit Cain sicut
putatur. Cap. v.

C Cain et morte ipsius determinationes Ambrosius
exeques iprimis inquit: repulit de Cain a facie sua: et
a parentibus abdicatum separate habitationis quodam re
legauit exilio eo quod ab humana mansuetudine transisset
ad seruiciam bestiarum verumtamen homicidio voluit homici
diam vindicari: qui mauult peccatoris correctionem quam mortem. Unde
Zamech septuagies septies vindicat: quia grauior culpa eius est: qui
nec post damnationem se correxit alterius Cain impetu quodam improui
do ante peccauerat Zamech utique quod in altero reprehensum aduerter
rat: cauere debuerat suo quippe iudicij sententia debebat ne quis pas
sim reum esse ferendum putaret et ut ad mysterium venias: non debuit interi
mere eum qui usque ad naturalem terminum mortis sue agere debebat
spacium penitentiae excusare posset quod se redemisset vel fera actione pe
nitentiae: nisi eum prematura pena rapuisset: bec Ambro. Beat. quoque
Augu. longe aliter sentit de morte Cain. Negat enim paricidium Za
mech fecisse. Unde ita inquit frustra: hoc putant qui arbitrantur quod Za
mech hoc dixerit de Cain. Occidi virum in liuore mihi et iuuenes in
vulnere mihi. Jam enim in quinta generatione natus erat Zamech a Cain
id est de Mathusale abnepote Cain. Hoc autem idcirco commemorat
Zamech ut ostenderet acrius astringendum eum qui sub manifestata lege
peccauerit: ac per hoc si post Cain imitatorum eius septies vindica
tum est quem nec factum Cain et correctio nec post in eum lata sententia
terrui: ut a tam impio et crudelissimo facinore voluntate auerteret.
Post Cain ergo Zamech hoc homicidium perpetravit: qui sine du
bio iuxtaque supradicta sunt septem vindictas exoluit: et quid post Za
mech ei qui hoc secutus fuisset esset futurum: ostendit dicens. De Za
mech autem septuagies septies: ut quia malum opus penitentia non
subsequitur septuaginta septem plagarum ictibus feriat. Unde et
saluator etiam septuagissepties peccanti pueris tamen remitti pre
cepit. Sed nec putatur alius ante Zamech homicidium post Cain
fecisse: quia dixit. De Cain vindicatum est: quasi iam factum Zamech di
cat de se quomodo autem diceret: quia vindicatum in eum erat cum adhuc re
cens esset homicidium quod confessus fuerat se fecisse cum constet om
ne factum sententiam secum habere. Quando enim alia spes non est
preterquam quod expleto operi dignum scitur: futurum pro facto habet.

Diuus Am
brosius. lib.
ij. de Cain
et Abel. c. x.

Diuus Au
gustinus in
lib. questio
num veteris
et noui testi
q. lione. vj.

Mathe.

De mirabilibus sacre scripture.

Sol⁹ Augustin⁹ tenet hanc opinionem. Denique dictum Ade et Eue est: quia die manducaueritis morte mori-
riemini: et utique non statim mortui sunt: sed post longum temporis in-
teruallum: sed quia iam spem immortalitatis amiserat. Futura mors
presens dicta est: quia hec cepit in spe haberi. Igitur cum Lamech
iuuenem se occidisse fatetur: et Cain (sicut claruit) usque ad hoc tem-
pus peruenire non potuit: aut si peruenit (quod impossibile videtur)
senior fuit eum non occidit. Hec Augustin⁹ que tamen opinio com-
muniter non tenetur.

¶ An mulier imago dei dicatur.

Cap. vi.

Diu⁹ Ambrosius. li. de Noe et Archa ca. xxvj.

Quet plerisque homines quod dixerit deus ad imaginem
dei fecit hominem: et non dixit ad imaginem meam cum
ipse sit deus: sed intellige (ut Ambrosius inquit) et pa-
trem esse et filium esse: et licet per filium omnia facta sunt
tamen legimus: quia pater fecerit omnia et fecerit per
filium sicut scriptum est. Omnia in sapientia fecisti. Siue ergo pa-
ter dixit ad imaginem verbi fecit. Siue filius dixit ad imaginem dei
patris fecit. Et ideo familiarem quandam et domesticam deo demon-
strat hominis esse naturam: id est rationabilis hominis sicut quod ad imagi-
nem dei creati sumus. Hec Ambrosius. Sed insurgit difficultas ma-
gna: videlicet an mulier imago dei dicatur sicut vir: cum idem Ambro-
sius in libro de dignitate humane conditionis ita scripserit. Dilectissi-
me fili ita iuste mihi videtur dictum: interiorum hominum imaginem
esse dei. Anima enim nominatur totus interior homo: quia viuifica-
tur / regitur / continetur / lutea illa massa humectata succis ne arefacta
dissoluatur: ad imaginem ergo suam conditor (ut dictum est) fecit ani-
mam hominis: que tota dicitur anima. Hec ille: et cum mulier animam rationalem
quemadmodum vir possideat: videtur quod si vir imago dei dicatur sit
et mulier. Sic putare me cogit sanctitatis et doctrine Ambrosij con-
templatio in contrarium tamen nonnunquam animum agitat meum. E u-
gustini doctrine eminentia in libro questionum veteris et noui testamē-
ti capite. xxj. ita dicens hoc est ad imaginem dei factum esse hominem: quia
vnius unum fecit: ut sicut ab vno deo sunt omnia ita et ab vno homine
omne genus humanum. Similitudo autem hec est: ut quemadmo-
dum de patre est filius sic et de viro mulier: ut vnius principis aucto-
ritas conseruetur. Sed filius ineffabiliter et incomprehensibiliter
natus est de deo patre. Mulier autem corporaliter: sicut legimus fa-
cta de viro est: ut per eam natiuitas oriretur. Filius vero ideo natus
est: ut per ipsum fieret creatura. In hoc ergo dissimile. Nam et de deo
deus natus est: de viro autem femina: quia illic simplicitas est: et

nō potuit nisi simplex de simplici nasci spiritus de spū: de deo: igitur vir imago dei est. Sic enim scriptum est: et fecit deus hominem ad imaginem dei fecit eum. Unde et apostolus vir quidem inquit non debet velare caput cum sit imago et gloria dei. Mulier autem (inquit) velet caput: quare quia non est imago dei denuo dicit ap[osto]lus. Mulier autem docere non permittitur neque dominari in virum. Hec Aug. et libro eodem questione: xliij. inquit. Antus substantie quidem sunt vir et mulier et in anima et in carne. Sed gradu maior est vir: quia ex eo est femina sicut dicit apostolus. Caput mulieris vir: causa enim maiorē fecit virum non substantia. Nam et in vno corpore maiora membra sunt et minora: non natura: sed ordinatione. Hec ille Origenes quoque cum beato Ambrosio convenire videtur cum inquit. Dignum videtur hoc in loco requirere secundum litteram: quomodo nōdum facta muliere dicit scriptura masculum et feminam fecit eos: fortasse (ut ego arbitror) inquit propter benedictionem qua benedixit eos dicens. Crescite et multiplicamini et replete terras preveniens quod futurum erat: dicit masculum et feminam fecit eos: quoniam quidam crescere aliter et multiplicari non poterat homo: nisi cum femina. ut ergo benedictio eius sine dubio futura esse crederetur: ait masculum et feminam fecit eos. Videamus (inquit) per allegoriam quomodo ad imaginem dei homo factus masculus et femina est. Interior homo noster ex spiritu et anima constat. Vasculum spiritus dicitur. Femina anima potest nunc cupari: beati concordiam inter se habeant: et consensum convenientia inter se ipsa crescunt et multiplicantur: generantque filios sensus bonos et intellectus vel cogitationes utiles: per que repleant terram et dominant in ea. Hec Origenes. Aug. in libr. lxx. questionum ad Prosum questionem. xvij. ait quando vero ea agit et cogitat que sunt temporalia mulier appellatur: tunc non est dicenda imago dei et propterea debet velare caput suum ne nimium sit ad inferiora progressio.

De diluvio generali et arca Noe. Cap. vij.

ante aquarum cladem famosam (ut Berossus refert) qua universus perijt orbis multa preterierunt secula que a Chaldaeis fuerunt servata. In alijs enim inundationibus: videlicet Nilivica / Attica / Testalica et Babilonica sola terra illa perijt ubi inundatio obrigit. Hic Eusebius et alij Chronographi et historici notant eo tempore quo ipsa perijt: alias orbis partes habuisse icolumes suos reges et terras: sed non prius omnes terras subruit: et ideo absolute terrarum inundatio a barbaris et grecis et latinis dicitur: et Moyses hoc notavit cum dixit. Deleta fuit diluvio omnis

Hes. f. d.

1. Timoth.

4. d.

Eusebius

Moses

De mirabilibus sacre scripture.

- Berosus' Josephus.** caro sub celo: Famofam vero eadem dicit: quia ab infanti vita Gy-
 gantum puocata fuit dei ira. Berosus vero ostendit in tertia par-
 te quo pacto genus humanū repertū sit per archę preparationē. Et
 Josephus illo loco vtitur cōtra Appionem gramaticū dicens Be-
 rosum caldeum et hystoricos pbenicas noiare Noam et filios eius
 pprijs noibus et diluuiū et archam: Dicit autē nauis eius q̄ in armen-
 niam venit circa montē Gordieuz aliqua ad huc pars esse: et quosdā
 bitumen exinde tollere: sed et Maseas Damascenus in. lxxv. hysto-
 riarum libro ita dicit. Est super Oriryadā excelsus mons in Arme-
 nia: qui Barbis appellat: in quo multos cōfugiētes (sermo est) dilu-
 uij tpe liberatos: et quendā simul in archa deuectū in montis Oci
 le summitate fuisse: lignozos reliquias multo tempore cōseruatas.
Maseas Damascenus Barbis. Fuit autem iste quem etiam Moyfes iudeoz scribit hoc
 Maseas Noam quē nsi Noe scribunt fuisse virum dei cultorem et
 iustū: et solum vniuersis ad impietate declinantibus ipse mandatum
 de fabricanda archa accepit ante inundationē annis pparauit ligna
 ob immēstatē cētum viginti vt Moyfes significat. Quadraginta ve-
 ro et duob' annis pparauit ligna ob immēstatē operis faciundi:
 et ita anno sequente q̄ erat septuagesimus octauus ante Inūdationē
 cepit opificiuz ingentis archę: vt Berosus supponat. Quia vero di-
 xit ex improviso accidisse diluuium: non referatur ad Noam et eos
 qui nouerunt et inscripserunt cocilibus laterculis et lapidib': sed ad
 derisores q̄ illud neq̄ credebant neq̄ spauerāt affuturū. Fuit autē
 hoc primū diluuiū nonimēstre: vt Solinus asserit in collectaneis:
 et Moyfes Genesis. viij. cap. et Xenophon de equiuocis. Excessit
 vero omnes altissimos orbis montes. xv. cubitis vt testat Moyfes
 et vt ait deleta est ois caro sub celo: excepto Noa cū sua familia: ex q̄
 p̄z Taluindistas esse falsiloquos et mēdaces: cōtraq̄ diuinas lras
 ad morem suū: qd diluuiū non attigit montem Sion: argumēto vfi
 qz inuētū ē ibi post diluuiū semē Gygantū: non attēdetes q̄ Noa
 cū filijs (vt Beroso placuit) fuerit gygātes: et Titanas gygātes (in
 quit) genuerunt: q̄ teste Moyse posuerūt urbē Titanū in Egypto
 quā vocāt Tanum dēpta p̄ia lra: vt p̄z Numeri. cap. xiiij. Berosus
 deinde psequitur de causis alioz cognominū Noe ac Tyteevrozis
 ei' dicēs et de tribus cognominibus in. iij. lib. ratiōes tradit. Noa/
 Lam et Tythea de Noa dicit q̄ fuit illi tributū cognomē Janus a
 Jain: qd apud arameos et hebreos sonat vinū a quo Jan' i. vinifer
 et vinosus: qz prim' vinū inuenit et iebriat' est: vt Berosus inq̄: itē
 pperti' pariter insinuauit: et Moyfes genesis cap. ix. vbi etiā Jain
 vinū iain noiat: vbi nos habem' cum Noa euis gillasset a vino Cato
 etiā in fragmētis originū: et Fabi' pictor in de origine vrbis Rome

dicunt Janū dictū p̄iscum Oenotriū: quia inuenit vinū: et far ad religionem magis q̄ ad vsum. Hec sunt que ab extraneis tanq̄ ab iniustis possessoribus accepimus: solo tamen Moyſi credimus. Luz videret ergo deus orbem terre malicia ⁊ sceleribus oppletus: statuit humanum genus diluuiō perdere: vnde deleta fuit omnis caro sub celo: sed vniuersa que in aquis vivere possunt plaga illa non tetigit terrena tantum animalia mortificauit. Quo in loco (infit Augustinus) astute q̄rentibus / ac solutione indigēs questio subuenit. Quā obrem terrena animalia humane vindicte plusq̄ aquatica succūbūt: quorum nec plura peccantiū gesta subueniunt in peccato tamen p̄is mi hominis terra de qua gustauerat statim maledicitur per diuinuz nangz miraculū ita infertur. Maledicta terra in opere tuo ⁊c. Iterū ergo alia questio surgit. Quare deus etiāz aquis in Ade maledicto non maledixit. Cui facillime respondetur: q̄ non aquam contra interdīctū dñi bibit / s; de terre fructu homo comedit / exceptis quoq; bis rationibus aquis a maledicto Ade deus pepercerat / quoniam per aquā diluere maledictionē illam parauerat / quod in diluuiō factum: et nunc per baptismum indulgetur. Nam in aqua et spiritu cuncta humana corporalia et spiritalia purgātur. Et per hoc ⁊ dominus cum mortis humane maledictum reuergēdo deposuerat: nō terrestrium sed aquatiliū carnez animalium comedebat: cum ad cōfirmationem resurrectionis coram discipulis piscis assi partem et fauū mellis manducauit. Hi qui firmamenti aquas ante diluuiū venire ponunt: etiāz ante diluuiū pluuias in mundo fuisse nō est mant occasione illius arcus / qui post diluuiū in nubibus est constitutus. In hanc estimationem ducti et ipsarum creaturarum natura inuestigantes quod nulla serena ante diluuiūz pluuiā fieret: iris / id est arcus ille in nubibus serenis apparet: qui per solem semper et humectas / serenasq; nubes efficitur: et non a sole tantus fieri / sed etiam per lunam aliquotiens in serenis nubibus videtur. Poterat ergo ipsa mundi nuper creati prima etas sine vllis turbulenti aeris immutationibus / et pluuijs per matutinū ⁊ vespertinū rore fieri. vt in ipsa sua fortitudine / sicut homines longeuos et sanitate corporum alacres habuerit: ita et mundus ipse nullis adhuc perturbationibus agitatus aptos nascentibus ferens fructus consisteret: et a secunda etate sicut turbulentis moribus / ita turbidis rerum tempestatibus viuere et vigere inciperet. Quēadmodum in terra egypti etiam nunc nequa q̄ nubilum imbribus: sed terre ipsius sudore et aeris comoditate et nili fluminis incrementis fouetur. Sed hec inuestigatio qualiter accipienda sit pro certo eruditi et catholici viri videant. In his autem quamlibet diuersis opinionibus / et magis

Augustin⁹
lib. j. mira-
bilis sacre
scripture.
Responsio

Questio. 14.

Gen. ix. b.

De mirabilibus sacre scripture.

Gen. viij.

strom pluribus ambagibus: hoc animo fixum suscipim⁹ q̄ aqua
rum quodcūq; desuper venerat / vt terra aquis vndaretur ventus la
bebat: sic enim scribitur. **I**mmisit dñs ventum super terram: et dis
minute sunt aque: vtrum in vero in nubes v̄tus lymphata equora col
legerat: an illa superni firmamenti spacium resumpserat p̄ certo eru
diti viderint. **A**que autem ille que abyssi fontibus diruptis largiter
deduxerunt: per eandem vias: vnde venerant rursum dominico iussu
remeabant. **I**nsule vero que ab initio cōditi orbis: vt multi affirmat
non fuerant processu temporis faciunt: dum propinqua promōtozia
marinis sinibus a cōtingenti terra diuiditur / per qđ intelligitur qđ
ille fere que in siluarum orbibus includuntur non humana diligen
tia deuecte: sed in illa diuisione insularum a contingēti terra reperte
esse probantur. **Q**uis enim verbi gratia: lupos / ceruos ⁊ siluaticos
porcos / ⁊ vulpes taxones et lepulos ⁊ serquiuolos in bybernia
deberet: vel qualiter si tunc domesticam manum portatis ita effu
gerat: vt omnia genera per siluas nunc oberrare videatur. **S**ed nō
nulli autores genus hoc bestiarum ferarum animalium ipsam ter
ram gignere dicunt: que bec animalia que in insulis includuntur: nō
ex arca: sed ex ipsa terra procreata esse existimant. **H**anc vero puta
tionem eorundem quibus diximus de recessu aquarum diluuij et si
aliquis acceptam et sufficētem esse crediderit: nostris tamen aduc
mentibus illa questio innouata resider. **Q**uotidianis etenim inun
dationib⁹ ⁊ recessibus oceani: et bec semp questio renascit. **Q**uē ad
modum hanc inundationem: vnde venit / aut quo recedit nescimus
ita etiam recessio diluuij ignoramus. **N**am qui veram sapientiam
cupit ad eternum regnum vbi nulla est ignorantia festinare contem
dar: et interim cum in signi gētium magistro dicat. **E**x parte cogno
scimus ⁊ ex parte propbetamus. **E**tenim omnes res quas posside
mus: et parte vix nouimus. **T**erre superficies in qua laboramus ali
mur / viuimus sustentamur / nostris apparet obuiibus: sed tamen
quomodo illa sustentatur aduc ignoramus. **S**ol in ministeriū no
stre necessitatis per diem traditur: sed qualiter in nocte profectum
erequitur a nostra scientia occultatur in nobismetipsis diem nostre
natiuitatis scimus et ignoramus diem mortis quando veniet: cum
certi ventura sit nescimus res etiam corporales quas videm⁹ ex par
te tantum cōsiderare possumus. **E**x parte ergo cognoscimus quā
diu in hoc seculo sumus. **S**ed si ad illam lucem patris luminum ve
nerimus: nihil in creaturis erit quod nesciamus. **A**t vero vt nostro
rum sequamur propositum in isto diluuij tam magno videri creatu
ris miraculo nihil contra naturam factum esse ostenditur: quoniam
nihil quod deus in creaturarum prima cōditione non fecerat / super

1. Cor.
xliij. c.

Inductum esse videtur: nisi quod solito habundantior maris copia: et imbrium ducta congregatur. Nihil tamen in his auctoritate confirmauerim: ut in defensione contentiois sum.

De diuisione linguarum.

Cap. viij.

Am vero procurrente humane propagationis augmento: cum ipsa mortalium numerositas de suis multiplicationibus superbiat: et secundum electionis sue altitudinem celo cuperet molem in modice instructionis inferere: quod mirabilis erga cobibendam hanc insolentiam fuit diuine censura iusticie: que vnam (inquit Ambrosius) illorum populorum loquelam notis sibi inuicem significationibus consonantem septuaginta duarum linguarum varietate perfudit: ut et inter dissonans voces operantium pereunte concordia insane molitionis macbina solueretur: et habitando orbis terrarum daret incolas male congregationis oportuna dispersio. Hec Ambrosius: Moyses vero in .x. capitulo Genesis: non omnes duces linguarum nominat: sed solum eos quibus fuit diuersa lingua: quia Moyses non distinguit gentes (secundum Ambrosium et Augustinum) nisi duas et septuaginta: secundum vero alios quattuor et septuaginta: quia non fuit distincta lingua: nisi per .lxxij. vel secundum alios per .lxxiiij. discretos sermones: licet in eadem lingua atque sermone essent distincti modi loquendi. Intelligibiles tamen sub eadem lingua. Quare tot duces describit Moyses quot lingue fuerunt. Chaldei vero tot duces quot regnorum et gentium conditores: falso igitur de more suo delirantes nullo certo auctore dicunt fuisse septuaginta linguas tantum: ac propterea bonus frater de lyra (ut videtur) erronee exponit illud deuteronomij .xxxij. quando diuidebat altissimus gentes: quando separabat filios Adam: constituit terminos populorum iuxta numerum filiorum israel. Dicit enim quando diuidebat altissimus gentes in confusione linguarum constituit terminos populorum septuaginta linguarum iuxta numerum filiorum israel: qui fuerunt septuaginta: quod dicitur Genesis .xlvi. Omnes anime domus Jacob que ingressae sunt egyptum fuerunt .lxx. Et non vidit (ut puto) de lyra: sed ignorauit linguas fuisse secundum Ambrosium et Augustinum et septuaginta: duas et secundum alios .lxxiiij. Nam ut patet Genesis decimo capitulo quattuor fuere primi duces: scilicet Noe / Sem / Cam et Japhet. Et et Japhet fuerunt duces linguarum quattuordecim. Et Cam .xxxj. Et et Sem .xxv. Quod si volumus strictius exactissime videre

Diu⁹ Ambrosi⁹. li. ii. de uocatione oim gentiu cap. iiii. Ambrosi⁹ Moyses

Augustin⁹ Ambrosi⁹

Chaldeor⁹ putatio.

Nicola⁹ de lyra notat. Moyses

Gen. xlvj.

De lyra primi duces Noe Sem Cam Japhet.

De mirabilibus sacre scripture.

Phaleph

tempore diuisionis linguarum non fuerunt nisi sexaginta solum diu-
ces: quod si patet Phaleph nat' est tempore diuisionis linguaruz
vt patet Genesis. x. et. xj. capitulo. Ergo ipse et qui post eum natus
est frater eius Betan et. xij. posterij Betan nondum loquentes vel
nondum nati: non fuerunt lingua cōfusi. Et ita amotis quattuordec-
cim diebus a septuaginta quattuor: remanent solum sexaginta: lin-
guas autem illas (inquit Augustinus) septuagintaduas esse pluri-
mi autores consentiūt quas in edificatione turris illi' in terra San-
naar que et nunc dominus septuagintaduos discipulos / exceptis
illis primarijs apostolis elegisse sermone euangelij refertur: per
quos postea in omnes gentes idem euangelium predicaretur.
In quorum prefiguratione etiam ipse spiritus moysi in septuagin-
ta senioribus / et alijs duobus qui in castris resederant / Medad vi-
delicet et medad eius spiritus prophetie donum condonaf. Quo-
rum quasi hereditarij successores ad Ptolomiam philadelphū ale-
xandrie regem a pontificibus Eleazaro scz et ceteris qui eodem tē-
pore iudeorum populo et templo preerant septuaginta sapientes:
qui ex israel stirpe descenderant missi sunt: et scripturas antike le-
gis in grecum eloquium transfulerunt. Ac vero deus in hoc contra
naturam humani eloquij quam olim disposuit nil diuidendo et con-
sumendo linguas / hominum in sermones fecit: quando eadem lo-
quele natura in hominibus permanet: nisi cōsuetudo diuersa deuias-
re ab alterutro linguas / non naturaliter / sed consuetudinarie docet.
Latinus nāq; vel grecus inter barbaricos genitus vel nutritus bar-
barice loquitur versa que vice barbari filius a grecis aut latinis edo-
ctus venusto sermone faretur. Et quo intelligitur deum non natura
hominum mutasse / non nouum in eis aliquid condidisse: sed dicen-
di tantum modos et formas in diuersis generib' diuississe.

Nūer. ij. f.

De Sodomitica vindicta.

Cap. ix.

Atēp peccaret Sodoma cū ad huc simplicitate vite
incontaminabilis custodiret: erat sicut paradysus dei:
vbi No (Inquit Origenes) declarari cepit: et pctōz ma-
culis obscurari: sicut terra Egypti facta est. De vindic-
ta illa Sodomica ita beatus Angu. scribit. Magna
deinde tps intervallo pacto in p̄sino Arabie ⁊ Palestine / q̄nq; ci-
uitates posite: Sodoma Homorra / Adama / Bebrin et Segor:
secūdisimi soli habitatione / et rerum oim habundantia perfructis
in cōueniente luxurie cupidine / contractione confuncti dominice vin-
dicte aditū prebuerunt: ita vt imbre / igni et sulphure superfusa tota

Augustin'
lib. f. mirabi-
litum sacre
scripture.

cum habitatoribus suis et animantibus vrbibus regio flagrans arderet: vt qui peccatum suum non solum faciendo: sed et predicatio pa- lam faceret infamem vitam famosa pena consumeret in ista vero so- domitana pena nil contra naturam deus facere cernitur: cuius desuper aereo ignito illo spacio insoliti desiderij ardor inflammatur: de pec- catorum plaga Loth dei seruus per angelos eruitur: sed illius vxor ne retro respiceret iussa: dum respiceret in salis statuam solidatur: vt cuius visus non erat immunis ex culpe consortio mortem effugere non posset: quis propter iusti contubernium eruta sit de incendio. Sed dum bec assumptimus: quod nihil in dei creatura contra naturam sit sed insita natura semper in omnibus gubernetur: qualiter vxor Loth in salis statuam vertitur contra humanam corporis naturam: in hac mutatione gubernationem salis nature in humano corpore esse nul- lus ambigit qui lachrymarum salitudinem coprobauit: que a turba- to felle: vt dicunt medici egredientes salis naturam quam in recondi- to nature sinu concipiunt: de oculis fluentes etiam saporis compro- batione ostendunt. Et non solum in lachrymis: sed etiam in pblegma- te et tussi expresso sputo pectoris sapit: quod salis natura per huma- num corpus inferatur. potens ergo rerum gubernator: cum totum in partem vertere cupit: quod in modica parte latebat: per totum infun- dit. Atq; hac ex causa: cum vxorem Loth in statuam salis vertere vo- luit: pars illa tenuissima salis que carni inerat totum corpus infecti. Et ita factum est vt qui sexto die omnes naturas constituit consumma- uit: nil ex aliqua natura in aliam congeffit: sed vnaquaq; in semetipsam gubernat quam in prima conditione constituibat.

De Melchisedech et quid de eo senserint fideles et an fuerit homo angelus aut deus. Cap. i.

Bulauit Melchisedech sacerdos dei summi Abrahe reuertenti a sede regum: et protulit panes et vinum et obtulit ei et benedixit eum dicens. **B**enedictus es Abraha a deo excelso: qui fecit celum et terram: qui tradidit inimicos tuos sub manus tuas. Et vt apostolus adiecit: quod minimu est a meliore benedicatur. **S**acrificium deniq; obtulit: decimas dedit: ideoq; enim Melchisedech (qui interpretatione latina dicitur rex iusticie / rex pacis / benedixit. Erat enim sacerdos summi dei. Quis est rex iusticie sacerdos dei (inquit Ambrosius) nisi cui dicitur. Tu es sacerdos in eternum secundum ordinem Melchisedech: hoc est dei filius: sacerdos patris qui sui corporis sacrificio patrem nostris repropiciandis delictis bec ille: an fuerit Melchisedech deus vel ange-

De versioe
vxois
Loth in sta-
tuam salis.

Questio

Solutio

Ledullus,
Loth sodo-
me fugiens
chaos vuz
respicit
vxor. In sta-
tuam mutata
salis stupe-
facta reman-
sit. Ad pena
uerfa sua:
q; nemo res-
trorsuz Ho-
ria cotempt
vitas disci-
mina mud
Aspicrens
saluad^o erit
nec dz ara-
tor dignuz
op^o exercens
vultu in sua
terga refer-
re.

De mirabilibus sacre scripture.

Ambro. lib.
bro. iij. de fl
de, cap. v.

lus vel homo audi eisdem Ambrosium libro tertio de fide ita scribens illum Melchisedech: per quem Abzaam hostias suas obtulit non angelum utiq; scdm iudaica ludibria intelligit ecclesia: sed virum sanctum ac sacerdotem dei qui typum gerens domini: et sine patre et sine matre et sine generationis enarratione: et sine initio et sine fine describitur: vt ostenderet sempiternum filium dei in hunc mundum esse venturum: qui et sine patre scdm incarnationem natus est et sine matre scdm diuinam generationem: et sine enarratione generationis: quia scriptum est. Generationem autem eius quis enarrabit. Ergo

Ambrosii
lxxxij. epistola
Melchise-
dech

illum Melchisedech in christi typo sacerdotem dei accipimus. Nec Ambrosius: et idem in epistola octuagesima secunda inquit: cum ab Aaron per genus ducta successio generis magis teneret beredes q̄ iusticie consortes: propterea ad typum illius Melchisedech quem in veteri testamento legimus verus melchisedech: verus rex pacis venit: verus rex iusticie venit. Hoc enim habet nominis interpretatio sine patre / sine matre: sine generationis enumeratione: neq; initium dierum: neq; finem vite habens quod et ad filium dei refertur: qui matrem in illa diuina generatione nesciuit: patrem in hoc virginis marie partu ignorauit et patre solo natus ante secula: ex virgine sola ortus in hoc seculo: initium dierum habere utiq; non potuit qui et finis omnium. Sed refertur ad exemplum vt tanq; sine patre et sine matre sacerdos esse debeat in quo no generis nobilitas: sed morum eligatur gratia et virtutum prerogatiua. Nec ille beatus quoq; Augustinus vir subtilis ingenio: cuius exquisita doctrina illustrauit ingenium voluisse videtur ipsum Melchisedech: non hominem fuisse no angelum. sed spiritum sanctum: ipse enim ita scribit in libro questionum veteris et noui testamenti questione centesima nona. Sic Melchisedech non utiq; sic benedixisse intelligitur Abzaam sicut faciunt homines sacerdotes: vt ex legatione daret benedictionem verbis solemnibus: sed quasi proprium quam non per verba: sed per naturam acceperit substantialiter: vt sit et propria. Mel enim sacerdos Annam benedixit: et prosecutus effectus est: non utiq; merito sacerdotis: sed ipsius Anne cuius mundum cor insperit deus. Ergo Melchisedech non ideo Melior Abzae dicitur propter solum officium sacerdotij: sed et natura antepositur illi. vt ultra homines intelligat. Nullo enim modo fieri potest: vt qui tanto amico dei preponitur et fide

Augu. cir.
questioe ve
teris et noui
testamenti.

li vsq; adeo: vt amore et timore eius nec filium suum charissimum dubitaret occidere homo putetur. Qua enim iusticia quibus operibus plus possit mereri q̄ meruit Abzaam. Nec enim erat plus quod faceret ad commendationem meritorum qd iam fecit Abzaam. Dicit ergo quia sine patre sine matre sine genealogia est Melchisedech. Et ne

Mel sacer-
dos.

Notatu di-
gnum ex
Pauli epi-
stola ad he-
breos,

li vsq; adeo: vt amore et timore eius nec filium suum charissimum dubitaret occidere homo putetur. Qua enim iusticia quibus operibus plus possit mereri q̄ meruit Abzaam. Nec enim erat plus quod faceret ad commendationem meritorum qd iam fecit Abzaam. Dicit ergo quia sine patre sine matre sine genealogia est Melchisedech. Et ne

aliter intelligeretur quod dignum est adiecit: nec initium dierum nec fine vite habens per quod ostendit: neque natum neque mortuum esse. Melchisedech. Quid ad bectam manifesta humana argumentatur subtilitas. que enim tam versuta ingenij calliditas: que audeat resistere manifestis: ut non sensum capiat ex lectione: sed sensum tribuat lectioni. Dicunt enim quidam non ita Melchisedech debere credi ut relatum est scripturis: ac per hoc ad sensum suum scripturas conuertunt. Quibus melius esset aperte non recipere scripturas quod dolose agere contra illas: ut sub nomine patris pateretur bellum: et sub tegmine amicitie lateat hostias. Primum dicit sine patre sine matre: videamus si ceterorum matres significantur sine lege que fuerit vxor. Machor autem Abrahe mater Thare non legitur que fuerit mater Abrae: ut de ceteris taceam. Nunquid hi sine matribus fuisse dicendi sunt: si dixisset sine patre sine fuerat color: quod omnium qui fuerunt patres habentur in lege de fine quisquis contentioni studeat: expedit enim viris vinci quam vicere vera per se falsa perdere enim est non vincere. Si Melchisedech erat qui doceret unius dei timorem in terris frustra electus est Abraa: ut ex eo plebs dei nuncuparetur: hic ergo Melchisedech precursor apparuit sacra ti futuri filij dei: quod precedit ad obsequium qui ordine sequens. Non ergo admiranda sint que diximus de Melchisedech quoniam scriptura ad confusionem obstrepentium plus addat et dicat: post omnia enim laude digna: ut confundat malinolos ait. Similatus autem filio dei manet sacerdos imperpetuum: similis autem dei filio non potest esse nisi sit eiusdem nature. Et quid incredibile videtur si Melchisedech ut homo apparuit: cum intelligatur tertia esse persona. Si enim christus qui secunda persona est frequenter visus est in habitu hominis: quid ambigit de his que dicta sunt. Summus sacerdos christus est Melchisedech secundus. Nam si homo est Melchisedech quod conuenit ut secundum ordinem eius christus sacerdos sit in eternum: iam ambo similes esse legunt et unius esse dispensationis: quia unius sunt nature. Quoniam ante omnimodo unius dei autoritas conseruanda est: idcirco et tertia persona subiicitur paterno nomini. Christus autem vicarius patris est et antistes: ac per hoc dicitur et sacerdos. Similiter et spiritus sanctus quasi antistes sacerdos appellatus est excelsi dei: et quous unius sit substantie christus et spiritus sanctus. Unius cuiusque tamen ordo seruandus est. Sacerdotes igitur vel legati ideo dicuntur: quia illius in se ostendunt cuius legati sunt: sunt enim eius imago. Ac per hoc christus et spiritus sanctus naturaliter habentes dei imaginem sacerdotes eius dicuntur in ipsis videtur deus sicut dicit dominus. Qui me videt: videt et patrem. Et si in gestis dei visus est dominus: gesta autem spiritus sancti sunt opera significante domino. Quia ego in spiri

Notat Am
brosij opti
mionem.

Machor
Thares

Melchise
dech
Tertia per
na trinitas
Melchise
dech secundum
Augu.
Diuus Doro
theus de ce
lesti hierar
chia. ca. ix.
Melchise
dech intelli
gendum sum
mum sacerdo
tem existetem
domino amicis
simum exte
riorem non
existentium

De mirabilibus sacre scripture.

sed vere ex- tu dei eñcio demonia: et in spiritu sancto visus est deus. **Hec Augu-**
 sters ex celsi stinus. Ecce iam duo adducti sunt diuersi modi. Quib⁹ **Ambrosius**
 del. Erens et **Augustinus** solent **Paulus** de **Melchisedech** interpretari: preter
 non sit sim- quos: et alij ad huc supersunt scdm aliorum placita sensus. Sed reue
 plicit⁹ **Mel-** ra operosum foret et huic loco minus accommodum recēdere in pre
 chisedech sententiarū omnes autorū sententias de summo illo sacerdote **Melchi**
Theosephi sedech de q̄ meminuit ad hebreos ap̄ls: neq; satis constare nobis pōt
 amic⁹ del que nam illarum sit ceteris preferenda. Itaq; veram esse scripturam
 tm: sed z sa- fateri debemus: eius autem intelligentiam / aut lectione cōsequi / aut
 cerdotē vo precibus a deo impetrare. Audi tamē quid ipse **Ambrosius** alibi de
 cauerūt: an **Melchisedech** locut⁹ fuerit ita dicēs. **Hic** est in quo benedixit **Mel**
 vt sapientib⁹ **chisedech** **Abraam** patrem multarum gentium dicens. **Benedictus**
 apte signifi **Abraam** deo summo qui fecit celum et terram vides (inquit **Ambro**
 carēt: q; nō **sus**) quia hoc non homo inuenit sed deus annundauit. **Deus** est em̄
 soluz ex eis **Melchisedech** qui est rex pacis et iusticie: nec initium dierum: neq;
 in ipsuz qui fines habens hec ille **Joannes** annus berosi caldei interpres asserit
 vere est deū **Osirim** docuisse **Samum** **Jani** filium quem **Hebrei** cognominant
 quertit ad **Melchisedech**: id est regem iusticie quasi ep̄teto **Jani**: nam **Sam**
 huc autem **mus** quingentis annis vixit post diluuiū: vt **Moyse** asserit. **Qua**
 z alijs vt sū re viuebat hac etate: et quia vt idem **Moyse** perhibet sacerdos dei
 mus sacer- altissimi: id circo est valido argumento pro primis inuentis in palesti
 dos educet na panibus gratias egisse deo: et panem et vinum deo in sacrificium
 ea que ē ad offerri instituisse: quia ob panem inuentum genus humanum fuerat
 veram. z so erectum a mutua cede vt **Diodorus** scribit in primo libro figurans
 lam diuini- messie cedem: atq; pane deifico: et sacerdotio scdm ordinez **Melchi**
 tatem redu **sedech**: orbem a morte cedatis animarū liberandum: hec ille. **Sed**
 ctionem. reuera operosum foret hanc **Anni** opinionem cum ep̄stola **Pauli**
Ambro. **l.** ad hebreos concordare z **Augustino** respondere. **Ideo** scripture in
bio. **f.** **hexa** telligentiam precibus a deo impetrare debemus: neq; enim constare
meron cap. potest que nam opinio de sacerdote illo **Melchisedech** sit ceteris p̄
ffj. ferenda. **Viror** tamen de **Augu.** cum in libro questionum veteris z
 noui testamenti tenuerit hanc de **Melchisedech** opinionem. **Quare**
 inter hereticos nominauerit **Melchisedech** **Janos**: vt apparet in li
 bro suo de heresibus ad quod vult deum capitulo. **xxiij.** quo in lo
 co ita inquit **Melchisedech** **Jani**: **Melchisedech** sacerdotes dei ex
 celsi non hominem fuisse: sed virtutem dei esse arbitrantur: quare do
 ctoribus iudicuz de talibus relinquo. **Diuis** tamen **Thomas** aquī
 nus super ep̄istolam ad hebreos dicti apostoli: sic exponit cum dicit
 apostolus sine patre zc. **Monit** similitudinem quantum ad ea que ta
 centur de ipso: quia in scriptura non fit mētio de patre vel matre eius
 nec de genealogia ipsi⁹: vnde ex hoc aliqui antiqui (infit) assumpse

runt materiam erroris: vt quia solus deus est sine principio et sine fine dicerem istus Melchisedech fuisse filium dei. Istud autem damnatum est sicut hereticū: ex duplici ratiōe nō ponitur genealogia ei? In scriptura: vna ad designandum q̄ generatio christi est ineffabilis **Esaie. liij.** Generationem eius quis enarrabit. Alia ad designandum q̄ christus qui introducit: vt sacerdos non pertinet ad genus leuiti cum vel ad genealogiā veteris legis. Et hec est (inquit) intentio apostoli: vnde subdit neq̄ initium dierum habens: neq̄ finem vite. **De caū** (inquit) dicit apostolus: non q̄ christus nō sit natus in tempore neq̄ mortu? sed propter eternā eius generationem: in qua natus est sine initio cuiuscunq̄ temporis: vnde **Joan. j.** In principio erat verbum id est tempore quocunq̄ dato ante erat verbum: vt exponit **Basilius** Est enim ante omnes dies: quia per ipsum factus est mundus: cum quo inceperunt dies. Item nec finem vite: verum q̄tum ad eternitatem: q̄tum etiam ad bonitatem non habet finem vite: quia christus resurgens ex mortuis iam non moritur. **Rom. vj.** et infra. **xij.** Christus Iesus veri et hodie ipse et in secula. Deinde cum dicit assimilatus autem filio dei et c.) ostendit similitudinem quantum ad sacerdotium. Sciendum est (inquit) q̄ solet dici quod posteriora simulantur prioribus et non e conuerso. Et ideo ne credatur (inquit) q̄ sacerdotium christi sit posterius sacerdotio Melchisedech. Hoc remouet apostolus: q̄ et si christus in quantum homo natus sit post eum et ex tempore: tamen in quantum deus et filius dei est ab eterno. Et ideo Melchisedech scdm̄ omnia ista assimilatus est illi qui est filius dei. Et hoc in quantum manet sacerdos in perpetuum: quod potest dupliciter exponi. Vno modo q̄ nō sit mentio de fine sacerdotij ei? ne successorē ipsi? **Osee. xij.** in manibus p̄phetarū assimilatus sum. Item est sacerdos in perpetuum. quia figuratum eius. s. sacerdotiū christi in perpetuum est: vnde et in scriptura pluries reperitur ritu p̄petuo. **Exo. xxvij.** Cultus p̄petu? erit **Leuiti. xxij.** Cultu rituz p̄petuo q̄ illud qd̄ figurabatur per istud p̄petuum erit: hec **Thomas.** Sed mirandū de ipso **Thomas / Alico.** de **Lyra** et magistro sententiarū et ceteris qui **Paulū** exposuerūt q̄ nullā mentionē fecerint de opinione beati **Augustini** superius recitata. Quare dicendum est q̄ vel **Augustinum** non legerint vel ob illius sanctitatem tacuisse maluerint: itaq̄ veram esse scripturam **Pauli** fateri debemus. Eius autem intelligentiam / aut legitime consequi / aut precibus a deo impetrare.

De Sara nonagenaria pariete filius et de puteo quem vidit Agar electa cum filio: et de ariete quem Abraam obtulit pro filio,

Cap. xj.

b iij

De mirabilibus sacre scripture.

Augustin⁹
lib. ij. mira-
bilium sacre
scripture.

Gen. xvj.

De ariete
quē Abiaā
obtulit pro
filio.

Josephus
palmo ante
quartū ca-
pi. xxiij.

Ara sterilis Abrahe vxor filium Isaac nomine nonage-
naria peperit cum illa vix etate per totum vite sue spa-
cium sterilis fuit. Sed hoc valde conueniebat: vt quo-
niam filius quem parturiebat ipsam figuram christi q̄
ex sola virgine sine humane voluptatis cupidine nasce-
retur pertulit. Et hoc (inquit Augustinus) quamuis contra consue-
tudinē: non tamē natura aduersa factum est: quoniā et si contra cō-
suetudinē vt pariat a materia: aduersus tamen naturam non est vt in
vterofamuli nascat quandoq; filius. Quo nascente filio ⁊ ablato an-
cilla Agar cum filio suo Hismael qui prior natus est enī citur: que per
desertum deficiente aqua ⁊ siti moriente: cū puero vadens lacryma-
tur. Sed angelo eam compellente et dicente. Exaudiuit dñs vocem
pueri: aperti sunt oculi eius et vidit puteum in solitudine. De quo pu-
teo ita refertur: vt aut tunc erumpens a terra prodatur: aut si ibi ante
fuerit tunc Agar oculi vt videretur apeririūtur quem ante non poterat
videre. Et autez apparet etiam hominibus q̄ fidelis in dei amicitia
permaneret Abraham filium suum Isaac cum esset iam adultus offer-
re sibi in holocaustum sup vnū montū quez ei monstauerat deus p̄-
cepit. Qui obediens ad locum illum quem ostenderat ei deus cito pe-
rerit: et assumptum filiū iam iāq; inolare cepit. Nec cum fecisset de-
arietem (inquit Josephus) ad sacrificium produxit ex improviso: il-
li vero preter spem semetipsos amplexantes: quippe qui honoris ta-
lium promissiones audirent osculabantur. Sed iste aries requirit:
vnde in solitudine fuit. vtrum vt quidem asserunt hunc illa boza terra
protulit quomodo ⁊ in principio pecora gignit: an etiaz ne illud op̄
post diem sextum condidisse deus de terra dicatur istum arietem au-
tore Augustino detulisse angelum aliunde credim⁹: quomō ⁊ philip-
pum angelus ab euncho trāstulit in azotum: ⁊ ad Danielem in Ba-
bylonem abacub trāstulisse ad lacum leonum fertur angelus.

De Jacob ⁊ Joseph sepulturis: vnus in terra pro-
missionis: alterius in Egipto. Cap. xij.

Joseph vir propheticus / preuidit q̄ Egyptianuz gens
idolatrie dedita ipsum qui terrene munificentie illis au-
tor fuisset vt ipsos periculo liberasset: aliquando adora-
re vellet qd̄ et fecerūt. Nam bouis simulacru iuxta Jo-
seph statuerūt: eo q̄ bos viro in agricultura pparatur
Qua etiam causa filij israel cum in deserto idoluz adorare vellent nō
aliā statuā q̄ vitulum: id est bouē fecerunt. Hac vel maxime causa q̄
ipse iuxta sepulchru Joseph adoratur: ne ergo Joseph Egyptianuz

si cecideret idolatrie pfectionē filiorū israel preuidens dixit: visitatiōe visitabit vos deus: et efferte ossa mea hinc vobiscū. Joseph vero patrū suoz ad sepultura Abrae et Isaac paternū corp⁹ deuenit: et tū ille in Egypto postea mortis / statim post mortē deuebi ad paternū sepulchrum noluit: sed in Egypto interiz sepulture locū suscepit: et postea de ossib⁹ suis p̄gēti de Egypto populo mādaui dicens. Efferte ossa mea vobiscū: hic Jacob nanq; nequaquā externe gētis feminis nisi de his q̄ mesopotamia secū venerant miscbatur: id circo ad paternū sepulchrū integro corpore post mortē statim deuebit: Joseph vero asenec pbutifaris sacerdotis filiā Delopoleos vxorē accipiēs exter⁹ no sanguini fuerat mixt⁹: et iō post mortē in extraneo terre limo p̄dit⁹ est. Quare ergo ad terrā post modū repromissiois vebi voluit tū primitus in Egypto candidus fuit: hāc ergo cām in hoc loco posui non q̄ inter mirabilia deputaretur: sed netā magnū iter inter Abraam et Moysen sine aliqua memoracione dignum sit spacū omitterem.

De Moysē et Rubo in oreb et ligno incōbustibili. Ca. xij.

Cgyptiis si q̄dē delicatis: et desidiosis in labore existētib⁹ et alijs libidinib⁹ valde subiectis: etiā ppter amorē lucri contigit vt pessime circa bebreos inuidia eoz rū felicitatis afficerent. Vidētes autē (vt Joseph bus re fert) israelitaz genus augeri: et ppter virtutē et laboris ingentiū diuitiaz affluentiā valde nobilitates cōtra se eos augeri suspicabant: oblitq; bonoz ppter longinquitates tēporū q̄ muerant per Joseph: regnoq; translato ad alia domū: crudeliter opprimētes israeliticas: studebant eis varias inferre miseras: ita vt mares eoz paruos ne vltra modū gēs succresceret in flumie p̄ncere: et diuersa iubere morte mactare. Quo tpe Moyses Amre fili⁹ in illa tempeste generatus leuitice stirpis pater in vltionē sue gentis surrexit: et videns virum Egyptium israeliticū opprimētē occidit ipse de Egypto fugiens per quadraginta annos in terra madiam oues pascens erul fuit: cui euoluto tpe p̄missionis que facta est ad patres: minantip pascua gregē Oreb rubus ardēs et igni suo nō cōburi apparuit. Et cum talem visionem explorare cuperet: cur rubus non cōbureretur cum arderet dominus de medio rubi. Ego inquit sum deus patrum tuoz in Egyptum mittam te: vt inde seruitutis iugo oppresum soluas semen eoz in hac horribilivisiōe: hoc nostro operi p̄mum occurrit: quomodo ignis videbatur arderet: tamen illud in quo arserat non comburi. Si ergo de ista materia ignis alimoniam sumperat: quare illud ynde creuerat non consumebat. Et si non de

Josephus
lib. ij. autē
quitarū ca
pl. vi.

Sedullua
Ignib⁹ in
nocuis flaz
grās appa
ruit olim

Non ardēs
ardere ru
bus: nec lū
cta color

Waterles
alimēta! dz
ne tourda
viuens

Sensit diut
na frutex:
sz amici fo
mittis estu

Frondea
blandite lā
bebāt robo
ra flamme.

Ero. l. j. l.

De mirabilibus sacre scripture.

Aug. i. lib.
mirabilium.
Diuus Hiero-
nymus

hac materia flamma que videbatur surrexerat vt in rubo ostendetur quid necesse erat. Cuiusdam ergo (inquit Augustinus) vrgulæ consuetudo est: quod quanto plus arserit non tamen consumitur: sed ardendo purgatius redditur de quo ligno sanctus Hieronymus in explanatione altaris lignei: quod in ciuitate per visionem domini in Ezechiele ostenditur refert quod quasi ligni colores habeat: attamen de huius nomine reticuit: cum illius naturam indicauit. Si ergo illius arboris rubo ignis ille Moyfi ostensus arserat: quid mirum si nequaquam comburebatur. Seruatur ergo in vtroque natura igne: scilicet et arbore consideratis: dum et ignis naturaliter de arbore ardet: arbor ardens igni naturaliter non consumitur. Certe in illo rubo non ille ignis arboris inimicus videbatur: sed potius ignis ille de quo dicitur. Qui facit angelos suos spiritus et ministros suos ignem ventem. Ignis vero incorporeus in rubo declaratur: qui dum corporali homini ostensus est: necesse fuit vt aliqua corporea materia monstraret.

Ignis incorporeus,

De virga in serpentem mutata et de versione aque in sanguinem et ceteris Egypti plagis. Cap. xliij.

Sedulius
Vitis in im-
mites virga
est animata
draconem.
Per flexos
sinuata glo-
bos: linguæ
et trifurcis
Squamæ
colla tu-
mens in-
micos ore
chelydres
Sorbuitt: et
pprijs res-
dit in vrgul-
ta rigoris.
Josephus se-
cundo anti-
quitatum. lib.
cap. x.

Um venisset iuxta montem frater Aaron deo subente occurrat ei. Cui Moyfes significauit que in monte contigerunt pariter et diuina mandata: procedentibus autem eis occurrebant nobiles hebreorum eius presentiam cognoscentes. Quibus Moyfes quomodo verbis suadere non poterat: signa sibi met ostensa monstrabat illi stupore eorum: que inopinabiliter inspiciebant omnino credebant: et ex omnibus erant in spe maxima constituti deo scilicet eorum providente securitatem. Dum vero iam obediens haberet hebreos Moyfes venit ad regem illius qui nuper suscipere principatum intinuit ei que illi in monte contigerat: deique voces et signa singula ab eo monstrata propter fidem rerum deceter exposuit: rogauitque ne discedens in his impedimentum faceret dei voluntati. Deridente vero (vt Iosephus inquit) rege Moyfes opere fecit: vt conspiceret signa que fuerat in monte monstrata: ille ergo dedignatus illum quidem malignissimum appellauit: cum hec dixisset: Iussit sacerdotes easdem quas ille faceret visiones tanquam Egyptij etiam in hac disciplina sapientes existerent et quasi non solus Moyfes peritus esset rerum quas ipse per deum possit explere: et ponentibus illis virgas dracones facti sunt. Moyfes autem non expauit: sed ait. Ostendaz ego quidem o rex non artificibus magicis: nec errore sed subsistere veritate: que mihi sunt dei p-

uidencia et virtute perfecta: cumq; bec dixisset proiecit in terram virgam: iussitq; eam vt in colubum verteretur: Illa obediens etiã Egyptiorum virgas que videbant esse dracones deuorauit: insiliens donec consumeret vniuersas: rege vero Moyse despiciente sermones nullamq; conuersationem sui ad talia faciente passiones pessime: quas singulas explanabo Egyptios inuaserunt: nec pñ flectebantur: quã eorum experimenta perciperent simul et qua veller deus Moysem in nullo eorum que predixerat monstrari mēdarem: et quia prodesset hominibus vt discernere obseruare et facere ea quibus non posset offendi diuinitas ne ad iracundiam conuersus: in eorum iniquitatib; vlciscatur. Fluius enim eis sanguineus dei volūate profuit: et qui bibi non posset: cum fontem aquarum aliu; non haberent: non colore solum modo talis erat. Sed etiam se contingentibus deloris amarigemitum inferebat: eratq; talis Egyptijs: Hebreis autē dulcis et potabilis existerat: licet naturaliter videretur esse mutatus in hoc miraculo rex timens atq; bestias: propter Egyptios abire permisit hebreos. Cumq; malum fuisset aliquo modo releuatum rursus sententiam permutauit. nec eos abire permisit. Deus autem illo continue post calamitatis ablationem: et nolēte a sua malicia tēperare aliã Egyptijs plagam. Ranarum nãq; infinita multitudo eorum terram late depasta est: plenusq; erat etiam fluius et polluebatur eorum potus: et animalibus ibi putrescentibus fetor cunctis noxius exalabat: ex aqua: eratq; cuncta regio huiusmodi malo plena ebullientibus ranis et morientibus. Que etiam domestica eorum habitacula valde vetabant: dum in cibis sepius inuenirent et poculis in cubilibus eorum inambulantes. Fetorq; crudelis erat: et abominabilis morientibus ranis ac putrescentibus. Dum his ergo mali Egyptij premeretur: iussit rex Moysem tollentem hebreos abscedere: cumq; dixisset hoc repente ranarum exterminata est multitudo: et terra simul et fluius in suaz reuerfi sunt naturam. Pharaon vero mox vt passionibus terra priuata est: oblitus calamitatis illius rursus retinuit hebreos. Rursus ergo alterius mali percussione: eius fallaciam diuinitas vulnerauit pediculorum namq; infinita multitudo Egyptijs pullulauit ex interioribus ebulliens: ex quibus mali male consumebantur / neq; lauacris / neq; medicamentorum vnguentis genus hoc exterminare preualentes. Ob hanc ergo pestem Egypti rex turbatus: metuensq; simul pestem sui populi: licet fante verecundiam se deucti viri putaret habiturum: cogebatur tamen a malo temperare / hebreisq; concessit egressionez. Cumq; hoc iterum lenigaretur: filios obfides et vxores reuerfiois sue eos relinquere sanciebat. Unde irritauit potius deum: credens se eius quoq; prouidentiam fallere sicut Moyse

Sanguineus
Fluius

Rane Egyptiorum

Egyptiorum
pedicul

De mirabilibus sacre scripture.

sem. Sed illum latere non potuit. **Egyptum** punientem propter hebreos. Bestijs namq; multigenis et multimodis quorum aspectibus nullus occurit eorum prius impleuit regionem: quibus et ipsi consuebantur et terrarum agricolarum cultura nudabatur: si quis enim primarum passionum perditionem euaderet: hoc laqueo et interitu minimum talia sustinentius succumberet. Cuius pharaon neq; sic dei iussionibus obediret non desuit deo: vnde calliditate eius diuersis malis et maioribus denuo superuenientibus castigaret. **Crudeliter namq;** eorum corpora vulnerabantur interius corrupta: rege vero neq; hac plaga temperante grando vebemens: cui neq; prius in **Egypto** aer aliquid tale protulerit: neq; similis apud eos hyemis tempore descenderet. Deinde genus locustarum germen quod non fuerat veratum grandine deuorauit: vt eis generaliter spes terrenorum fructuum deperiret. **Pharaon** itaq; tantum imprudens quantum malignus sentiens causam: deo tamen contradicebat. **Tenebre** profundissime et partem luminis non habentes **Egyptijs** sunt diffuse: pro quibus et visus eorum aeris crassitudine clausi sunt: eosq; mori miserabiliter compulerunt. **Detuebant enim** ne caligine simul absorberentur: rex autem iratus in his que fuerant dicta sibi a **Moyse** minatur eis se caput auferre. Tum **Moyse** nequaquam se de his verba facturum dicit. **Deus autem** ostendens adhuc vna plaga ferendos **Egyptios**: vt dimitterent hebreos. **Mors enim** primo genitorum ita **Egyptijs** facta est: vt plurimi procerum congregati circa regalia pharaoni persuaderent: quatenus hebreos sub velocitate dimitteret. Qui vocatus **Moysem** abire precepit arbitratus: vt si de prouincia recederent imminentem **Egyptiorum** castigationem cessare honorabant hebreos alij quidem vt citius egrederentur. **Alij vero** propter vicinitatis eorum consuetudinem. **Et illi quidem** egrediebantur stentibus **Egyptijs** et penitentiam agentibus: eo quod fuerint eis sic crudeles. **Tandem** ad locum **Beelsephon**: deinde ad rubrum mare deueniunt. **Et propter desertum** nihil de terra possent habere ciborum fermentata farina azimis panibus ex modico tempore tantummodo coagulatis vesciebantur: hisq; triginta sunt vsq; diebus: vnde ad mortem illius inopie festiuitate octo dierum agunt iudei quibus azimorum. **Qui etatem** habebant aptam ad expeditum sexcenta milia fuerunt reliqueruntq; **Egyptum** mense rancio: luna decima quinta vt **Josephus** auctor est post annos triginta et quattuorcentum quibus **Abraam** venisset in **Chanaan**: post **Jacob** autem aduentum in **Egypto** anno .cc. et quinto **Moyse** autem erat quidem anno iam .lxxx. frater autem eius **Aaron** tribus annis maior extabat: portabat etiam ossa **Joseph**. Dum hec ille suos filios facere precepisset. **Virga in**

Vulnera
Egyptiorum:
Grando ve
hemens.
Locuste

Mors primo
genitorum

anguem versa (vt Augustino placet) et rursus serpens in arborē mutatus labor est nature inquisitoribus. Nisi quia vtrunq; virga: scilicet et serpens factū esse manifeste docetur ex terra. Quod ergo ex eadem terra oritur gubernatoris dei potētia: vicissim in alterutrum mutatur. Si oīa que de terra facta sunt in alterutrum mutari vicissim cōcedunt. Hoc est vt animal in arborē: et panis in lapidem: homo in volucrum verti concedatur nihil ex his firmare non possit intra nature sue terminos permanere: et ridiculosis magorum fabulationibus diacentium manuum substantia maiores suos seculo permagasse assensum prestare videbimur: ac per hoc deum in his non gubernatorem: si dicamus quod absit: nec illum post primam naturam omnium cōditionem: aliud nouum quod non propria natura retineat facere credamus. Nil enim sub sole nouum: nec valet quis q̄ dicere ecce hoc recens est. Et ideo plurimi doctores (inquit) plus dicunt illam virgā veram: que semper Moyse manibus comprehensa virgaltum manebat. Imaginarie tamen in serpentis formam aliquotiens pro signo fuisse versam: presertim cum ad nullos vsus nisi ad signi ostentionē necessaria erat. Si enim verus serpens fuisset serpens semper maneret: etenim vera virga fuerat que Moyse Egyptum plagis flagellare: ceperat nunq̄ in serpentem mutata semper virga permanerat. De qua mare diuiditur et petre in Oreb et in cades percutiuntur. Si ergo imaginarie serpens ille p̄ signa tm̄ ostēditur: cur coram pharaone ceteri magorum serpentes per eum deuorantur. Cui responsioni facile docti respondere potuerunt: q̄ et ipsi serpentes qui per eū deuorantur imaginarij fuerunt: et ideo diuini signi imaginatio deuorare poterat quod per magorum diabolicas incantationes imaginatū fiebat: iuxta ergo hanc estimationem non in naturam serpentis virga sed pro signi imaginatione commutatur. Nihil enim arboris natura quod facere serpentem possit inuenitur: et idcirco nisi in boza signi q̄ erat virga naturaliter serpens spiritaliter videtur. At vero in hoc requirendum (idem Augustinus insit) et quod ad presentis operis p̄positus respicit quomodo deus nature gubernator naturaliter aquā in sanguinem mutauit. Aqua igitur cunctis liquoris materia quoti die per ipsas rerum ministratiōes in diuersa mutatur: dum in vniuscuiusq; nature partem et refectionem indefinenter et naturaliter contrahitur. Cum enim per vitis arborē infunditur in vini saporem et colorem mutatur. Et cum oliue ligni ad excelsas summitates ascēdit eadem aqua olei pinguedinem facit: et cum ab apibus in fauos congeritur mellis dulcedinem operatur: et cum per palmarum robora degerit dactilos gignit: et ad licere suauitatē expressa peruenit. Et cum in animalium diuersorum partū deputatur in sanguinē versa

Spinoso
Augustini
de virga
Moyse in
serpentē
versa.

De Stone
aque in sa-
gulinem.

De vino
Olei genes
ratio ex aq̄

De mirabilibus sacre scripture.

eadem per carnem distinguitur: nam et nutriendis fetibus albi coloris et suauissime dulcedinis: in uerberibus lac preparat et per cuncta reliqua carnis membra rubicundum sanguinis colorem fuscat. *Dulcissima sunt predicta sanguinis genera per eandem carnem que usque ad uigintitria physiologi dinumerat: et quibus urinam / semen / fel / nigrum et rufum / saliuas et lacrimas: et cetera esse denunciant: hoc quotidiani administratiōibus nature sue varias per partes aqua preparat. Quid ergo capacibus mentibus obstat / si illud quod per tempus longius facit alijs rebus in momento per iussum potentissimi gubernatoris naturaliter efficiat. Aqua in sanguinem uersa non contra naturam facit: sed quod alijs rebus per tempus efficeret iubente domino in se metipso protinus operatur. De ceteris uero plagis quibus deus per Moysen et Aaron per pharaonem et terram eius et seruos eius castigauerat: nihil excessisse terminos nec ipsa plagarum simplex narratio manifestat: quoniam (ut idem Augustinus scribit) et si tunc solito plures semper de aquis rane nascuntur et cynifes estatis tempore calore solis puluere oriuntur locuste et musce solis feruore solitate undique conueniunt: et sumēta diuersis causis morte solita uite sue terminum peragunt: puluis quoque conturbatus de terra sepe aerem obscurat: et vesicas et ulcera in hominibus et iumentis infectus aer generat: grando etiam et fulgura de congelationibus et uehementer turbatis nubibus raunt absentia lucis oculorum obtutus quandoque lux recessit tenebre plus prepediunt mors quoque in Adam seminata primitus omnibus filijs eius dicitur: per quam tunc in Egypto primo genita soboles cunctorum arcius damnatur.*

De regressione et siccitate maris et consono carmine filiorum israel.

Cap. xv.

Orō cum Egyptios hebreorum egressus: retorque grauius ferret tanquam ueneficis Moyses signa illa fulsissent deliberauerunt super eos irruere: et sumentes arma persequerentur: ducebat hebreos Moyses ad mare Egypti intuentibus. Dum uero Moyses peruenisset ad litus sumens uirgam rogabat deum et auxiliatorem atque adiutorem inuocabat: et cum orasset percussit uirga mare. Quod repente percussione incisum et in se diuisum terram reliquit nudam: ut hebreis uia esset et fuga pharaonis exercitus mare post israel intrauit: sed unius refugium alteri laqueus fuit. Dum ergo Egyptiorum exercitus omnis in mare intrasset: rursus effusum est et descendens uentorum procella omnes Egyptios prebendit: ymbresque simul et

tonitrua valde grauiſſima e celo deſcenderunt. Et iſti quidem inquit Joſeph⁹ ita ſunt pditi: vt nemo ex eis relinqueretur in hoc tam inſigni dei operibus (inſit Auguſtinus) miraculo illud de preſenti act⁹ noſtri intentioe exigitur: quomodo in ſiccato et recedenti de littoꝝ mari natura conſeruatur. Sed ipſum non tã difficulter deo auxiliãte nos inuenire credimus: qui congelantibus vndis ſtagnoꝝm doꝝ ſa glacie ſuperſtracta ſepiſſime conſideramus. Quod ergo venti pluuiarũ non ſine turbine aeris inferiores partes gelu obtinente in aq̃s ſepiſſime naturaliter effiſcuntur: illuc tunc dei iuſſu per glaciãlem ṽtũ ſubito vꝛgente pelago factum fuiſſe comprobatur. Sed ſicut rep̃te mare ſiccum domino imperante reditur: ita eodem iubente liquefactum in fluidas vndas de ſiccato reſoluitur. De reſſu vero illius quotidiana adminiſtratione ſam ante predixim⁹: quia per oceanum maris eſtuaria indefinenter fieri videre ſolemus. Et quo colligere poſſumus quod mare naturaliter quotidie deſerit littoꝝa non contra naturam quamuis longe aliter diſſimili modo deo tũc gubernante propria littoꝝa deterit. Tranſito mari rubro cecinerunt filij iſrael ſenes cuncti cum pueris: et omnes etates eodẽ inspirati famine quaſi vno ore nulla premonitione edocti eaſdem conuenientes litteras decantarant in vnum. Sed in his cantõibus nil idem ſpiritus cõtra naturam effeciſſe diſcoſcitur. In quibus per ora et linguas balitus et vox et verba mouetur. Et ſic habetur quod illud canticum. Canteſmus domino. quod dicit ſeria quinta fruſtra imponitur Marie ſoꝝ roꝝi Moysi quaſi ipſa fuerit eius factrix: qz canticum illud nõ humana factum fuit: ſed diuinitus inſpiratum.

De aquarum in Marath indulcoratione et de
Manna. Cap. xvj.

Mutur inopinabiliter hebreos tali ſalute donatos grauiſſe iterum contriſtabat dum ſigna ducerentur in montem eſſetq; regio deſerta: et neceſſarijs alimentis egena: et aque difficilis: que non ſolum p̃beberet aliquid hominibus indigebat: ſed etiam nec aliqua animalia: vt aleret erat idonea continuo: ergo fatigati labore queruloſi ardore ſitis: in Marath aquas amariffimas inuenerunt: quarum ſalſitate prohibiti ſue ſitis ſolamen minime habere valuerunt: ſed Moysi a dño lignum oſtenditur: cuius tactu amara fluminis aqua indulcoratur: cuiusq; debinc ſaporem populus ſitis ardore debꝛiatus depoſuit quẽ illuc ſq; inceſſabiliter furor fatigauit. Sed qualiter nature inueſtigatoꝝ naturaliter eſſe factum approbabit qd amare aque in mo

De mirabilibus sacre scripture.

mento ligni tactu protinus indulcantur: cuius ergo (Augustinus inquit) nature vt tante dulcedinis ligni fuisse videretur: quo semel in tincta fluminis vnda amarissima suavis et sapida fit: etenim si fauam mellis aliquis nunc in amaram vndam iecerit: nonne potius fauus amarus q̄ vnda sapida erit. Et quo intelligitur non tunc lignum contra naturam aquam effectisse dulcem sed: precepto conditoris et nature gubernatoris Lympham mutauit in saporem. Quod enī per humanum seu etiam rerum effectum longo cultu efficitur hoc dei voluntate: cum necesse habet ipsa natura operatur. Aquas igitur amaras vel etiam ipsas salissimas in dulcem saporem verti posse frequenter naute comprobant qui illas per bimum optime terre infusas: et hoc artificio etiam indulcoratas sepe sitim temperant. Ipse vero creator rarum conditor et gubernator nature occultam que per altam rem manifestanda fieret in re ipsa sola denudat. Ingressi ergo solitudinem: bebel sexcenta ferme milia peditum pugnatorum excepto purgamento extanti: id est in nubili et promiscuo vulgo quod de Egypto condescenderat deus per annos quadraginta manna: id est celesti pane saturauit. Moyses enim hebreos docebat: qd̄ non scdm̄ eorum opinio nem ros e celo descenderet: sed ad salutem eorum cibumq̄ venisset: et cum gustaret fidem credendi (inquit Iosephus) prebebat eis. Illi vero imitantes duces delectabantur in cibo dulcedinem: vero et delectationem habebat valde suauem. Simile autem erat aromatis p̄cipuis et magnitudo eius similis semini corlandri. Deniq̄ de illo pane et psalmista post modū memorādo scribit. Panē celi dedit eis. Panē angeloz manducauit bō: qui p̄ noctem semper excepta nocte fabricat. Si vero aliquis in mane alterius diei aliquid ex eo relinqueret vermibus scatebat: in illa ergo superiori parte terre: vbi grando et nix gignitur (vt tradit Augustinus) nascebat: et in cibum inferioris terre partibus hominibus per angelos administratur: ex quo facile dinoscitur: non aliunde extra naturas quefisse: sed de terra deus victū imperasse: non qd̄ deus quotidie illis panem illum communem etiam in deserto prestare non posset: sed vt homo pastus de nubibus sciret: qz non in solo pane vult homo. sed in omni verbo qd̄ de dei ore procedit. Sicut enim nature imperauit vt homo saturaret pane: ita etiā de omni quacumq̄ re si ita illi iusserat quomodo habebat: et tunc de nubibus plui victum incolumen. Manna igitur gentium fecit ex aere ministerio angelorum: ideo panis dicitur angelorum.

De manna
Exo. xvi.
Sedulius
Quid referat
numeras celesti
pane cateruas
Angelicos sum
psisse cibos
nubibus su
p̄nt. Hectaris
aeris pulu
dulcedine pas
tus In pluuiis
habuisse da
pes: et imbu
bus escas.

De petra percussa in ore et de visione aquarum
in lapides.

Cap. xvij.

Anna vsi sunt pro cibo filij israel quadraginta annis: quanto tempore in deserto fuerunt. Cum vero inde migrassent: venerunt (vt Iosephus refert) in rasiim passi nouissimas pro itolerabili siti miserias. Moyse vero tunc dei conuertebatur ad preces rogans: vt sicut cibū eis indigentibus prebuit: sic etiam potum daret: cum peteret eis gratiam cibi non existente potu. Qui donū dū nondistulit: sed prebiturum se Moyse tantam aque multitudinem: vnde non possit sperare promissit: iussitq; vt virga percuteret petram que ibidem erat apposta: et ex ea sumeret abundantia rerum quibus egeret: Moyse vero virga percussit petram: illaq; scissa aqua manauit copiosa: et valde pspicua. Illi igitur inopinabile factum mirati sunt bibentibusq; dulcis et suauissimus erat potus. De aqua vero in principio lapides factos. qualiter ignorat qui cristalli naturam niue per multuz temporis congelante incommutabilem lapidis duriciem procedere non ambigat presertim cum glebas (vt Augustinus refert) non de terre ipsius humo: sed de feni primitijs incremento in summis arboribus vel scopulis sepe consideramus: in quibus iam lapillos per pluuiarum infusionem ipsius feni humi motionē genitos inuenimus. Nonnullas quoq; terras argylosas transluentiu aquarū assueto cursu supfusas in duricē lapidū vidimus cōuersas. In quibus etiaz duriores velut antiquioris etatis lapides: q̄ ipsa humus in se prius habuerat antemaduertim insertos. Quasi sã nonnullis lapidib; q̄ p̄cauos ostreos q̄ quādo mollis humus fuerat interpositos habebat: veluti sine naturalis duricie nunc insertos videmus: plurima etiam marina reptilia testudinibus cortaneis induuntur: in quib; durices plusq̄ plurimum lapidū. et quibus omnibus manifestis approbationib; lapides et aqua tm̄ et nonnullos ea q̄ et humo nunc genitos esse doctus q̄sq; non denegat. Sicut et lachrymosi marmoris natura et consuetudo indicat salis etiam natura liquoris in lapidis duriciem concreta vertitur: et iterum in liquorem solui contuetur. Lapis quoq; vt Job libi narrat historia resolutus calore in es conuertitur: quod nō potest nisi prius in liquoris naturaz moueatur. Preterea quoq; omne metalluz q̄tecunq; duricie fuerit: quū lapidee esse nature pateat: igne resolutus liquefat. Dum ergo ex aqua humore lapidis natura gigni comprobaf: quid obstat si dei gubernatozis voluntate lapis in aquā versa vice mutetur non natura: ad suam originem redire festinat: cum deus aquam de petra populo suo prebere iubet.

Sedulus
Bursus in
exultat
exercit
ars
uls Que ni
mum loca
sicca dū: q̄
terra nega
tis Egre la
cebat aqua
q̄ spes abla
ta bibendū:
Eluendū
fuit subita
arēte metal
lo haufit
aqua: steri
lūq; latex d
rupe mans
ult Et tesu
na nouum
vomuerunt
marmora
potum.

Job. xxiij.
viii. f.

De filijs Moyse quare ducatu sacerdotij priuati
sunt et de quadraginta dierum ieiunio. Cap. xvij.

De mirabilibus sacre scripture,

Dicit beatus Augustinus inquit Moyse cognatus cuius se-
pboram illius Moyse uxorem et duos filios eius detule-
rat oculus ipsi in occursum Moyse per desertum exire
festinat: cuius consilio quamuis gentilibus tamen ad ca-
strorum locum inuenitur tribuni et centuriones et quin-
quagenarii et decuriones in dei populo constituitur. **S**ed de Moyse
filii questio nascitur: cur patris sui in ducatu populi heredes non sunt
sacerdotio saltem priuantur: dum per psalmistam, dicitur. Moyse
et Aaron in sacerdotibus eius. **M**ocum quodammodo mentitur cum fi-
liis Moyse de gentili matre peregrinationis causa generantur. Sic
enim de Moyse cum primo genitum genuisset refertur: et vocauit no-
men eius Gersam dicens: quia aduena fui in terra aliena. **I**nter
ea imitatus dei fame Moyse quadraginta dies ieiunauit et libe-
rato dei populo de Egyptiorum decem plagis quinquagesimo die
in quo in Egypto pascha celebratum est decem mandatorum lege de
monte synai in duabus lapideis tabulis detulit: quas cum offensus
esset populi peccantis piaculo: ad montis radices confregit. Restora-
tisque totidem numeri eiusdem in tabulis rursus quadraginta diebus
ieiunius dei largitoris munere eadem precepta recipere meruit. **S**ed
per hoc tempus contra consuetudinem humani moris bis taliter ut
dixi nullo fatigatus in edie labore: nullam terrene conuersationis esca-
manducauit: quoniam diuini sermonis consortio fultus tam longas
inediam sine esurie sustinere non potuit.

De xl. diebus
ieiunio.

De Ethyopissa uxore Moyse et lepra mur- muratricis marie. Cap. xix.

Aria prophetissa Moyse soror que eius fratribus pede
transierat freta maris: quia Ethyopisse mysterium adduc-
nesciens immurmurauerat aduersus fratrem Moysem
lepre maculis inhorruit: ut vix tanto absoluta esset con-
tagio: nisi Moysem rogasset: quis (ut Ambrosio pla-
cet) ad typum synagoge illa refertur admurmuratio que ethyopisse
id est ecclesie ex gentibus sacramentum ignorans quotidiano immur-
murat conuictio et innidet ei plebi: cuius fide etiam ipsa eruetur a perfi-
die sue lepra: scdm quod legimus: quia cecitas ex parte israel contigit do-
nec plenitudo gentium intraret: et sic omnis israel saluus fiet. Sed
cum tres tantum illos (ut Augustinus tradit) in tabernaculum vocasset
Aaron castigatus dei sermone: oleo unctionis a vindicta defenditur
marie vero lepre candore corpore lacerat: quod propter etiam extra castra ma-
nere precipitur: sed orante pro ea Moyse: septimo die iterum reuoca-

tur sana. At vero Moyſi de iſta ethyopiſſa cōiunge cuz eſſet in domo pbaraōis: de qua q̄dragenari⁹ egreſſus eſt Moyſes p multos dies peregrinationis eius illum expectauit: qua educta de ethyopia ducebat ſecum per deſertum: niſi forte (inquit Auguſtini.) ſephora vocat ethyopiſſa: quia de terra madiam olim ethiopes egreſſi fuerant.

C De chore ⁊ fratrib⁹ ſuis igne ꝑſumptis ⁊ terra abſorptis
⁊ de populo carnes poſtulate in ſolitudine Cap. xx.

Cum inſtigaeſſent Chore ⁊ Datbam ⁊ Abiron ducētos quiuaginta viros aduerſus Moyſem ⁊ Aaron: vt ſeparent ſe alijs inſurreterūt illi dicentes. Satis ſit vobis q̄ tota ſinagoga ſanctorū eſt ⁊ in ipſis eſt dñs: vnde iratus dñs locutus eſt ad oēm ſinagoga: cōſiderauit ⁊ nouit dñs qui ſunt ei⁹ ⁊ ſanctos adduxit ad ſe. Et iuſſit dñs vt eligerent ſibi arulas ⁊ incenſus ponerent Chore ⁊ oēs qui cū eo inſurreterant aduerſum moyſem ⁊ Aaron ſacerdotes dñi: vt qui electus eſſet a dño: ipſe ſanct⁹ confirmaretur inter leuitas dñi: ⁊ dixit Moyſes ad Chore. Audite me filij leui: nunquid hoc puſillū eſt vobis qd ſeparauit vos de⁹ a ſinagogis iſrael: ⁊ infra (vt Ambroſius inquit) Queritis ſacerdotio fungi. Sic tu ⁊ oīs ſinagoga tua congregare ad deū: ⁊ Aaron quis eſt: q̄ murmuratis de eo. Cōſideratis igit q̄ offenſionis cauſe extiterit: q̄ ſacerdotio fungi indigni vellēt: ⁊ p̄pterea diſſiderent q̄ immurmurāt iprobātes in ſacerdotis ſui electōe iudiciū dei. Propterea totū pplm mer⁹ ingēs corripuit: pene terror inuoluit vniuerſos. Obſecrātib⁹ tñ oib⁹ ne paucoꝝ inſolētia oēs perirēt deſignāt ſcleris rei a toti⁹ ppli corpore ducēti quiuaginta cū autorib⁹ ſuis ſepantur: immugiēs terra in medio plebis ſcindit: apitur in pfundum ſinus abzūpif⁹ noꝝ: ⁊ ita ab oibus mūdi hui⁹ allegant elementis: vt nec aerē bauſtu / nec celū viſu / nec mare tactu / nec terrā conſtaminarēt ſepulchro. Ceſſauit pena nō ceſſauit malicia. Ex hoc ipſo immurmuratio exorta ppli q̄ p ſacerdotes periiſſet pplſ. Qua indignatione dñs pdidiſſet oēs: niſi Moyſi ⁊ Aaron primo ꝑcib⁹ inſlerus. Poſt etiā oblectu ſacerdotis ſui Aaron maluiſſet ingratos mazoꝝenie pudore donare ijs q̄rū obnuebāt gratiā: ſed ꝑuis q̄ſi vtiēs terra illud vindicte officiū pagit: cōtra naturā tñ (inſit Aug.) in nullo nequa q̄ aliquid ſit vitaz em̄ inſenſibilē terra habere indubitanter diſnoſcūt: p̄ quē in ſe creſcētia arboꝝ ⁊ oleruz fruteta mouere vident: vñ quaſi in viuēte carne palpitātes vene ſanguinis diſcurrūt: ita etiā per terrā viuentiū aquarū riuū deſluūt: p̄ quā vitā inſenſibilē deo imperāte. Terra os ſuuz aperuit qñ boim peccatoꝝ quaſi ſeniens in m̄tū

Ambroſi⁹
epiſtola
lxxxij. ad
vercellēſem
eccliam.

De mirabilibus sacre scripture,

De populo
carnes po-
stulante in
solitudine
Numeri. xj.

sterio vindicte tabernacula peccatorum vorauit. Preterea carnis concupiscentia infidelis populus flagras murmurauit: et mane celesti ollas carnis Egyptiorum proposuit. Sed et Moysi cum esset intoleranda res visa dominus populum inquit sanctifica crastino. Ego enim illos mese integro carnis paucis. Qui imbecillitate incitat humana Moyses sexcenta mille respondit peditum pugnatum: excepto innumerabili vulgo huius populi numerantur: nunquid bouum et ouium in mensa multitudo cedere ad saturationem: aut innumerabilis turbe pisces maris in unum congregabuntur. Et idcirco id nihil de his que Moysi mens fragilis: ut puta humana arripuit in partem populi cederet: vetera a domino egredientes: arreptas trans mare coturnices ad castrorum loca detulit: easque duobus cubitis in aere volantes circa castrorum loca: quantum vna die confici potest origonem tram inferuit. Quam populus colligens: mese integro. id est triginta diebus comedit. Sed incredulostranmutationis vltimo consequitur: nam in illo loco prius quam populus egredere qui occupierant trans dominica mactati sepeliunt. Lerte in hoc (inquit Aug.) nihil nouum vel contra naturam a domino contribuit: qui olim creaturam auium condidit: et in addito mudi quodam angulo recondita in necessitate populi sui prestatet: quibus in libro sapientie scribitur nona creaturam auium viderunt vtiq; ostensam non nuper creatam. Quod olim deo cum cereris creaturis in principio condidit: hoc in tempore necessitatis plebi sue ministravit. Sed cum idcirco coturnices ad tale ministerium: que prius cum manna contribuit nil aduersi edentibus contulerant ista vice iterum detulit: ne quisquam putaret: quod esca auium sine murmuratiōis culpa morte populo prestitit: quoniam in hac vindicta sana conscientia comedentes incolumes seruauit: et quasi cum manna data est: toti multitudini nihil incommodi prebuit.

Secundo mira-
bilitum.

De virga Aaron que fronduerat et aquis contradictionis et de salute in aspectu serpentis eius ex precepto dei. Cap. xxi.

Numeri. xvi.

Aduertamus quod in sacerdotibus diuina magis quam humana operatur gratia. Vna ex multis quas Moyses per tribus acceperat et recoderat. virga Aaron floruit atque ita diuini iudicij minus spectandum in sacerdotem populus aduertit: ac destitit parē sibi humano iudicio vendicare gratiam qui ante parem sibi prerogatiuam competere arbitrabatur. Virga autem illa (inquit Ambrosius) quid aliud ostendit: nisi quod nunquam sacerdotalis marcescat gratia et summa humilitate habeat in suo munere commisse sibi florem potestatis: vel quia id quoque misterium referatur: Aaron ergo virga gemulas amigdalini floris ostendit quo patebat Aaron pre omnibus in sacerdotium domini elegisse. Nec tunc

(vt Aug.) placet in hoc cōtra naturā virga mōstrat aliquid effecisse. Interiecto tpe de hinc ppl's sitiens in cades deserti sui iniurijs cōtra Moysen et Aaron grauitur tumultuabat: que res dū ad dñm p Moysen refertur virga percussit petra precipit. Sed Moyses infidelis ppli murmure p̄morus de p̄cepti dñi fide titubauit: corāq; populo cū Aaron bis petra percussit: largiterq; fluētes aquas sities ppl's bibit. Sz bac cā Moyses terrā p̄missiōis nō intrauit semel in ore petra percussit: vbi tm̄ populi infidelitas notatur: in cades autē deserti sui sarum bis celum pulsatur: ibi nāq; infidelitas in populo et iude dīnoscat. Ibi dē murmurante pplo ignitos serpētes flatuq; adurētes in eum dñs misit. Quoꝝ flatu adulteros plurimos murmuratorum necauit. Ceteri aut̄ intereūtium pena territi et animo penitente ad satisfaciones inclinati ad Moysen et ad dñm clamauerūt: vt hec ab eis plaga cessaret. Et idcirco flexus penitentiu lacrimis dominus Moysi iubet vt serpēte eneu in virga extensum corāz populū eleuat. Quo facto statim serpens eneus erigit et per illius aspectum primorum serpentium vulnēra curabantur. Attamen quēadmodū et de virga dixim⁹ et arbore qua amara aqua indulcatur in serpēte salus: sed in domini imperio tenebatur. Quicquid enim ipse p̄cepisset illud tunc populo salus esset: sed hystoria p̄cedētum rerum in figura nūc in christo et in ecclesia continetur.

De Balaam et asina et nubis colūna. Cap. xxiij.

St autem difficile in explanatione hystorie ipsius Balaam: quomodo cū dicatur venisse deus noctu ad Balaam primo et interrogasse qui essent homines qui venissent ad euz: ac respondisset quia missi essent a balach filio Sephor dicēte, veni: et maledic mibi populus: responderit ei deus. Non ibis cum eis: neq; maledices populum: est enim benedictus. Iterum secundo dicitur ad eum noctu venisse deus et dixisse: vt iret cum eis. Sed hoc obseruaret: vt verbum quod daret deus in ore eius hoc loqueretur. Et rursus tertio eunti, ei occurrisse angelum dei: cui intantum via eius non elegās / nec oportuna videretur: vt etiam interficere eum vellet: nisi asina videns angelū quē Balaam videre nō potuit declinasset: et tamen postea q̄ culpatur ab angelo cur ire voluisset: rursus etiam ab ipso ire permittitur tantum vt custodiat verbum quod deus dederit in ore eius: vt hoc solum proferrat nec amplius aliquid. Nec ergo oia (inquit Origenes) difficile habent explanationem: angelus qui occurrit ei ille sine dubio est: qui aderat filijs israel. Aperit os asine: vt arguat per euz Balaam et muti

c ij

Num. xx.

De salute i aspectu serpentis eneī ex p̄cepto dei.

Sedulus Hic igitur laz sacra trl b⁹ dās mūnera rebus Christus erat panis christus pe tra christus in vndis

Angelicis tremefacta minis affat asella

Sessorē p̄ verba suum liguaq; rudenti

Edidit humanas aial pecuale loquelas.

Origenes homella xliij. sup nūmeros.

De mirabilibus sacre scripture.

Augustin⁹
in lib. i. mi-
rabiliū.

pecudis vocb⁹ cōfiteatur is qui diuinus ⁊ sapiens. Et illo Balaaz fertur magorum genus: et institutio in partibus orientis vigere. Et quibus intelligimus (vt Aug. in fit) nihil in natura dominū a fine cōmutasse: sed p̄ aerem oris eius illa etiā ignorante p̄p̄bete ignorantia cōpescuisse quatenus dñi spūs ⁊ in se loqueret eleuaret in supbia non esset qui frequēter ⁊ res insensibiles ⁊ brutū ⁊ mutū ⁊ subiectū sibi animal eundē loqui cōperisset: qm̄ spūs dei vbi vult spirat: etiā si voluntati ei⁹ q̄ loquitur minus cōueniat: sicut ⁊ Saul p̄p̄betas occidere volēs mala incitatus volūtate venerat et tñ spū dñi arreptus inter eos quos persequebatur p̄p̄betabat: vñ ipse Balaā ad maledicendum deductus: ⁊ illud volens implere: nō maledicere dei populo potuit: sed contravolūtate suā a dñi spū coactus est benedicere. His ergo duabus causis Balaam venire a dño p̄missus vt per mutum aīal eius insipientia cōfutaretur et aduētus christi per p̄p̄betā gentile: q̄ futurus erat gentiū saluator: in lege dei scriberetur. In oī populi isrl̄ itinere colūna nubiis p̄ diē defuit nunq̄ nec corā populo colūna ignis per noctē: vt in noctis frigore defensi ⁊ a tenebris illuminati p̄gerent cum igne et a calore solis protecti fuerunt in die sub nube qua dñs custos isrl̄ vere p̄tegit: nec sol per diē nec vnq̄ luna per noctē exemit.

De morte Moysi ⁊ ignota eius sepultura. Cap. xliij.

¶ An populus israel ad montem qui vocatur Abarime qui est excelsus et aduerso positus: hiericho terrā optimam chananeorum et amplam intuentibus ad viuendum prebens seniores dimisit Moyses: et dum salutarē eleazarum et iesum: eisq; ad huc loqueretur: nube subbito (vt Iosepho placet) super eum astante in quadā cōualle sublat⁹ est: scriptū est (inquit) in sacris libris: eum fuisse mortuū p̄pter metū ne p̄pter excellētiam virtutis que erat circa ad eū diuinitatē abhisse putaretur vir it itaq; omne tempus annorum. xx. et centū: et quib⁹ parte tertia p̄nceps fuit minus vno mense. Defunctus autē est vltimo mense anni q̄ a Macedonibus vocatur distris: apud hebreos autē ad an mensis initiū est: nec motis dentibus / nec caligantibus oculis integro corpore torius humani generis commune debuit soluit virgam in qua signa fecerat vt plurimi putant: ne adoraret secū abstulerat quoniā et serpentes quē fecerat filij israel post modum adorabāt. Omnis autē illius etas (vt Augustin⁹ scribit) In tres quadagenarias diuiditur. xl. enim annis in Egipto in domo Pharaonis ab infantia līas didicit. xl. annis etul in Egipto in domo sacerdotis matiam fuit. ⁊. xl. annis per desertum ducatum populo p̄rebuīt.

Tractatus secundus libri primi de mirabilibus sacre scripture.

De Josue filio num: et de siccatione iordanis ⁊ de calcamentis et vestibus filiorum israel et de subuersione hiericho. Cap. j.

Dixit itaq; predicto modo ab hominibus abeunte iesus Num filius omnibus iam in eo legitimis sine habentibus: et luctu quiescente precepit: ut populus esset preparatus ad expeditum: misitq; exploratores ad hiericho: qui et virtutes eorum: et qua ipsi voluntatem habere videretur / agnoscerent. Ipse vero disponebat exercitum tanquam iordanem oportuno tempore transiturus. Ipse confortatus est sermone domini de campis tribus ad iordanis fluium castra moueri iubet: ac deinde cum onere testamenti decorare reliquam plebem primas vndas precedentes sacerdotes ingrederentur: ab illo loco ubi steterunt usque ad mare omnis fluminis alueus aquis suis cõfestim nudat⁹ superiorq; aquarum moles que de fontibus augebat sursum in aere montabat quousque omnis israel siccis pedibus alueus fluminis transferat: in cuius mirabili testimonio duodecim lapides quãtos duodecim viri portare poterant de ima giarea iordanis portati sunt in loca castrorum: et totidem et bis quos terra sicca continuerat: positi sunt in eorum locum. Certe ⁊ in hoc signo (inquit Augustinus) ppositi operis requiri ut qualiter arcam dñi fluius naturaliter preterire nõ permittit. Ita enim aliqua pars aquarum que ad mare perterit nature sue cursum psequitur: dum altiora deserens per prona proprio more fluminis paulatim inde labitur. At vero humana industria alueos fluminum nudatos legitimus et audiuimus quoniam Titus imperator per sicca exercit⁹ super gangem fluium qui secunde post euphratem quantitate illa expeditione que Babilonia expugnauit dicitur esse castrametatus. Unde carissimum virorum ⁊ equitum / equitẽ transmeandi fluminis audacia persuasum rapacis aluei vortex demersit. Quo facto incredibiliter iracundie furore aduersus fluium permotus: velut in sensibilem creaturam vlcisci statuit. Ac per immensum annum perpeti anno totis viribus in quatercentas sexaginta fossas diuisit: nudatoq; alueo mirabilem vir genua tingentibus feminis reliquit. Unde eodẽ exercitu et rege eadem expeditione babilonia obsidente: excelssimo muri obiectu ab expugnãdi molimine expulsi ad euphratis fluminis pfluente superiora vada conuerterant. Illi autem predicta arte pdocati

De mirabilibus sacre scripture.

Obiectio

Responsio

Josue. i.

De calciamentis et vestibus filiorum israel.

Josue. vi.

De subuersione hierosolymorum.

Terremotus in lybia

Terremotus dñice

passionis.

Aug. li. iii. mirabilium.

per alienum limitem diuertentes: per eius nudatum babilonis murz subintrantes urbē capiunt. Quod ergo humana industria laborioso certamine potuit hoc deus potentie sue virtute facilius pagit. Sed forsitan quisq̄ dispariter respondebit hoc factum esse dicēs. Illic em̄ fossure opus alueos aquarum per humilliora diuertit: hic vero stans aqua nullo renitente ad aeris sublimia conscendit. Sed de hoc nōne humana diligētia sepe efficit: vt ab oppositis vallibus aquas in celsum montare: et ad fontes redire offensas compellit. Et vere homines velut terreni de terrena crassa materia frequenter faciunt quomodo angeli tunc quorum officijs hec omnia mirabilia peraguntur per animam facere nō potuerūt: sicut naturale aeris opus et propriuz officium aquas retinere in nubibus: vt docti indoctiq̄ pariter norunt: quotidiana administratiōe retinet: ita tunc deo iubente fluminis cursum prohibuit: vt per illi fluēta arca dei et sacerdotes transiret. Terrā igitur post longi laborem itineris ingressi de fructibus chanaanitis regionis populi turba comedit: et manne de nubibus esca ministrandi desinit. In hoc tñ longo itinere admiratiōe dignū accidit illud qd̄ per quadraginta annos nullius ex omni populo calciamentū aut vestis defecit: in quo dñs nō naturam nouam in calciamentis et vestib⁹ condidit: sed olim conditam conseruauit: inde iordanis ripā egressis hiericho prima ex chanaanitis ciuitatibus occurrit. Que lustrata circuitu dierum septem quasi arce dñice exercitus expauescens aduentū cito corrui in quo circuitur nullo armorū suffragio vsus est victor populus: sed ad clamorē in Egipto sonāte mur⁹ erat vsq̄ ad fundamenta dirutus. Vbi nihil extra naturā esse factū frequēter scriptura denūciat gesta res ostēdit: siquidem et hoc terre motib⁹ esse factū frequēter scriptura denūciat. Quō et in famoso illo terremoto cētū lybie vrbes corruerūt: et in terre motu dñice passiōis vnde in iheracia subuersa sunt. Preterea quoq̄ qd̄ humani act⁹ efficacia pgerit: hoc alteri⁹ destruetis vel etiā senectutis tps̄ psumit. Attñ (inquit Aug.) hoc dicentes nō casu occidisse muroz hiericho ruinā ostendam⁹. Sed ne p̄ naturā sicut aliqd̄ i miraculis factū ostēdim⁹. Hoc em̄ sicut ex cetera ministrari āgelico ope designauim⁹ dei iussu effectū fuisse nō dubitam⁹.

De statione solis et lune tpe Josue. Cap. ij.

Am rex Hierosolymorum Jebuseus nomine grauiterr ferret: eo quod gabaonite cuz iesu naue pacta fecissent vicinarum gentium reges contra eos pugnatuos ad solatia rogabat. Quibus eis preberibus: quattuor enim erant et cum eo castrametantibus circa quendam

fontem (vt Iosepho placet) non procul a ciuitate dum iam pararent
 obsessionem gubaoite auxiliorū aduocauerunt iesum. Ad hoc em̄
 ventum erat vt a suis quidem perimi se putarent: et ab eis qui ad inte
 ritum chanaanorum gentis castrametabantur saluari se ppter ami
 citias existimarent. Iesus autem cum omni exercitu ad eorum sola
 tia properare festinans: et die noctuq; perambulās diluculo venit ad
 boites: ⁊ fugientes sequebantur: per gens in descensu bebozon: vbi
 etiam dei quoq; operatione cognouit significatam sibi tonitruis et
 fulminibus ⁊ grandinis demissione maiore quam solitum est. Insu
 per etiam die crescente ne nox succedens bebreorum impetum refre
 naret iesus reges in quadam spelūca celatos circa maceda venit om
 nesq; puniuit. Quod vero longitudine tunc dies extensus est: et plus
 solito creuit: palā est p scripturas. Nam tūc iesus vidēs diuinam se
 cum dexteram preliantem et prosperis successibus cuncta procedere
 nouam quādam et miram orationem extollit ad celum dicēs. Stet
 sol super Gabaon: et luna super valle Elom: donec expugnem popu
 lum istum: et stetit sol ⁊ luna in loco suo donec peruinceret dominus
 inimicos eorū. Et stetit sol in medio celo: et nō est pgressus ad occa
 sum in finē vni⁹ diei. Nō fuit dies talis ante hoc: nec ita exaudiuit de⁹
 hominem quia dñs pugnatat pro israel in qua iussione non humani
 (inquit Augustinus) imperij autoritate luminaria requiescunt: sed
 dñi imperantis vt starent iussui obediunt. Nihil enim propter iube
 tis domini verbum dei creature faciunt: sed quod dñs serui sui ordi
 nationi obediens precepit hoc faciunt. Hoc luminarium nihil nouū
 in natura cōmisit et si in ministerio aliquid nouum aliquando natum
 ostendit. Sed et illa varietas nihil in anni cursu et reliquorum dierū
 commouit: dum pariter sol et luna vnum quodq; in suo ordine quie
 uit. Non enim mora illa aut reuersio aliquid in luminariis et tempo
 rum assueto cursu p̄peditum vel insolitū reliquerūt: sed quasi p̄ diem
 oēm in occasus sui limitē currūt postq̄ illi solito lōgioris diei spacū
 pegerūt p̄ qd̄ videt qd̄ nihil ad sequētis noctis lōgitudinem tps̄ illa
 dies longa contulerit: cui⁹ p̄iceps pariter inde cū sole diei p̄posite
 luna requieuit.

De Bedeone ⁊ duobus signis ⁊ Sāsonis fortitu
 dine et capillis. Cap. iij.

Agens erat multitudo q̄ aduersum israel fuerat cōgre
 gata. ita vt locustis p̄ multitudine p̄ferrētur. Et cameli
 inquit eorū sicut arena que est ad oram maris innume
 rabilis. Tūc celestis nūci⁹ appuit Bedeoni filio Joas
 illumq; destructo idolatrie ritu de plebis sue liberatione

c iij

Iosephus
 antiquitatū
 lib. v. cap. f.

Sedulius
 Sol stetit
 ad Gabaō
 medijs ca
 cum iue cell
 Stetit anhe
 lantē vlla
 to vespere
 lucem

Insolit⁹ fre
 nare dlem:
 nec luna cu
 currit

Ordine pt
 gra suo do
 nec populā
 tīb⁹ armis
 Feruid⁹ in
 gentē gla
 dius con
 sumeret ho
 stem

Lōtante
 polo: tam
 tūc famula
 ta videbūt
 Sydera vē
 turum pres
 misso noie
 iesum.

De mirabilibus sacre scripture.

cōmouit: in cuius conspectu dum *Sedeon* oblationem componeret: desuper carnis ius fundens celestis ignis holocaustus assumpsit. Et iterū postulanti signum: siccitas in oī terra ⁊ ros in solo vellere et ros in oī terra fuit. Sed bec quāuis sociātur numero mirabilium. Nihil tamen velut nouum ostendere videntur in ministracione rerum: qm̄ ⁊ celestis ignis res terrenas frequenter deuorat: et alternatim in mundo per partes nubibus rozat. Unde cū historialiter in holocausti hac concreatione non terrestri igne sed celesti flamma bec ostēdebat qd futurum tunc bellum non humanis virib⁹: sed celesti auxilio perficeretur: ⁊ ros prius demonstrabat in solo vellere ostensus / qd diuina miseratio: que tunc in *Israel* fragili et molli populo fuerat: iugitas gentium iras sicut aqua ignem possit extinguere. ¶ *Ite*z cuz *pbilisteis* seruiret *Israelitica* plebs *manne filij Saruch* de tribu *Dan* sterili vxo ri primo. Deinde ipsi *manue* dei angelus p̄betali habitu apparuit eosq; de filio qui eis esset nasciturus qualiter fieret educandus edocuit qd re nunq̄ nouacula caput eius transiret: ⁊ siceram et vinū ⁊ omne qd inebiare pōt non biberet. Cui cuz *manue* nesciens esse angelū prandium voluisse prebere angelus inquit. De d̄bis tuis non comedam: sed dño si vis holocaustum cōpone. Quod cum *manue* illo p̄cipiente composuit cum igne holocausti corā eis statim angelus in celum ascendens demonstrauerat: qd per nascituri hominis fortitudinē deus populi liberationē parauerat. Natus igitur *Sanon* iuxta imperium nutritus maximā fortitudinem in septez sui capitis crinibus habuit. Quod pro certo probatum est dum eisdem nudat⁹ aliquā etiā virtutē amisit. Nam cū *Dalila* in valle forcelli mulierem de rege *pbilistinorum* alienigenā adamaret: ⁊ illa pecuniā a *pbilistinis* principibus acceperat: pro quibus multa fecerat perditionis eiusdez mercedem accepisset: ipse poscenti fortitudinis sue misteria in capilloz suorum cōseruatione fieri indicauit. Et illa dormientis in sinu suo vocato rasore caput totōdit. Perductusq; *Sanon* a *pbilisteis* oculis orbatus molē manu vertebat: donec capilli illius ad priorē longitudinē creuerūt. Deinde *pbilisteis* epulātib⁹: vt inter epulas *Sanon* illuderetur / adducit: ⁊ ipse puero retinēti gressus dixerat: vt se ad duas colūnas pduceret: quib⁹ tota domus imminebat: quaten⁹ sup illas veluti lassus reclīnaret. Quib⁹ *ambabus* vtraq; manu apprehēsis inuocato auxilio dñi totā domū cōcussit. Que cito corruēs tria *pbilistinorum* milia pariter cū ipso *Sanon* pstravit. Sed naturas inuestigātib⁹ (inquit *Aug.*) solutionē non minimā incuit quō totum sensibile corpus in sensibili capillo motū fortitudinis habuit: cui⁹ damnū doloris *Sanon* nequaquā intulit: cū illū tonsor a reliquo corpore ferramenti aculeo dimisit. Respondet *Aug.* qd in capillis *Sānonis* ei⁹ for

Judic. xliij.

De Sancto
nis fortitudi-
dine.

titudo non erat: sed mandati dñi observatio eius fortitudinem obseruabat. Sed quare illam fortitudinē crescētibz capillis recuperauit iterum respōdet q̄ afflictus penitētia eam paulatim impetrauit quē non sponte amiserat: illa ergo excellētia fortitudinis in Sansone: nō fuit naturaliter congenerata: sed desuper infusa.

De arce captiōe a philistis et reductiōe in bethsames: et de terrore philistij in incusso precibus samuelis. Cap. liij.

A regnorū libris scripturaz legimus vbi arca dei ab allophilis capta est: et deducta in Azotum: et ibi introdixerunt eā in domū Dagon: et inuēctus est Dagon cecidisse proz in terrā ante arcā testamēti dñi. Et grauata est manus dñi sup Azotos et dissipauit eos: et percussit eos: in natibz post hec (inquit) ingressa est arca in Accaron et miserūt Accaronienses: et cōgregauerūt oēs satrapas Allophilozū: et cōgregauerunt sacerdotes et diuinos suos dicētes. Quid faciemz arce dñi: indicatē nobis quō remittamz eā in locū suū responderūt sacerdotes et diuini: si remittitis arcā dñi dei isrl nōlite eā dimittere inanē: sed dātes dabitis ei p delicto: et tūc sanabimini et innotescet vobis. Sinauit non discedet manus eius a vobis et post pauca. Et nunc (inquit) facite currū nouū duas vaccas fetas assumite quibz iugū nō est impozitum: et iungite vaccas ad currū et fetus earū retro abducite ad domū et assumite arcam dñi et imponite eam sup currū et vasa aurea que obtulistis ei p delicto simul ponite sup currū: et oīa sancta ei et dimittite eam et vadat et videte siquidē vadit per viam suā et ad fines suos ascēdit in bethsamis: ipsa nobis fecit mala hec magna. Si autē nō vadit illuc sciemus: qz manus ei nōn p̄tigit nos: sed fortuitu hec nobis acciderunt. Deniqz in sequentibz refert: et curz imposuissent (inquit) arcam dñi sup currū direxerunt: boues in via contra viā: q̄ ducit bethsamis: et nō declinauerūt ad dexterā aut sinistrā. Obserua ergo (inquit) Origenes in ijs quō sacerdotes: et diuini causam maloz que occiderant Allophilis: vtrū in manu dei: et p arce iniuria venerit an fortuitu acciderit ppositis p̄tēplatur indicis dicētes. Si per viā suā ad fines suos ascēdit in bethsamis: ipsa nobis fecit hec mala. Quis ergo in ijs si diligenter inspiciens prescientiam banc q̄ de bouū directiōe p̄dicta est: vel fortuitā dicat vel aliqua arte compositā et nō operatione quadā demonū ministratā: qui pertimuerint arce dñi virtutem? Est ergo talis quedaz in ministerio prescientie operatio demonū que artibus quibusdā ab ijs qui se demōibus mācipauerint: colligit et nūc per eas: quas fortes noiant: nūc per ea que auguria appellabāt nunc

Origenes
sup nume
ros home
lla. xvj.

De mirabilibus sacre scripture.

etiam ex cōtemplatione fibrarum: que extispicia vocāt. Que artes in tantum ad decipiendū genus hominum p̄fecerūt: vt etiam iustissimi Ezechie filius manasse hoc errore deceptus edificauerit (vt scriptura dicit) Altare omni exercitui celi in vtraque domo domini. Talia ergo erāt que peccabat: de quibus dici possit: quod in omni virtute signis / et p̄signis mendacibus fierant: ita vt deciperentur etiam electi: hec oīa religio nostra diuina et celestis abiurat in leuitico quidē lege designans et dicens non diuinabitis: neque augurabimini. Et post pauca non seculimini (inquit) ventriloquos: nec ad iungentes ad incantationes: vt contaminemini: in eis ego dñs deus vester. Iterūque infinita p̄bilistinoz agmina quasi arene maris innumerabilia: p̄ plana se terre israel effuderūt: quod dñs Samuele orante a facie filioz israel ingenti celi fragore p̄terrebat: quatenus per hoc non propria virtute vidisse intelligeret: et hostes dei protectionē et auxiliū erga hunc populū scirent. Ibidem quoque Samuele innocente dñm: cum populus sibi regē peteret: et Saul filius eius de tribu beniamin in dei famine iussu p̄beta ordinauit: dñs per pluias et horribiles voces intonuit: quibus plebs que audierat se deum repulisse ita regnare sibi regem intelligeret: quos fragores per Samuelis iterum dñs deprecationē compescuit postquam populi de bacre penituntiam intus asperit.

De Saul p̄betante et quo spiritu et de Samuelis per p̄bytonissam resurrectione. Cap. v.

Am Saul non esset recta voluntate mansurus: videns etiā David et apud deū et apud boies approbari: et ex pauit eis: et metum celare nō valēs timore magnarū rerum. i. regni simul ac vite ne priuaretur: vtroque cogitauit cum crudeli calamitate perimere. Cūque nunciatum fuisset Saul eo quod David esset apud Samuelē p̄beta misit armatos eius ad se cōprehendendū iussit adduci: Qui cū venissent ad Samuel inueniētes ecclesiam p̄betarū participati sancto spiritu p̄betare ceperunt. Saul autē audies hoc sup̄ david et alios destinauit: et illis idē faciendū: demum misit alios p̄betarū assit et ipsis quod tertio fuerant missi ad vltimū irat⁹ ipse p̄xit. Cū vero iam erat in primo an̄quē eū videret Samuel p̄betare cepit veniensque ad eos (Iosephus inquit) Saul. Spūvehementi compulsus amens factus est: et exire veste tota die canebat et nocte: David et Samuele vidente. Dirimus autē cū de Balaā et asina ei⁹ differui m⁹: quoniam spūsancti vba nō dicentū merita pensant: sed ipsius voluntate vbi cuique voluerit prosperantur: p̄ quod tñ p̄ferentū ea merita non in melius augent: sed bona non habet

Iosephus
lib. vi. anti-
quitatum
cap. xli.

opa: sicut in Balaã & Saul & Caipha pontifice: vñ tales prophete
 (inqt Aug.) dicẽt: nõne in tuo noie ppbetauim? Danati dño respõ
 debunt & tñ eterai ignis pfortiũ inter ceteros impios subibũt. Saul
 itaq; rex bebreoz audis palestinõs iam esse presentes: & iuxta suã ci
 uitatem in cãpo posita castra fixisse ad eos cũ omni exercitu suo pfe
 ctus est. Cũq; venisset ante montẽ quendã gelboe et vidisset ediuer
 so hostiũ multitudinẽ timore fortuito conturbat' est: dum esset eoruz
 exercitus potior: & multo melior. Deũq; cõsuluĩt & ppbetas vt ei de
 prelio et eius fine prediceret. Deo autem non respondente Saul ma
 gis expauit: & animo corruit: iussitq; sibi queri mulierez ventriloquã
 habentem spiritum (vt Iosephus scribit) & vocantẽ aias defunctorz
 vt valeret agnoscere: si in reb' imminẽtibz preualeret. **Genus enim**
 (inquit) ventriloquozũ euocando mortuozũ aias per eas solet poscẽ
 tib' futura p̄dicere. Sũt em̄ v̄triloqui (vt scribit Origenes) q̄ de ter
 ra clamant / et qui inania loquũtur / et vaniloquos etiã nominauit:
 vnde & ventriloquorum demonum appellauit. Rex igitur ad ventri
 loquam (aliq̄ p̄ytonissam vocant) pererit vt ex mortuis aliquem sibi
 per sue artis incantationes suscitaret. Que cum quereret ex eo quem
 mortuũ de somno cuperet resolui. Ille etiã Samuelẽ velle respondit
 suscitari. **Suscitat' ergo Samuel Sauli** qd̄ eueniret nũciat hac in
 quicens hora cras tu et filij tui mecum eritis: sed et israel tradam te
 cum in manum inimicorum eius. Qualiter ergo Samuel de ventri
 loqua suscitari dicitur dum ventriloqua demoniacis incãtationib' et
 prestigijs vti videretur: Et quomodo Saul qui in viuẽtibz pro
 phetis dei responsum nõ inuenit: resuscitatum a morte ppbetam au
 dire meruit. **Si em̄** (inquit Aug.) vere Samuel illi apparuisset nõ
 vtiq; vir iustus pmisisset se adorari qui p̄dicauerat deũ solũ esse ado
 randum. Et quomodo homo dei qui cum Abraam in refrigerio erat
 dicebat ad virum pestilentie dignum ardore gebenne. Cras mecum
 eris: bis duobus titulis subtilitatem fallacie sue prodidit improu
 dus satbanas: qz et adorari se pmisit sub habitu & nomie Samuelis
 contra legem et virum peccatis pressum: cum magna distantia pecca
 torum et iustorum sit cum Samuele iustissimo futurum mentitus est
 verum (inquit) p̄õt videri si de Samuelis noie taceatur: quia Saul
 cũ diabolo futurus erat. Ad euz em̄ trãsmigravit quẽ adorauit. **Sẽs**
 per enĩs diabolus sub velamine latens: prodit dum ea confingit que
 abbozeant p̄sonis: p̄ quas fallere nititur. **Sz** si quis p̄pter historiã:
 vt ea que verbis expressa sunt putet non pretermittenda: ne ratio hi
 storie inanis sit recte faciet quĩdem: si tamen minime istud ad veri ra
 p̄iat ad rationẽ: sed ad visum et intellectũ. Saul nãq; reprob' factus
 poterat bonũ intellectũ habere. **Historic' em̄** matẽ Saul & habitum

Iosephus
 lib. vi. antiq̄
 tati. c. xliij.
 Origenes
 homelia.
 viij. in esatã

Regum
 xxvij.

Aug. in li
 bro quesito
 num veteris
 & noui testa
 menti ques
 itione. xxx
 li. b.

De mirabilibus sacre scripture.

Exob.
xxv. v.

samuels descripsit ea que dicta et visa sunt exprimens p̄mittens si vera an falsa sint hec Aug. Et alibi ita vt in multis sacre scripture locis imaginatis rebus verarū rerum noīa sepe ascribūtur. Quomodo et p̄dicta virga in similitudinē serpentis imaginata et pbantastica illa magorum serpentuz in *Egypto* et ille eneus serpens nominat. Duo quoq; cherubim pro similitudine obumbrare propitiatorū nunciātur. Quinq; mures vel quinq; anni de terra p̄bilistim in capsella cū arca domini deferuntur. Cherubim quoq; et palma et malo granata et retia in templi edificio depicta describuntur: cuz hec ipsa omnia rerum veritate: sed p̄ similitudine ista noīa recipiūtur ipse tamē scriptura re sine vlla incertitudinis regula quasi res veras bicnoiatim ponūt.

De numeratione populi iussu Dauid et secuta plaga: et de terribilibus signis in dedicatione vitulorum aureorum in betel.
Cap. vi.

Et Dauid volens agnoscere quot essent milia populū totius est oblitus moniti moſaici: quo predictus fuerat: vt si dinumeraret populus: pro vniuscuiusq; capite deoſculus preberetur. Precepit ergo Joab principi militie vt pergens vniuerſum dinumeraret exercitum. Quo die cente non eſſe neceſſe hoc non quieuit: ſed iuſſit numerum hebreorum inſigniter adimpleri. Joab vero ſumens tribunos et ſcribas et peragrans iſraelitarum prouinciam conſiderataq; multitudine quāta eſſet hieroſolymam remeauit ad regem: poſt menſes nouem et vīginti dies: obtulitq; numerum regi abſq; tribu beniamin. Hanc eſſe dinumerare nō poterat: neq; tribū leni. Venit autem Dauid q̄ di numeratſet populum: eo q̄ deliquiſſet in deum. Fuit ergo aliorum iſraelitarum numerus non gēta milia virozū arma ferētū et miliciam exercere valentium: iude vero tribus per ſe ſolā habuit xl. milia p̄betis itaq; declarantib; Dauid: qz de ei traſceret: ſupplicare cepit eūq; rogare vt propicius eſſet et veniā peccato cōcederet. Tunc *Bad* p̄phetam (vt Joſephus ait) miſit ad eum deus: tres ſupplicij conditiones portantem: vt earum quem probaret eligeret: verum velle famā in prouincia generari annis ſeptē: an tribus menſibus pugnādo vinceretur ab hoſtibus: an certe morbus et languor accederet trib; diebus hebreis: ille vero in anxietatem huius electionis omnium rerum peſſimarum incurrens tribulabatur: et vehementer aior videbatur eſſe confuſus inter hec autē cōmunem potius paſſionem: et reguz et ſubſectorum elegit: in qua timor omnibus et equalis dicēs: qz multo melius eſt in dei magis q̄ in hoſtū manus incidere. Nec audiens pro

Joſephus
antiquitatū
lib. vii. capi
tulo. xliij.

pbeta renunciauit dño. Angelus enim dñi septuaginta viroꝝ missa
 ex omni israel vsq; bershabee occidit et hierosolymam vrbem velut de
 lere proposuit: non q̄ dñs ciuitatē quam nūc disperdidit delere vellet
 sed vt ostensus in p̄dictu vindicte angelus dignam vidēti regi pe
 nitentiaz incuteret. Ex quo (inquit Augustinus) intelligitur Dauid
 minorem culpam commisisse q̄ plebs que peccatum suum per solam
 penitentiam delent. Populi auteꝝ delictū in autoribus suis mortis
 seueritatem promeruit: hec Augustinus. Et hic accipitur a Theoteri
 dis argumentum q̄ vbi maior pena: ibi maior arguitur culpa. ¶ Et
 deinde cum per peccatuz Salomonis populi israel regnum vnum in
 duo dimisit Hieroboam filius Nabath rex decem tribuum in parte
 aquilonis metuēs ne templi quod erat in hierlm restauratio: rursuz
 populuz roboam filio Salomonis iungeret: idola ⁊ altaria in Dan
 ⁊ in Beth posuit: sed in dedicatione altaris quod fuit in Bethel: vir
 dei et iuda: vt cōtra illud altare propbetaret a dño mittitur. Quo ad
 ueniente duo terribilia signa ostenduntur. Nam in duas partes sta
 tim in hora holocausti scinditur integra ipsius arida manus sicca.
 Que duo signa rei et operi suo aperte cōueniunt: dum quid in ipso
 tunc rege sic factum euidenter ostendunt. Aprū enim videbatur vt q̄
 dei cultum qui illud vsq; in vnum et altari et templo diuisisset ipsi⁹ al
 tare quod ille sibi metipsi fecerat sic scissum desiccaret. Et qui populi
 dei manum ne dño suo oblationē et holocausta immolaret aridam se
 disse: in scismatico illo holocausto man⁹ illi⁹ arida appareret. Post
 modicum deinde Dauid regnum obtinēte Arca testamenti de domo
 Aminadab ad hierlm a rege ⁊ oī populo perducitur Oza fili⁹ Ami
 nadab sequens arcā: cum illa velut sustentans tangeret subito mor
 te percussus et suffocatus est: in quo facto temeritas cum ipso qui cū
 non esset de genere Aaron tetigerit: dānatur: ⁊ totus pplus qz caute
 in diuinis rebus se agere debet admonetur. Sz quidam aliquid p̄
 cedēs peccatū in Oza per hanc culpā esse punitū existimāt: qm̄ sepe
 euenit vt minores culpe p̄cedētium pctōꝝ vindictā incutiāt.

Aug. ff. mt
 rabilli lib.

De hieros
 boam ido
 latra.
 Duo alta
 ria in Dan
 ⁊ in Bethel

De triū annoꝝ ⁊ sex mēsiū siccitate: ⁊ de cornu ministrāte
 ⁊ de vidua Helia pascente ⁊ Jezabel psequente: et suscitatioe
 fili⁹ vnici vidue per Heliam. Cap. viij.

Sedulus
 Helia cor
 uī quondā
 pauere mī
 nistrū.

Aidā propbeta summi dei nomine Helias de ciuitate
 thesbytes galaditidis regiōis veniēs ad achab dixit ei
 Quia dixerit deus: neq; imbrē: neq; ros illis annis in
 ea p̄uincia se missurū: nisi ipse rursus apparuisset. Et
 in his dictis euz iurasset accessit ad partes australes: et qz rapinis

De mirabilibus sacre scripture.

Hedit⁹ atq;
nudo satu-
rans caua
guttura ro-
stro
Tradidit il-
lesam tesu-
nis mori-
bus escam
Hunc bon⁹
helle: q̄ p̄-
dus antea
noe
Abluit in
terris quicq;
quid deliq̄t
in vndis.
Iosephus
lib. antiq̄
tatū. viij.
capl. x.
Menander
historicus.
Aug. sc̄do
mirabilium
cap. xvj.

habitabat circa torrentē quendā vnde poculi habebat auxillū. Mani
corū cibum ei quotidie deferebant. Cūq; fluminis siccitate nimia
defecisset in ciuitatē sareptam nō p̄cul a sydone tiroq; deuenit: que ci-
uitas in barū medio cōstituta est. Deus enim (inquit Iosephus) p̄-
ceperat cuidam illic mulieri vidue vt cibuz ei preberet. Cūq; nō p̄cul
esset a porta vidit mulierē viduā sibi met colligentem ligna. Cui cum
deus significasset hanc esse que ei cibum ministratura foret: accedens
salutauit eam ⁊ ad bibendū aquā sibi tribui postulabat. Que cuz p̄ce-
cederet denuo vocās illaz etiā panē sibi poscit afferrī. Illa cū iurasset
nihil se intus in domo habere: nisi modicum farine et paululum olei:
⁊ propterea prerisse ad colligenda ligna: vt p̄serpa farina: sibi suoq;
filio panes faceret: quibus exp̄sis cum aliud nihil superesset vt fame
morerentur: ait propheta. **Confidens perge et spe meliori confiste:**
faciens primitus mibi paululū defer. **Predico nāq; q̄ non tibi desi-**
ras. **Hec ei dicente propheta ueniens ea que dixerat fecit. Et ipsa ha-**
luit paululum: et ex hoc filio ministravit pariter et propbete nihilq;
horum defuit eis donec siccitas defecerat. **Meminit etiā siccitatis et**
Menander in gestis valthio: um regis ita dicens. Et siccitas super
eos facta est a mēse biperuerit beon vsq; ad aliū annuz biperuerit be.
Qui cum deo supplicaret multa flumina sunt emissa. Ne vero quem
moueat quod sydoniozum terra hanc eandem plagam pariter cum
israel perpeffa erat dū inde (infit Augustinus) Bezabel regis acbab
uxor persecutrit propbetarum: et totius vindicte ⁊ facinoris cause sy-
doniozum regis filla paterna originem ducebat. Certe etiam hoc fi-
gno non noua a dño: sed condita natura in modica non modica sub-
stantia gubernatur. Quomodo de calciamentis et vestibus filiozum
israel predictum memoratur. Nam in ceteris predictis omnibus mi-
raculis nil nature rationem refugit sicut ipse rerum euentus frequen-
ter ostēdit. Mulier itaq; quā paulo ante diximus pabulum propbe-
te prebuisse: cum cecidisset eius filius in languorem ita vt aiām dimit-
teret: defleus et manibus semetipsam valde deserpens: vocesq; quas
dicabat luctus emittens accusabat apud se deum q̄ propbeta apud
se presente factam iniuriam quasi ipse peccata eius argueret: et ideo
puer fuisset extinctus. Ille vero eam equo animo esse precipiens fi-
bi filium contradicens: vinū se eū restituere promisit. Huc vero De-
lias oratione sua ad vitam iteruz reuocauit: de quo tradunt hebrei vt
scribit Augustin⁹ q̄ ipse Jonas propbeta postea fuerit: quem de vē-
tre certi glutietis euolutis tribus diebus dominus absoluit: quia de⁹
qui inimicum suum in quocunq; tuto loco potest occidere seruuz suū
quem vult eruere de qualicunq; angustia liberare valet. At vero illa

famosa questio que de mortuis resuscitatis agitur vsq; ad Lazarum
a nobis reseruetur.

E De holocausto in monte carmeli: et de iesuio .xl. die
ru & pastu **Delie**: & de igne descēdēte sup̄ q̄ quagenas
rios: & de trāitu iordanis **Delie** et **Delisei**. Ca. viij.

Ransacto itaq; paruo tēpe: ex voluntate dei pergebat
ad regem **Acab** futurū ei nundās ymbre. **Erūna** eniz
& necessariorum inopia puinciā nimis inuaserat: ita vt
non solū boies propter siccitatē: sed etiā cetera anima
lia fames afficeret: ppberā igit **Delia** de' in occursum
regis **Acab** iussit exire dūq; regi nūciafferet quidaz q̄ vidisset **Delia**
mor occurrit rex **Acab**: requirēs cū ira grādī si ip̄e esset q̄ in p̄fo be
broz impietatis autor existeret. Tūc ppbera in nullo formidās ait:
eū potius mala oīa ppetrasse: eiusq; genus q̄ in illā puinciam deos
alienos itroduxisset: ac deū q̄ solus est reliq̄sser. Sed nūc inquit oēm
populum ad mōtē carmeli p̄cipe cōgregari: necnō ppbetas tuos pa
riter et vxoris tue quodcūq; sūt nūero ppbetasq; lucorū quasi qua
dringētos & quinquaginta in mōtē carmeli congregauit. Quib' con
gregatis sanc' **Delias** duos boues: vnū dñō & alterū **Baal** p se et
ppbetas idolorū mactari in holocaustū rogauit: vt dñs qui p igne
exaudierit ipse totius ppli de' sit. Quo impetrato sacerdotes bouē
suū **Baal** vt igni psumeret holocaustū rogabāt. S; **Baal** q̄ post
ea igni in potestātē tradit' est sup holocaustū ignē dare non poterat:
Delias vero boues suū in frustra cōtinuens p membra diuidens sup
altare qd cōstructum fuerat: & quod ipse curauerat tunc statuit. Eūq;
aqua abūde supfudit orāteq; illo subito ignis de celo cecidit qui bo
nem cū altari & lapidib' & aqua simul cōsumpsit. Ac deinde sacerdo
tes **Baal** in potestatem sibi traditos in torrēte dñon interfecit: & om
nis populus deum esse p̄fessus credidit. In hoc (inquit **Augustinus**)
extra naturā ignis neq; aqua aliquid fecit. Qui de super aeris ignito
spacio descēdens cū dei gubernātis implo alimētī sui naturā quā in
terra recepit consumpsit in supiori enim illo spacio ignis in terra ar
dens pronunciat: qui de superiore vbi est natura illius ardentē con
temnere tēptat. Sicut aqua per semetipsaz nisi per aliam substantiā
non ascendit: sic et ignis nisi per aliam substantiam inferius se non de
scendit. Unde cum dominus super quinq; ciuitates igneos ymbres
plueret: hoc idem per sulphur fiebat quatenus et in sulphure ignis
arderet & per grauiorem sulphuris naturam idem ad terram labere
tur. In hoc ergo loco (inquit) vbi sup altare ad holocaustum ignis

De mirabilibus sacre scripture.

descendit per aerem / per sulphur descendit: quoniam ignis per semetipsum non potest descendere nisi alicui materie grauiori deus inserit immisceri. Sacerdotes ergo idolorum sine homicidij culpa Helias deis seruus interfecit. Quippe quia erat in illa lege que dicit blaphemum non patieris viuere. Nullus hominum ergo idolum colit: nisi dei blaphemus extiterit. Ac per hoc qui idolatrie cultores mactauerat blasphemos et sacrilegos de terra purgabat. Et post hec omnia qui imbes: ac terre perfusione tribus annis et sex mensibus oratio perhibuerat in modico temporis spacio eodem orationis suo officio sitiēti terre abundantem pluuiam et placidam a deo impetrabat. Que in terram prius nequaquam uenisset: nisi eam a cultoribus Baal occidendo mundaret: quos cum Jezabel ab helia interfectos esse sacerdotes Baal comperisset: illum de morte propria minantibus uerbis propheta terret: unde pergens in terram Iuda Helias in umbra iuniperi sedens obdormiuit. Quem angelus domini tangens in somno suscitauit: et pane et aqua esurientem saturans et sitientem refecit: quo cibo refectus in eius fortitudine quadraginta diebus et .xl. noctibus nil comedens usque ad Oreb dei montem ambulauit: unde uerbi dominici fretus consortio rursus in terram israel rediit. De isto uero pane et aqua angelico officio ministratis: quorum fortitudo pastum famis labore propheta quadraginta diebus peruerit: scientibus: unde uerbi intelligentiam differenda patefacta referamus. In quo pane cum quasi humane industrie totius sic operis similitudinem conspiciamus: non terreni panis uirtutem quam una saturitate quadraginta dierum necessitatem impleuerit esse intelligimus: nisi forte angelico opere de quacumque terrena materia factus in terra degentis animam hominis partum validiorem hominum pane effecit. Sed hic panis et si propriam occultando naturam sollicitum lectores fecit. De .xl. tamen dierum ieiunio quomodo illud tempus ieiunij pertulerit: securum reddit dux per unius uirtutem nullo egens cibo tanto tempore uixit. ¶ Unde interuallo quodam temporis interiecto ipse propheta in monte quinquagenarium principem: cum his qui sub eo erant: ut cum ad se ducerent rex iussit. Qui supellio. i. supbo timore inflat? aīo dixit bō dei: ut ad illum nobiscum creas rex Othozias: id est filius achab iussit: cui Helias ut inquis: si homo dei ego sum respondit propheta in te nunc et in eos qui tecum sunt celestis flamma ardebit. Quo facto et alium eiusdem ordinis uirum cum tot comitibus ad eundem redire precepit quem consona primo proferentem simili sequentia eadem uindicta consumpsit. Quo facto tertius ad idem destinatus periculum quinquagenarius: cum suis coram domini propheta suppliciter genu fletit: et per uerba precatoria illum regis adire conspectum rogauit. Sed hinc

Leuit.
xxiii. c.

De ieiunio
xl. dierum et
pastu Helie

iii. Reg. i.
De igne de
scendēte sup
quinquage
narios.

affociare. Helle angelus domini dicit. Qui cito surgēs ⁊ gressum so-
cians supbis cū humiliato ⁊ supplice ad reges perrexit. Ignis (infit
Aug.) in hoc loco sicut ⁊ in predicto holocausto dei dicto prophete
verbi obediens qđ iubebatur impleuit. Et in his grauioribus forsi-
tan ante cōmissi crimen peccati sicut ⁊ in oza ⁊ numero: populi predi-
ximus vltrix flamma numerum puniuit. C Demum vero cū dñs He-
liam eleuare voluisset ipse ⁊ Heliseus sabbā minister su⁹: iordanis
flumen diuisit pallio Helle pede sicco sicut in transitu filiorum israel
factum prediximus transferunt. Ad cuius rei explanationem de libro
lesu predicta huic operi satis sufficiunt.

De transfe-
tor dātis he-
licet Helisei
llij. Reg. ij.

C De ascensu helie in curru igneo ⁊ de quibusdam
virtutibus Helisei. Cap. ix.

Cum data esset facultas Heliseo vt peteret qđ vellet pri⁹
qđ ab eo reciperetur Helias petiuit vt duplex spiritus
Helie fieret in ipso. Tūc dixit Helias dure peristi: sed
fiet tibi. O hereditas (inquit Ambrosius) preciosa in
qua plus heredi relinquitur qđ habetur: plus cōsequit
qui accipit qđ possideret qui largitur: preciosa plane hereditas: qđ dñ
a patre transfertur ad filiū meritorum quodā fenore duplicatur. Igi-
tur Helias cum simplicē sanctitatis ipse haberet spiritū Heliseo du-
plicē derelinquit. Mirū ergo in modum plus Helias grē dimisit in
terris qđ secū portauit ad celos: ⁊ licet ipse ad altiora totus transferē
corpore apud filiū tñ maiore manet scitate. Helias ergo magister
Helisei angelis ducētib⁹ rapt⁹ ad celū est: ⁊ quadriga ignea impos-
tus qñ in quodā trīsupbo victor ascēdit: victor em̄ extiterat nō gētū
barbararum: sed secularium voluptatū. Si quidem grauiorē inimī
ei sunt prauī mores qđ hostes infesti: vnde alibi Ambrosius infit. He-
lias nullo corporei coitus fuisse permittus cupiditatibus inuenitur.
Ideo ergo curru rapt⁹ ad celū: ideo cum dño apparet in gloria: ideo
dñici venturus est precursor aduentus. Heliseus duplicem spiritum
postulans non elationis affectu sup magistrum suū voluit: sed vidēs
peccata populi innumera a propheta qui relinqueret nō simplici He-
lie spiritu: sed duplici compesci posse preuidit. Si etenim illud quod
potuit vitio volentis se eleuare animo postulasset: nequa qđ a domi-
no ⁊ ab ipso Helia quod petebat impetraret. Igitur his dictis tam-
tamqđ Helias igneo curru receptum velut ad celū considerante He-
liseo rapitur. Et batenus ipse sicut Enoch in testimonium nouis-
simi temporis ad huc sine morte seruat: vt scilicet (vt Augustinus
scribit) borū in ore duorū: nō testium nouissimi testimonij sermo consi-

Diuis Am-
brosius ser-
mone. lxx-
xvllj. de he-
liseo.

Ambrosi⁹
in lbr. j. de
virginibus.

De mirabilibus sacre scripture.

stat quando in extremo tempore paulo ante q̄ damnetur sathanas qui humanum genus aperto bello deprimat: sicut canit Malachias sic enim quarto capite dicit. Ecce ego mittam vobis **Ueliam** testibz tem nuncq̄ veniat dies dñi magn⁹ et terribilis vel vt interpretati sunt septuaginta: illustris qui conuertet cor patrum ad filios ⁊ cor filioꝝ ad patres: ne forte veniens percutiam terrā anathemate: vel vt transfulerunt septuaginta penit⁹. Ad quid vero peculiariter premitatur **Uelyas**: declarat Augustinus vigesimo libro de ciuitate dei capite xix. dicens eum exponendo legem spiritualiter ac mystice conuersurum: corda patrum ad filios et filioꝝ ad patres: hoc est opere impleturum. ¶ Interea labentia in terra v̄stimenta **Uelye** mestus heres **Ueliseus** colligebat: ⁊ iordanem item dominum **Uelye** inuocās pede sicco transferat: uenēs in hiericho amaras et steriles aquas immisso in fontem sale: sicut per lignum in beremo **Moyses** sanabat: fudo ueniens in **Betbel** a pueris paruis caluus **belise⁹** illudebatur. Quibus cum in nomine domini malediceret duob⁹ v̄sis de silua uenientibus quadraginta duo pueri lacerantur in hoc loco (Augustin⁹ ait) non propter proprium conuiuium propheta in iracundia promotus pueris maledixit: sed auersatos a domino et lege patrum filios qui in **Betbel** idolis immolabant cum fortasse et ipsi parui pueri: vt moꝝis tunc erat idolis sunt consecrati iustavindicta plerit in **Etbel** nanqz vnus ex duobus vitulis quos **Hieroboā** filius **Phaob** fecerat qui peccare fecerat israel rex fuit cōstitutus. Deinde in illa expectatione qua **Joꝝam** rex israel et **Josaphat** rex iuda ⁊ rex **Edom** ad filios **Noab** exierant: cum in deserto totus exercitus siti labore fuit fatigatus: **Ueliseus** aquas per siccatum torrentem sine pluua uenire a deo impetrauerat. Ubi foueas et puteos populū facere iussit propter israelitas et gentiles qui in eadem erant. Quqz ex illa expeditione reuerso in terram israel uenisset mulier uidua vnus ex prophetis lachrymabiliter ad eum clamauit. Ecce inquis creditor meus duos filios quos seruo tuo viro meo genui ad seruiendum sibi: quia redde realiud vltra non habeam tollere cupit: cui **beliseus**. Dic inquit quaz rem in domo tua potes habere: parū respōdens olei quo vngar recoctum penes me habeo in vase: pete ergo inquit **beliseus** mutuo a vicinis tuis vas vacua nō p̄ntea. Quod cum fecisset de paruo illo oleo crescente ipsa repleuit omnia bec erigua olei: particula per virtutem in maius crecere (inquit Augustinus) non contra naturam potuit. Quia enim magnitudinem creaturarum de paruitate semper crescere conuenit: euz p̄sertim specialius hoc in liquoris: natura pinceraria arte sit vt quedam poculorum genera de parua materia in abundantiam liquoris erundare et feruere sane comprobantur per simam.

Augu. xx.
de ciuitate
dei.
De quibusdā
virtutib⁹ he
llei.

lly. Re
gū. lly.

Multiplica
tio olei.

quoque civitatem sepe idem vir egrediens cum a quadam diuite femina: sed sterili bono frequentet hospicio receptus fuerat predixitque quod de viro suo proprio conciperet. Sed ille natus et nutritus graui et solita doloris egritudine ad huc puer percussus obiit. Quæti Heliseus singulari ordine resuscitans matri vinum assignauit. Quodam etiam tempore coacti filij prophetarum inter ceteras herbas agrestes coluquintidas mortiferas non cognoscentes in pulmento coherunt. Quod cum vnus quisque gustasset in olla mortem esse clamauit. Sed dum Heliseus farine parum in eandem ollam manu propria misit illius virtus per illius farinule sapidum et suauem et sanum saporum insipidum et mortiferum coluquintidarum agrestium vicit. Viginti quoque panes in centum viros diuidi precipiens turbam saturauit: et superabundantem copiam fragmentorum colligentes ministri habuerunt. Sed de huius virtutis intelligentia diligentius explanabimus: cum de quinque panibus et duobus piscibus in secundo libro si dominus permiserit disseremus.

Resuscitat mortuū Heliseus.

Coluquintidas emendat Heliseus.

De Naamã curatione in aquis iordani ad iussum Helisei et de lepra Biezi et de ferri supernatione. Cap. x.

Naaam leprosus erat: puella quedam aityrozi illius dominus meus si vult mundari vadat in terras israel: et ibi inueniet eum qui possit ei lepram tollere. Dixit illa domine sue: vxor marito Naamam regi syrie. Qui eius quasi acceptissimum sibi misit ad regem israel. Audiuit rex israel: quod misisset ad eum cuius lepram mundaret et scidit vestem suam. Tunc Heliseus propheta mandat ei. Quid est quod scidisti vestem quasi non sit deus potens qui mundet leprosum: mitte illum ad me. Misit illum: cui aduenienti ait propheta: vade descende in iordanem merge: et sanaberis. Ille cepit cogitare secum et dicere hoc est totum: veni de syria in terram iudeam: et dicitur mihi. Vade in iordanem merge et sanaberis: quasi flumina meliora non sint in patria mea. Dixerunt ergo serui: Domine quare non facis verbum prophete. Magis fac et experire. Tunc ille iuit in iordanem: misit et surrexit sanus cuiusque cutis tota mollis: et tenera quasi pueri sanata redditur. Unde pro salutis beneficio viro dei munera offerre tatabat. Que ille recusans quod gratis acceperat: gratis impartiri malebat. Et hac re (inquit Augustinus) manifestissime declaratur quod in sermone impantis dei imperium prophete non in re aliqua virtutis sacramentum continet. Cogitas ergo apud se Biezi minister viri dei: quod quasi sine causa Naamam dominus suus Heliseus pepercerat: duobus assumptis secum pueris

filij. Reg.

Aug. l. ij. m. rabilis lib.

De mirabilibus sacre scripture.

festinatus post eum exire: ac si a dño suo missus properat: acceptaq; ab eo composito mēdacio pecuniā in equis ex parte repositabat qua Heliseus totaz accipere ⁊ nequaquā habere voluerat. Deinde vero interrogatus giesi a dño suo quo isset: nō quoq; se isse falso simulauit. Sed occultum mendaciū euidēti iudicio propbeta cōuincēs. Nōne inquit spiritus meus tibi p̄sens erat qñ homo occursum tui de suo curru descendit: Dum igitur infelix te cupiditatis cogitatio vt hoc ageres ⁊ diceres fefellerit: lepra Naamā cum sua pecunia tibi ⁊ semini tuo in seculum adbereat. Ecce eadā potestate Heliseus propbeta leprā Naamā corpori deposuerat q̄ giesi eadem adberere carni et domui imperabat. Unde prouidendū est (inquit) istas omnes virtutes nō rerum temporalium effectibus: sed imperātis precepto peragi q̄uis contra naturā nihil in illarum vel harū effectione certum est perfici in quarum tamen perfectione ipsa desperantis volūtas seu per se seu p̄ angelos seu per homines illas requirit quas futurū figuris apte ⁊ per omnia cōuenire prenouit. Quodā quoq; tempore filijs ppbetarum coram Heliseo facientibus sibi locū: manu vnus ex illis securis ferrum manubrio lapsū ex dēs in iordanis fluiū cecidit. Qui amisso ferramento quod mutuatum acceperat oīno grauiter doluit. Unde Heliseus vri clamore motus: affectu dolentis locum vbi ferrum ceciderat demersus requirebat. Quo aduocato ⁊ a se illuc ligno immisso ferrum de profundo ad supiora aque natās reuocat. Graue vero ferri naturaz tenuis aque substantia ferre nō valet. Sed tm̄ qui postmodum sub petri pedibus maris solidauerat naturam ante illaz de profundo ferrum leuare iubet. Que em̄ natura q̄uis terra fragilis: tamen aere solidior videtur bic enim habere de terra minus virtutis ostenditur q̄ ab ea metalla et lapides minus sufferuntur: apte vero plus retinet q̄ hominū et ceterorum animalium corpora ⁊ ligna supnatantia sufferre valet: vnde et si metallum ad integrum aqua non supportat: ex parte cum portantibus tolerat quoniam lapidem vt sepe probatur quam vix duo viri in aere possunt leuare in aqua cum de fune pependit vnus homo poterit retinere: vnde (Augustinus inquit) apparet aquam ⁊ si non per totū: ex parte tamen sufferre posse et quod ex parte res habet deum per totū posse et quod ex parte res habet deum per totū vt sequatur naturaliter imperare. Propter quod aque natura natans ferrum sufferre poterat: quia deus quod ex parte per semetipsam creatura consuecit: vt ad integrum faceret imperabat.

De ferri su
pernatario
ne. lllj. Be-
gum. vj.

Augustin⁹
vbi supra.

De victoria regis israel contra regem Syrie p̄
pbetam Heliseo. Cap. ii.

Epe dixisse me memini (inquit Ambrosius) quod hostium
 tumultus bellicosos timere minime debeam? nec que
 libet copiosam hostium multitudinem formidare quam si-
 cut ait dominus maior est qui in nobis est: quam qui in hoc mun-
 do. At enim propheta immittet angelum dominus in circuitu
 tu timentium eum et eripiet eos. **V**ira res: plures e celo defensores
 meretur sanctitas: quam in terris oppugnatores adduxit improbitas:
 belli quoque tempore regi israel in multis locis rex syrie insidias com-
 ponebat. Quas belisens propheta regi israel semper ut se caute in his
 ageret manifestabat. Sed dum hoc rex syrie per beliseum fieri pro certo
 dinosceret ad totam civitatem belisei misit copiosum curribus et equis
 instructum exercitum: quod cum viri dei minister nocte surgens videret:
 ret: territus et pauore confusus ad beliseum venit. Quem confortans
 propheta plures inquit auxiliares nostri quam hostes. **E**t ultra modum
 pueri mens perterrita fuit videntis inimicorum multitudinem copio-
 sam ei angelorum igneis curribus et equis instructas per totum mo-
 dum in eius circuitu astantes per balantes fecit esse visibiles: unde ad hos-
 tes digrediens hoc a domino impetrabat ut illam gentem sicut an-
 tea in foribus Loti cecitate percuteret. **H**ostes igitur obsecratos de-
 monstraturum se virum quem quererent promittens in samaria urbem
 perduxit eorumque oculos aperiens ibi. Quos rex israel viciens de beliseo
 quesivit utrum occideret eos an non: cui vir dei non ut interficeret
 imperavit: sed versa vice inimicos eis reficeret et abirent. **N**on ita
 igitur (inquit Augustinus) ut lucem diei non videret bis populus cecitate
 percutitur: sed presentis belisei et locorum quos ambulabat agnitio
 ab illorum oculis occultatur. **I**psa igitur cecitate percussus sunt dum
 quem viderunt nullo modo intellexerunt: interea post mortem belisei
 famuli dei: cum quadam die familiares eius mortuum quemdam portantes
 latrunculos videntes pertimuisse in sepulchris belisei quod
 prope erat: mortui cadaver proiecerunt. Quod dum tangeret ossa belisei
 reuixit et ambulavit. **U**nde quidem per scriptum sermonem dicunt.
Hic est spiritus qui in te est: fiat duplex in me: quod necessario
 impleri debuit. **B**elias ergo resuscitasse unum scribitur: quod similiter
 et Belisus fecisse iam cernitur. Sed et alium: id est istum post
 mortem videlicet in sepulchro reuivificasse videtur. Sed hec duplex gratia
 facta esse non apparet. Quippe quod enim belias semel fecerat bis
 ac ter si necesse esset iterare posset: sed potius hic duplicem gratiam belisei
 esse beliseo pronunciat: quod beliseus imperando quam belias orando et postulando
 impetrabat: siue quod beliseus imperando quam belias cum multo
 honore et seculi dignitate virtutum et prophetie donis quam belias cum plura
 in montibus et speluncis degens et exitus ab hominibus retinebat.

De mirabilibus sacre scripture.

De captiuitate populi israel ⁊ puissione Sennacherib: et de ifrimitate Ezechie regis iuda ⁊ solis retrocessiōe. Ca. xij.

Dopulus israel per lō gum tempus post becunū dei les gem et propbetarū dicta transgrediens idola colendo dominū contēneret in manus gentiū tradit⁹ est. Tribuz aut iuda ⁊ ciuitatem hierlm quaz elegit dñs adbuco de tunc referuauit: cuius regnū ipō tempore Ezechias rex iustus deniqz gubernauit. Sed Sēnacherib rex assyriorū uidens qd p̄ses sui samarie regnū et impiuz isrl destruxissent: ⁊ ipse ad terrā iuda duce raplace quē hebrei vt Aug. scribit Esaiē propbete filiū dicūt pfugit iudā ad assyrios commigrasse exercitū conuocat: ⁊ hierusalem urbē expugnare iubet: sed in ipso conamine de⁹ populi defensor ⁊ superbiorū humilliator: de celesti exercitū militē angelū: uidelicet ad assyriorū castra misit: qui opere vni⁹ noctis cēti octoginta quinqz mīlia ab exercitū Sēnacherib interfecit. Qui sic fugat⁹ de terra iuda cū paucis ad ninuē urbē suā fugiēs vix euasit vbi i idolozū pbano rept⁹ ab vno filiozū suozū: quos ipse genuit interfectus est. ¶ Paruo tpe interiecto Ezechias rex iuda ne de tanta victoria esset eleuat⁹ in grauiissimi lāguozis morbu icidit. Ad quē ipso lāguoze visitādū: Esaias pphaveniēs dixit. Dispone domū tue: qz nō viues vltra s; morte morieris. Quo tristi admodū nūcio protin⁹ rex ipse permot⁹ ad parietē faciem suam conuertit lachrymabilem qz pro vita sua in conspectu de menti simi dñi precē fudit: rursus Esaias ppheta puro agitāt lumī ne mittitur vix medium atrij digressus qui sanitatē ⁊ pacem regi ipsi ⁊ ciuitati fore denunciat: ⁊ quindecim annos vite sue ab ipso dei sermone addi confirmat. Unde vt rex quod dicebatur indubitātē crederet solis in ortum ab occasu per decem horas cursum reciduo de⁹ tramine retroquebat: quatenus inde veluti mane iterum festinare inciperet: qui diei totius exceptis duabus horis spadium cōsummasset quomiraculo nescio an maius vnq̄ audierim quid mirabili⁹ esse pōt qd quod ille celestium pberarum diuinus ordo mutaretur.

De solis retrocessione tpe ezechie Sedulius Ultima labentis miserratus tēpora lucis. Terquinos quondā regl de⁹ addidit ānos Alus iure suo patefactaqz lumina claudēs Mortis ab occasu vitā cōuertit in ortum,

De captiuitate indeozū babylonica ⁊ de Daniele somnia interpretante. ⁊ trib⁹ pueris in ignē poriectis. Cap. xij.

Anno tertio Joachim regis iuda qui illu vsqz natbaoni adheferat Nabuchodonosor rex babylonis per exercitū hierusalem velut Egypti coloniaz obsederat: cui se Joachim sponte tradens datis obsidibus Daniele: uidelicet anania / azaria / misaele / et parte vasozū tem

plū domini adhuc regno suo relinquatur donec grauissime seruitutis onere depressus ad Egyptiorum regem iterum diuertens misso rursum exercitu comprehensus et tractus priusq̄ ad urbem in campo babilonis venit vndecimo anno regni sui interficitur. Daniel vero in babilone ex iudeorum stirpe illustri fama clarebat. Quoniam cuius esset spiritus dei plenus et prophetie munere condonatus: que hominibus fuerunt incognita ipsi deus demonstrabat. Unde accidit vt Nabucho donosor somnium videret vigilanti etiam ex parte aliqua somnii memoria in illo remaneret. Deus Danieli non solum somnium ipsum: sed etiam somnii ipsam occasionem que esset anteq̄ rex dormiret indicauerat. Hoc vero factum est vt regi Daniel summi creatoris noticiam insinuaret: et plebs in seruitute et captiuitate posita aliquid: quāuis paruum auxilium et solatium haberet. Sed rex ille ita iudei obliuionē animo effectus incidit: vt statuam auream altitudinis nimie in campo duran prouincie babilonis erigens proprio nomine consecrari diuino cultu preceperit. Unde accidit vt prepositi babilonice regionis tres viri / Sidrach / Misac / Abdenago / ex iudeorum stirpe progeneriti a Chaldeis accusati sunt coram rege: quod nec deos nec consecratam nuper voluissent imagines adorare. Unde incredibiliter reuera succensus fornacem plus solito succēdi preceperat: vt bos per fortissimos de suo agmine viros cum vestimentis et ornamentis in ignē proijci feroci sententia iubeat. Sed ipsi in fornacem iacti cum in flammarum medio ceciderant nullo modo ignis ardozem sibi in aliquo auersantem sentiebant. Unde angelus domini descendit cum Asaria et socijs in caminum: et excussit flammam ignis de camino et fecit medium fornacis quasi ventum rois flantem. Ex aere enim (vt Augustinus ait) spiritus et ex aqua in nostro igne inuenit roem sicut et cetera mirabilia per angelum effect: qui pariter cum seruis dei in ignem descendit.

De Daniele in lacum misso leonum et de Esdra le
gem innouante. Cap. xliij.

Daniel constituta lege medorum atq; persarum rege do-
lente et animo mesto deuorandus in lacum leonibus de-
seritur. Sed a dei angelo ne in lacu infans periret ora
leonum clauduntur. Unde rex transacta infomni no-
cte mane lachrymabilis ad lacum venit vbi incolumem
cubantem inter leones secura mente Danielem reperit. Imperante
ergo rege iam iamq; Daniel de lacu leonum abstrahitur quo per-
ditores illius protinus deuorandi pro eo mittuntur. Et quos inedia

o liij

De Daniele
le somnia in
terpretante
Daniel. liij.

De tribus
pueris in
ignē ple-
ctis.
Daniel. liij.

Sedullus
Hec minus
et darij fu-
ruerūt iussa
tyranni
Ihebreijs
decus Dan-
iel decerni
tur infans
Ielunus ci-
bus esse fe-
ris: s; belua
iusto
Vittisfacta
viroscōf ne
lederet art?

De mirabilibus sacre scripture.

Cepti amare famē rabiēs molliora furorem. **D**eposuit se uis q̄ in faucibus traquileuit. **E**t dedice re trucesp̄dam seruare leones, **D**aniel esurientes fecerat reoruz sanguinis illius criminosa corpora leones recipiebant. **U**nde (Augustinus ait) certum est quod non contra nature sue terminos illam creaturam dominus aliquid facere: sed naturarum partes qualiter cum necesse babetur: aut in defensionem in solatium eorum quos protegit aut in detrimentuz eorum quos p̄mit gubernare disponit. **H**istoria uero de translatione Abacub in lacum leonum: quia non inuenitur in canōe bebezorum et tempore Augustini non erat in canone nostro recepta historia. **I**darco in hoc ordine non ponitur. **I**nterea captiuitatis tempore completo: quod dominus per prophetas implendum esse predixerat reuerfionez populi sui et captiuitatis solutionem: per tyzi regis clementiam preparabat. **Q**uo tempore **E**ldras dei sacerdos combustā a caldeis in arciuis templi restituit legem nempe qui eodem spiritu: quo in scriptura fuerat: plenus fuit.

¶ An deus hic aliquando uisus sit et quō deū posse uideri: scimus ex fide scripturarum. **Cap. xv.**

Agna questio est quomodo non sit contrarium: quia qd̄ antiqui uiderūt deū: si deū nemo vnq̄ uidit et quem nemo hominuz uidit nec uidere potest: pauca ergo ista attende si placet. **C**um euangelium exponens diuus **Joānes** damascenus in principio libri sui de **Orthodoxa** fide ab eo loco inciperet. **D**eum nemo uidit vnq̄: vni gēitus filius qui est in sinu patris ipse enarrauit. **E**t hac occasione uide qualia de dei uisione disseruit. **I**neffabilis inquit diuinitas: atq; incomprebensibilis: neq; enim ullus nouit patrem nisi filius: neq; filium nisi pater. **R**eterū spiritus sanctus ita nouit ea que dei sunt: ut spiritus hominis ea nouit que in illo sunt. **P**ost diuinam itaq; beatissimamq; naturaz nullus vnq̄ deum nouit nisi cum ipse reuelauerit: non hominum modo sed ne supramundandarum quidem uirtutum: supramundandarum (animo) ut ipsorū **C**herubim atq; **S**eraphin: bec damascenus. **P**onit ergo diuus **D**amascen' diuinitatē esse cuiquā creature rationali cum humane tum angelice incomprebensibilem: ut quam solam norint absolute et plenetres diuine hypostasēs: pater et filius et spiritus sanctus. **Q**uod et beatissimi **P**auli sententia est consentaneum dicentis de deo: qui solus habet immortalitatem et lucez habitat inaccessibilem: quem nullus hominum uidit sed nec uidere potest. **E**t quibus (insit ipfius **D**amasceni interpres) conuincitur et ipse **P**aulus non uidisse deum: cum raptus fuit usq; in tertium celuz: et audiuit

arcana verba que non licet homini loqui: quandoquidē illo sermone generali seipsum includit numero eorum: qui deum non viderint nec videre possint. *Consimiliter* (inquit) nec *Moses* credendus est vidisse deum cum legem accepit: et frequens habuit cum deo colloquiū tamen si duodecimo numeri capite tale perbibeat deus de illo testimonium. Si quis fuerit inter vos propheta domini in visione apparebo ei vel per somnia loquar ad illum. At non talis seruus meus *Moses*: qui in omni domo mea fidelissimus est. Ore enim ad os loquar ei palam et non per enigmata et figuras deum videt. Insuper exodi trigesimalotertio capite dicatur. Loquebatur dominus ad *Mosem* facie ad faciem: sicut solet loqui homo ad amicū suum. *Mempe* *Moses* (inquit) magni muneris loco et in pignus atq; indicium gratiā amoris diuini petiuit a deo: si inueni (inquit) gratiam in conspectu tuo ostende mihi faciem tuam: vt sciam te et inueniam gratiā ante oculos tuos. Quod si deus *lympide* (inquit *Damasceni* interpres) vidisset vt pleriq; contendūt non petiisset diuine faciei ostensioē sibi indulgeri: vt qui eam iam pro voto obtinisset. Sed quid inquit respōsi a deo ibidem acceperit attendamus. Non poteris (inquit dominus) videre faciem meam. Non enim videbit me homo et viuet rursus: eodem loco subfungit dominus. Tollam manum meam et videbis posteriora mea. Faciem autē meam videre non poteris: cum itaq; (inquit) petenti *Mose* diuinam sibi gloriā ostendi dictum sit faciem meam videre non poteris: qui fiet vt diuine visionis particeps effectus fuerit: et celestis glorie cōsors: neq; locum habet caullatio obijciens *Esaiam* et plerosq; prophetas vidisse dominum sedentem super solium: etiam ante tempus assumpte pro nobis humane nature. *Mempe* (inquit) huiusmodi effigiatio per subiectarū creaturam facta est. Quod beatissimus quoq; *Dionysius* quarto capitulo libri de celestibus hierarchiā comprobat bec ille. Sed quid diu? *Augustinus* cui magis adbereo super *Benefim* ad litteram capitulo vigesimalotertio comprobet attendamus: nisi (inquit) concupitam et desideratam dei claritatem: *Moses* videre meruisset non in libro numerorum diceret deus ad *Aaron* et *mariam* fratres eius de *Mose* os ad os loquar ad illum: in specie et non per enigma: et claritatem domini vidit. Neq; enim hoc scdm substantiam corporisq; carnis sensibus presentatur intelligendum est: nam utiq; sic loquebatur ad *Mosem* facie ad faciem contra in contra: bec *Augustinus*. Neq; locum habet caullatio obijciens deum dixisse *Mose*: non poteris videre faciem meam. Non enim videbit homo et viuet. *Mempe* quando dixit ei non videbit me homo et viuet tunc erat *Moses* in monte. Sed postea con-

De mirabilibus sacre scripture.

cupierat **M**oses videre deum: non utiq; sicut viderat in monte vel in tabernaculo: sed in ea substantia que deus est nulla assumpta corporali creatura: sed per speciem suam quantum eam potest capere creatura rationalis et intellectualis: unde inquit cap. eo. **A**ug. Quando dixit ei dominus. **O**stende mihi teipsum: et nunc etiam ad ipsos quos obiurgabat. **E**t quibus **M**osi meritum ita preferbat: sic loquebatur per creaturam corporalem presentatam sensibus carnis. **I**llo ergo modo in illa specie qua deus est longe ineffabiliter secretius et presentius loquitur locutione ineffabili ubi enim nemo eum videns vivet vita ista qua mortaliter vivitur in istis sensibus corporis. **S**ed nisi ab hac vita qui quodam modo moriatur siue omnino extens de corpore: siue auertus et alienatus a carnalibus sensibus: ut merito nesciat sicut apostolus ait: utrum in corpore an extra corpus sit cum in illam rapitur et subuebitur visionem et per hoc soluitur quod dixit ad **T**imotheum sexto capite **P**aulus cum ait quem nullus hominum vidit: sed nec videre potest. **N**empe ut inquit **A**ugustinus in libro de videndo deum capitulo decimotertio. **N**ecessesse est abstrahi ab hac vita mentem: quoniam in illius ineffabilitate visionis assumit: et non fit incredibile quibusdam sanctis non dum ita defunctis: ut sepelienda cadavera remanerent etiam ista excellentiam revelationis eius concessam fuisse. **Q**uod existimo cogitasse illum qui noluit dicere. **C**erte propter beatum **P**aulum qui de sua illa ineffabili revelatione non tacuit: et **M**oses cui concessum est quod petiit illi qui partem divi **A**mbrosij et **D**amasceni tenet: coacti sunt dicere quod deo dilectus **M**oses et sacratissimus **P**aulus per angustiora perfectioraq; signa ad huiusmodi visiones dei sublimius ceteris et altius euecti sunt: atq; per divinam similitudinem in ipsorum mentibus angelico ministerio clarius efformatam propinquius ad divinitatis aditum valuasq; accesserunt. **H**inc palam vidisse deum et cetera enigmata ad illius obtutum admissi fuisse dicuntur. **I**lli enim famulo dei fidelissimo **M**osi: ubi in bacterra laboraturo: populumq; illum ad huc recturo concessum est quod petiit ut claritate divini videret cui dixerat: **S**i inveni gratiam ante te ostende mihi teipsum manifeste **A**ccipit enim tunc (inquit **A**ugustinus) congruum responsum quod faciem dei videre non posset: quoniam nemo videret et viveret: hoc modo significante alterius portiois vite illam esse visionem. **D**einde in verbis dei future christi ecclesie misterium figuratum est. **B**estavit (inquit) **M**oses typum populi iudeorum in christum passus postea creditari. **I**deo dictum est illi: cum transiero posteriora mea videbis: **E**t cetera que ibi dicuntur mirabili sacramento prenuunciant ecclesiam post futuram. **Q**uod autem dicere institueram. **D**esiderio ei?

Ero. xx
rlii.

Aug. de videndo deo
cap. rlii.

etiam illud quod petierat fuisse concessum in libro numerorum postea monstratum est: ubi dominus arguit contumeliam sororis ipsius et dicit alijs prophetis in visione se apparere et in somno. **N**osi autem per speciem: non per enigmata: ubi etiam addidit dicens. **E**t gloriæ domini vidit. Quid ergo est quod eum sic fecit exceptum: nisi forte quia illa contemplatione dignum etiam tunc habuit populi sui talem rectorem et ministrum in tota domo sua fidelem et quemadmodum concupuerat videret deum sicuti est: que contemplatio cunctis filijs in fine promittitur. **N**ec Augu. preterea cuz dicitur quod solus deus immortalis inaccessibleis inuisibilis impossibilisq; videri ad sacram de eo pertinent ignorantiam sacramq; non solum in terra sedet in celo silentium et ad **T**heologiam quam sacre philosophantium dicit vnus Dionysius appellat apopbaticam. **E**t hec vniuersa vt clarissime declarat stapulensis in epistolâ primam **P**auli ad **T**imotheû capitulo sexto dicens quod absolute et incontracte deo conueniunt **L**eteris autem si qua conueniunt vt beatitudo potentia maiestas dominatio immortalitas inuisibilitas participatiue et contracte conueniunt: et sic participatiua cum absolutis et contracta cum incontractis consentiunt vt finita cum infinitis. **E**st enim visus in corpore: intellectus contractus et sensualis appetitus contracta voluntas: atq; corporeus visus non est intellectus: et sensualis appetitus non est voluntas: tam angeli et homines si ad deû in absolute conferas immo infinito plus: neq; beati: neq; potentes / neq; sunt / neq; esse possunt. **S**unt tamen et possunt suo modo. **N**am cuiusq; modus contractio est. **E**rgo deus absolute talis sine modo supraq; omnem modum. **E**t vt varie intellectus in varijs contrahitur: nam aliter in visione aliter in imaginatione: ita beatitudo et potentia et reliqua id genus que non nisi contracte creaturis tribuuntur / varie in angelo / et varie in homine contrahuntur. **S**ed (vt par est) hec omnia incontracta soli deo tribuit apostolus. **E**cce iam adducti sunt diuersi modi quibus pleriq; solent dicta sanctorum de visione dei quem habuerunt **N**osi et **P**aulus interpretari: preter quos et alijs: ad huc supersunt eisdem exponendi scdm aliorum placita sensus vt tractatu secundo capitulo. vii. huius secudi libri latius declarabitur. **S**ed reuera operosum foret et huic loco min⁹ accomodû: recensere in presentiar⁹ oēs autorû sententias de visionib⁹ illis **N**osi et **P**auli: neq; satis constare nobis potest: quenâ illarû sit ceteris preferenda. **N**â de deo nihil dicendû preter id quod sacra scriptura dicit: cui plane sententiæ accedit beatissimus Dionys⁹ in primo diuinorum nominum capite dicens. **N**ulla ergo ratioe presumendû est aliquid de supersubstantiali secretissimâq;

De mirabilibus sacre scripture.

deitate aut dicere / aut cogitare: preter illa q̄ nobis sacra eloquia p̄
ad modum casteq; tradiderunt. Si enim apostolus qui huiusmo d
in deum extasim passus est non explicuit illius visionis mysterium:
quis suffidet ad rectam illius expressionez: nisi spiritu sancto reuelā
te id fuerit edoctus: itaq; veram esse scripturam fateri debemus: ei
autem intelligentiam / aut lectione consequi / aut precibus a deo im
petrare. Jam vsq; ad hunc articulum perductus liber iste clauden
dus est et quod sequitur in volumine sequenti videndum est: et hic dā
dus huius prolitatis modus. Et vere vite et omnium beate viuen
tifi faciat nos deus participes: qui nos oēs ad summū bonū p̄ducat.

¶ Finis libri primi.

¶ Domini Simphoriani champerij de mira bilibus sacre scripture. Liber secundus.

¶ De septem apparitionibus Gabrielis ar
changelī. Cap. j.

¶ Angelos dicimus mini

strantes spiritus quosdam: et in ministeriis
eorū gratia missos qui vt inquit Origenes
bereditariam sunt habituri salutem: et hos
quidem ascendere vt hominū vota precesq;
et obsecrationes ad ea loca iam preferant:
que de celestia sunt et puritate mundum pe
nitentis antecedunt: vel ad super celestia illa:
que constat esse terrenis bis puriora: et inde rursus descendere eorū
cuiq; pro meritis iustos aliquid subministrare: qui dei affecti sint be
neficio: quos utiq; angelos pro eorum ministerio fuisse et nomen so
titos didicimus et diuos vel deos plerunq; in sacris litteris vocitari
cū alioquin nobis nihil iniūgit: vt qui ministrādo ad nos q̄ dei sunt:
deferant p̄ dijs colamus. Vota nāq; et preces oēs: et gratiaz insuper
actiones ad deū sunt per angelū trāsmittenda: qui per pontificē et vi
uens verbū et deus angelus prefectus est ceteris. Hec Origenes qui et
si in figura hominum sepe (inquit Ambrosius) sunt visi: tamen aliud
non sunt q̄ quod se esse norunt neq; substantiaz mutant cum formam

Origenes. lib.
sexto contra
celsum.

Diuus Am
brosius in li
bro de fide
contra Ari
stianos.

humani corporis sumunt: quanto magis ipse dñs noster qui omnia
 fecit: qui ipsis angelis vt hec possent sua institutione concessit: zachar-
 rias enim cum angelum vidisset erpauit. Noua quippe (inquit Orige-
 nes) facies humanis obtutibus se prebens: turbat mentem animuq;
 consternat. Natiuitas em̄ Joannis plena miraculo fuit. Quomō em̄
 domini nostri ac saluatoris aduētū archangelus nūciauit: ita ⁊ Joā-
 nis ortum archangelus nūciat. Spiritus sancto replebitur ad huc de
 vtero matris sue populus iudeorum facientē dñm nostrū signa atq;
 portenta: ⁊ curantem infirmitates eorum nequaquā videbat. Joannes
 vero adhuc in vtero matris constitutus exultat: Joānes plurimos cō-
 uertit: dominus autem non plurimos: sed omnes hoc opus illius vt
 omnes conuertat ad deum patrem. Et precedet coram ipso in spi-
 ritu et virtute **Helie**. Non ait in anima **Helie**: sed in spiritu et vir-
 tute **Helie** fuit in **Helia** virtus et spiritus sicut in omnibus prophe-
 tis: et scđm dispensationez corporis in ipso quoq; domino saluatore
 de quo ad mariam dicitur. Spiritus sanctus superueniet in te et vir-
 tus altissimi obumbrabit tibi. Spiritus ergo qui fuerat in Joanne
 et virtus que in illo erat in hoc quoq; apparuit ille translatus est: hic
 vero precursor domini fuit. Et mortuus est ante eū: vt ad inferna de-
 scendens illi p̄dicaret aduētū. Nō illo tm̄ tpe p̄parate sunt vie ⁊ di-
 recte semite: sed vsq; bodie aduētum domini saluatoris spiritus Joā-
 nis virtusq; precedit. O magna misteria domini et dispensatiōis ei⁹:
 angeli precurrunt iesum. Angeli quotidie aut ascendunt aut descen-
 dunt: super salutem hominum in christo iesu omnes annunciations
 vnus Gabriel archangelus ad christi pertinentes ortum fecit. **Se-**
p̄ties enim apparuisse Gabriel circa ortū christi perhibet scriptura.
Primo quando zacharie annunciauit Joannis baptiste natiuitatez.
Secundo quando annunciauit marie virgini Luce capitulo primo.
Tertio quando apparuit Ioseph **Matthei** capitulo primo. Quar-
 to quando pastoribus euangelizans christi ortuz: Luce capitulo se-
 cundo. Quinto quādo magis apparuit: **Matthei** capitulo secūdo.
Sexto quando admonuit Ioseph vt transiret in **Egyptum**. **Septi-**
mo quando monuit eum vt ab **Egypto** rediret. **Et** additur octauo
 quando eum iterum monuit vt in **Galileam** dedinaret: **Matthei**
 capitulo secūdo. **Gabriel** igitur de cepto puero et nascituro et ac-
 ciptienda virgine commonuit. Quod ergo postmodum instante tem-
 pore filiū quē sine virili semine et carnalis oblectamento voluptatis
 conceperit: sine damno sue virginitatis reperit in qua re (inquit **Au-**
gu.) Quis cunctorum hominū conceptionis consuetudinē absq; viri
 semine factum opus ostendit non tamen extra naturam de mulieris
 vtero sumpta substantia carnis nascebat. **Ex natura naturaliter natu-**

Origenes
 homelia q̄
 ta in lucam

Joan. opa.

Spūs Hē
 le.

Spūsctūs

Mors Joā
 nis baptiste

Anūciatio
 nes oēs chri
 sti per Ga
 brielem.

Sedulius
 Hec ventu
 ra senes
 postq; dicit
 re pphete
 Angel⁹ in
 tacte cec
 nit pperata
 marie

Et dictū ē
 comitata fl
 des vterūq;
 puelle
 Sydereum
 mor implet
 on⁹ rerum
 q; creator

De mirabilibus sacre scripture.

Nascendi ram suscepit: qui cooperante spiritu ex materia quous sola carne vera sublege fuit carnis substantiam humane exceptis vitiorum passionibus integraz stupet innu contulit. Quod in multis rebus consueto more dominus operat qd ba tensoz nature contrarium dicendū est si: quādo ipse voluit et in virginalyte: **U**irgo sin^o ro spiritus sancti dispensatione filius sine viri coitu nasceretur.

gaudetq;
sui partu;
ra parentē.

Ede magis ductu stelle saluatorē q̄rentib⁹. Cap. ij.

Dulge. i ho
melia. xliij.
super nume
ros.

Magi stel
lam agno:
uerunt.

Parte opti
nones de
stella ma
gorum

Ero. liij. a.
Josue. v. d.

Agi omnium primi christum statim natum adorauerit eo nāq; tempore quo natus est iesus ab oriente hierusalem profecti sunt asserentes certo se admonitos sydere eo tempore eaq; regione natū esse pueruz qui rex israel futurus esset atq; adoratione dignus. **E**t Balaam ser tur (**O**ugenes in fit) magorum genus: et institutio in partibus oriē tis vigere qui descripta habētes apud se omnia: que propbetauerat Balaam etiam hoc babuerūt scriptum qd orietur stella ex Jacob: et eruret homo ex israel. **N**ec scripta habebāt magi apud semetipsos et ideo quando natus est iesus agnouerūt stellā: et intellexerūt adim pleri propbetiam magis ipsi q̄ populus israel: qui sanctorum propbetarum audire verba contempfit. **I**lli ergo ex his tātum: que Balaam scripta reliquerat agnoscentes adesse tempus venerunt requirētes cum statim adorauerunt: et ut fidem suam magnam esse declararent paruū puerum quasi regem venerati sunt. **D**e stella ista magorum (inquit Augustinus) dubitatur vtrum stella simplex an angelus an spiritus sanct⁹ accipiatur. **E**t si catholico sensui nihil repugnat cum de singulis disputatum fuerit arbitris maioribus eligendo liberam voluntatem in genioli nostri mensura concedet. **S**i enim simpliciter stellam accipiendaz esse quis maluerit a ceteris stellis in hoc ductu quomodo deulauerit. **Q**uarum natura ab initio cōdita in firmamento celi constituta fuisse: dinoscitur: sicut libri geneleos autoritate manifestatur. **S**i ergo in firmamento celi maneret inter bethelem et hierusalem dux fieri ambulanti bus qualiter posset. **E**t si per aera sagitte more quous paulo lentiore cursu propter frequentes peruolaret assuetum in firmamento locum et cursum interim desereret. **Q**d nec maioribus quidem luminariibus accessisse scripture describūt cuz in signis aut steterunt aut reuersa sunt. **N**isi forte aereus ille ignis q̄ tale ministeriū accepit propter similitudinē stelle vocabulum accepit. **A**ut si angelus habitu stelle hoc ministeriū fecit: qd nō repugnat: dū se angeli quando se hominibus ostendunt in multos transformāt habitus: quomodo **M**oyse in orez de rubo angelus ignita facie: et vespit miles armatus **J**osue filio **N**um extra castra in **S**algallis ostendit

ditur. Sicut currum et equos igneos ascensioe Belle angeli fungū
tur: et quando Helise⁹ pueri sui oculos aperuit. In eisdem habitudi
nibus angeli manifestantur in forma hospitem Abrahe et Loti cō
spectibus se prebuerunt: et manue et vroz eius propbetali habitu lo
quentem ad eos angelum viderunt: nimirum et ista vice angelus dur
magorum efficitur: qui astrologis in stelle similitudinem et clarissi
mum fulgorem transformatur: licet em̄ per imaginem rerū que Joana
ni in apocalipsi sua per visionē dicuntur. Quic tamen intellectui non
contra facit: stelle septem ecclesiarum angeli vnde quīs in spiritu: dū
tū stelle angeli dñi: qđ repugnat si in hoc loco stella angelus dic⁹ esse
sentiat: vel certe si neq; angelus neq; stella fuisse: spiritus ergo sanct⁹
hec stella fieri concedatur. Qui sicut post modum corporali specie co
lumbę descendit super iesuz dominum in iordane: sic gentes adoratri
ces / stelle species duxit ad cunabula domini nascentis in carne. De
quo spū itū p parabolaz Balaam astrologus loquebatur. Orietur
stella ex Jacob: rutilum scilicet lumen spiritualis gratie qua vox infi
delitatis gentium illuminatur. Sicut ergo in igne super apostolos
postea in cenaculo syon descendit: ita et in specie stelle magos ad do
minum spiritus sanctus deduxit. Hec Augu. Si quis vero stellaz il
lam fuisse ex illis: que cum raro videantur ingentes portendunt cala
mitates nobis obiecerit Calcidium platicum eum interrogabi
mus qui varias adducit historias de stellis que cum raro videantur
ingentes portendunt calamitates: deinde subdit. Est quoq; alia san
ctior et venerabilior historia que perhibet ortu stelle cuiusdam non
morbos mortefq; denunciatas: sed descensum dei venerabile ad hu
mane seruacionis rerum que mortalium gratiam quam a Chalceis
obseruatam fuisse testatur: qui deum nuper natum muneribus vene
rati sunt: hec Calcidius.

De baptismo christi et apparitionibus. Cap. iij.

Alia vero dominus baptizatus est: et celi aperti sunt et
spiritus sanctus descendit super eum: voxq; de celis into
nuit dicens. Hic est filius meus dilectus in quo mihi
complacuit. dicendum est (infit Origenes) in baptismo
iesu: celum esse referatum: et ad dispensationem iemus
fionem. et peccatorum: non illius qui peccatum non fecerat: neq; in
uentus est dolus in ore eius: sed totius mundi apertos esse celos et
spiritum sanctū descendisse: vt postq; dominus ascendisset in excelsus
et captiuam durisset captiuitatem tribueret nobis spiritum qui ad
se venerat quęquidem dederat et resurrectionis tēpe dicens: accipite

llij. Regū
ij. b.
llij. Regū
ij. d.

Homero cē
tra.

At stella au
tē affulge
bat labeat
antē postre
mus altozū

Pulchri
tudine illu
cens vt inde
se sus hype
rion.

Splendor
autē celum
venit: rlfir
autē omnis

vndiq; tra
Lū sy d⁹ su
perstitt cla
rissimuz qđ
maxime

Splendēs
illucet lot⁹
aceto.

ostenditq;
signū mor
talibus cla
ri autem spū
fulgores.

De mirabilibus sacre scripture.

Hoc quidē spiritus sanctus. Si cui dimiseritis peccata dimittentur eis: si cui te-
manifestus fuerit tenebuntur. Descendit autem spiritus sanctus super saluato-
effectus deus rem in spece columbe: auis mansuete innocentis et simplicis. Unde
qui ostēdit et nobis precipitur: vt imitemur innocentiam columbarum. Talis
filius suū ve est spiritus sanctus mundus et volucris et sublime consurgens. Quā-
ro cum odo obrem orantes dicim⁹. Quis dabit mihi pennas: vt colūbe et requie-
ranti excescam: id est quis dabit mihi pennas spiritus sancti. Et in alio loco ser-
perit sinu. mo propheticus pollicetur si dormieritis inter medios ceros pēne
Water que columbe de argenteitate: et posteriora docti eius in virore auri. Si enīz
spuz pepit inter medios ceros veteris et noui testamenti requieuerimus dabū-
et nutrit p tur vobis penne columbe de argēitate: id est sermones dei et postero-
uū existētē. ra eius auri fulgore et virore radiantia: vt sensus noster spiritus sancti
Aestefos in sensibus cōpleatur: id est sermo et mens illius compleatur aduentu et
dult flagrā non loquamur aliquid nec intelligamus: nisi quod ille suggererit: s; s;
tes: et abluit omnis sanctificatio tam in corde q̄ in verbis et in opere a sancto spi-
Quare et ritu veniat in christo iesu: hec Origenes. Ergo fratres tingi debe-
admirata ē mus eodem fonte quo christus: vt possimus esse q̄ christus: nam q̄
naturam et salua fide dixerim: (inquit Ambrosius) licet baptismū vtrunq; sit do-
speciem mi mini: tamen gratius puto hoc baptismum esse quo nos abluihur: q̄
rādā. Hūc illud quo saluator baptizatus: hoc enim celebratur per christum: illud
seruabat vt celebratū ē per Joannem: in illo se magister excusat: in isto nos salua-
aleret atq; tor inuitat in illo iusticia semiplena: in isto trinitas est perfecta. Ad il-
educabat. lud sc̄tus venit sanct⁹ egressus: ad istud peccator venit: et sanct⁹ abse-
Diuus Am dit in illo bñdictio p̄fert misterijs: in isto misterijs delicta donantur.
brosius ser Scim⁹ autē q̄ Joā. baptista typum legis gerebat iustus: ergo erat vt
mone. xij. ipse baptizaret dñm: scz vt quemadmodum fm carnem de iudeis sal-
Wat. li. d. uator est genitus ita et fm spiritus de lege euuāgeliū nasceret. At vn-
de successionem ducebat originis exinde et traditionem consecratio-
nis acciperet. Hoc est igitur quod ait. Sic enī decet nos implere om-
nem iusticiam iustum enim erat vt mandata legis que ipse cōsiderat
ipse completeret: sicut alibi dicit. Non veni legem soluere sed adimple-
re: hec Ambrosius. Et ne quis q̄ baptismi sacramentū negligeret: dū
qui sine pctō fuerat baptismi aq̄s iniuit: et ne quis q̄ ab inferiori ba-
ptisari p̄cipēderet: dū de dñs a seruo suo mergi vndis appeteret. Et
quaten⁹ (vt Augu. placet) adbuca diabolo se donet tēptatio p̄ficere
occultaret: q̄ illū velut lauacro indigentē inter pollutos peccaminib⁹
ablui aq̄s cōspiceret. Spiritū vero sc̄m sup se in baptismo descēdē-
tē vidit. Nō q̄ ante baptismū suū hec omnia dei filius non haberet:
sed vt baptismi sacramentum quid valeat ostenderet: nō enim tū c̄spi-
ritum ille cepit accipere qui eandem cum spiritus sancto substantiā ha-
bere creditur. Nec tunc illū pater filius professus est esse cui dixit. Et

Diu⁹ Aug.
libro tertio
mirabilium
sacre scri-
pture.

vtro ante luciferum genui te: ante videlicet omnem angelicam creaturam: quam luciferi appellatiōe per scripturas sepe tenet. Neq; tūc illi aperiri ceperat i balam? celorum qui ait. Celus mihi sedes est terra autem scabellum pedum meorum. Et quāuis corporali specie spiritus sanctus super dominum descendere dicitur: non tamen de aui- bus sumpsisse columbam sed ex aere minime dubitatur. Sed quod filij persona corpore carnis humane induebatur: conueniens erat vt spiritus sancti persona per corporalem speciem super eum descēderet. Et vox patris corporalis de nube per aerem corporeis auribus audiretur. Dum enim in terra filius ad baptismi misterij aque creaturam elegisset necesse fuit vt et pater per aquaticam nubem intoneret: et spiritus sanctus illud corpus quod est de aqua in principio factū est ex illa nube acceptum simulareret: vt sit tota trinitas eandem voluntatem sicut haberet: ostenderet.

Uox p̄tis
ex nube

Corpus co-
lumbe.
Aer ex nus-
be.

Qualiter christus rogatus ad nuptias aque sub-
stantiam in vini speciem cōmutauerit. Cap. iij.

Teriq; a domino mirabilia facta esse in eadē die cōme-
morant: vt rogatus ad nuptias aque substantiaz in vini
speciem commutaret: ac liquorem fontium in meliorem
usum sui bñdictione trāfferet ministros hausisse aquā
de puteis: vinum in hydrijs inuenisse atq; in vtiliore dis-
spēdio perdidisse: qđ impleuerāt repñsse qđ deerat: tūc q; p̄mū hoc
mirabili signo diuinitatis sue declarasse virtutem. Nonnulli autē (vt
diuus Ambrosius refert) in hac sancta die ab Joanne baptista eū in
iordane baptisatum testatur atq; in lauacri eius gratia interfuisse lo-
quendo deum patrem sanctum quoq; spiritum descendisse. Nec mi-
rum si in domini lauacro misterium nō desuit trinitatis cum in nostrū
lauacrum trinitatis compleat sacramentum. Neq; enim poterat do-
minus non p̄mū circa se exhibere: quod erat postea humano ge-
neri precepturus cum omnia non sui causa: sed nostre gratia salutis
efficeret: aut nunqđ propter se baptisari voluit: cum peccatum non ha-
beret sicut dixit propheta. Qui peccatus nō fecit: nec dolus inuentus
est in ore eius. Sed propter nos vtiq; qui multorum criminum
peccatis obnoxij opus habeam? vt in christi baptismo purgaremur
atq; ideo venit dominus ad lauacrum: non vt purificetur ipse aquis:
sed vt in nobis aquarum fluentia purif. cet. Pleriq; igitur testatibus
(inquit Ambrosius) illa die in iordane dominum baptisatum. Quod
licet a diuersis alterutrum factum esse credatur. Ego tamen (infit)
vtrunq; factus esse confirmo et aliud signum de alio contineri: vtrūq;

Etale. lllj. c

Diu? Am-
brosius

De mirabilibus sacre scripture.

enim factum est. Nam cum baptisatus est dominus et misterium lauacri instituit et humanum genus velut vilem aqua in eternam substantiam diuinitatis sapore conuertit. Similiter et cum hydrias plenas liquore fontium vertit in vinum, vtrunq; operatus est: et speciem magis necessariam nuptijs presticit et demonstrauit corpora hominum per lauacrum spiritus sancti replenda esse substantia. Quod alibi ipse dominus manifestius declarauit dicens. In vtres novos vniuersi nouum esse condendum. In nouitate enim vtriusque lauacri puritas spiritus sancti gratia significatur: in vino dicitur hoc primum fecisse miraculum: vt aquam mutaret in vinum. Magnum plane signum et ad credendum sufficiens maiestatem. Quis enim non miretur in aliud quod erant elementa esse translata. Nemo enim potest mutare naturam: nisi qui dominus est nature. Credendum est iam ex hoc mortalem hominem in immortalitatem posse conuertere quando vilis substantia in preciosam est conuersa substantiam. Nolo enim auditorum nomina tantum perspicias vini et aque: sed si vis potentiam comprobare virtutem rerum aspice. Facto enim hoc altius (Ambrosius inquit) Nescio quid demonstratur. Nam cum dominus aquam vertit in vinum: non tam hoc operatur ne discumbentibus desit ebrietas: sed vt credentibus sit eternitas. Nam hoc signum totum vtriusque resurrectionis misterium continet. Aqua enim vilis pallens et frigida: in vinum versa: scilicet pretiosum rubrum vel ignitum hoc significat hominis substantiam conditione: vilem imbecillitate: pallentem morte: in resurrectione in gloriam committendam: que est eternitate preciosa / gratia colorata: spiritu immortalitatis ignita. Et si gloriosum est aquam in vinum mutare quanto est gloriosius peccata in iusticiam commutare: et mores potius temperare quam pocula. Audeo dicere illas hydrias non solum illi conuiuio: sed vniuerso mundo preciosam illam ministrare substantiam: nisi quod nobis melius administrant. Constat enim ex ipsis vasculis illos haussisse ebrietatem: nos haure iusticiam: illos percepisse vini poculum: nos calicem salutis accipere: et si dici fas est apud illos pertransisse: quod liberat. Apud nos vero permanere quod sumptimus.

De tentatione diaboli et ieiunio quadragesimali, Cap. v.

cepto baptismo saluator plenus spiritus sancto qui super eum in specie columbe de celis venerat: ducebatur a spiritu. Quia

enim quotquot spiritu dei ducuntur hi filij sunt dei. Iste autē (inquit *Diligens*) extra oēs proprie filij dei erat: ideo et ipsum oportebat spiritu sancto duci: Siquidem scriptum est. Ducebatur autem in desertum a spiritu. Quadraginta diebus tentatur iesus et que fuerint tentamenta nescimus. Que ideo forsitan pretermittuntur: quia maiora erant quā ut literis crederentur. Sufficiat nobis hoc tantum scire quod quadraginta diebus in deserto fueri et tentabatur a diabolo et non comederit quicquid in diebus illis: mortificabat enim se solum carnis iugum continuoque ieiunio. Et cum completi fuissent dies esurij. Dixit autem ei diabolus. Si filij dei es dicitur lapidi buic ut panis fiat. Dic (inquit) lapidi buic: cui lapidi utique monstrabat diabolus quem vult panem fieri. Quenam est ista tentatio ut rogato patre a filio panem: nec lapidem pro pane (quod ne ipse quidem aduersarius voluit versipellis) fallat det lapides pro pane. Hoc est enim quod diabolus voluit ut lapis panis fieret: et non potius ut non in panem lapidem: sed hominem in lapidem verteret: quem diabolus pro pane monstrauerat. Omni tentatione qua tentandi erant homines. Primus secundum assumptionem carnis tentatus est dominus. Tentatur autem ob id ut nos quoque illo vincente vincamus et quasi de homine respondet. Scriptum est. Non in solo pane viuit homo. Ex quo manifestum est non deum in quantum deus: sed ut homo fuisse tentatum. Scripture sensum diligenter euentilans: reor inuenire me causam: quare Joannes tentationem domini non descripserit: sed tantus *Mattheus* et *Lucas* et *Marcus*. Joannes enim qui a deo exordiū fecerat: dicit. In principio erat verbum: et verbum erat apud deum: et deus erat verbum: nec poterat diuine generationis ordine referre: sed tantummodo quod ex deo et cum deo esset expresserat: adiecit: Et verbum caro factum est. Porro quia deus ut deus tentari non potest (de quo ei erat sermo) ideo tentari illum a diabolo non introduxit. Quia vero liber generationis iesu christi de eo in *Matthei* euangelio narratur et in *Luca* generationis eius describitur: et in *Marco*. Homo est qui tentatur propterea eius fertur simile responsum. Non in pane solo viuit homo. Si igitur filius dei/deus pro te homo factus est et tentatur qui natura homo es: non debes indignari si forte tentaris. Duo igitur reges certatim regnare festinant peccati rex peccatoribus/diabolus. Iussit rex iustus/christus. Sciensque diabolus/ad hoc venisse christum ut regnum illius tolleretur: et hi qui sub eo erant inciperent esse sub christo: ostendit ei omnia regna mundi et hominum huius seculi: quod alij regnēt a fornicatione alij ab auaricia illi populari rapiant cura: hi forme capiantur illecebris. Neque enim (inquit *Dilige*) arbitrandū est

Diligens
sup *Lucas*
homelia
xxxviii.

Tentatio sal
uatoris pri
ma.

Dignū nota
tatu: quare
tentatio sal
uatoris nō
scribatur a
Joan. aplo
Mattheus
Lucas
Marcus

Tentatio sal
uatoris se
cunda.

Diligens
in homelia
xxx. super
Lucam.

De mirabilibus sacre scripture.

quod regna ei mundi ostendens per sarum (verbi gratia) regnumque in-
deorum monstrauerit: sed ostendit ei omnia regna mundi: id est regnum
suum quod regnaret in mundo: ut coherens eius facere quod volebat
inciperet etiam christi habere subiectum. **Uis** (inquit) in hominibus
regnare. Ostendit innumerabiles hominum multitudines: que suo te-
nebantur imperio. Et reuera si miseriam et infelicitatem nostram sim-
pliciter volumus confiteri pene totius mundi rex diabolus est. Unde
et princeps istius seculi a saluatore vocatur. Dicit ergo ad dominum
diabolus. Ideo venisti ut aduersus me dimices: et tollas de imperio
meo: quos nunc subiectos habeo. **Nolo** contendas / nolo nitari: ne
habeas ullam in certando molestiam. **Unum** est quod precor proci-
des adora me: et accipe regnum omne quod teneo. **Verum** dominus noster
atque saluator vult quidem regnare: et omnes gentes subiectas esse: ut
seruiant iusticie veritati ceterisque virtutibus. Unde loquitur ad eum Ie-
sus. **Scriptum** est. Dominum deum tuum adorabis et ipsi soli serui-
es. **Hos** inquit officis propterea volo mihi esse subiectos: ut dominum
deum adorent et ipsi soli seruiant: hec est cupidus regni mei. **Tu** autem
a meis incipere peccata que dissoluturus veni: que etiam a ceteris au-
ferre desidero. **Scito** atque cognosce me in hoc manere quod dixi ut ado-
retur dominus deus solus: et hos omnes sub meam faciem potesta-
tem meamque regno subiiciam. **Adducit** iterum diabolus iesum in bieru-
salem hoc incredibile est ut vult **Origenes**: ut diabolus duceret filium
dei et ille sequeretur sequebatur plane quasi athleta ad tentationem
sponte proficiscens. **Non** formidabat tentantem: neque incidas cal-
lidissimi pertimescebat inimici: et quodammodo loquebatur. **Duc** quo-
uis: tenta: ut placet ad tentandum sponte me tribuo / sustineo que sug-
gesseris prebeo me in quibuscumque tetaueris inuenies me in omnibus
fortiorem. **Adducit** ergo eum in bierusalem: et posuit supra primum
templi et dixit ei. Si filius dei est: mitte te deorsus. **Adduxit** enim in cul-
men ad summitatem templi: et hortatur ut se inde precipitet. **Diui-
nus** **Cyprianus** martyr in libro de cardinalibus operibus christi ad
diuum **Cornelium** papam ait. **A** multis ambigitur: utrum fuerit hec
translatio corporalis et si de loco ad locum se christus transferri per-
miserit: eo modo quo **Abachuc** de iudea in chaldeam delatus est: et
Philippus de azoto in occursum eunuchus: qui reuertens de bierusalem
non intelligens **Esata** codicem resoluebat. **Sed** quod corporaliter
eum diabolus tulerit: videtur inconueniens quod humeris eius sal-
uator insederit et pro vehiculo usus sit que precipitatorum sciebat vel
ei ferendum se commiserit cuius insidias agnoscebat: suo itaque spi-
ritu enim credendum ductum et in deserto et super templum: ut utrobique
eum diabolus assumeret ad tentandum. **Et localiter quidem in de-**

Origenes
in homelia
xxi. in Lu-
cam.

De tertia te-
ratione sal-
uatoris

Diuus **Cy-
prianus**

ferto prima fuit tentatio: sed ceteras eo modo circumduxit tentatoris astutia vel circunduci passa est patientia saluatoris: quomodo Ezechiel cum super fluuium Chobar sederet hierosolimam raptus in spiritu ciuitatem edificat et meritorum: et muros et tempulum instaurat. Lyprianus in eodem hoc modo super culmen templi: christus erat in spiritu sciens quod ante spiritus affectaret et hosti se de vana gloria pulsaturus oportunitatem parabat. Quod cum ille fraudulenter proponeret: et sub ostentatione glorie nitere dicebat saluator. Scriptum est. Non timebis dominum deum tuum. Simulque considera quomodo tentet diabolus. Non altius de tentare audeat: nisi de diuinis libris et de psalmis sumens testimonium ait. Si filius dei es: mitte te deorsum. Scriptum est enim qua angelis suis mandauit de te: et in manibus tollent te: ne forte offendas ad lapidem pedem tuum. Videamus ergo quid de scripturis diabolus loquatur ad dominum. Scriptum est enim. Angelis suis mandauit de te: et in manibus tollent te etc. vide quomodo et in ipsis testimonijs versipellis est: vult enim imminuere gloriam saluatoris: quasi angelorum indigeat auxilio: offensurus pedem: nisi eorum manibus subleuetur. Assumit testimoniū et interpretatur illud de christo: quod non de christo: sed de sanctis generaliter scriptum est. Libere quippe et tota confidentia contradicit Origenes diabolo super christi persona hoc non posse intelligi: neque enim indiget angelorum auxilio: qui maior angelis et melius ipsis hereditatem consecutus. Et nomen nulli unquam angelorum dixit deus filius meus: es tu: ego hodie genui te. Ad nullum eorum quasi ad filium locutus: qui facit angelos suos spiritus et ministros suos ignem videntem: sed ad filium proprie suum: de quo innumerabilia loquitur in prophetis. Non indiget inquam angelorum auxilio filius dei: quin potius disce diabole. Quod nisi Iesus adiuuerit angelos: offendent pedem suum. Et autem scias quod male interpretatus est: et non de christo: sed de sanctis intelligi que sequantur: auscultata. Anima et demonio meridiano non Iesum Christum liberat deus sed sanctos legem non agnum psalmum: cuius principium est. Qui habitat in adiutorio altissimi in protectione dei celi commorabitur: et inuenies hec magis iusto viro quam dei filio conuenire: cadent a latere tuo mille et decem milia a dextris tuis: ad te autem non appropinquabit. Verumtamen oculis tuis videbis: et retributionem accipies peccatorum et reliqua super personam iusti interpretans. Cum enim dixisset. Angelis suis mandauit de te: et in manibus tollent te: ne forte offendas ad lapidem pedem tuum. Tacuit diabolus: illud quod sequitur. Super aspidem et basiliscum ambulabis et conculcabis leonem et draconem. Quare diabole files: nisi quod tu es basiliscus: tu es omnium serpentium regulus nocentiora habens venena quam ceteri.

De mirabilibus sacre scripture.

Qui statim vt videris aliquem interficis: et aliam fortitudinem contrariam socias tui assumis q̄ asp̄is appellat: et viro iusto subiecta est: et idcirco omnia taces. Tu es draco: tu es leo: de quibus scribit. Super aspidem et basiliscum calcabis: et conculcabis leonem et draconem sed scimus habere nos potestatem conculcandi te: et dataz nobis hac ditionem a saluatore dicente. Ecce do vobis potestatem calcandi super serpentes et scorpiones et omnem virtutem inimici: et nihil vobis nocebunt. Sicut ergo qui peccator est cōculcatur filio dei: sic eō trario: qui iustus est conculcat leonem et draconem: et omnem virtutē inimici conculcat in nomine iesu christi. In diaboli tribus propositionibus (insit Augustinus) tota iniquitas: in christi vero tribus respōsionibus quibus diabolus repugnatur: tota iusticia fuit. Cum inimicus damnatur et vincitur: et humano generi libertas et redemptio reparatur. In hoc namq; conspectu satbanas dum supra auroz se eleuare voluit qui sub eousq; id est homo per domum victoris auxiliuz vltra ipsum excreuit: et dum illum qui ab omni impedimēto liber fuerat allegare tentabat: iterum victus vincit ille quem ipse tenebat in carcere in quibus tenebatur vincula deponit: et dum contra se fortiore repugnante nititur initium qui ipse erat infirmior aduersus roboratur. Et eum qui bucisq; de celo tantum in terras electus fuerat errore: etiam de terra ad inferna eum migrare dominus iubebat: quaz draginta dierum in ediam domini incarnatio sustinere sine vite periculo poterat: quoniam sermo dominicus qui Mosē per aera per quaz draginta dies bis renouauerat. Hec christi art⁹ et nervos intus irrigabat. Quare igitur cōsummatis quadraginta diebus et quadraginta noctibus. Dominus iesus esurire describitur: cum Mosēs et Helias tanti temporis spacio per ieiunium famem vero et laborem redēptor noster cōsummato tanto dierū numero sustinet quatenus et tentatozī occasionē auferret et non nosceretur q̄ veram humane carnis substantiā gestaret: vnde non extra humanū opus et in hoc ieiunio aliquid egit noui testamenti tale temporis quod prius homines ieiunauerunt spaciū non excessit.

De muto surdo leprosis paralitico et
quinq; panibus. Caput. vi.

Duersario deuicto et quadraginta dierum perfecto ieiunio maximas virtutes cepit operari non prestigijs magicis: que nihil veri ac solidi ostentant: sed vi ac potestate celesti que etiā pridē propbetis nunciātibus canebatur, Que opera tam multa sunt: vt vnus liber ad

implenda omnia satis non fit. Enumerabo igitur illa breuiter et generaliter: sine ulla personarum ac locorum designatione virtutes eius fuerunt: quas (auctore lactantio) appollo portentificas appellauit quod quacumque iter faciebat alios perfusa per totam corporis super faciem lepra sedauerat nonnullos pedum frustra habita forma curauit: egros omnes ac debiles et omni morborum genere laborantes vno verbo: vnoque momento reddebat incolumes: adeo ut membris omnibus capiti receptis repente viribus roborati: ipsi lectulos suos reportarent in quibus fuerant paulo ante delati. Claudius vero ac pedum vitio afficitis: non modo gradiendi: sed etiam currendi dabat facultatem. Tum quorum ceca lumina in altissimis tenebris erant eorum oculos in pristinum restituebat aspectum. Mutorum quoque linguas in eloquium sermonemque soluebat. Item surdorum patefactis auribus in sinuabat auditum pollutos ac asperos maculis repurgabat. Et omnia non manibus aut aliqua medela: sed verbo ac iussione faciebat: sicut etiam sybilla predixerat dicens. Omnia verbo agens: omnem infirmitatem curans: Nec vti que mirum quod verbo faciebat mirabilia: cum ipse esset de verbum celesti virtute ac potestate subnixum. De paralytico autem a quattuor viris portato quattuor (ut Augustinus refert) diuina opera cernuntur: dum dimittuntur ei peccata et presentis egritudinis plagis verbo tunc soluitur in cogitationibus in ore dei omnia scrutantis respondetur: et in hoc viro ostenditur quosdam propter anime maculas dolore grassari. Mutus loqui non poterat verbum ut dei prophetis responsa ab illo postularer qui mox a fine faciendam repeteret quomodo humanam linguam quamuis muta ad verba non solidaret. et cum iusticie lux que in mundum venit appareret qualiter cecus non videret: et qua potestate diabolus in homine permaneret: ad quem eundem quomodo illum peccantem de celo erpulerit christus veniret: in quinque panibus et duobus piscibus quinque milia saturantibus continentur miratione digna: tria scilicet materie paucitas et populi saturati multitudo israel: et fragmentorum copia. Nec Augustinus. Ob has eius virtutes et opera diuina cum magna illum multitudo sequeretur vel debilius vel egrotorum: vel eorum qui curandos suos offerre cupiebant: ascendit in montem quendam desertum: ut ibi oraret patrem: ubi cum triduo moraretur ac fame populus laboraret vocauit discipulos quos secum cibos gestarent. At ille quinque panes: et duos pisces in peram se habere dixerunt. Et ferri ea iussit ac multitudinem per quinque genos distributa discubere. Et cum apponere illa populo discipulis impasset saturata sunt. v. milia hominum: et insuper. xij. copini de residuis fragmentibus impleti. Quid aut

Lactantius
firmanus
diuinarum in
stitutionum
lib. liij. c. xv
Curatur le
prosi
Claudi sa
nantur.
Ecc videtur.
Mutus lo
quuntur.
Macle mu
dantur.
Sedulus
Alta de hic
sublime mo
tis iuga ple
be sequente
Milla ce
corum: clau
dorum mil
lia passim
Leprososque
simul popu
los: surdas
que catenas
Inualidas
que manus et
quicquid de
bile vulgi
Generat: in
pontis mor
bus usum
Et reuoca
ta suis atte
perat orga
na neruis.

De mirabilibus sacre scripture.

dicī aut fieri potest mirabilis. Ad id Sybilla (auctore Firmiano) futurū cecinerat olim bis verbis. *Manibus simul quinq; et piscibus duobus hominūz milia in beremo quinq; sanabit: et reliquias tollēs duodecim copbinos implebit in spem multozuz. Queso quid hic poterit ars magica moliri: cuius peritia ad nihil aliud q̄ ad circumscribendos oculos valet.*

Et Iesus supra mare ambulat et petrus mergentem apprehendit et ventis imperat. Cap. vii.

Ecce surus Iesus orandi gratia sicut solebat in montem precepit discipulis vt nauiculam sumerent: seq; p̄cederent. At illi vrgente iam vespere profecti contrario vento laborare ceperunt. Cum iam medium fretum tenerent tum pedibus mare ingressus consecutus est eos tanq̄ in solido gradiens: non vt poete Orionem mentiuntur in pelago incidētē qui demersa corporis parte humero supereminet vndas. Et rursus cum ventus vsq; ad extremū periculum seuire cepisset protinus ventum iussit et fluctibus qui maximi ferebantur conquiescere statimq; sub verbo eius tranquillitas insecuta est: tantam fuisse in eo potestatem sacre littere docent: vt imperio suo cogeret ventos obsequi maria seruire / morbos cedere / inferos obedire. Quid quod et idē (vt lactanti⁹ auctor est) carminibus suis ante docuerunt: quarū vna sicut ait v̄tos compescet: sternet antez insanum mare pedibus fideq; calcans: Et rursus alia que dicit. Fluctus perambulabit morbos hominum resoluet viuificabit mortuos / arcebit dolores a multis. Et vno antez fonte potus satietas erit multis viris. His testimonijs quidam reuicti solent: eo confugere vt atant non illa esse carmina sybille sed a nostris ficta atq; cōposita. Quod profecto non putabit q̄ Licetronem Barronemq; legerit aliosq; veteres: qui Eritream sybillam ceteraq; commemorant: et quozum libris ista exempla proferimus: qui auctores obierunt anteq̄ christus sc̄m carnem nasceretur. Atrū domini et Petri corporum leuigata est natura / vt illa aqua sustineret an que substantia solidata est: vt corpora humana fulcire posset. Quāuis ergo (Augustinus inquit) hoc faceret non contra naturam domini precipiente esset: si aut aqua solidaret / aut humanā domini iussu carnem leuigaret: vbi militantes institoruz foris: vt antiqui ferūt et super equozum aurib⁹ proludāt: natandi arte quoq; imbuti merso medio in profunda vix subeunt hominibus: ergo illud valentibus quid mirum si domino imperante caro leuigaretur presertim cum resurrectionis corpora in tanto leuigabuntur: vt non crassa aqua: sed etiam

Diuus Augustinus ter:
cio mirabilis
lūi sacre scripture

ⁿubibus et aere sustineantur: vt apostolus ait rapiemur ad occurrendū christo in aera. Aliterq; si aque naturā solidatā esse q̄s̄ elegerit: quoniam aqua terrenam habet crassitudinem: vt cum se gelu perfringerit in duriorē q̄ terre illius soliditatē riget vt multitudinē sufferre valeat: et postea calida aura resoluat. Vel certe si liq̄das vndas nō p̄fringerit natura q̄ aquis inserta est ligna: q̄uis grādia et humana et ceterorum animalium corpora et naues liburnicas supportantes sustinere consuevit illa soliditas domino imperante facta: nec mirum si etiam Petrum dissidentem non sustinet: cum infideles domino volente/et terra non sustentabat: vt Datban et Abiron in naturali rerum administratione bine rationes deprehenduntur. Deinde inferior ratio quotidiana rerum ministratio intelligitur: vt de aqua in animalibus sanguis sit et vnda salsa: per nubes autē terre: infusione dulcescit. Et ratio superior insita gubernatio sit que in miraculis rerum dinoscitur: vt in sanguinem aquam in *Egypto* in momento et in tincto liq̄do in dulcedinem deus cōmutauit.

**De translatione domini et apparitione Moysi et
Bellie.**

Caput. viij.

Sumpsit Iesus Petrum et Iacobum et Joannem fratrem eius in montem excelsum seorsum et transfiguratus est ante eos. Quidam sic intelligunt: quoniam non gustauerunt mortem: bi tres apostoli priusq̄ viderent filium hominis venientem in regno suo: et in gloria sua videntes enim ante se Iesum transfiguratum: ita vt fulgeret facies eius tanq̄ sol et vestimenta candescerent sicut lumen viderunt regnum dei veniens in virtute. Nam quemadmodum si consistant circa imperatorem quidem armati sic Moyses et bellas visi sunt circa christus eis qui ascenderent super montem excelsum apparentes in maiestate: et loquentes cum Iesu dicebant exitum eius: quem impletur erat in iherusalem. *Hec autē expositio (vt Origeni placet) quam diximus cōuenit eis: qui tales sunt quales noiat Petrus: facti sicut mō generati infantes desiderātes rōnabile: et sine dolo lac. Ad quos etiā Paulus loq̄bat dicens. Lac vobis potū dedi: non escā. Nondū em̄ poteratis: sed nec vsq; adhuc potestis. Et oēm expositionē q̄ scōm textuz exponitur: et potest edificare eos qui expositionem non capiunt fortiores arbitroz: recte lac appellari quod fuit de sancta scripturarum terra. Diversas autem habet verbum dei formas. Apparens vnicuiq; s̄m quod videri expedire cognouerit: et nemini supra quod capit semetipsum ostendit. De visione illa domini in mōte cum Moysi et Bellia*

*Origenes
in homelia
iiij. super
Mattheum.*

De mirabilibus sacre scripture.

colloquentibus (Augustinus ita inquit) licet in hac ostensione domini facies solari splendore fulserit non ipsa caro splenduit: sed diuinitas latens in corpore luminis sui portunculam foris videntibus quantum poterant concessit. unde ergo vestimenta candorem niuis habuerunt dum neque de carne / neque de diuinitate erant: Nisi forte ut per carnem diuinitatis foris illuxit: sicut caro illuminata de diuinitate peruestimenta radiavit. Moyses autem et Helias specialiter ad talem visionem: uel legis et prophetie principes ad finem conducunt. Uel ideo ut Moyses cornuta facie: in quam non poterat filij israel intendere: et Helias curru igneo raptus comparato christo obscuraretur. Et tamen isti quadraginta diebus ieiunasse scripture uocibus memoratur. De iesu tantum domino his presentibus patris se illis pronunciantis testimonium sed dum Helias manens in corpore uel ad talem conductionem uenerati quid de Moese dicendum est utrum in corpore iterum ad hanc ostensionem aderat: an ex aere simulatur sicut Samuel Uisus est habitum simebat: et si suo corpore uenit indutus si hac uice resurrectio suam que ceteris non nisi in nouissimo est futura / compleuit. De qua questione auctores una eademque sententia prolata non differenter dicant quod dominus cum tribus discipulis suis: et Helia non cum imaginatis: sed ueris corporibus conuenisse non dubitat et ipse Moyses in suo uero corpore de sepulchro resumpto uidetur. Sed dominus iesus primogenitus mortuorum recte creditur Moesi iterum post hanc uisionem corpus sepulture commendatus: ut ipsum in nouissimo die quando resurgent mortui assumere speretur. Nec Augustinus ex textu isto Augustini accipitur documentum quod illa corpora sanctorum de quibus dicit euangelista que surrexerunt in passione domini aut surrexerunt post eius resurrectionem: aut ante si ante dicitur sicut de Moese quod in terre puluerem redierunt: quia christus dicitur primogenitus mortuorum. Sed queres forsitan quando transfiguratus est coram eis quos duceret iesus super montem excelsum si apparuit eis in forma dei in qua fuerat prius: ut his quidem qui erant deorsus haberet formam serui: sequentibus autem se post sex dies super montem excelsum iam non haberet formam serui sed dei. Sed audi si potest (inquit Origenes) quasi spiritalis quia non dicit simpliciter transfiguratus est coram eis: sed cum quodam necessario additamento: quod scripserunt Mattheus et Marcus secundum ambos enim sic est dictum: transfiguratus est coram eis. Secundum hoc (inquit) ergo dices possibile esse christum coram quibusdam quidem transfigurari ista transfiguratione: coram alijs autem in ipso tempore non transfigurari: sed esse in forma serui. Si autem uis transfigurationem christi uidere factam coram eis qui ascenderunt supra montem excelsum: secrete cum eo co

sidera mihi in euangelij̄s iesum quomodo simpliciter intelligitur ab eis qui non ascendunt per ascendentia opera: et per exercitacionem uerborum spiritualium super excelsum sapientie montem. **E**is autem qui ascendunt iam non secundum carnem cognoscitur: sed deus uerbum intelligitur et creditur et colitur: secundum dei formam. **L**oq̄s his ergo transfiguratur iesus: et non coram illis qui sunt deorsum: in cōuersatione terrena uiuentes. **S**i quando autē fuerit transfiguratur et facies eius fulgebit sicut sol: ut clarius inueniatur filij̄s lucis qui spoliauerunt se opera tenebrarū: et induerunt se arma lucis: et iā non sunt filij̄ tenebrarū et noctis. sed facti sunt filij̄ dei: et sicut in die bone ste ambulant: et manifestus fulget eis non simpliciter sicut sol: sed ostēditur eis sol esse iusticie. **E**t non solum transfiguratur coram talibus discipulis suis: sed etiam uestimēta ipsius fiunt candida sicut lumē: que sunt sermones et littere euāgeliorum quibus iesus est indutus. **M**utat etiam Origenes illa que ab apostolis dicitur de eo uestimēta esse iesu: que fiunt ascendentibus super montē excelsum, cū iesu cādida: sed quoniā candidorū differentie sunt: non fiunt qualitercūq̄ candida: sed candida sicut lumen. **S**i quando ergo uidens aliquem nō solū erga diuinitatē christi cautū / atq̄ pfectū s̄ et dicta euangelio rū oia manifestatē / non dubites dicere q̄ ei tali uestimenta christi facta sunt candida sicut lumē. **H**ec et alia plurima scripsit Origenes eo in loco ad quē lectorem mittendū existimam? si p̄ odum illi liceat:

C De lazaro et ceteris resuscitatis mortuis. **Cap. ix.**

Duos tres christus suscitauit. **P**rim⁹ i domo sua suscitatus est: iste uos significat qui malis cogitationib⁹ allecti ueneno peccati intra consciētā admissio ad extrinsecus opus uel uerecundie freno uel alia quouis causa prepediti non exeunt. **S**ecund⁹ qui extra ciuitatis portam uite restitutus est: illos ostendit qui cogitationem opus duxerunt tanto infeliciores effecti: quanto magis uoti compotes extiterē. **T**ertius qui in monumento fetens et quadriduane mortis detentus ergastulo iam amicos in uite desperationem adduxerat: illos signat qui cogitationem in opus et opus in consuetudinem habitūq̄ uerterunt quorū uita plena flagitijs celo infernoq̄ detestabilis est: illud obscurū et illaudabile genus hominū dum fas et iura subuertit: dum neq̄ modum neq̄ modestiam seruat dum omnis discipline seueritatem abiicit: quā multis presit lateq̄ dominetur: uisio tamen ac diabolo seruit dicente apostolo ad Romanos serui estis ei? cui obedistis **D**e lazaro et ceteris mortuis: ita refert Augustin⁹ immobilē ergo uo

De mirabilibus sacre scripture.

luntat deus vniuersorum vitas certo fini et termino preordinauit: quorum igitur vita vt non moriantur morte interfici videtur. Sed vt per bec qui resuscitantur clariores vtpote deo cum hominibus etiam habeantur. Unde de ipso lazaro discipulis a domino dicitur: bec infirmas non est ad mortem: sed vt filius hominis per eam clarificetur. Quarto die resuscitatur qd nō spaciuz vite eius posuit: sed quod sine mutatione dominus disposuit facere / sepe retrahere simulat vt partum vxoribus Abraaz et Isaac distulit vt gratius foret. Et dominus occasiones prestat: vt quod ipse aliter donare cupit indulgere roget.

Joā. ij. a.

Deutero.

xxiii. b.

Cozi. xij. b.

Si etenim ea que non disposuit aliquis sanctorum, rogauerit nullo modo fieri permittit: vt qd Moyses terram re promissionis ingredi tur et Paulus vt ab eo angelus sabbane recederet: et petētes non impetrauerunt. De omnibus ergo generaliter mortuis tale quidem sentitur qd de prima vice moriuntur: vt per illos digni clarificentur in his octo mortuis: quos diuina scriptura veteris et noui testamenti resuscitatis commemorat. Hoc considerandum est qd de eorum primo. s. filio vidue quem Helias suscitauerat ita refertur: reuertatur obsecro anima pueri. De nouissimo id est de Eutycho in actibus apostolorum.

iii. Regum

xvi. b.

Et sublatus repertus est mortuus: ad quem cum descendisset Paulus incubuit super eum et cōplexus dixit. Nolite turbari: anima enim in eo est. Laute vtrunq; intelligendum est: quod vidue filius mortuus est: atq; anima eius reuerſi a propheta postulatur. Alter vero mortuus et in eo eius esse animam Paulus dicit in vtroq; nanq; scriptura vera est: quia mentiri non potest. Sed qua ratione recipi potest vbi in mēbris occultari corporis posset mortui anima: nisi forte aīa que incorporealis corpori inesse occulte creditur. S; quidā intelligendi laborē vitates dicit de Eutycho qd emittens aīam ita mortuus est vt post modicum interuallū anima reuertente Paulū dixisse putant aīa illius in eo est. Sed tñ scriptura tacet si egressa est / aut reuerſa anima. Ceteri vero sex mortui quib; necegreſſe aīe nec reuerſe nuntiantur sine vlla hic ambiguitate prestant qd mortui sint et diuina operatione resuscitati sint: bec Augustinus.

De obscuritate solis in passione dñi. Cap. x.

Efectio solis a seculo semper fuit in suo tempore facta. Sed defectio solis que secundum consuetudinem temporum ita currentium fieri solet: non in alio tempore fit: nisi in conuentu solis et lune: quando luna subitus currens solis impedit radios occurrens ei et occurrenti suo lumen eius obrundit: in tempore antez quo passus est christus

manifestum est quoniam conuentus non erat lune ad solem: quoniam
 niam tempus erat paschale. Quod consuetudinis est agere: quando
 luna solis plenitudinem habet et in tota est nocte. Manifestum igitur
 rest quoniam et illa defectio solis scdm cetera prodigia: noua consue-
 tudine facta est. Quoadmodum sane constat cetera prodigia que tunc fa-
 cta sunt non scdm consuetudinem facta fuisse: sed noua et miranda.
 Nam et velum templi scissum est in duas partes a sursum usque deor-
 sum: et terra contremuit: et petre dirupte sunt et monumenta aperta
 sunt: et multa corpora dormientium sanctorum resurrexerunt. Pone
 quia extra consuetudinem facta est illa defectio solis in tempore non
 antiquo sub principatu romanorum: ita ut tenebre fierent supra om-
 nem terram usque ad horam nonam: quomodo hoc factum tam mi-
 rabile: nemo Grecorum: nemo Barbarorum: factum conscripsit in
 tempore illo. Maxime qui chronica conscripserunt et notauerunt sibi
 tale aliquid nouum factum est aliquando: sed soli hoc scripserunt ve-
 stri auctores: et flegon quidem in chronica suis scripsit in principatu
 Tyberij Cesaris factum: sed non significauit in luna plena hoc fa-
 ctum. Ad hec respondit Origenes quod quando dicitur. Terra tre-
 mouit: solum refertur ad terram hierusalem: aut si latius uoluerit quis
 extendere ad terram iudeam: sic et tenebre facte sunt ab hora sexta us-
 que ad nonam super omnem terram intellige quod super omnem ter-
 ram iudeam sunt facte: aut certe super hierusalem tantum. Sic ergo
 (inquit Origenes) qui intelligit sine culpa: intelligit et non magnitu-
 dinem miraculi ostendere uolens: incidat in risum sapientium seculi
 huius et magis infidelitatem in hominibus sapientibus operetur
 quam fidem: hec Origenes. Hanc Origenis opinionem non satis
 probat Eusebii autoritate motus qui in ipsis gentium historiis asse-
 rit se legisse defectum solis prodigiosum eodem quo et nos tempo-
 re contigisse. Idem et ante Eusebium lucianus antiochenus atque Ter-
 tullanus. Quod autem prodigiosus et ultra iudeam fuerit diu? Dio-
 nysius areopagita apollophanesque philosophi iuxta belisopolim una
 deambulantes et oculis ipsis aperte uiderunt: et disputationes subti-
 liter probanere. Quod quidem in epistola Dionysij ad sapientem po-
 licarpum legimus. Quod uero Amos propheta testatur et erit in die
 illo. Dicit dominus occidet sol meridie et tenebrabit dies lucis: et co-
 uertam dies festos uestros in luctum et cantica uestra in lamentatio-
 nem. Item Hieremias. Exterrita est que parit et reuertit animam et sub-
 iuit sol et: cum adhuc medius dies esset confusa est et maledicta reli-
 quos eorum in gladium dabo in conspectu inimicorum eorum. et Si-
 bylla ait. Templi uero scindetur ueluum: et medio die nox erit tenebro-
 sa nimis tribus horis.

Sedultus
 Nec tellus
 sine clade
 fuit: quare
 ista cernens
 Fundit? In-
 tremuit dur-
 blocq; in fi-
 ne supremū
 Expauit ma-
 tura modū
 ne cogeret
 omnem.
 Summus
 aper inferi
 na petens
 succubere
 mollem
 Autorēq;
 sequens per
 tartara mū-
 dus abiret.
 Sypletas i
 mēfauagas
 pperabat
 ad undas
 Perdita re-
 stituens
 nec cōstē-
 tia perdens
 Eusebius
 Lucianus
 Tertullanus
 Dionysius
 Appollo
 phanes.
 Amos p
 pheta de
 defectu sol
 Hieremias
 ppheta

De mirabilibus sacre scripture.

De sepulchrorum apertione et resuscitatorum apparitione. Cap. xj.

Am emiteret spiritum christus: vt ostēderet pro nostra resurrectione se mortuum seriem ipsaz resurrectionis exercuit. Simul enim vt clamans iteruz voce magna emisit spiritum: terra mota est et petre fesse sunt et monumēta sunt aperta: et multa corpora sanctorum dormitiū surrexerūt et exeuntes de monumēto post resurrectionē eius venerūt in sanctā ciuitatem et multis apparuerūt. Quis monumenta aperuit manum surgētib⁹ dedit: viam qua ciuitatem sanctam peterēt demōstrauit: sicut vis diuina que operaretur in corporibus mortuorū: non egent humanis diuina misteria. Celuz deus fieri iussit: et factum est: terram creati statuit / et creata est. De corporibus sanctorū uenientib⁹ de monumentis suis (inquit Augustinus) post resurrectionem dñi: sed rursus in monumenta quō et de Mose memini reintrarūt ubi resurrectionē oīm nouissimā expectant vt apostol⁹ ait. In oēs testimonio fidei probati inuēti sunt: nō acceperūt reponitionez a deo p nobis meli⁹ aliud puldente: vti ne sine nobis consummarent. Si igitur isti et Moses bis resurgere in hac ostēsiōne: vtiq; et in nouissima cunctorum resurrectione credendi sunt. Sed hoc abist a catholica fide vt semel morientē bis credat quis resurgere. Nisi forte bis mori Moses et istos aliquis dicat. Sed nūq; de bis scribit q; sic apparuerūt resurrexerūt: sed aut viuere / aut apparuisse: vel de sepulchris exisse. Nomē aut resurrectionis in bis q; post mortē in vita bac cōuersati sunt: aut in cōi / aut in futura omni resurrectione ponit. Talis aut apparitio istorum nec ad vitā humanā / neq; ad resurrectionē futurā ptinet: s; ad cōsummationē dominice resurrectionis et ad credulitatem resurgentium aiarū ex inferis. Talis apparitio animos mouet: sicut in resuscitatis mortuis similitudo tantum non mors cōtinua fieri cernitur. Ita et in bis similitudo resurrectionis non ipsa resurrectio ostēdebat de cōtinua morte nullus ad vitā nisi dominus vsq; ad nouissimū diē reuertitur et a vera resurrectione nūq; in mortem iterum aliquis detrahet. hec Aug. sed ori⁹ dubiū: qz tūc beata virgo fuisset incinerata: cui⁹ op postū tenet idem Augu. in libro de assumptione. Dici ad hoc pōt q; Augustinus ibi temperauit sentētiā.

De cibo dñi post resurrectionē. Caput. xij.

E cibo dñi post resurrectionē: hunc aut carnalē cibū qualiter resurrectionis caro suscepit: docet requirit: dñi resurrectione corpa spiritalia esse cuncti fideles sciūt vt dicit resurget

corp^s spiritale. Quapropter (inquit Aug.) resurgēt corpa nō gustatura sano sensu credit possibilitatē edicēdi cibos si necesse foret habitura. Nec de exēpla minime denegāt: vt angeli iuxta illicez mēbre: sed b nō vt nos ruminatos cibos stomacho & intestinis cōserūt: sed statim vt accepta velut videns degustāt in spiritalē naturā non ex parte: sed tota trāformāt: bec Aug. Lib^o ergo quē dñs post resurrectionē suā sumpsit nō sicut nī cibus ad stomachuz & intestina trāsiuit: sed statim vt sumpt^s fuit in spiritalē naturā trāformat^s fuit. Istud autē sane intelligendū est vt spūs accipiat p corpore subtili in quod ille cibus virtute diuina statim resoluebatur: sicut exemplificat bic Augustin^o de angelis comedentibus ad illicem membre.

De apparitiōe spūs sancti colūbe specie & liguis igneis. Ca. xiiij.

Quodā em̄ misterio dñi fili^o dei filiū boīs sustulit ad celum: ipsa captiuitas portat & portat. Qd̄ autē ait. Dedit dona hoib^{us}: hoc victoris insignē est: post triūpbū em̄ victor semp dona largit^r: & pprio regno residēs seruuloꝝ gaudia muneratur. Sic christus dñs victor diabolicuz post triūpbū residēs ad dexterā p̄ris in die p̄tecostes discipulis dona largitus est nō auri talenta: non argēti metalla: sed spūs sancti celestia munera & inter cetera (Ambro. insit) Apli linguis varijs loquerent: hoc est vt hebrez natiōis bō christi gloriā romane facundie eloquentia ptonaret: et redēptionē generis humani pegrine aures: qz iudea p̄dicante lingua nō caperent propria loquela cognoscerent. Dis lingua in p̄dicatione christi resoluit^r: vt maiestātē ei^o ois loq̄la fateat^r: sicut ait sc̄tūs David. Non sunt loquela neq; sermones quozū nō audiant voces eozū. Unde credēdū ē ad p̄ez puenisse christū: cū videm^{us} ad aplos descēdisse paracetū in p̄tecoste: aut apli baptisati sunt: sicut ait dñs discipulis suis ascēsurus ad celū. Joan. baptisauit aqua: vos autē spūs sc̄to baptisabimini: quem accepturi estis nō post multos hos dies. Et id̄ dicit lucas. Cū autē cōplerentur dies p̄tecostes factus est subito son^{us} de celo tāq̄ adueniētis spūs validi sed itq; super singulos. De cōuentēria de spūs sc̄to in colūba sup christi: & in igne super aplos (vt Aug. refert) p scripturam sunt & quādo diximus de diuisione linguarum et de virtutibus apostolorum post acceptuz spūs in excusatione elemosyne et paupertatis professione: quare Petrus paralitico dixit. Surge & ambula. Magistri p̄ceptū seruās. Nolite habere aurū / neq; argentū: dum soli deo seruēs de iniquo māmōna expedit^r fuerat verbo imperij morbo ligatum cito soluebat. Nec Augustin^o, Et dicit Aug. elici p̄fit p̄positiōes quattuor. Quia q̄ pau-

Diuus Ambrosius sermone. lxxij. de pentecoste.

Aug. l. liij. inrabillium sacre scripture.

De mirabilibus sacre scripture.

peritas est virtus apostolica: quia diuus Augustinus interferit eam sub virtutibus apostolorum: post acceptum spiritum sanctum. *Secunda.* Melius est excusari de elemosyna facienda propter paupertatem quam facere absque paupertate. Nam Petrus illam excusationem prelegit impensionem. *Tertia.* Apostoli professi sunt paupertatem: quia hic Augustinus adiungit professionem paupertatis: cum excusatione elemosyne. *Quarta.* Illa que ad consilia pertinet ceteris apostolis erant precepta: quia dicit non possidere aurum quod ceteris est consilium apostolis vero preceptum. Sed si aliquis querat si apostoli habuerint pecuniam in communi: dici potest quod non: quia dicit quod Petrus de manna iniquitatis expedit: se excusauit de elemosyna: que excusatio fuisset nulla si eam in communi habuisset: cum princeps omnium aliorum eam erogari voluisset. *Rec. Franciscus maroneus.*

De miraculosis petri operationibus. Cap. xliij.

Ananiam fraudasse apostolos de agrorum prediorum re conscia: et propterea finire ambos pari pena punitos. *Ecce (inquit Aug.) quanta est apostolica virtus in christo sanum Ananiam dum petrus arguit per sermonis tantum imperium morte ligauit: et tabulam mortis vinculo ligatam eadez imperij potestate dissoluit. Ideoque prius Ananias et Sapphira in conspectu ecclesie cito mortui sunt ut apostolica autoritas quanta esset ostenderetur: et quod magnum peccatum esset quod oblatum iterum ab ecclesia retraheretur: monstraret et ceteri exemplo bonus castigarentur: hec Augu. Ex isto textu Augustini ut refert Franciscus de marronis accipiunt aliqui argumentum validum quod apostoli habuerunt aliquid temporalium in communi: quia predia dabatur ecclesie vel predia et apostoli tunc erant principales in ecclesia: unde sic (inquit) formez ratione. Quandoque aliquis est caput alicuius collegij impossibile est quin habeat bona illi collegij: eo modo quo collegium habet: sed Petrus fuit caput ecclesie. Ergo habuit talia bona eo modo quo ecclesia. Ista autem ratio Francisco non placet: nam dupliciter (inquit) peccat primo: quia concludit contra factorem suum quia si eo modo habet prelatus quo totum collegium: cum non totum collegium habeat prope eodem modo ille prelatus esset proprietarius. Quod autem totum collegium habeat proprie pater: quia bona unius collegij nulli alteri communicatur. Secundo (inquit) peccat quia assumit unum falsum: scilicet quod eo modo semper habet prelatus quo et vniuersitas sibi subiecta. Constat enim quod christus vere est caput ecclesie: et tamen non habet temporalia eo modo quo ecclesia: quia cuiusque*

repugnat vsus repugnat ⁊ dominiū qđ est propter vsum: christo (inquit) repugnat / pro statu in quo nūc est vsus talium rerū. ergo ⁊ tale dominiū sicut isti argumētatur. Propterea dicit frādis? ad ratio nē qđ quicūq; aliquis habet principatū in aliqua cōitate: illud quod est cōitatis per modum possidentis et habentis verum dominiū. est capitis per modum dispensantis habentisq; officiū: et isto modo habuerunt apostoli vt dare ⁊ expresse scribitur. In actibus apostolorū qđ distribuebant bona ecclesie et non in suum dominiū vēdicabant: hec franciscus de Maronis quē illuminatū doctorem sui appellat.

Tractatus secundus libri secundi.

De noie pauli cur is qui saulus dicitur est
nunc paulus dicatur. Caput primum.

Gestio nobis prima de noie ipsi? pauli videtur et urgere. cur is qui saulus dicitur est in actibus apostolorum nūc paulus dicatur. Inuenim? in scripturis diuinis quibusdā veterū cōmutata vocabula vt ex abra? vocat? sit abraā. Et saray saraz et Jacob israhel i euāgelis quoq; ex simone petr? ⁊ fili? zebedei fili? tonitruī sunt nūcupati: sed hec ex precepto dei legitimus facta. Nusq; vero erga paulum inuenimus tale quid gestū. De qua re quibusdā dāvisum est (vt Origenes refert) qđ pauli p̄cōsusus quē apud Cyprū christi fidei subiecerat: vocabulum sibi apostolus sūperit. vt sicut reges solēt deuictis (verbi gratia) partibus p̄tibi ci: ⁊ gothis gotbici noiari: ita et apostolus subiugato paulo paul? fuerit appellatus. Quod ne nos quidē vsq; quaq; euacuandum putamus. Tamē quia nulla talis in scripturis diuinis consuetudo deprebenditur: magis ex his que in exemplo nostris sunt absolutionē queram? Inuenim? igitur in scripturis aliquantos binis alios etiā trinis vsos esse noibus. vt salomonē eūdemq; Idida dicit Sedechiā eūdemq; ioachim Ozīā eūdemq; azariam. Aliosq; plurimos in regū vel iudicū libris binis noibus inuenies vocitatos: sed nec euāgelista quidē hunc eundē tenuerunt morē. Hā ⁊ Matheus ipse refert de se cum transiret iesus inuenit quendā sedentem ad thelonē noie Matheū. Lucas vero de eodez dicit: qđ cum transiret iesus quendā vidit publicanū noie leuī. ⁊ dixit ei sequere me. Scdm ergo hāc consuetudinem videtur Origeni Paulus duplici vsus esse vocabulo: et donet quidem genti proprie ministrabat saulus esse vocatus: quod magis

De mirabilibus sacre scripture.

Ambrosi⁹

appellationi prime vernaculum videbatur. Paulum autem appellatum esse cum grecis et gentibus leges ac precepta conscribit. Nam et hoc ipsum quod scriptura dicit. Saulus autem qui et Paulus evidenter non ei tunc primum Pauli nomen ostendit impositum: sed veteris appellationis id fuisse designat. Diuus autem Ambrosius dicit quod primo dicitus est Saulus propter inquietudinem. Alii vero voluerunt quia brevis erat: nomen hebreum habuisse Saulum: quia vero civilis romanus etiam natus nomen romanum illi primo et hebreo satis vicinum habuisse Paulum: ut de Joanne/Marco euenit: immo de utrisque in actis apostolorum legitur. Sunt enim inquit Joannes et Saulus hebreus. Marcus vero et Paulus gentilitia: ut Marcus regulus marcus Antonius Paulus Emilius/Paulus sergius. Sic enim in actis habet Lucas assumptum inquit Joanne qui cognominatus est Marcus et rursum Saulus autem qui et Paulus repletus spiritu sancto. Igitur cum Paulus apostolus se cognosceret esse gentium ad eam scribens recte (inquit) nomen gentile preponit et Paulum se nominat qui etiam nominabatur Saulus paulum binomium fuisse sensit Origenes. In sacris enim eloquijs ille est adolescentulus iumentis excessu.

Quod apostoli non sunt aspernati nuptias. Ca. ij.

Origenes sane ille adamantius in epistola ad romanos scribens libro primo: inter cetera etiam hec dicit. Liber vero est qui sine uxore per puritatem continentie venit ad christum. Qui tamen seruus christi efficitur: dum ex integro virtutibus seruit. Paulus ergo (sicut quidam tradunt) cum uxore vocatus est: de qua dicit ad philippenses scribens. Rogo te etiam germane compar adiuua illas que cum ipsa sunt. Et consensu igitur liber est effectus seruus se noiat christi. Hec ille demens sane Alexandrinus et Eusebius refert libro tertio historie Ecclesiastice capite. xxiiij. Inter cetera inquit An et apostolos improbant: Petrus etenim ac Philippus et uxores habuerunt et filias etiam viris nuptum dederunt. Sed et Paulum non tedit apostolum in quadam epistola sua mentionem vel salutationem facere comparis sue: quam se ideo negat circumducere: ut ad predicationem euangelij expeditior fiat verum quoniam clementis fedius mentionem absurdum non erit aliam quoque eius memorabilem narrationem proferre: quam in septimo eiusdem operis libro ita infernit. Alium inquit beatum Petrum cum vidisset uxorem suam duci ad passionem gauisum esse electionis gratia et reuersionis ad propriam domum et exclamasse post eam cum duceretur ad proprio nomine compellantem dixisse. Quod con

Iam memento domini talia erāt sanctorum coniugia tam perfecta fuit
 affectio beatorum: hec sunt argumenta aduersus eos qui Paulo adi
 mebat matrimonium. Quod vero subiungit. i. ad Corinthios capi
 tulo nono: dum inquit. Nonne habemus potestatem sororem vroz
 circumducendi quemadmodum et reliqui apostoli et fratres domini et
 Cephas: Beatus Ignatius Petro et Paulo coetaneus Paulū
 habuisse vxorem testatur et fidelem quidem / et ideo sororem. Et ob
 euangelium christi in opus euangelij separatam reliquit. De qua et
 super epistolam ad philadelphenses si indulserit de: non nihil adhuc
 adijciemus. Alios apostolos et si non omnes (nam Joannes virgo
 permansit in eum) etiam diuino ignatio teste: et eos qui dicebantur
 fratres domini / Jacobum Joseph iustum Simonem Thadeū hab
 uisse vxores pariter et Petrum ex historijs constat. Quis aliquibus
 sufficere videat presentis loci apostoli auctoritas. Aliquib' tñ videtur
 Paulus sine vxore fuisse. Nā vt Ambrosio placet. Apli omnes exce
 pro Joan. et Paulo vxores habuerūt: qui eloquētes nō erāt: qz sine
 litteris: pleni tñ spū sancto gratiaz maiorē habentes q' ppbete. Hec
 Ambro. que autem fuerit verior opinio in Ambiguo est. Nūciā put
 viam nobis domin' aperire dignatur ad explanationē ipsius q'ro ci
 tius properemus. Tamē qz nulla in scripturis sacris de hac materia
 deprehēditur certitudo. Magis et bis que in exemplo nostris sunt
 absolutionem queramus. Inuenimus igitur in epistolis Pauli vt
 iam dicam superius est mentionē de vxore sepius fecisse: vt primi ad
 Corinthios cū inquit. Nonne habemus potestātē vxores circumduc
 endi quemadmodū et reliqui apostoli: et fratres dñi et cephas. Tales
 in q' vxores habuerūt: igitur videtur et Paulum vxorē habuisse. Se
 cundo ad philippenses ita scribit. Rogo te etiam germane compar
 adiua illas que cum ipsa sunt. Scdm ergo primaz opinionem vide
 tur Paulum cum vxore vocatum ad euāgelium: et hec opinio grauif
 simos habeat auctores / Ignatium Clementem alexandrīnū / Orige
 nem et Eusebium / Cesariensem in translatione greca ad philippen
 ses capitulo quarto sic habetur. Enodiam rogo etiam Syntbycem
 rogo: idē sentire in domino etiā rogo te in genera cōiunt adiua eas
 que certauerūt mecum in euangelio cum Clemēte et ceteris in vulgata
 vero edictione habet. Etiā rogo te et germane compar: adiua illas
 que mecum laborauerunt in euangelio. Dicimus ergo Paulū forsitan
 cum vxore vocatum ad euāgelium: et tñ in virginitate permāsisse. Cū
 em̄ initiatur coniugium: tunc coniugij nomē asciscitur. Nō em̄ desflo
 ratio virginitatis facit cōiugij: sed passio iugalis. Deniqz cū iugif
 puella iugij est: nō cū virili admittōe cognoscit. Quod autem fuit
 desponsat' cōnubio Paulus apud multos legitur: de ei' virginitate

Diu' Ignatius in qnta
 suarū eplaz
 rum que est
 ad philadel
 phenses.

Diuus Am
 bro. par. ij.
 fol. xxv. g.
 a. in expla
 natione eple
 ij. ad Cori.
 cap. xj. a.

De mirabilibus sacre scripture.

Polycrates
epheſus
epiſcopus

nō legitur. **P**hilippum et **P**etrus filias habuisse legim⁹. **P**auli vero nec filios nec filias legimus. **P**olycrates victori episcopo urbis Rome scribens et ipſius et philippi Apoſtoli ad filiarum eius pariter meminit dicens ſicut iam ſuperius inſeruimus quod magna lumina in Aſie ptibus dormierāt que reſuſcitabit dñs in nouiſſimo die aduentus ſui cum venerit in gloria et req̄ret oēs ſanctos ſuos. Dico autem de **P**hilippo (inquit) qui fuit vnus ex apoſtolis qui dormiuit apud **I**eropolim⁹ ſed et due eius filie mihi virgines conſenuere: et alia eius filia ſpirituſancto repleta permansiſit apud ephesum. ſed et **S**aius in dialogo ſuo quem cum proculo diſputans ſcribit de filiabus philippi ſimul et obitu ipſius cōſoniſis vocibus memorat dicens: poſt hoc autez proptheriſſe quattuor fuerant **P**hilippi filie: cuius ſepulch.ū eſt apud **I**eropolim⁹ aſie urbem vna cū filiabus ſuis. De his autem et **L**ucas in actibus apoſtolorū meminit cuꝝ ad **B**ucapud **C**eſaream degerent de paulo autem nuſq̄ legimus filios vel filias genuiſſe et ideo putarūt quidam in virginitate pmanſiſſe quāq̄ et legatur vrozem habuiſſe et q̄ ille maluerit aliquos de ſua virginitate (ſi qua ſit) q̄ de vrozē dubitare. Docemur itaq̄ (inſit **A**mbroſi⁹) tripli cem caſtitaſis eſſe virtutem: vnā cōiugalez: aliam viduitaſis: tertiaz virginitaſis. **N**on enim aliam ſic predicamus vt excludamus alias. ſuis quibusq̄ profeſſionibus iſta concludit. **I**n hoc eccleſie opulēs diſciplina q̄ quos preferat habet: quos reſciat nō habet: atq̄: vtiq̄z habet e nſi q̄ poſſit ita igitur virginitatē predicamus vt viduitatē nō reſciamus ita viduitatem bonoramus vt ſuus bonor cōiugio referretur: nō noſtra hoc precepta ſz diuina teſtimonia docēt. **R**eminſcamur itaq̄ quemadmodū maria: quēadmodūz anna: quēadmodū ſuſanna laudētur. **E**t qm̄ nō laudes eaz tantūmodo predicande ſunt: ſed diſcipline etiam ſunt ſequende: q̄ reminſcamur vt vbi ſuſanna: vbi anna: vbi maria ſint reperte. et aduertam⁹ quēadmodū ſingule ap̄tis laudibus predicentur: et vbinā cōmorātur nupta in paradifo: vidua in templo: virgo in ſecreto: ſed in illis tardio: fructus in virgine marior. **I**llas ſenect⁹ pbat: virginitas laus et aſis eſt nec adiuuētā que rit annoꝝ que omniſū eſt fructus etatus. **H**is igitur a nobis de apoſtolorum nuptiis et precipue **P**auli prout potuimus ex ſcripturis veterum cōgregatiſ diſſeruiſmus: neq̄ ſatis conſtare nobis poteſt: que nam illarum ſit opinio preferenda.

C An fuerit verum quod dicitur de Joanne
baptiſta ipſe eſt bellas. **Cap. iij.**

Aidā quidem opinantur ex eo quod dictū est. Ipse est **B**elias qui vēturnus est aīam belle eandē fuisse quā **J**obis. Quod effi dicit (vt **O**rigenes ait) ipse est belias nō ad aliud: sed ad aīam referendū putauerunt: et ex hoc pene solo sermone dogma introduxerunt trāsmutationē aīarum quasi etiā ipso hoc iesu cōfirmante. Sed oportuerat intueri: quod si verū ē: in multis vtiq; pphetarū vel euāgeliorū scriptis sile aliq; inueniri deberet. Tū deinde etiā ille sermo quod huic adiuugit ostēdit secretiorē quendā et archanum sensum in his que dicta sunt requirēdū magis quod illi scdm littere solius intelligentiā suscepserit cū dicit. Qui habet aures audiendi audiat. Addēdum autē et illud est: quod si p peccatis sermo quod ipsi sentiūt trāsmutatio fiat aīarum ppter que peccata belle aīa trāsmutata ē in **J**obez qui ab ipso angelo nasci pñūciat a quo et in hoc saluator noster. Quō ergo nō euidentissimum mādātū est hoc vt ille qui tam pfectus fuit: vt nec cōmūne quidē istā mortē gustaret/ veniret ad trāsmutationē aīe que sermo illorum assertionē nō potest acciderenisi ex peccatis. Deniq; quō hoc exponere quod dictū est ad **J**obem. Tu **B**elias es: et dicit non sum. Sed vt ostendat cōuenire hoc etiā illi verbo quod dicit oīs. Si vultis suscipere ipse est belias qui vēturnus est: hoc quod dicit (inquit **O**rigenes) belias ipse est: referēdū est ad spiritum et virtutē ipsius **B**elie. **J**oā em pcessit in spū et virtute belle cōuertere corda patrū ad filios. Sed dicit aliquis eorū: si nō belle fuit aīa **J**obis quare saluator bella appellauit **J**oan. Respondit **O**rigenes quod **S**abriel in verbis que locutus est zacharie demonstrauit: quod belle translatus est in **J**oan. Dicit em ita et ipse pcedet ante euz, in spiritu et virtute belle cōuertere corda patrū ad filios: et incredulos ad sapientiam sanctorū: et nō dicit ipse pcedet ante eum in aīa belle.

¶ An scriptura manifeste tradat aliud esse animam
aliud autē esse spiritum.

Caput. liij.

Aria esse in homine designat **P**aulus ad **T**hessalonice
ses scribēs cum dicit vt integrū corpus nrm et aīa et spi
ritus in die dñi nri iesu christi seruet. et **D**avid dicit. Lau
date spūs et aīe iustorū dñm. **E**saīas autē omīssa parte
infima duarū meminit. Aīa (inquit) mea desiderabit te in
nocte: sed et spūs meo in p̄cordiis meis de mane vigilabo ad te **A**ugus
stinus de ecclesiasticis dogmatibus inquit. Non est tertius in substa
tia hominis spiritus sicut **D**idymus contendit: sed spiritus ipsa est ani
ma pro spiritali natura. Anima vero vocatur quod ad viuificandum ani
met corpus. Tertium vero ab apostolo cum anima et corpore inuadit

De mirabilibus sacre scripture.

tur spiritu in gratiam scilicet spiritus esse intelligimur: quā orat apostolus
 ut integritate pteueret in nobis ne nostro vitio / aut minuat / aut fugatur
 a nobis: quia spiritus sanctus effugiet fictum. Quibus ex locis non absurde
 colligit triplicem hominis portionē. Corpus siue carnē infimam no-
 stri partem: cui per genitalem culpam legem inscripsit peccati: serpens
 ille veterator: quaque ad turpia prouocamur: ac victi diabolo connecti-
 mur. Spiritum quia diuine nature similitudinem exprimitur: in qua
 conditor optimus de sue mentis archetypo eternā illam bonestē legem
 insculpat digito: id est spiritū suo. Nec deo cōglutinamur: vniūque eo effi-
 ciamur. Porro tertiā et inter ista mediam aīam constituit: que sensus ac
 motuum naturalium sit capax. Ergo spiritus nos deos reddit: caro pec-
 ra: aīa constituit boies / spiritus pios / caro impios / aīa neutros. Spli-
 ritus querit celestia / caro dulcia / aīa necessaria / spiritus euebit in celis
 caro deprimit ad inferos / anime nihil impurat. Quicquid carnale est
 turpe est: quicquid spiritale perfectum: quicquid aīale mediū et indiffe-
 rens. Manifeste em scriptura (inquit Origenes) cognoscit aliud esse
 aīam: aliud autē esse spiritum: sicut testat Paulus dicens. Deus autē
 sanctificet vos ad perfectum et integer spiritus vester: et aīa et corp⁹ cō-
 seruetur in aduentu domini iesu christi. Et apud Danielē. Benedicite
 spiritus et aīe sanctorum dominum. Helias ergo Joānes non ppter
 animam est appellatus: sed (inquit) ppter spiritum et virtutes que non
 cōtristant virtutem scripture si primum fuit in belia spiritus et postea in
 Joāne factus est: sicut apostolus ait. Spiritus prophetarum prophetis
 subiect⁹ est: non aīe prophetarum prophetis subiecte sunt. Adhuc ad confir-
 mationē eorum que angelus dixit. Et ipse pcedet in spiritu et virtute be-
 lie: accipiam⁹ de quarto libro regum: quod est tale. Et factū est cum
 trāsisset dixit Helias ad Helisen. Vere quid faciā tibi prius tollar
 a te: et dixit Helisen. Fiat spiritus tuus duplex in me: et dixit Helias
 Vere percisti: tū si videris me ascēdētē a te: fiat tibi sic: si autē nō: nō fiat:
 volens scriptura ostendere: quia factum sic Heliseo sicut ipse petierat:
 sic addit et ascēdit Helias in commotione quasi vsq; in celum. et Hel-
 seis ituebat⁹: et ipse exclamauit: et dixit. Pater pater agitator israel et
 nō vidit eū amplius quāsi vidit: ppter ea requieuit spiritus nō aīa
 belle in beliseo. Item postquam percussit aquas iordanis belise⁹ et scisse
 sunt inde et inde trāsiuit beliseus: et viderunt eum filii prophetarum qui
 erant in hierico et dixerunt. Requieuit spiritus belie in beliseo: et vene-
 runt obuiā ei: et adorauerunt eum in terra. Hoc dixim⁹ (Inquit Ori-
 genes) ut intelligam⁹ Joāne dictum belia non ppter eandē aīam:
 sed ppter eundē spiritum sicut et discipuli intellexerunt christi: quāsi autē
 spiritus belle in beliseo quidem tantū requieuit. Joānes autē pcessit aī-
 christum: non solum in spiritum: sed etiā in virtute belle. Ideo beliseus

Splis pro-
phetarum.

Heliseus
Helias
Heliseus

Origenes

quidem non est dicitur bellas. Joannes autē dicit est ipse esse bellas.
Beatus Ambrosius in libro de dignitate humane conditionis ita inquit
 ad imaginē ergo suā cōditor fecit aiam boīs que tota dicit aia. Nō aut
 aliud significat boīs quā aiam cum mētez dico: sed ppter aliud aiam
 et ppter altud mēte. Nā totum quod vivit boīs aia est. Cū autēz aia in
 se agit seer ex se et perse sola mēs dici solet. Sensus vero ad sua mis
 terna implēs cōsuet? aia dicit. **D**ēs ergo scire gignit: et amat scire
 quod scit: et in epla. xliij. ad horatianuz de spū inquit. Nō ubi videt spī
 ritus scūs q̄ adiutor noster ē: sicut ille cui dicit. Adiutor me? es tu: ne
 derelinquas me: neq; despicias me de salutaris me?. Quis est aliud
 spiri? q̄ possit docere Paulum qd̄ oraret. Docet autē spūs christi sicut
 et christ? orare discipulos suos. Quis autē pōt christū docere: nisi
 spiri? ei? quē ipse misit vt doceret: et dirigeret nras ofones. **O**ram?
 eam spiritu oram? et mēte: vt bene possit orare pcedit spiri?: et deduct
 eam in vltā rectā: ne obrepāt carnalia: ne minora / ne etiā maiora / viri
 bus vnicuiq; dat manifestatio spiritus ad vtilitatē. **H**ecille. Damascē
 nus vero mēte dixit esse in aia vt ps illi? purissima: vnde (inquit) quē
 admodū oculus in corpore: sic mēs in aia. Nō tñ est pars cōponens
 sicut oculus cōponit corp?: sed qz p̄ticularis est aie viri? et potētia pe
 culiari addita opatiōi. s. intellectōi: sicut ocul? vltiōi in quo vtriusq;
 fit comparatio.

Ambrosius

Ambrosius

1. Corinth. c. xliij. c.

Sacer Dō mascenus in lib. ij. de orthodoxa fl. de. cap. xij.

¶ dicitur anima quod p̄mens.

De spiritu blasphemie q̄ non remittet hic: neq; in futuro: et an sint aliqua facinora que non possunt gra
 tie arcere domum. **Cap. v.**

Volent nōnulli illud obijcere: quod scriptum apud **D**at
 theum inuenit. **O**ē peccatū et blasphemia remittet boib?:
 spiri? autē blasphemie non remittet. **E**t quicūq; dixerit
 rit verbuz cōtra filiū boīs remittet ei: qui autē dixerit cō
 tra spm̄ sanctum nō remittet ei: neq; in hoc seculo / neq;
 in futuro. **J**oānes apostolus epla. j. cap. v. ait qui scit fratrem suuz pec
 care peccatum non ad mortem petat et dabitur ei vita peccanti non ad
 mortem: et peccatum ad mortem non pro illo dico vt roget quis. **I**tes
Paul? doctor gentiū ad hebreos scribēs capite. vi. ita cecinit impos
 sibile em̄ est eos qui semel illuminati sunt: gustauerunt etiā donum ce
 leste et p̄ticipes facti sūt spū sc̄i. **G**ustauerūt nihilomin? bonū deiver
 bū: virtutesq; seculi v̄turi: et prolapsi sunt rursus reuocari ad penitē
 tiam recrudigentes in seip̄s filium dei et exemplum ignominie fa
 cientes: **I**te **B**erma discipulus Pauli apli: de quo apostolus ad ro
 manos scribens meminit. **S**alutate p̄blegōta bermen p̄bam bema

Berma discipulus Pauli apostolus

De mirabilibus sacre scripture.

et qui cum eis sunt fra tres in libro eius qui appellatur pastor qui au-
toze Hieronimo apud quosdam grece ecclesiaz publice legit. **Q**uā
dato quarto ita scribit: Dico tibi quoniam post uocationem illā ma-
gnam et sanctam si quis tentatus fuerit a diabolo: et peccauerit uiam
penitentiam habet. Si autē subinde peccat et penitentiam agit nō p-
derit homini talia agenti: difficile enim uiuet deo: et ego dixi. **D**omi-
ne reuiri ubi tam diligenter audiri hec mandata: scio enim si postea ni-
bil adiecero peccatis meis saluus ero. **H**ec **H**erma Panpbil⁹ uero
martir christian⁹ in apologia pro origene illi⁹ auctoritate inquit. **C**ō-
sequens esse puto qz qui peccauerit in filium hominis uenia dign⁹ est
pro eo qz is qui uerbi uel rationis est particeps si designat rationabi-
liter uiuere uidetur in ignorantiam / uel stulticiam decidisse: et ppter
hoc ueniam pmereri. **Q**ui autē iam dignus habet⁹ est sancti spiritus
participatione / et retro fuerit conuersus: hic reipsa et opere blasphemie
dicatur in spiritum sanctum. **H**ec sunt auctoritates uirorum illu-
strum quibus nonnulli affirmant peccatum in spiritum sanctū et blas-
phemie fore irremissibile. **Q**uibus respōdet beatus Ambrosi⁹. **Q**uō-
d illud quod scriptum apud **M**attheū reperitur de spū blasphemie in-
telligitur de hereticis et scismaticis qui ecclesiaz separant: quibus in-
dulgentia negatur. **Q**ui tanti criminis merita non deposuerint. **S**cri-
ptum enim est. **O**mnem peccatū et blasphemiam remittet uobis: spiritus
autem blasphemie non remittetur uobis. **E**t quicumqz dixerit uerbu
contra filiu uobis remittet ei: qui autē dixerit cōtra spiritū sanctum / nō
remittet ei / neqz in hoc seculo / neqz in futuro. **Q**uo exēplo ois asser-
tio illorum destruitur et absoluitur. **S**criptum est enim. **O**mnem pecca-
tum et blasphemiam remittet uobis. **C**ur igitur nō remittunt. **C**ur
ligant uincula que nō soluunt. **C**ur inquit nodos necatis quos nō re-
laratis. **R**emittite ceteris: agite de his quos peccātes in spiritum san-
ctum euangelica auctoritate in perpetuum astringi putatis. **E**t tamen
quos astringat consideremus repetentes superiora lectionis ipsius
ut euidentius cōprehendamus. **D**icebant iudei hic nō eicit demonia
nisi in beelzebub principe demoniorum. **R**espondit iesus. **O**mnem re-
gnum diuisum contra se destruetur et omnis ciuitas uel domus diuisa
cōtra se non stabit. **S**i enim sathanas sathanam eicit aduersum se di-
uisus est: quō ergo stabit regnū ei⁹. **Q**uod si ego in beelzebub eicio
demonia: filij uestri in quo enclūt. **D**e his utiqz expressum uidem⁹ qui
dominum iesum in beelzebub eicere demonia loquebant: quib⁹ se re-
spondit dñs: qz sathane hereditas in his esset qui sathane cōpararēt
saluatorē omnium et in regno diaboli constituerāt christi gratiā. **E**t ut
cognoscerem⁹: qz de hac dixit blasphemiam adiunxit progenies vipera-
rum: quō potestis bona loqui cum sitis mali: uos ergo qui hec loquū

Itis pā
philas ex se
cūdo pert
archō ori
gens.

Ambro. liij.
lib. de pent
tēta. c. liij.

tur: negat ad veniā pertinere. Deniq; Petrus simonī qui magice artis
 cōsuetudine deprauatus putasset qđ gratiā christi per impositionem
 manū atq; infusione spūs sancti cōpararet pecunia ait. Non est tibi pe- Act. viii. 9
 neq; fors in hac fide: qz cor tuū nō est rectū apud deū penitentiā itaq;
 age ab hac nequitia tua: et precare dñm si forte remittat tibi recorda-
 tio cordis tui: in obligatione em̄ iniquitatis et amaritudine fellis vis
 deo te esse. **Vides qđ** hunc magica blasphemantē in spūs sanctū aposto-
 lica auctoritate cōdēnet: et eo magis qz purā conscientiā fidei nō habe-
 bat et tñ nō interdixit ei spem veniē: quē inuitauit ad penitentiā. Re-
 spōsum ē igit a dño blasphemie pbariseorum: et iō his potestatis sue
 grāz negat: q̄ in remissionē peccatorū est: q̄ celestē ei⁹ potestātē diabo-
 lico fultā suffragio vendicarent. **Eos quoq; asserit** diabolico vt spiri-
 tu qui separarent ecclesiā dei et oim tēporum hereticos et scismaticos
 cōprehenderet: quib⁹ indulgentiā negat: qđ omne peccatū circa singu-
 los est: hoc in vniuersos. **Soli em̄ sunt** qui velunt soluere christi gra-
 tiā qui ecclesie mēbra discerpūt: ppter quā passus est dñs iesus spiri-
 tusq; sanctus dar⁹ est nobis. **Ide quoq; Ambro. in libro de vocatiōe**
 oim gentiū infit. **Sicut** nulla sunt tam detestanda facinora: q̄ possunt
 gr̄e arcere domus: ita nulla posse tā p̄dara opa existere: quib⁹ hoc qđ
 gratis tribuit per retributiōis iudiciū debeat: vilesceret em̄ redēptio
 sanguinis christi. **Diu⁹ quoq; pater Aug. longe aliter sentit de blas-**
 pbemia in spūs sanctū: vnde in libro quē de eadē blasphemā in spiri-
 ritū sanctum intitulauit (infir) **Nonnullis videt** eos tantūmodo pecca-
 re in spiritū sanctū: qui lauacro regniatiōis abluti in ecclesia et accepto
 spūs cō: velut tanto postea dona saluatoris ingrati mortifero aliquo
 peccato se immiserint: qualia sunt vel adulteriū vel homicidiā: vel ip̄a
 discessio siue omnimodo a noiē christiano siue a catholica ecclesia: s; **iste**
 sensus vnde pbari possit ignoro: cum et penitētie quouincūq; cri-
 minum locus in ecclesia nō negetur. **Tūc ergo** (inquit) expositiōis a
 dño requiramus. **Erigite ergo fratres: erigite ad me aures: ad dñm**
 mentes. **Dico claritati vestre forte in oib⁹ sanctis scripturis nulla ma-**
 ior questio / nulla difficultior inuenitur: vnde vt vobis aliqd de me ipso
 (inquit) fatear semp in sermonib⁹ quos ad pplm habui bui⁹ q̄stio-
 nis difficultatē molestiāq; vitari: **Pr⁹ qđ vt aduertatis et intelligatis**
 ad moneo nō dixisse dñm. **Dis blasphemā in spūs sanctū non remittet: neq;**
 dixisse. **Qui dixerat quodcūq; verbū cōtra spūs sanctū nō remittet ei:**
 sed qui dixerit verbū. **Illud em̄ si dixisset: nihil nobis oīno remaneret**
 vnde disputare possem⁹. **Necessē est igit vt sit aliqua blasphemā et**
 aliquod verbū: qđ si dicat cōtra spūs sanctū nullā vnq; veniā remissio-
 nēq; mereat: qz si oē acceperim⁹ q̄suā poterit saluari. **Si aut rursus**
 nullū putauerim⁹: cōtra dicim⁹ saluatori. **Quisnā sit aut iste blasphemā**

Ambro. ii.
 de vocatiōe
 oim gentiū
 cap. v.
 Augustin⁹

De mirabilibus sacre scripture.

mādi modus vel potius immoderatio q̄ nā fit ista blasphemia. ⁊ qđ
fit verbum cōtra spiritū sanctū vestrā expectationē nō vltterius disse-
ram⁹. Dico ergo qđ ipsa impenitētia est spūs blasphemie q̄ nō remit-
tet neq; in hoc seculo neq; in futuro: de coino impenitētia nō habet re-
missionē neq; in hoc seculo neq; in futuro: q; penitētia ipetrat remis-
sionē in hoc seculo q̄ valeat in futuro. S; ista impenitētia vel cor im-
penitēs: q̄ diu quisq; in hac carne viuit nō pōt iudicari. De nullo effi-
desperādū est q̄ diu patiētia dei ad penitētiā adducit: nec de hac vita
rapit impiū: q̄ nō mortē vult imp̄i t̄m vt reuertat ⁊ viuat. Quisquis
igitur re⁹ fuerit impenitētie: p̄tra spiritū iquo vnitas ⁊ societas p̄mu-
ntonis congregat ecclesie: nūq̄ illi remittet: q; hoc sibi clausit vbi re-
mittit: ⁊ merito dānabit cū spū q̄ in seipso diuisus nō est. vñ cū d; ois q̄ dicit ver-
bū in filiū boīs remittet illi: ei autē q̄ in spiritū sanctū blasphemauerit
nō remittet illi s; blasphemia cordis impenitētis qua resistit remis-
sioni peccatoꝝ q̄ fit i ecclesia p̄ spiritū sanctū. Quā blasphemia nō ba-
buit petr⁹ quē mox penituit qm̄ amare fleuit: victoꝝ spiritu q̄ in se ip-
sum diuisus est ⁊ q̄ est verādū poposcerat: cōtra quē p̄ illo dñs roga-
uit ne deficeret fides eius. In hac vero lectione fm̄ Darbeū multo
manifesti⁹ aperuit dñs quid hic vellet intelligi: id est qđ ip̄e dicat ver-
bū cōtra spiritū sanctū q̄ vnitati ecclesie corde impenitēti resistit: vbi in
spū sancto sit remissio peccatoꝝ ipsius autē spūs blasphemia illa que
fit in corde impenitēti bñt tanto dei dono vsq; in finē vite istius res-
tat nō remittet. Dicitur effi verbū: p̄tra spiritū sanctū cū ex dispersio-
ne ad p̄gregationē nūq̄ venit: q̄ ad remittēda peccata accepit spi-
ritū sanctū. Anū ergo suffugiū ē: ne sit irremissibilis blasphemia cor-
impenitēs caueatur nec aliter penitētia prodesse credat nisi vt tenea-
tur ecclesia vbi remissio peccatoꝝ datur: ⁊ societas spūs in pacis vin-
culo custodit: hec sūt q̄ d; spiritu blasphemie Augustin⁹ sentit. Ad au-
ctōritatē apli ad hebreos. vj. cū d; impossibile est eos q̄ semel illumi-
nati sunt ⁊ respondeo qđ nō d; simpliciter. Impossibile renouari ad
penitētiā s; impossibile renouari ad penitētiā recrudigētes: se ip-
sis filiū dei ⁊ exēplū i gnomine faciētes quod facerent certe qui post
baptismū alē illuminationē: lapsi p̄ iteratū baptismā lapsus penitētes
se renouari putarēt quē ad modū iudei q̄ post p̄petrata delicta iterū
fundamēta fidei / penitētie / baptismatis / impossitiōis manū ⁊ reli-
quoz: ac si nūq̄ pri⁹ baptismati fuissent ⁊ de nouo venissent ad fidei
⁊ cōuictio cognitionē cū id facere nō debuissent. Itā p̄ baptismā p̄mo-
rimur ⁊ sepelimur ⁊ resurgimus c̄risto: qđ nō nisi semel addere po-
test nā semel mortu⁹ semel sepult⁹ semelq; resurrexit dñs. S; age si
post baptismū est lapsus penitentie locus: q̄s nā ille est si non sit per

ablutionis lauacrum. Est proculdubio penitentie locus. Nam si non esset: non tradidisset apostolus incestuosum fornicarium satbane in interitum carnis vt spiritus eius saluus fieret in die domini si non a esset non diceret spiritus sanctus id quod ad Ephesios audiuit: mus surge qui dormis et erurge a mortuis: et illuminabit te christus: quid enim uocaliud est: q̄ et operibus mortuis uocare ad penitentiam. Quid nam aliud uult Paulus cum scribit ad Timotheum: vt cū māsuēdie corripiat eos q̄ resistūt ne forte det eis de? penitentia ad cognitionē ueritatis et respiciāt a laqueo diaboli. Ecce quomō fidelib?: post lapsus relinquat indubitāter penitētie loc? s; dices Cū nō p lauacrū (nā id vt dicitur est impossibile: et tētare p̄pbanus) q̄ nā faciēdo p̄culdubio ad eundo cū fiducia ad thronū gr̄e vt misericordiā accipiam? et gr̄am inueniam?: in auxilio oportuno in apocalipsi oēs ferme angeli septē ecclesiarū q̄ erāt illarū ecclesiarū episcopi et pastores q̄ haberent aliquid operis mortui admonentur penitentiam a gere. Quapropter inquit aquila secretorum celestium Jobānes. si confiteamur peccata nostra fidelis est: iustus vt remittat nobis peccata nra et em̄idet nos ab oī iniquitate. Hec n̄ q̄ post tātarū gr̄am dei in lauacro infusionē post multipliciū lapsus diuisionē sep̄ in mala reuoluunt oza nihil boni vnq̄ operātes quasi sterilis ager aut solum noxias pferens verbas. n̄ ostendunt se maledictionis esse filios et iusticie dei reseruos in gebennalis ignis eternū suppliciu. Quāobrē subdit Paulus dicēs. Terra em̄ sepe sup seueniētē bibēs bymbre et pferens herbā eis ppter quos collitur idoneam accipit benedictionē a deo: q̄ aut pferit spinas et tribulos reproba est: et maledictioni proxima cuius finis in cōbustione est. Ad auctoritatē herme respondeo q̄ ipsa difficultatem dixit non impossibilitatem cum ait Difficile enim uiuet deo. Jobānes enim ait si quis peccauerit aduocatum habemus apud patrem iesum christum iustum et ipse est pro p̄dicatione pro peccatis non pro nostris autem tantum sed etiam pro totius mundi. Et ideo (inquit Ambrosius) reuertimini ad ecclesias si qui vos separatis impie. Omnibus enim conuersis pollicetur: ueniam quia scriptum est omnis qui inuocauerit nomē domini saluus erit deniq; etiam iudeorum populus qui discabat de domino iesu de monium habet qui discabat in beelzebub enicit demonia qui crucifixit dominum iesum. Petri: predicatione uocatur ad baptismum vt sceleris tanti merita deponat. Arbitror enim q̄ etiam iudas potuisset tanta dei miseratione non excludi a uenia si per penitentiaz non apud iudeos: sed apud christum egisset: sed audiant qui agunt penitentiam: quō agere debeant quo studio quo affectu: qua mentis intentione: q̄ intimo: si penitentiā exercez qua cordis conuersio uide inq̄r dñe qz tri

Ambrosius
libro secundo
de penitentiā
Capitulum
liij. v. 7. v. 7.

De mirabilibus sacre scripture.

- Ire. ij. C.** **C**ognouisti intentionē animi: fidē mentis cognosce et habitū corporeis sederūt inq̄t in terra: tacuerūt seniores filie syon et imposuerunt terrā sup caput suū p̄cixerūt se alitio deduxerūt in terrā principes: virgines hierusalē in lachrymis defecerunt: oculi mei caligauerunt.
- Jone. iij. D.** **T**urbatus est v̄ter me: effusa est in terra gloria mea. Sic flevit ni-
niue populus: et denūciatū excidiū ciuitatis euasit. T̄ta est enī pe-
nitētie medicīa. vt mutare videat de' sententiā suā. In te est igit̄ eua-
das: vult se rogari dñs vult de se sperari vult sibi supplicari homo est
et vis rogari vt ignoscas et putas deū tibi nō rogāti ignoscere. Ipse
dñs hierusalē flevit: vt qz ipsam flere nolēba t dñi lachrymis ad ve-
niā p̄neret ip̄e nos flere vult vt euadere possimus: sicut babes scri-
ptū i euāgelio filie hierusalē nolite me flere: syos ip̄as flete. Flevit
Dauid et meruit vt mortē ppli p̄erētis diuina remoueret misericor-
dia quādo trib' sibi p̄positis optionib' eā tñ in qua maiorē dñi mise-
rationē experiret elegit. Quid erubescis tu peccata tua flere cū deus
prophetas iusserit flere p̄ populis. Deniqz et ezechiel iussus est flere
hierusalē et accepit librū in cuius capite scripta erāt lamētatio et me-
los et ve: duo tristitia: et vnū delectabile: quoniā ille salu' erit ifuturu:
q̄ in hoc seculo plus fleuerit. Cor em̄ sapientiū in domo lua: et cor
stultoꝝ in domo epularū. Et ipse dñs ait beati qui nūc fletis: quia
ridebitis.
- Ezec. ij. D.**
- Eccle. vii.**
Luca. vi. D.

¶ Quare in Luca pater Ioseph Bethi scri-
bitur et in Mattheo Jacob. Cap. vi.

Coniā de gñationibus christiuarie nobis Matheus
et Lucas euāgeliste tradiderūt et p̄traria sibi aquā plu-
rimis dicere putātur. In hoc etiā nōnulli fidelīū verita-
tis ignorātia cōuēta quedā p̄ suis q̄s opinationibus
cōnatur adhibere: etiā de hoc bistoriā in mediū p̄fera-
mus. Affricanus scribēs ad aristidē quedā de euāgelioꝝ cōsonātia:
et de genealogiis q̄ a Mattheo et Luca diuerse referūtur ceteroꝝ q̄
de opiniōes procul a veritate dei errātes coarguit Ipse autē bisto-
riā quā cōpererat in his ipsis p̄tulit verbis. Apud gētē inquit israel
gñationū noīa nūc fm̄ nature nūc etiā fm̄ legis ordinem numerātur
nature quidem successiones habentur que ex seminis vel sanguinis
veritate descendunt legis autem quis filius alio generante substitui-
tur: sub nomine fratris defuncti sine liberis. Cum ergo vniuscemo-
di apud eos generationum ordines seruarentur vt quidem ex ipso

germine quiddē et substitutione ab alijs generati alijs filij legis bñ
 ficio deputarentur a singulis euāgelistarū vtriusq̄modi cōmemora
 ta successio est. idest vt alter eorū eū q̄ genuisset: alter vero eū q̄ qua
 si genuisse videret exponeret. Et ita fit vt neutrū euāgelisū mētia dū
 aliud nature ordinēz: aliud vero legis exequeret. Et diuerso effi pa
 trū gñe efficiunt Jacob et **Weli** vterini fratres quorū alter. i. Jacob
 fratris **Weli** sine liberis defuncti vxorē et mādato legis accipiēs ge
 nuit **Josepb** natura q̄ dē germinis suū filii: p̄pt̄ qd̄ et scribit **Jacob**
 aut̄ genuit **Josepb**: fm̄ vō legis p̄ceptū **Weli** efficit filii? **Jacob**
 qz̄ frater erat vxorē ad suscipiēdū fratris semē acceperat. Et per hoc
African inq̄t rara inuenit atqz̄ integra gñatio et ea quā **Natbeus**
 enumerat dicēs. **Jacob** aut̄ genuit **Josepb**: et ea quā **Iucas** p̄petēt
 obseruatōe designat dicēs q̄ putabat esse filii? **Josepb**. q̄ fuit **Jacob**.
 Qui et ip̄e subsonāte eadē distinctiōe **Weli** esse filius putabat q̄ fue
 rat **melchi**: qz̄ legalē hāc successiōē q̄ velut adoprione quadam er
 ga defunctos constat magis q̄ germinis veritatē cōpetenti satis de
 signauit iudicio obseruans euāgelista: ne oīno in huiuscemodi suc
 cessiōnibus genuisse aliquē noīaret per qd̄ digna distinctiōe nō de
 scendens sed ascendens vsqz̄ ad adā: et ad ipsum vsqz̄ peruenit domi
 nū. De hac autē opinione ampliora videbis apud **Eusebiū** libro pri
 mo hystorie ecclesiastice cap. vi. si per ocū 13. **Beati** quoqz̄ **Augusti**
nus de genealogia **Josepb** aliter sentit i lib. questionū veteris et noui
 testamētī questione. lvi. ita inquit. Nō est ambigū patres **Josepb**
Jacob fuisse: ordo em̄ a **dauid** p̄ **Salamonē** tramitē suū tenēs recto
 cursu peruenit ad **Jacob**. cuius filius est **Josepb**. **Weli** autē filius
Natbar: a **dauid** per **Natbā** filiiū eiusdē **dauid** ordinē tenens vsqz̄ ad
 tēp̄ quo saluator aduenit vnde singuli euāgeliste a **dauid** singulorū
 fratrū generatiōnū ordines p̄secuti quasi furtim fugam fecerūt: vt
Natbeus a **dauid** per **salomonē** descenderet ad **Josepb**. **Iucas** ve
 ro ab **Weli** qui tempore fuit saluatoris ascendit per traducē **Natbā**
 filij **dauid** et vtriusqz̄. i. **Weli** et **Josepb** iunctis tribum ostendēs vnus
 generis esse vtrūqz̄ vt cū **Weli** sociat **Josepb** non discrepare eos in
 generatione sed fratres ostendat. Ac per hoc non solum ipsius **Jo**
sepb filiiū esse saluatorē sed et **Weli** ipsa enim ratiōne q̄ ipsius **Jo**
sepb filius dicitur saluator: ipsa est et **Weli**: filius et ceterorū oim
 qui de eadē tribu sunt: hinc est qd̄ dicit apostolus. Quorū patres et
 ex quibz̄ **christus** scdm̄ carnem. Diuino etenim nutu permotus **Iu**
cas est vt ab **Weli** per traducem **Natban** ascenderet ad **dauid**: et per
 tharē patrem eius ascenderet **Sem** filiiū **Noe** ad **huc** super diluuiū
 perueniret ad **Seth** filiiū **Ade** qui reddit̄ erat pro **Abel** et eadem ra
 tione faceret filium **Ade** saluatorē qua dicebat filius esse **Josepb**

*Eusebius
Augustinus*

De mirabilibus sacre scripture.

et **Weli** sup aūt adā trāscēdēs assignaret ante oēm carnē christū filiū dei esse illō qđ q̄ busdā videt: qz **Weli** acceperat vxorē **Jacob** quō lex mādauit vt si q̄s mortu⁹ fuisset sine filijs acciperet frater aut p̄pinqu⁹ vxorē ei⁹: ⁊ reluscitaret semē fr̄s sui. Et ita fact⁹ vt **Weli** generaret **Josepb** **Jacob** cui⁹ vxorē acceperat: ⁊ p̄ hoc iūgi gñationē vt nō im merito **Josepb** patrē habere **Weli** dicat. hoc inquit **Augustin⁹**. nec probabile est nec ad vllā rē p̄ficat illō aūt qđ supradictū est ⁊ p̄ generationē iūgit duos fratres filios vni⁹ ⁊ christum ostēdit filiū dei esse ante oēm gñationē **Euāgelista** em̄ cum referret dicēs. Et ip̄e **Iesus** erat incipiēs fere annoꝝ tringita filius sicut putabat **Josepb** q̄ fuit **Weli**. i. **Iesus** filius estimabat **Josepb**. Et nō solū **Josepb** erat fili⁹ s̄ et **Weli**. nō qz **Josepb** filiū dicit **Weli**: s̄ eodē genere quo **Josepb** vocabat fili⁹ esse **Iesus**: ita erat etiā fili⁹ **Weli** p̄pter qđ fratrum filij erāt **Josepb** ⁊ **Weli**. i. **Salomonis** ⁊ **Wathan** filioꝝ **Dauid** vt per **Dauid** ascēdēs ad **Abrahā** ⁊ **Noe** ⁊ **Set** ⁊ ad ip̄m **Adam** vt sup **Adā** doceat esse christū filiū dei cū em̄ dicit. Qui fuit fili⁹ **Set** qui fuit filius **Ade** q̄ fuit fili⁹ dei: christū vt q̄z ita dicit **Ade** filiū sicut dicebat fili⁹ **Josepb** bec **Augustinus**. Nō eedē p̄sone sunt (inquit **Origenes**) in gñatiōe saluatoris quādo descēdere dicit ⁊ quādo cōscendere. Qui em̄ inquit fecit eū celis tibi descēdētē: mulieres nō quasilibet. Sed peccatrices: et quas scriptura respōderat: introducit: q̄ vero baptisatū narrat: null⁹ facit mulieris mētionē. i. **Mattheo** ergo in q̄t noīat **Tamar**: q̄ cū socero fraude cōcubuit: ⁊ **Ruth** moabit: nec de genere **Israel**: et **Raah** q̄ vnde sūpta fit scire nequeo: et cōiūr **Urie** q̄ violauit mariti tborū. Quē em̄ dñs n̄r atq; saluator ad hoc venerat vt hominū peccata susciperet et eū q̄ nō fecerat peccatū p̄ nobis mortuus est: p̄pterea descēdēs inquit **Origenes** in mūdū assumpsit peccatoꝝ hoīm vitioꝝoꝝq; p̄sonā: et nasci voluit de stirpe **Salomonis** cuius peccata cōscripta: et **Roboā** cuius delicta ferunt: et de ceteris ei q̄b⁹ multi fecerūt malū in aspectu dei. Quādo hō lauacro cōscendit: ⁊ scōs **Ordo** esse describit nō p̄ **Salomonē** s̄ p̄ **Wathā** nascitur qui eius arguit patrē sup **Urie** morte ortuꝝ **Salomonis**. Sed in **Mattheo** semp gñationis nomē adiūgit in **Luca** hō penit⁹ s̄letur In **Mattheo** nō est scriptū incipiebat. in **Luca** hō qz de baptisate cōscēdit⁹ erat incipiebat legit scriptura referēte. Et ip̄e erat incipiēs. Quādo em̄ baptizatus est: mysteriū scōe generationis assumpsit vt tu quoq; priorē natiuitatē destruas: et in scōa regeneratiōe nascaris: et tunc dicis incepisse. Et quomō populus iudeoꝝ quādo erat i egypto nō habebat initū mēsiū: quādo vero regressus est in egypto tūc dicitur ad eū: mensis iste initū mēsiū primus erit vobis de mensib⁹ anni sic q̄ necdū ē baptizat⁹: nec cepisse narrat bec **Origenes**. Dicit

Augustin⁹

Origenes,

Origenes.

forſitan aliquis quid eſt quod probet mariā matrem domini ex tribu et ſemine eſſe Dauid: cū nō ipſius genealogia: ſed Joſeph a Mattheo et Luca deſcribatur reſpondeo: et idonei teſtis proferamus ſermonem. Dicit enim angelus ad mariam inter cetera. Et dabit illi dominus deus ſedē Dauid patris ſui ⁊ regnabit in domo Jacob in eternum et regni eius nō erit finis. Quomodo diceretur ab idoneo teſte pater eius Dauid: ſi non eſſet maria ex ſemine Dauid.

CAn ſexta hora crucifixus eſt dominus: vt in Mattheo et Luca et Joanne legitur: an vero tertia vt dicit Marcus. Cap. viij.

In vno ore et ratione euāgeſtice locuti ſunt: quō factum eſt vt tribus ducentibus. i. Mattheo Luca ⁊ Joanne: qz ſexta hora crucifixus eſt dñs: Marcus ediuerſo tertia hora crucifixum dicat ſaluatorē: reſpondet Aug. qz obſcuris vera inuoluere nō eſt bonum. Nam tres euāgeſtice vnum ſenſum habuerunt. Marcus autem rem que ab illis p̄termiſſa fuerat voluit intimare ſciens neceſſariam. Nec enim falli poſſet qui autorum exempla ſecutus ea que ſcripſit magna deuotione et induſtria didicit: et nec ſine ſancto ſpiritu ſecit. Quid ergo ex hoc ostendere voluit debet abſolui. Contuendum itaqz eſt: qz non a pilato ſed a iudeis ſaluator crucifixus eſt. Quantum enim ad leges romanas p̄tinuit: innocenteſ pronunciauit ſaluatorem. At enim pilatus iudeis Ego nullam inuenio cauſam in eo. Et dicentibus illis. Crucifige euz reſpondit. Quid enim mali fecit: Deniqz perſiſtens et volens educere eum de manibus eorum calumniam paſſus eſt dicentibus eis. Si hūc dimittis non es amicus Ceſaris: omnis enim qui ſe regē facit contra dicit Ceſari. Sic factum eſt vt traderet eum iudicio illoꝝ: ſententiam ergo non dedit Pilatus ſed iudei. Deniqz p̄moniti ſunt inquit a principibus ſacerdotum vt dicerent. Crucifigatur. Hanc ſententiam tertia hora datam vult intelligi in qua aſſiduus vocibus perdurantes cum interuallo horarū fere trium quibus itū ⁊ reditum eſt abbero de crucifixerunt ſaluatorē. Ois enim qui addicit morte ex eo iam mortuus cōputatur quo ſententiā excepit. Maniſteſtauit igit Marcus: qz non in iudicis ſententia ſaluator crucifixus eſt. Difficile enim eſt innocentē pbare eū: qui ſententia iudicis puniſ. Diſcordare ergo ſe paſſus eſt in verbo: vt doceret tertia hora ceptū eſſe qd ſexta hora impletum eſt: nō legim⁹ ſed p̄ſiſtente maliuolentia iudeoꝝ.

Augustin⁹

CAn demones cognouerint chriſtum. Cap. viij.

De mirabilibus sacre scripture.

Marcl. i. b.
i. Corin.
ii. b.

I forsitā aliquis querat quō **Marc** euangelista de-
monia cognouisse ait ⁊ p̄fessa esse iesum: ecōtra autem
ap̄lus principes et potestates hui⁹ seculi neget cogno-
uisse diuinitatem dñi iesu. Dicit em̄ inter cetera **Marc**
cus. Sciebant em̄ ipsum esse. Ap̄ls vero quē nemo in-
quit princpū hui⁹ seculi cognouit: si em̄ cognouissent nūq̄ dñm ma-
iestatis crucifixissent: si demonia sciebāt: quō principes ignorabant.
Quibusdā (inquit Aug.) uidet principes hui⁹ seculi maiores iudeo-
rum significasse quasi iuxta qđ **Petr** ap̄ls dicit. Scitis em̄ (inquit)
fratres: qz per ignorantia gessistis hoc malū sicut et principes vestri.
Ergo iudeorū erant principes non tñ hui⁹ seculi principes erāt. An-
de ait. **U**si non seculi: quippe cū dixerint regez se habere **Cesarē** sub
cuius fuerāt redacti potestate. Sūt aut̄ isti bi principes q̄s alio loco
significauit apostolus dicēs. Nō est nobis colluctatio aduersus car-
nem et sanguinē: sed aduersus principes et potestates huius mundi
aduersum tenebrarū hui⁹ retores. Recte ergo querit. Si em̄ isti nō
cognouerūt iesum: quō poterat fieri vt demonia agnoscerent eū. S̄
aliud est qđ cognouisse in christo demones dicit: ⁊ aliud qđ huius se-
culi principes negat cognouisse. Nā demonia sciebāt ipsuz quidem
qui per legē fuerat p̄missus. Omnia em̄ signa uidebāt in eo que dire-
rant futura esse p̄pbete: vt q̄ ex semine **Dauid** de uirgine uētū⁹ esset
redemptor israel: misterii aut̄ diuinitatis ei⁹ ignorabāt sicut et prin-
cipes eorū. Deniqz querit quīs captiose diabolus a saluatore dicēs.
Si tu es filius dei ⁊c. uidens em̄ aliqñ diuinā uirtutē: aliquando ho-
minis infirmitatē ambigens quid uerū esset: torquebat. Concordant
ergo scripture scđm ea que reuelata sunt: impossibile est enim discor-
dare vnius spiritus uiros.

Aug. in li.
i. ve. et no.
testamē. q.
lrv.

Act. ii. c.

Ephe. vi. b

¶ An aliquis uiderit deum.

Cap. ix.

Benessa
xxi. b.
Estate. vj.
Joan. i. b.
Augustin⁹

Quid est quod **Jacob** appellatus est hō uidens deum ⁊
Moses uidit deū facie ad facie: nec non ⁊ **Elisas** uidi
(ait) deum sabaorb oculis meis. Contra aut̄ **Joānes**
euāgelista: nemo uidit deū vnq̄: s̄ q̄tū uidet (inquit **Aug.**)
cōtrarium est: q̄tuz ad fidē uero pertinet dei oīno
nemo uidit vnq̄: neqz patrē neqz filiū. Qđ em̄ uisus dicit̄ ad intelligē-
tiam refert. Uisus est em̄ uelut in imagine ueluti nos cum imperato-
res nesciamus / uidemus eos in figura non in ueritate: ita et deus ui-
sus est vt intelligeret de⁹ esse qui apparebat per rationē nō per sub-
stantia: qz in natura sua de⁹ uideri nō pōt. Et vt uerius p̄pōsite q̄stio-
nis secreta pandam⁹ sensum euāgeliste explicare nitamur. **Joannes**

enim occultum aliquid prodere voluit quod sciuit ad salutare doctrinam pertinere: idcirco. Deum inquit nemo vidit unquam nisi unigenitus filius qui est in sinu patris ipse enarrauit: sicut Augustinus tractatu. Ego scis qui sum ait deus pater et filius et spiritus sanctus natura propria inuisibilis est: appa- ruit autem quoniam voluit: non ut est sed ut voluit cui seruiunt omnia: si igne apparuit non est ignis: in sono apparuit non est sonus: non sunt hec deus sed indicant deum: hec ille. Animaduertamus sensum eum gessisse ut enim verum est quod quod nemo vidit deum unquam ostenderet filium hoc enarra- rasse docet quod falli vixque impossibile est: quod in sinu patris est. Simus autem patris quid est nisi affectus in charitate veri patris per naturam unita- tem in filium. Quamobrem nemo vidit deum nisi unicus filius: hec Iohannes apo- stolus filium dei audiuit dicentem inter alia: non quod patrem vidit quisquam nisi qui est a deo hic vidit patrem ut ergo ad condemnationem proficeret iu- deorum qui christum dei filium audire nolebant vel credere ostendit euange- lista hunc esse christum qui patribus apparuisset in deum: illum autem qui pa- ter est nisi non videri nisi a filio: quoniam enim deum patrem negat visum et deus apparuisse patribus profiteretur manifestare se vult dei filium: quod ipse sem- per in deum visus a patribus est. Unde inter cetera dicit iudeis de patre. Neque vocem eius audistis aliquando: neque figuram eius vidistis. Ecce non est contrarium: et visum et inuisum esse deum. Deus (inquit Ambro- sius) et si ab abe visus est in forma humani corporis visus est quo. s. postremis temporibus in hoc venturus esse demonstrare. Et si filius dei visum a patribus approbamus sic ut non totum in illo quod deus est videretur: sed dispones rerum futurarum que suis quibusque temporibus con- plenda erant. In illo per imaginem cernerentur. Nam quis filium dei videri potuit antequam conspicibilem materiam sicut ei placuit assumpsit: vel ip- sum hominem induere dignatus est vides ergo per omnia heretice chara- cteres diuinarum scripturarum in bonore dei patribus posteros: non tamen ipsum deum ut est proprie reuelatum. Denique deus moyses oraret ut fa- ciem dei pure videret quid ad illam continuum deus. Non poteris (inquit) vi- dere faciem meam non enim videbit homo faciem meam et viuet hoc ipso quod negatur aspectus charitas assignatur quod scilicet tanta est quanta credenda est que inuisibilis iudicatur. Cum ergo moyses (qui et situm celi et ordi- nes mundi: et elementorum vices: totius denique orbis ornamenta diges- serit) indicaret et presserit: cui ipse deus testimonium perhibuit dicens. Nemo erit ex prophetis: ut seruus meus moyses: cui faciem ad faciem os ad os locutus sum: deus tamen pure videri non potuit merito quod dem- pphetia omnium dignus: sed non visus a deo ut intueri deum valeret: quia homo tantummodo esset. Non enim sic humanis aspectibus reuelatus est: ut tota in illo deitas appareret: sed ad vicem speculi cum conceptos in tra lu- cem suam vultus quasi ad plenam effigiem hominis includit: ita maiestas eius

Diuus am-
brosius in li-
bro de fide
contra arri-
anos ca. viij.

Erod. xxx
xliij. b.

Hierl. xj. b

De mirabilibus sacre scripture.

Tres celos
fm beatum
Paulum.

preēte fulgore intra idvisum esse q̄ imaginē veritatis nō sp̄s deū
p̄p̄e demonstraret. hec Ambrosius. Rursus alij existimāt illos tres ce-
los (ad quorū tertiu se raptū Paulus scribit) sumēdos esse scōz trī
plicē diuina cognoscēdi gradū. Nēpe res diuinas cognoscit animus
būanus p̄io nature ⁊ rez corpeaz. p̄tēplatoē ad quā viā p̄bilosopfi
etiā n̄se fidei exptes puenerūt. Et hoc p̄mū est celū scōo fide ⁊ cete-
ra credulitate eorū q̄ scriptura tradit esse credēda; quomō sc̄bistiani
bāc degētes vitā deū agnoscūt. Et hoc scōm est celū. Tertio diuina
cognoscit anim⁹ p̄senti rez intuitu p̄ lumē glorie quomō beati in illa
celesti patria deū agnoscūt. Et h̄tertius ē celū. Ad qd̄ postremū rapt⁹
fuit (inquit) Paul⁹: qz ad id tertiu cognoscēdi deū gen⁹ diuio idul-
tu ac numere p̄uct⁹ extitit ⁊ isti⁹ opinionis videt esse diuus Augu-
nā dicit libro. xij. De genesi ad litterā cap. xxvij. ⁊. xxvij. explicite q̄
Moses ⁊ Paul⁹ viderūt essentiā diuinā sicut vident beati in patria
vñ dicit nō p̄ speculū in enigmate s̄z facie ad facie qd̄ de moze dictū ē
os ad os mūdo corde deū videbūt p̄ specē sc̄z qua de⁹ est q̄cquid est.
Et post pauca. Cur nō credam⁹ q̄rāto apostolo doctozū genitū raptō
vsqz ad istā visionē voluerit demonstrare de⁹ vitā in qua post hāc vitā
viueret in eternū intelligēdū tñ q̄ de hac visionē p̄fecta loquēs libro
eodē cap. xxvj. et. xxvij. inquit in patria videbit̄ caritas dñi nō p̄ vi-
sionē corporalē sicut in mōte sinai: nec p̄ spiritalē sicut vidit Esaias ⁊
Iohānes in Apo cap lipsi: s̄z p̄ specē nō p̄ enigmata quātū ea būana
mēs pōt capere scōm assumētis dei gratiā. Sic intelligēdū inquit
arbitroz qd̄ de moze scriptū est. Cōcupierat em̄ videre deū: nō vtiqz
sicut viderat in mōte vel in tabernaculo: s̄z in ea substātia q̄ de⁹ est nul-
la assumpta corporali creatura q̄ sensib⁹ p̄sentet aut s̄libus corpoz
s̄z p̄ specē suā quātū eā pōt capere creatura rationalis: ⁊ intellectu-
lis. S̄z forsītā aliqs̄ q̄rere possēt. An q̄ viderūt deū sc̄z mozes ⁊ Pau-
lus p̄ illo instanti quo viderūt diuinā essentiā fuerint beati. Respon-
dēdū est q̄ sic nā scōm Augustinū. vij. de ciuitate dei: beatitudo essen-
tialis p̄sistit in p̄fecta visione diuine essentie accipiēdo beatitudinem
p̄ actu: nō aut accipiēdo p̄ statu qz ibi nō pmāserunt. Rursus alius
queret. Si discedēte tali visionē recordabant de vists. Respōdeo q̄
oīs visio p̄fecta naturaliter relinquit i memoria dispositionē aliqua
p̄ quā de vists p̄teritis recordamur: ⁊ iō cū rō ista fuerat p̄fectissima
nō apparet rō quare nō dimiserit dispositionē intellectuale p̄ quā re-
miniscerētur de vists ⁊ illa dispositio p̄fectissima distinctissime ad me-
moriā reducebat visa ⁊ ista aut representātur ad modū specie vnde
inquit. Nisi p̄cupitā ⁊ desideratā dei caritatē mozes videre meruiss-
set nō in libro numeroz diceret de⁹ ad aaron ⁊ mariā fratres ei⁹. Ad-
dite verba mea. Si fuerit p̄pbeta inter vos. in visione illius dñs cō-

Augustin⁹

Esaias
Iohannes.

Questio

Alia q̄stio.

gnoscat: et in somnio loquar illi: nō ita quō famul⁹ me⁹ moyses in to-
 ta domo mea fidelis est: os ad os loquar ad illū i spē τ nō p enigma-
 ta: τ claritatē dñi vidit neq; effi hoc fm substantiā corporis q̄ carnis
 sensibus presentat̄ intelligēdū est. **Ἄγτιq;** sic loquebat̄ ad moyses fa-
 cie ad faciē extra in extra. **Ἄñ** tñ dixit ei ostēde mihi temetipm: τ nunc
 etiā ad ipsos quos obliurgabat: τ q̄bus moysi meritū ita p̄ferebat sic
 loquebat̄ p creaturā corporalē p̄sentatā sensib⁹ carnis illo ergo mō
 in illa spē qua deus est lōge ineffabiliter secretius τ p̄sentius loq̄tur
 locutione ineffabili vbi eū nemo vidēs viuet vita ista qua mortaliter
 uiuit in istis sensibus corporis. **Sed** nisi abba vita quissq; quodam
 modo mortaf sine oino exiens de corpore sine ita aduersus τ aliena-
 tus a carnalibus sensibus vt merito nesciat sicut **Apostol⁹** ait vtrū in
 corpore an extra corp⁹ sit cū in illā rapitur τ subuebit visiones. **Qua**
 propter si hoc tertiu⁹ visionis genus qd̄ super⁹ est: nō solū oī corpo-
 rali quo per corporis sensus corpora sentiūtur verū etiā oī illo spiri-
 tali quo similitudines corporū spū τ nō mēte cernūtur tertiu⁹ celū ap-
 pellauit apostolus: i hoc videtur claritas dei cui vidēte corda mūdā-
 tur vñ dictū est beati mūdo corde q; ipsi deū videbunt nō p aliquam
 corporaliter vel sp̄aliter figuratā significationē tā q̄ p speculū i eni-
 gmate sed facie ad faciē qd̄ de mose dictū est os ad os p specē scz q̄
 est de⁹ q̄cqd̄ est quārulunciq; eū mēs que nū est: qd̄ ipse est etiaz; ab
 oī corpore et ab oī terrena labe mūdāna τ similitudine corporis alie-
 nata τ abrepta capere pōt a quo peregrinamur mortali τ corruptibili
 onere grauati quā diu p fidē ambulamus nō p specē τ cum hic lu-
 ste viuimus. **Cur** aut̄ nō credamus q̄ tāto apostolo doctori gētium
 rapto vsq; ad istā excellētissimā visionē voluerit deus monstrare vitā
 in qua post hanc vitā vinēdum est in eternū. **Ego** aut̄ visor vel visio
 nū p̄ter ista tria (i quit) genera aut corpore aut spiritu aut mēte vsq;
 ad huc vel nosse vel docere nō possunt scz quot τ quāte, singulorū gene-
 ra sint differentie vt in vno quoq; aliud alio gradatiz superferatur
 Ignorare me fateor. **Deniq;** quīs abrepto apostolo a carnis sensib⁹
 in tertium celū τ paradīsum: hoc ipsum certe defuit ad plenam perfe-
 ctāq; cognitionem reruz que angelis inest q̄ siue in corpe siue extra
 corpus esset nesciebat hoc vtiq; non deerit cum receptis corporibus
 in resurrectione mortuorum corruptibile hoc induetur incorruptio-
 ne: τ mortale hoc induetur immortalitate. **Dia** em̄ euidentia erūt sine
 vlla falsitate sine vlla ignorātia suis ordinib⁹ distributa τ corporalia
 spiritalia τ intellectualia i natura itegra τ beatitudie pfecta patz igif
 manifeste q̄ ipse **Augustinus** ponit illam noīciam **Pauli** fuisse ins-
 tultiuam et beatificam quia non ponit eam distare ab illa angelorū
 aut sanctorū nisi per hoc q̄ nesciebat an esset in corpore siue

Apostolus

De mirabilibus sacre scripture.

Augustin⁹

Extra corpus: qđ accidit noticie beatorū vt scz aliquid creatū cognos-
cant vt bñ. lib. quinto cōfessionū. Notatu tñ dignū est qđ ipse Augu-
stinus in libro questionū veteris et noui testamenti et in tractatu ego
sum qui sum et in expositione supra euāgelii Jobānis et in libro q̄-
stionū sup erodū q̄stioe. c. lxxij. videt sc̄ire cū Ambrosio in libro de fi-
de contra arrianos vt supra dictū est et cū dno Gregorio in lib. mo-
raliū ita scribens. Quādiu enim hic mortaliter viuūt videri p̄ quasdā
imagines de' pōt: s; p̄ ipam nature sue specie nō pōt: et i hoc nō reci-
piunt isti diuini patres a recētoribus doctorib' r oēs alq̄ opposituz
clamant et scriptura mosi. **Mūeri. rñ.** magis est pro eis : et cū illis ē
beatus Augustinus in rñ. lib. de genesi ad litterā vt dictū est r i lib.
de vidēdo deū vñ vñ Augustinus mutasse. sentēciam r vñ finalis sua
intentio fuisse que habetur in lib. de genesi ad litterā et in lib. de vidē
do deū: eo qđ lib. illos credit postremo fecisse vnde in lib. de vidēdo
deuz inquit. Quomō iā ipsa dei substātiā videri potuerit a quibusdā
in hac vita positis p̄pter illud qđ dictū est ad moyses. **Nemo pōt fa-
ciē meā videre r viuere:** nisi q; pōt būana mēs diuinitus rapi ex hac
vita ad angelicā vitā anteq̄ p̄ istā cōmunē mortē carne soluat. Sic
em̄ raptus est q̄ audiuit illic ineffabilia verba que nō l; homini loqui:
vbi vsq; adeo facta est ab huius vite sensibus quedā intētionis auer-
sio: vt siue in corpore siue extra corpus fuerit nescire se diceret: ita sit
vt illud verum sit qđ dictum est. **Nemo pōt faciē meā viderē r viuere:**
q; necesse est abstrahi ab hac vita mentē: qñ in illius ineffabilitatē vs-
fionis assumitur: r non sit q̄busdā sanctis nondū ita defunctis vt se-
pellenda cadauerā remanerent: etiā istā excellentiā reuelationis ei'
p̄cessam fuisse. Qđ existimo cogitasse illū q̄ noluit dicere. Sic appa-
ruit mosi p̄ specie. non p̄ enigmata: vbi etiā addidit dicēs. **Et gloriā**
dn̄i vidit dec Augustinus itaq; hoc mō sensum oēm et imaginationē
supergressi **Moses et Paulus** lymphido mētis obrutu in diuina cō-
tēplanda ferebant tpe subleuationis animoz ipsoz in deuz p̄inde in
tertiū celū rapti fuisse d; Paulus. **Mā tres illos celos** interpretan-
dos putāt qdā scōm triplicē visionē: sensus videlicet imaginationis
r intelligentie: vt primū celū intelligant rerū iudiciū mō quodā sensū
billi quo ita eas p̄prehēdim' vt aut sentiam' aut sentire videamur vt
mō'es quē in rubo **Scōm vero** (qđ est imaginationis) celū rex iu-
diciū intelligimus. Cū res ipsas p̄inde atq; apđ nos collocatas tan-
q̄ in imagine contuemur: quēadmodū vsuuenire solet vel in excessu
mentis quaz extasim **Greci dicūt** vel in somno cum non corpora sed
rerum imagines videntur vt rex **Aegyptiorum** dormiens: vacas et
spicas in somno conspexit. **Tertium autem** scilicet intelligentie dicit
quando neq; corpora: neq; imagines corporuz videntur: sed quadā

mentis serenitate iam fretus homo altius tollens intellectus acumen
ad deum ingreditur.

¶ An spiritus sc̄m̄ habuerint apostoli tpe illo cum
fuerint in terra cum dño. **Cap. x.**

Sua inter multa vt refert Augustinus euangelista dicit **Joã. viij. i.**
spiritus nõdum erat datus: qz iesus nõdum fuerat glo
rificatus et in alio loco. Si diligitis me ait p̄cepta mea
seruate et ego rogabo patrem et alium paraditum da
bit vobis. vt vobiscum sit in eternum sp̄m̄ veritatis quẽ **Joã. xliij. b.**
mundus nõ p̄t accipere: qz non vidit nec cognoscit eum: vos videtis
eum et cognoscitis: qz apud vos manet et vobiscum est. Quid est hoc
negat datum sp̄m̄ ante passionẽ: rogaturum autẽ se p̄mittit patrẽ: vt
mittat eum. Itẽz subiecit quia cum ipsis erat et manebat apud eos. **Joã. xx. z.**
Legit post resurrectionẽ autẽ insufflasse et dixisse eis. Accipite sp̄m̄
sanctum: in pentecoste autẽ descẽdissẽ legitur spiritus sc̄m̄ in aposto
los. Tantas video (inquit Augustinus) in hac causa pturbatiões: vt
quid tenendum sit: nesciatur. in his oibus que p̄posita sunt nõ est vna
causa. Breuiter em̄ singularum causarum significare sunt forme: qz
vnus quidẽ est spiritus: sed dona habet multa. Cum ergo legit sp̄m̄
sanctum? intelligi debet et ei? officium in quo sit significat? M̄a et cur
in eis erat et ventur? erat non est falsum. Sed si non istud ad personã
trahatur: sed ad naturã. Alterum em̄ venturuz a p̄e p̄misit christus: vt
qz indifferens est eoz diuinitas in presentia christi non putet absens
spiritus sanctus et in aduẽtu: et in apparentia spiritus sc̄m̄ presens est
metur christus: ideo cum venturuz eum p̄mittit dicit. Vos videtis eũ **Joã. xliij. b.**
quia apud vos manet et vobiscum est: vt securi essent apli: quia post
ascensionẽ dñi non minore aut degenerẽ ad tuitionem habituri essent
pastorem aut regẽ. Nam nõ est dubium non datum esse credentibus
sp̄m̄ nisi sicut euãgelistã testat: post q̄ deuicta morte resurgens clar
ficatus est dñs: vt autẽ apli presente dño virtutes facerent: potestas
data est sicut et prius pp̄betis. Trium ergo officiozũ forme spiritus
sancti in apostolis sunt ostẽse. Quarum p̄ua est bec que ad ius eccle
siasticum p̄tinet in regenerãdis vel ceteris officijs. Secõda que pente
coste data est que est generalis. Non solum em̄ in aplos: verũ etiã in
oẽs decãdit spiritus sanctus credẽtes. Tertia forma est que solis ap o
stolis concessa est in signis ac virtutibus faciendis vsq; dum fidei se
mina iacerentur ad crementum. Semina enim fidei virtutes per apo
stolos facit. Ipsi enim antistites positi sunt huius veritatis qui per
signa et prodigia non irratiõabilem esse fidem nostraz testarentur.

8 iij

De mirabilibus sacre scripture.

Nulla enim probatio maior est veritatis quam virtus: hec est enim que omnem terrenam perbia accusat. Igitur spiritus sanctus generaliter semel datur omnibus credentibus per quem filij dei esse probentur: dum manet in eis: in signis vero et prodigijs faciendis non manet in homine: sed vocatus aduenit aut suggerit necessaria et recedit. Similiter et in traditione vel ordinatione de foris gratiam prestat: tuitionem etiam de ferens deuotus fidei. Dicit autem ad hec omnia diuus Augustinus in libro de trinitate et vnitae dei cap. iij. quia vnus spiritus est: dona habens multa. Non esse dubium quin spiritus sanctus cum eis esset: quod vbi christus est spiritus sanctus est: et quod venturum spiritum sanctum a patre promiserat: christus in hoc non defuit indifferens eius diuinitas.

Augustinus

De resurrectione et quod omni hominum erit resurrectio et de his qui viuui reperiuntur. Cap. ij.

Diuus Ambrosius lib. de fide et resurrectione. cap. x.

Ribus evidentius (inquit Ambrosius) colligitur resurrectionis fides: quibus omnia comprehendunt ratione vniuersitatis: exemplo / testimonio rei geste: quod plurimi surrexerunt. Ratio evidens est: quod cum omnis vite nostre usus in corporis atque consortio sit. Resurrectio autem / aut boni actus premium habeat: aut pena improbi: necesse sit corpus resurgere cuius actus expenditur. Quod enim in iudicium vocabitur anima sine corpore cum de suo et corporis contubernio ratio prestanda sit: resurrectio omnibus erit: sed ideo diffide creditur: quod non nisi meritum sed dei munus est. Prima igitur resurrectionis fides usus est mundi rerumque status omnium generationum series / successionum vices / obitus / ortusque signorum / diei et noctis occasus / eorumque quotidie tanquam divina successio. Teperamenti quoque genitalis huius aliter ratio subesse non posset: nisi humores ipsius: quo omnia terrena generantur: quantum diuturni solis estus extorret tantum rore nocturno: dispositio diuina repararet hec ille. Et ut diuus Augustinus (inquit) Omni hominum erit resurrectio et si omni erit: ergo omnes moriuntur: ut mors ab Adam ducta omnibus filiis eius daretur. Et maneat illud privilegium in domino quod de eo specialiter dicitur. Non dabis sanctum tuum videre corruptionem. Eius enim caro non vidit corruptionem hanc rationem maxima patrum turba tradente suscepimus. Verum quod sunt (inquit idem Augustinus) et alij eque catholici / et eruditi viri: qui credunt animam in corpore manente immutandos ad incorruptionem et immortalitatem eos qui in aduentu domini viuui inueniendi sunt et hoc eis reputari per resurrectionem ex mortuis: quod mortalitatem immutatione deponant non morte. Quoslibet quis (inquit) ac quiescat modo non est hereticus: nisi ex contra-

Augustinus lib. de ecclesiasticis dogmatibus capitulo. vij. ps. xv. Act. ij. d.

tionem hereticus fiat. Sufficit enim in ecclesia legere carnis resurrectionem credere futuram de morte. Hec Augustinus: et paulo post inquit. Quod autem dicimus de symbolo in aduentu domini viuos ac mortuos iudicandos non solum iustos et peccatores significari sicut Diodorus putat: sed et viuos eos qui in carne inueniendi sunt credimus: qui adhuc morturi creduntur vel immutandi sunt: ut alij volunt ut suscitati continuo vel reformati cum ante mortui iudicentur. Itaque aut peccatorum nostrorum supplicia pendemus / aut bene gestorum gratiam consequemur: resurgent (inquit Ambrosius) natura eadem iam stipendij mortis honoratioz. Denique mortui qui in christo sunt resurgent primi. Deinde et nos qui viuimus inquit simul cum illis rapiemur in nubibus obuiam christo in aera: et ita semper cum domino erimus illi primi: viuentes autem secundi illi cum iesu: viuentes per iesum: illis dulcior vita post requiem: viuentibus et si grata compendia: tamen ignorata remedia. Nihil est igitur quod in morte timeamus: nihil quod debeamus dolere: si aut natura repetenti vita que accepta est rependatur aut petenti impendatur officio in quo religionis cultus: aut virtutis usus est neque enim quisquam sibi ut sic maneret optauit. Quod autem promissum estimatum est: sed non est creditum: verba tenemus sententiam deriuamus. Ipso in libro negat sibi: quod non moreretur esse promissum: ne quem vana spes exemplo incesceret. Quod, si id velle spes insolentius est: quanto insolentius est quod non pretermodus acciderit ultra modum dolere. Quid si christus (ut aliqui volunt) nolit alios quos corpore dissoluit: ut qui in aduentu forte eius viui reperientur et idem si sibi placeret de Enoch et de Metha et si quis alius in aduentu eius referretur. Nonne ergo qui tunc inuenientur viui / morientur? Nonne bos exprimit oraculum Paulus: sed quod rapiant obuiam christo in aera. Hec (ut Stapulensis noster scribit) aduersatur articulo fidei notis per spiritum sanctum relicto qui ait. Inde veturuse est iudicare viuos et mortuos: si viuos intelligimus eos qui tunc viuunt et mortuos eos: qui ex mortuis resurgent. Omnibus enim hominibus ad terminum mortis presinitum venientibus semel mori constitutum est. Quid mirum si tunc cum iesu qui ad eum terminum non perueniunt qui ex dei constituto preteriri non possunt ob christi presentiam non mori dispensatum est. Duplex vero (inquit Origenes) intelligitur resurrectio: vna qua mente et proposito ac fide cum christo a terrenis resurgimus: ut celestia cogitemus: et futura requiramus. Alia que generalis omnium erit in carne resurrectio: ergo que secundum mentem est ex fide resurrectio in his que ea que sursum sunt sapiunt: ubi christus est in dextera dei videtur impleta. Omnis autem illa carnis resurrectio que ad omnes pertinet adhuc futura est: quod beatus patris: illa in secundo domini complebitur aduentu. Si autem mortui sumus cum christo credimus: quod etiam

Ambrosius
lib. de fide
resurrectio
nis cap. ix.

Jacobus
ber Stapulensis
in eplaz
primam ad
the Galonenses
capit. iij.
Origenes in
epistola ad
romanos
lib. v. a.

De mirabilibus sacre scripture.

simul viuemus cum eo: sciētes qz christus surgēs a mortuis iam non mori: mors illi vltra non dñabit. Sed qz alibi lati⁹ de his disputatū est hic cōtrahemus sermonē id vnum eternuz patrē precantes: vt dño in resurrectione occurrām⁹ et in veste immortalitatis fulgida qua vestiet agnos suos illum cōcelebrare: et cum oib⁹ sanctis in eum sempiternum laudare possimus. Amen.

¶ An de⁹ sit inuisibilis ⁊ que differentia sit inter videre ⁊ cognoscere: et quomodo beati vident deum.

Cap. xij.

Ibil inuisibile ⁊ incorporeum natura credēdus est preter solum deum. i. patrē ⁊ filium ⁊ spm̄ sanctum: qui ex eo incorporeus ⁊ inuisibilis dicitur: qz infinit⁹ ⁊ incircūscriptus ⁊ simplex ⁊ sibi oib⁹ modis sufficiens seipso ⁊ id ipsum. Et cum vbique sit in semetipso inuisibilis ⁊ incorpore⁹ esse dinoscit. Sed qualiter deus dicat inuisibilis: ⁊ tñ Abraas. Moyses Esaias Jacob ⁊ postremo Paulus aliqui viderint. Vidit em̄ Esaias dñm̄ sedentē sup̄ tronum excelsum ⁊ eleuatum sub arbore mēbre qz in nra lingua interpretat⁹ visio. Abraa ⁊ cōiulsi dño atqz angelis eibi bebat: ⁊ delectauit euz visio: ⁊ perspicacia Abrahe erat em̄ mundus corde: vt posset videre deum. Moyses autē vidit dñm̄: vnde dicit dñs. Os ad os loquar ad eum in specie: ⁊ nō in enigmate: ⁊ gloria dñi vidit. Et Paul⁹ rapt⁹ est in paradysum ⁊ audiuit archana verba que nō licet homini loqui: ⁊ Jacob appellat⁹ est homo vidēs deū hoc igit modo visus est deus: quomō igit inuisibilis deus dicitur non vlt deo. Erigite ergo fratres: erigite ad me aures: ⁊ ad dominū mentes dico charitati vestre forte in omnibus sanctis scripturis nulla maior questio / nulla forsitan difficilior inuenit. Numē ergo expositionis a domino requiramus. Hoc igitur quis longe inferius qm̄ dignus est (vtpote) pro infirmitate humane intelligentie visionem dei intelligentes quid sibi velit dei visio videamus. Sed reuera operosum foret ⁊ huic loco min⁹ accommodū recēdere imp̄sentiarū omnes autorū sententias. De visione illa Pauli quando raptus est in paradysum. Si em̄ Apostolus qui huiusmodi in deum extasim passus est: non explicuit illius visionis misterium quis sufficeret ad rectam illius expressionem nisi scō sp̄s reuelante id fuerit edoct⁹. Quid tñ Origenes de visione dei sentiat: et an videri possit deus: videam⁹ nepe libro p̄io de p̄ncipis seu periarcon capitulo primo inquit: vide si non etiam. Apосто

lus hoc idem ait cum de christo loquitur dicens. Qui est imago inuisibilis dei primogenitus omnis creature. Non enim (inquit: ut quidam putant) natura dei inuisibilis est alicui et alijs visibilis est. Nō enim dixit Apostolus imago inuisibilis dei hominibus: aut inuisibilis peccatoribus: sed valde constanter pronunciat de ipsa natura dei dicens. Imago inuisibilis dei: sed et Joannes in euangelio dicens. Deū nemo vidit vnq̄ manifeste declarat omnibus qui intelligere possunt: quia nulla natura cui visibilis sit deus: non quasi qui visibilis quidem per naturam et velut fragillioris creature euadat: atq; excedat aspectū sed quoniam naturaliter videri impossibile est. Quod si requiras a me (inquit) quid etiam de ipso vnigenito sentiam si non ipse quidem visibiliter dicam naturam dei qui naturaliter inuisibilis est: ne tibi statim vel impium videatur esse: vel absurdum rationem quippe dabimus cōsequēter. Aliud (infit) est videre: aliud est cognoscere: videri et videre corporū res est: cognosci et cognoscere intellectualis nature est. Quicquid ergo propriū corporū est: hoc nec de patre est nec de filio sentiendum. Quod vero ad naturā pertinet deitatis: hoc inter patrem et filium constat. Deniq; etiam ipse in euangelio nō dixit: quia nemo vidit patrem: nisi filius: neq; filium nisi pater: sed ait. Nemo nouit filium: nisi pater neq; pater quis nouit nisi filius. Et quo manifeste iudicatur quod quicquid inter naturas corporeas videri et videre dicitur hoc inter patrem et filium cognoscere dicitur et cognosci per virtutem scientie non per visibilitatis fragillitatem. Quia igitur de incorporea natura et inuisibili: nec videri e p̄prie dicitur: nec videri. Idcirco neq; pater a filio: neq; filius a patre videri in euangelio dicitur: sed cognosci. Quod si preponat (inquit) aliquis quare dictum est. Beati mundo corde: quoniam ipsi deum videbunt: multo magis etiam ex hoc (ut ego arbitror infit) assertio nostra firmabitur. Nam quid aliud est corde deum videre: nisi mente eum intelligere: atq; cognoscere. Frequenter enim sensibilibus membrorum nomina ad animam referuntur: ita ut oculis cordis videre dicatur: id est cum virtute intelligentie aliquid intellectualis conijcere: sic et audire auribus dicitur cum sensum intelligentie profundioris aduertit sic et vti cū possidentibus dicimus: cum mandit et panem comedit vite qui de celo descendit. Similiter de ceteris vti membrorum officijs dicitur: que ex corporali appellatione translata virtutibus anime coaptantur: sicut et Salomon dicit sensum diuinum inuenientes. Sciebat namq; duo genera esse sensuum vnum mortale / corruptibile humanum. Aliud genus immortale et intellectuale quod nunc diuinum nominauit. Hoc ergo sensu diuino non oculorum: sed cordis mundi: que est mēs deus videri ab his qui digni sunt: potest. Cor sane pro mente: id est pro in-

De mirabilibus sacre scripture.

lectuali virtute nominari in omnib⁹ scripturis nouis: ac veteribus
babundantius iuenies: hec Origenes. Et rursus libro scdo eiusdē
periarcho capite quarto inquit Moyses deum vidisse putand⁹ est
non carnalibus oculis eum intuens: sed visu cordis: ac sensu mentis
intelligens: et hoc ex parte aliqua manifestum enim est q^d faciem (in
quit) meam non videbis (scz qui moxi responsa prebebat) sed poste
riora mea. Que vtiq; cū eo sunt intelligēda sacramēto quomō intelli
gi conuenit dicta diuina abiectis profecto illis et spretis anilibus sa
bulis que de anterioribus dei ab imperitis posterioribusq; fingunt
dirimus enim (inquit) q^d aliud sit videre et videri et aliud nosse et no
sci vel cognoscere atq; cognosci. Ergitur videre et videri corporū res
est. q^d vtiq; nec patri nec filio nec spiritus sancto inter se inuicē compe
tenter aptabitur. Natura em̄ trinitatis modum visionis excedit his
qui in corpore sunt. Idem oibus relictis creaturis qualitatē inter
se inuicem visionis indulgens incorporee nature et principaliter in
tellectuali nihil aliud cōuenit nisi nosse et nosci sicut et saluator ipse p
nūciat dicens: quia nemo nouit filium nisi pater: neq; patrē quis no
uit nisi filius: et cui voluerit filius revelare manifestus est: ergo (inqt
Origenes) q^d non dixit nemo vidit patrē nisi filius: rursus idem Ori
genes homelia. ij. in Iohannem inquit. Et vidimus gloriā eius qua
si vni geniti a patre vbi vidisti (inquit) beate theologe gloriā in
carnati verbi: gloriā inhumanatā filij dei quomodo vidisti. Qua
libus oculis perspexisti: corporalibus (vt opinor) in monte trāsfor
mationis tempore. Tunc enim tertius aderas testis diuine gloriifi
cationis presens eras (vt estimo) in hierusalem et audisti vocem pa
tris filium suum glorificantem et dicentem. Et clarificauit: et iterum
clarificabo. hec ille. Et rursus omelia septima super numeros inquit
Moyses prius q^d acciperet Etbioissam non est scriptum quia in spe
cielo cōtms sit ei deus et non in enigmate. Sed vbi accepit Etbiois
sam: tunc dixit de eo deus. Quos ad os loquor ad eum in specie et nō
in enigmate modo enim cum Moyses venit ad nos: et coniunctus est
huic nostre Etbioisse: lex dei iam non in figuris et enigmatibus si
cut prius sed in ipsa specie veritatis agnoscitur. Et que prius in
enigmate designabantur nunc in specie et veritate complentur antea
in enigmate fuit baptismus in nube et in mari nunc autem in specie re
generatio est in aqua et in spiritus sancto. Tunc in enigmate erat mā
na cibus: nunc autem in specie caro verbi dei est verus cibus: sicut
ipse dicit. Quia caro mea vere est cibus et sanguis meus ver⁹ est po
tus. Sic ergo iam nunc Moyses apud nos positus: et huic Etbio
isse coniunctus: vel ipse ad nos. vel deus ad ipsum non loquitur in
enigmate: sed in specie: his autem additur: et gloriā (inquit) dñi

vidit quando vidit **Moses** gloriam domini. Ego (inquit **Origenes**) tunc dico quando transformatus est dominus in monte **z** aderrat ei **Moses** cum **Helia**: **z** colloquebantur ei **z** ideo recte in confessionibus adlungit et quare non tenuistis detrabere famulo meo **moysi**. Quid euidenter (inquit) utiq; ad eos dictum dirigitur quia euangelista quidem suscipere videntur: derogant autem **Mosi** **z** merito arguuntur: quia cum discant per euangelium qd **Moses** vna cum **Helia** vidit gloriam domini: legi **z** prophetis nisi sunt derogare. Et ideo nos non detrahimus **Mosi**: nec derogemus legi: sed finis non solum auditores legis sed **z** factores: ut cum ipso **Mose** conglozificari mereamur: hec **Origenes** Rursum homelia prima in **Esaiam** inquit propter mortem regis **Osie** post culus interitum vidisse se ait visiones propheta. Que autem visio: vidi dominum sedentes super thronum excelsum: **z** eleuatum **z** c. Non omnis qui videt deum videt eum sedentem super thronum excelsum **z** eleuatum. Scio alium prophetam vidisse dominum **z** vidisse eum super thronum sedentem: sed non excelsum: neq; eleuatum differens scriptura **Daniel** dicit. Throni positi sunt: **z** non erat excelsum ille thronus et veniam ut sedeat ad iudicandum populum in valle **Josaphat**: ergo hic in valle sedit et in valle eum iudicaturus est quem est condempnaturus. Aliud autem est videre eum sedentem super thronum excelsum: et eleuatum. Et in **michea**. Egredere et descendit deus. Et ut videat **Sodomam** descendit. Descendens (ait) videbo si secundum clamorem eorum veniens te ad me consummauerunt. Igitur deus aliquando sursum aliquando deorsum iuxta dignitate videtur negotiorum. Vidi ego dominum (**Esaias** ait) sedentes super thronum excelsum et eleuatum: si video deum in his que hic sunt regnantem: non eum video super thronum excelsum **z** eleuatum. Si video eum regnantem celestibus virtutibus video eum sedentem super thronum excelsum **z** eleuatum: sursum quo eleuatus est thronus eius plenaq; est domus gloria eius non arbitror: quia plena est domus gloria eius: hec que in terra est: domini est terra: et plenitudo eius: plenitudines autem glorie dei non inuenies in presenti sed si quis edificauerit templum deo videbitur gloria dei hec **Origenes**: beatus quoq; **Augustinus** **hipponensis** episcopus a beatissimo **Ambrosio** post errorum tenebras **z** gentilitatis nebulas ad vere fidei lumen conuersus est ut. **xciiij**. sermo beati **Ambrosii** de baptismo **Augustini** meminit. is diuinitus illustratus complura edidit opera sincere **z** vere theologie refertissima et presertim librum de cognitione vere vite sacratissimum plane **z** preclarissimum in cuius. **ccc**. capite de deo ita inquit. Solus omnipotens deus immortalitatem habet quia nullam recipit uulnerabilitatem, Sic etia

Origenes i
esaiam.

Augustinus
opinio cui
magis ad-
heret et fa-
uet auctor
q; **origeni**.

De mirabilibus sacre scripture.

Solus est inuisibilis qz nulli creature ad plenum intelligibilis. Mēpe aīe beatorū ⁊ angeli suo more nō nostro eū semp vident: non p̄ interualla spacioꝝ sicut nos corporea vident? s; intra se ⁊ extra se i oī creatura ⁊ extra omnē creatura eū aspiciunt: nec vllō intellectus intuitu amplitudinē sue claritatis excedunt. Et qz nō ita pleniter ab ipsis vt a seipso conspicitur vel intelligit: nō solus inuisibilis dicit. Et paulo post. c. xliij̄ insit. Tres visiones s; sensualis spiritualis ⁊ intellectualis a sapiētibus nōne sciunt. Sensualis quippe visio est cum colores ⁊ formas rez̄ exterius cernim? s; interius aliquid celari intelligim?: vt in litteris intelligim? significatiā. Secūda visio spiritualis est: qua nō res s; imagines rebus similes spiritualiter videmus sicut in somnijs solemus: ⁊ sicut Jobānes in apocalip̄si ⁊ p̄phetas multa nouim? v̄ disse. Tertia v̄o visio intellectualis est cū neq; res exterius neq; imagines rez̄ interius s; ipsas substācias put̄ vere sunt abstractis coloribus intellectu aspiciunt: ⁊ vniuscuiusq; qualitatē inter se differentes rōne discernim?. Et hec visio tertij̄ celū vocat: qz veritas rez̄ in hac quasi a stultis celat. Et si apostolus in corpore est rapt?: tūc ad corporeū celū s; ad firmamētū est p̄ductus. Si autē extra corp? qd̄ magis videt tūc vtiq; ad intellectuale celū rapt? credit: in quo essentia deitatis sicut est ⁊ angelicas substācias put̄ sunt nō sensualiter qd̄ nequit fieri nisi p̄ corp? nec spiritaliter qd̄ nō sit nisi p̄ imagines rebus similes s; veraciter qd̄ nō sit nisi ip̄o intellectu vidisse cognoscit. Angeli vel iusti quadā similitudine celi nuncupant: qz i secreto dei bñanis v̄sibus celant ⁊ ecōtra: demones vel imp̄j̄ tenebre appellant qz i tor mētis ac nobis occultantur hec. Augustinus rursum in libro de aīa ⁊ spū capite. xxx. ait. Anima carne exuta viuere videt audit ⁊ oēs sensus atq; īgenia viuaciter tenet: vt pote pura subtilis cita ⁊ p̄petua. Et sicut deus vbiq; in semetipso est sic anima vbiq; quodammodo in seipso est: ac p̄ hoc ibi erit anima post corpus vbi erat agens in corpore ibi deus est modo vbi erat prius q̄ mundus fieret: vbi etiam foret si mundus desineret esse. incorporea est anima potest tamen habere similitudinē corporis nō corporalem sed corpori similem et corporalium omnino membrorum cum de corpore egreditur. Sic autē ad spiritualia pro meritis fertur aut ad loca penalia similia corporib? qualia sepe demonstrata sunt his qui rapti sunt a corporis sensibus ⁊ mortuis similes iacuerunt cum et ipsi in seipsis gererent quandam similitudinē corporis sui: per quam possent ad illa ferri ⁊ talia similibus sensib? experiri. Anime siquidē que incorporeis viuētes p̄ dilectionē visibiliū corporalib? imaginib? afficiunt a corporib? exeuntes i eisdē imaginib? tormēta patiunt p̄p̄tea em̄ corporalib? passio

Augustin?

nibus ibi teneri possunt: qz a corruptione corporalium affectionum vitium mundate non fuerunt quia corpulentiam de carnis dilectione traxerunt. Quedam autem aie in eisdem locis in quibus culpam commiserunt puniuntur: quedam vero abditis receptaculis usque ad ultimam resurrectionem continentur: sicut digna est unaquaque requevel miseria. Postre vero delicta erunt cum ad eum veniemus et videbimus eum sicuti est: atque similes ei erimus. Tunc erit manifesta visio/plena cognitio/vera dilectio/firma coniunctio/societas individua/similitudo perfecta/et vita beata in eternum: et ultra in perpetuas eternitates. **De Augustino.** Et libro tertio de Symbolo ad Ebathecaminos inquit nostre sacre littere qualem deum predicent Paulum audite apostolum: immortalis inquit inuisibilis incorruptibilis soli deo honor et gloria non videtur deus noster oculis carnis: sed videtur oculis cordis/non videtur ad tempus: sed videtur in eternum. Sed dicit paganus. Ostende mihi quem colis. Respondet. Ego quidem habeo etiam modo quem tibi ostendam: sed tu non habes oculos unde videas. Beati enim ait saluator noster in corde quoniam ipsi deum videbunt. Quapropter alibi cecinit Augustinus. Recedat amor presentis seculi: in quo sic nullus nascitur: ut non moriatur et succedat amor futuri seculi: in quo sic omnes vivificantur: ut deinceps non moriantur ubi nulla adversitas turbat/nulla necessitas angustat/nulla molestia inquietat: sed perennis letitia regnat: si quis ris quid ibi sit. Ubi talis et tanta beatitudo persistit. Aliter dici non potest nisi quicquid boni est ibi est: et quicquid mali est ibi nihil est. Quod inquit illud bonum est: quid me interrogas/a propheta et apostolo definitum est. Quod oculus inquit non vidit et auris non audiuit nec in corde hominis ascendit que preparavit deus diligentibus eum. Ad hanc felicitatem multis seculis diutius constipatus David anhelabat cum diceret. Quid enim mihi est in celo et a te quid volui super terram Dulcis regalibus dapibus abundans dicebat. Satiabor cum manifestabitur gloria tua: et rursus. Sitiit anima mea ad deum fontem vivum quando veniam et apparebo ante faciem dei: rursusque. Deum me quia incolat/me plangat/est. Hinc et Paulus ait. Cupio dissolvi et esse cum christo: multo enim melius est in libro soliloquiorum aie ad deum insit. Tu es quippe lumen: in cuius lumine videbimus lumen: te. scilicet in te: in splendor evultus tui: quando te videbimus faciem ad faciem. Quid est videre faciem ad faciem: nisi quod ait apostolus cognoscere sicut et cognoscimus: cognoscere veritatem tuam: et gloriam tuam: hoc est cognoscere faciem tuam cognoscere patris potentiam: filii sapientiam spiritus sancti demerentiam: ipsius summe trinitatis unitam et individua essentiam. Videre enim faciem dei vivi: hoc est summum bonum: gaudium angelorum atque omnium sanctorum premium vite eterne: gloriam spirituum/letitia sempiterna.

August. de
symbolo ad
ebathecaminos
nos cap. lvi
lib. liij.

Aug. in li.
de conflictu
vitorum cap.
xxvj.

Aug. in li.
soliloquiorum
aie capitulum
lo. xxxvj.

De mirabilibus sacre scripture.

pluma / corona decoris / brauium felicitatis / requies opulenta / pul-
 chritudo pacis / intimū r eternū gaudiū / paradifus dei / bierufalē ce-
 leftis / vita beata / plenitudo beatitudinis / gaudiū eternitatis / par-
 dei: que erupat oēm fenfuz. **Hec ē plena beatitudo r tota glouificatio**
bois videre faciē dei fui / videre eum qui fecit celū / videre eū qui fecit
eū / q̄ faluauit eū / r q̄ glouificauit eū / videbit eū cognofcēdo / amabit
diligēdo / laudabit poffidēdo. Vifio ergo tua tota merces eft totum
premiū r totum gaudiū qd̄ expectam⁹. Hec em̄ vita eterna: vt cogno-
fcamus te folū verū deū. r quem miffi iefum chriftū. Porro Aug. in
euangeliuz Joan. tractatu. cv. Inquit. Si cognitio dei eft vita eterna
tanto magis viuere tendim⁹ q̄to magis in hac cognitioe pficim⁹.
Non aut̄ moriemur in vita eterua. Tūc ergo dei cognitio pfecta erit
qñ nulla mors erit. Summa dei tūc clarificatio: qz summa gloria ave-
teribus aut̄ gloria qua glouiofi boies dicunt̄ ita eft diffinita. Gloria
eft frequens de aliquo fama cū laude. At fi homo laudat̄ cū fame cre-
dit: quō de⁹ laudabit̄ qñ ipfe videbit̄ ppter qd̄ fcriptū eft. Beati q̄
habitant in domo tua: in fecula feclorū laudabūt te. Ibi erit dei fine
fine laudatio: vbi erit dei plena cognitio r qz plena cognitio: iō sum-
ma clarificatio. vel glouificatio. Hec ille rurfuz in eplam Joan. tract.
vij. ita cecinit. Dei nemo vidit vnq̄ res eft inuifibilis: non oculo fz cor-
de credendus eft: fed quē ad modū fi folē iftum videre vellem⁹ oculum
corporis purgarem⁹: vnde videri lux potefit volētes videre deū ocu-
lum quo de⁹ videri pōt purgem⁹. Et vbi eft ifte oculus: audi euāge-
lium. Beati mundo corde: qm̄ ipfi deū videbūt. Sed nemo fibi pro-
cō cupifcentia oclorū cogitet deū. Facit em̄ fibi aut̄ ingentē formaz:
aut magnitudinē aliquam inestimabilē: descendit per loca velut lucē
iftam quā videt: bis oculis auget per cāpos q̄tū potefit: aut facit fibi
aliquem quafi venerabilis forme fenem. Nihil bonuz cogites: eft qd̄
cogites fivis videre deū. Deus dilectio eft / qualem faciem habet di-
lectio / qualē formā habet / qualē ftaturā habet / quales pedes habet
quales manus habet. Nemo pōt dicere: habet tñ pedes: nā ipfi dicūt
ad ecclefīā: habet manus / nam ipfe pauperi porrigūt / nā habet ocu-
los. Nam inde intelligit̄ ille qui eget. Beat⁹ q̄ intelligit̄ fup egenū et
pauperē: Habet aures de quib⁹ dicit̄ dñs. Qui habet aures audiēdi
audiat. Nō sunt em̄ mēbra diftineta per loca fed intellectu totū fimul
videt. Qui habes claritatē habita r inhabitaberis: mane r manebit̄
in te. Sz vtrū corp alib⁹ oculis in patria deus videatur. Hoc in. xxij.
lib. ca. xxx. de ciuitate dei idē oftēdit dicēs. Quāuis b̄nibil p̄bibeat
oculū cordis intelligi: de quib⁹ oculis ait ap̄ls. Illuminatos oculos
habere cordis veftri: ipfis aut̄ videri deū cum videt̄ chriftian⁹ amb-
git nemo: qui fideliter accipit qd̄ ait de⁹ ille magifter. Beati mundo

In expoſi-
 tione in euā-
 geliū Joā.
 Auguſtini.
 Glorie diffi-
 nitio.

Auguſtin⁹
 in epiſtola
 Joānis tra-
 ctatu, vj. d

Auguſtin⁹

eorde qm̄ ipsi deū videbunt. Sed illud scriptū est. Et videbit ois ca-
 ro salutare dei. Sine vlli' nodo difficultatis itelligi sic pōt: ac si dictū
 fuerit: et videbit ois homo christum dei: qui vtiq; in corpore visus est
 et in corpore videbit: qm̄ viuos ⁊ mortuos iudicabit. Illud vero Job
 Et in carne mea videbo deū: resurrectionē quidem carnis sine dubio
 p̄derauit: non tñ dixit per carnes meas. Qd̄ quidē si dixisset: posset
 deus christus intelligi qui per carnem in carne videbit. Nūc vero sic
 accipi pōt: in carne mea ero cū videbo deum. Ibi vocabimur ⁊ vide-
 bimus: videbimus et amabim': amabimus et laudabimus. Ecce qd̄
 erit in fine sine fine. Nā quis ali' noster est finis nisi puenire ad regnū
 cuius nullus est finis. Videor mihi debitum ingentis huius operis
 adiuuāte domino reddidisse: quibus parum vel quibus nimīū est mī
 bi ignoscant: Quibus autē satis est: non mihi sed deo mecum cōgrat-
 ulantes agant: vt vere vite et oī beate viuētium faciat nos deus par-
 ticipes: qui nos oēs ad summū bonū pducatur. Gloria ⁊ honor patri
 ⁊ filio ⁊ spiritui scō oīpotenti deo in excelsis in secula seculorū Amē.
 Hoc vniū protestans quod quicquid a me hic vel alibi dictū est: tantū
 assertum esse volo quantum ab ecclesia romana cōprobatū.

¶ Ad deum oratio.

Quēlenitudo legum et prophetarum:
 ipse existēs christe deus noster: qui
 adimpleuisti paternū consilium.
 Reple gratia et hilaritate corda nostrā:
 Nunc et semper ⁊ in secula seculorum.
 A M E N

Secundum volumen.

Mirabilium propo-
tionū diui Pauli apo-
stoli Theoremata i sex
libros diuisa: videlicet.
Liber primus de laudi-
bus apostolorum Pe-
tri et Pauli.

Secūds theorematū
in epistolam ad Corin-
thios primam.

Tertius theorematuz
brissimi pauli in eplaz
ad Galatas.

Quartus in epistolam
ad Ephesios.

Quintus in eplam ad
Thessalonicēses primā.

Sextus in epistolā ad
Hebreos.

C Prologus Simphoriani chāperij in libru
 Mirabiliū ppositionū dūssimū Pauli apostoli de laudio
 scōz aploz Petri ⁊ Pauli ad nobillissimū atqz vndecunqz
 doctissimū ⁊ in primis obseruā dūssimū dñm dñm Gasparez
 de turnone cū Valētinēsez antistitē: tū Diensis ecclie psulem.

Am super epistolas

Beatissimi Pauli apostoli a veteribus
 theologis non paruz multa scripta sunt
 ad eandēz Pauli mentē explicādam et
 propagādam nonnulli etatis nostre vi
 ri doctissimi et precipue Petrus marsus
 calaber ac Jacobus noster stapulensis
 validissimas ratiōes scriptis mandaue
 runt: minime tamen alienum putauī si p
 batiōes aliquas afferrem: quibus ppo
 sitiones ille mirabiles Pauli probarentur: de quibus Petrus apo
 stolorū princeps. ij. petri. iij. capite inflexam valde ppositionē sub hoc
 verborū contextu lfarū monumētis mādauit: sicut ⁊ charissim⁹ frater
 noster Paulus fm datā sibi sapientiā scripsit vobis sicut ⁊ in oibus
 epistolis loquēs in eis: de his in quibus sunt qdam difficulta intelles
 ctu: que indocti ⁊ inutiles deprauāt ⁊c. Id em cū veritati ipsi⁹ christia
 ne fidei nostre in vniuersum adstipulabit: tū maxime ei qd̄ struere p
 posuimus opi de laudib⁹ apostolorū petri ⁊ pauli principiū optimū.

Nā cū oēs beati apostoli parē gratiā apud dñm scitatis obtineant:
 nescio quo tñ pacto pet⁹ et paulus vident pre ceteris peculiari qua
 dā in saluorē fidei v̄tute p̄cellere. Qñ quidē ex ipsi⁹ dñi iudicio possu
 mus approbare. Nā petro sicut bono dispēsatori clauē regni celestis
 dedit paulo tāq̄ idoneo doctoz magisteriū ecclīastice istōnis inlūxit
 scz vt q̄s iste erudierit ad salutē: ille suscipiat ad q̄etē: ⁊ qz corda pau
 lus patefecerit doctrina verborū eoz aialib⁹ petri⁹ aperiat regna celo
 rū. Clauē em vt diu⁹ Ambro. refert quodāmo a christo sciētie ⁊ paul⁹
 accepit. Clauis ei dicēda est qua ad fidē pctōrū dura referant / mētū
 secreta pādūtur: ⁊ q̄qd̄ intrinsec⁹ clausum tenet in palā rationali ma
 nifestatiōe pducit. Clauis inq̄ est q̄ ⁊ scientiā ad p̄fessionē peccati
 apit: ⁊ grāz ad eternitatē misterij salutaris icludit. Ambro igit dānes a
 dño p̄ceperūt scie iste ille potētie: diuitas immortalitatis ille dispēs
 sciētie thesauros iste lagif. Sūt em sciētie thesauri sicut scriptū est:
 In q̄ sūt oēs thesauri sapientie ⁊ scie absconditi. Ergo vtrūqz petri⁹ ⁊ paul⁹
 eminet inter vniuersos aplos ⁊ peculiari q̄dā p̄rogatiua p̄cellūt: vtz
 inter ipsos (infit Amb.) q̄s cui p̄ponat icertū ē: puto em illos eq̄les

Ambro. in
 sermone de
 natali san
 ctorum apo
 stolorū pe
 tri ⁊ pauli

esse meritis: quia equales sunt passione: et simili eos fidei deuotione
 virisse: quos simul videmus ad martyrii gloriam peruenisse. Non
 enim sine causa factum putemus quod vna die: vno in loco: vni tyranni to-
 lerauerit sententiam vna die passi sunt: vt ad christum pariter perueni-
 rent vno in loco: ne alteri roma deesset sub vno persecutore: vt equalis
 crudelitas vtriusque stringeret. Dies ergo pro merito: locus pro gloria
 persecutor decretus est pro virtute. Cuius autem meriti sint beatissimi Pe-
 trus et Paulus hinc possumus intelligere. Quod cum deus orientis re-
 gionem populo illustrauerit passione: occidētis plagam ne quid minus
 esset vice sui apostolorum sanguine illuminasse dignatus est. Et licet illius
 passio nobis sufficiat ad salutem. Tamen etiam horum martyrium nobis con-
 tulit ad exemplum. Sed videamus causam quare ista passio sunt. scilicet quod
 inter cetera mirabilia etiam magnam illum Simonem orationibus suis de
 aeris vacuo precipitati ruina prostrauerunt. Exiit vero apostolorum
 de hoc saculo quod beatus fuerit: nemo est qui nesciat. Nam prima hec in
 illis beatitudo deum erat: vna dies martyrio coronata. Deinde ipsa
 passio licet diuersa in singulis fuerit: tamen quanta referta est gratie sancti-
 tate: nam Petrus crucis sicut saluator exitum tulit et a dominice deuotio-
 nis similitudine nec morte discretus est. scilicet vt quem imitabatur fide: imita-
 retur et passione. De Pauli vero ceruice (vt diuus Ambrosius refert)
 cum eius persecutor gladio percussisset: dicitur fluxisse lactis magis vna
 quam sanguinis et mirum in modum sanctum Apostolum baptisimam gra-
 tia in ipsa sede extitisse splendidum potius quam cruentum. Quequidem res
 in sancto Paulo stupenda non est. Quid enim mirum si abundat lacte
 nutritor ecclesie: sicut ipse ad Corinthios ait. Tac vobis potum dedi
 non escam: hec est plane re promissionis illa terra quam patribus nostris
 deus promisit dicendo. Dabo vobis terram fluentem lac et mel. Non
 enim de hac terra locutus est qui manentibus aquis cenam inuoluit lu-
 tumque permiscet: sed de illa terra Pauli et similitum Pauli: que iugiter
 purum suauem distillat. Que enim Pauli epistola non melle dulcor
 est lacte candidior: que epistola tanquam vbera ecclesiarum populos emus-
 triunt ad salutem. De ceruice ergo apostoli pro sanguine lac manauit
 legitimus in ipso: quoniam caro et sanguinis regnum dei non possidebunt.
 Ergo iam Paulus possidet regnum: quoniam caret et sanguine: qui impe-
 dire dicit regnaturum. Adhuc ergo Paulus in terris positus etiam in
 regni celestis substantiam transformatur. De Paulo dicit diuus Augusti-
 nus quod quousque et persecutore factus fuerit predicator abundantior tamen gra-
 tiam consecutus est in omni labore apostolico quam ceteri apostoli: vt ma-
 gis ostenderet deus suum esse quod dat non doctis. Quo solent medici
 potentiam artis sue in desperatis ostendere. Sic dominus noster Iesus christus

Ambrosius

Cor. II. a.

I. Cor. f.

Augustinus
in tractatu
II. ccc.

fuis medicus ⁊ saluator noster: In desperato qui psecutor ecclesie fuit
 ostendit magnitudinem artis sue: vt nō solum eum christianū faceret
 sed et apostolum: nec tantum apostolum. Sed sicut ipse dixit vt plūis
 omnibus laboraret. Excellētissime ergo gratie fuit: ⁊ videtis fratres
 quomodo in ecclesia Pauli epistole vigēt: magis quā coapostolorū
 eius. Alij enim non scripserunt: sed tantum locuti sunt in ecclesia. Nā
 que proferuntur ab errantibus sub nomine ipsorum: qz non sunt ipso
 rum improbantur: nec acceptantur ab ecclesia. Alij autem qui scripse
 runt: nec tantum nec tanta gratia scripserunt: cum ergo esset magne
 gratie et magna dona meruisset a deo quid dicit: propter magni
 tudinem autem reuelationum ne extollar ⁊c. Quare dicit Origenes
 Vide Paulum qui ab hierusalem in circuitu vsq; ad illyriū cum reple
 uit euangeliū dei: audi ipsum dicentem. Quanta mihi acciderūt. Ico
 nio listris / q̄ta in epheso / quoties cefus / ⁊ q̄ties lapidat⁹ / ⁊ quoties
 pugnavit ad bestias: sed pmanit vsq; quo eruret altitudinē. i. vsq; quo
 in toti⁹ orbis terre latitudinē ecclias collocaret: s; b; de Paulo put ca
 pit epistoma sufficiat: quapropter sacerrime presul et oēs qui in hoc
 volumine ordinata diuini loqui Pauli lecturi sunt Theozemata ora
 tos esse velim vel obnixissime: vt non tam Paulū ipsum q̄ Pauli in
 telligentiam et intelligentie indultorem attendāt. Et tantominus cū
 cōmentarios forte quoscūq; legunt: humanos attendere debēt auto
 res si spiritualis vite / veriq; animi p̄stus percipiant indicia: sed intel
 ligere debebunt de super ima secundantem virtutem / verumq; agnos
 scere autorē: agnitūq; sequi quanta valebunt animi puritate atq; p̄se
 tate. Ad eum enī bis solis accendit passibus: qui omnia operatur in
 omnib⁹. Admitte igitur humanissime pater Paulum hospite intro
 mitte christi preconem christi ad omnium gentium vitam legatus sup
 mūdānum oratorem. Quem insuper si sacro pectoris tui armario cō
 dideris / conditum seruaueris / seruatum ruminaueris / digesseris /
 coxeris / te dubio procul in vero beatitudinis tramite collocabit. Be
 niuole ergo theozemata accipias rogo: ⁊ ex consuetudine ⁊ humani
 tate tua et legas ⁊ emendes: meq; tuū et velis ⁊ memineris. Valeas
 felix / feliciterq; viuas. Apud Nanceliū primariū Lotbaringie oppi
 dum Decimotertio kalendas Julias. D. ccccclij.

Lori. xv.

 Origenes
 super gene
 sim home
 lla. xliij. i.

Sancti Damasci episcopi de laudibus
Pauli apostoli.

Iamdudum Saulus procerum precepta secutus
Cum domino patrias vellet preponere leges.
Abnueret sanctos christum laudasse prophetas.
Cedibus assiduus cuperet disseperere plebem
Cum lacerat sancte matris pia federa cecus
Post tenebras verum meruit cognoscere lumen
Tentatus sensit: possit quid gloria christi
Auribus ut dominum vocem lucemque recepit
Composuit mores christi precepta secutus.
Outatus postquam placuit de nomine Paulus
Dira fides rerum subito trans eibera vectus
Proscere promeruit: possint quid premia vitæ
Conscendit ratas marty: penetralia christi.
Tertia lux celi tenuit paradysus euntem:
Colloquens domini fruitur / secreta refert
Sentibus et populis iussus predicere vera
Profundum penetrare maris noctemque diemque
Alisere: cui magnum satis est vixisse latentem
Verbera / vinda / famem / lapides / rabiemque ferarum
Carceris clausam: virgas tormenta catenas /
Prausfragium lacrymas / serpentis dira venena /
Sigmata non timuit portare in corpore christi.
Credentes docuit: possent quo vincere mortem.
Dignus amore dei viuuit per secula magister.
Versibus bis breuiter fateor beatissime doctor
Paul et vos Damascus volui monstrare triumphos.

C Mirabiliū propositionū theoremata beatissimi Pauli apł: de qđ' uocatus Petr' apostolorū princeps. ij. Petr. ij. capite inflexā ualde ppositionē sub b' vboꝝ cōtextu l'az monumētis scripsit: sicut et charissim' frater nř Paulus fm datā sibi sapiētā scripsit vobis sicut et in oib' eplis loquēs in eis: de his in qđ' sunt qđā difficilia intellectu: qđ indocti et inutiles deprauant sicut et ceteras scripturas ad suā ipsorū pditionē et. cū enodati oib' offi Simphoriani Chamberij Lugdunens. ex varijs theologorum sententijs.

C Vulgata editio.

Paulus iesu christi seruus uocatus apostolus segregatus in euangelijs dei qđ ante p miserat per prophetas suos in scripturis sanctis de filio suo qui factus est ei ex semine Dauid fm carnē qui predestinat' est filius dei in virtute fm spm sanctificationis et resurrectione mortuorū

ad fo. i.

C Intelligentia ex greco.

Paulus seruus iesu christi uocatus apostolus segregatus in euangelijs dei qđ p miserat p prophetas suos in scripturis sanctis de filio suo facti ex semine Dauid fm carnē definito filio dei in potestate per spiritum sanctitatis et resurrectione a mortuis.

C Expositio.

Paulus qui antea fuit Saulus Biscalis oppido in iudea ior' beniamina tribu patria a romanis bello capta cum patrib' Tbarsum qđ Cilicie est: migravit mor hierosolimis operam dedit Samalieli Dosaice legis peritissimo. Origenes tñ Paulū binominū fuisse sensit et qđ bebre' erat nomē bebreū habuisse Saulū qđ uo ciuis roman' et nat' nomē romanū illi p̄io et bebreo satis vicinū habuisse Paulū vt et de Joāne Marc' euenit immo de vtrisq; i actis apłorū legit. Sunt enim vt plerisq; asserūt Joānes et Saulus bebreā. Marc' vero et Paul' gētilitia: vt Marc' regulus Marc' Antoni' Paulus sergi' paulus emili'. Apud veteres nřos diuo Ambrosio teste rōne noia pponēbāt: vt Isaac ppt risum et Jacob ppter calcaneū: ita et iste ppter inquietudinē Saulus est nūcupatus. Postq̄ a sūt creditit ex Saulo Paulū se dicit: boc ē imutātū: et qđ Saulus fm supradictū sensū inquietudo seu tētatio interpretat bic cū ad fidē christi accessit Paulū se dicit. i. quasi ex tētatore factū quietū humilēq; vel paruulum: et qđ par est fides nostra. Cū prius em tentationes ex inquietudine iudaismi dei seruis inferret: post ipse tentationes passus est: propter spem quam ante amore iudaismi negaret. Paulus latina lingua modicus interpretat greca quietus. Alij vero dicunt qđ dicitus est paulus a primo spolio qđ cōtulit ecclesie a Paulo: videlz Sergio p̄cōsule: quē apud Ciprū cōuertit ad fidē. Būs

Origenes

Diu' Ambrosius.

Theorematum diui pauli

Augustin⁹
lib. de spū r
littera.

Ex tracta-
tu Augusti-
ni. ps. lxxij.

quoq; Augustin⁹ dicit qd nō ob aliud hoc nomē Paulus elegit nisi
vt se ostenderet paruū tāq; minimus apostolorū multū extra supbus
r arrogantes r de suis operibus psumētes hinc r ipe prio saul post
ea Paulus idest primo supbus postea humilis. Saul em̄ vñ dictū
est nomen Sauli: nostis quia rex superbus r infrenis fuit nō qua-
si iactantia aliqua nomē sibi mutauit apostolus: s; ex Saulo factus
est Paulus ex supbo modicus. Audi quomō fuerit Saulus: r quo-
mō fit Paulus qui fuit prim⁹ (inquit) blasphemus: r persecutor r in-
furiosus. Audisti Saulū audi r Paulū ego em̄ (infit) sum minim⁹
apostolorū quid est minimus: nisi ego sum Paulus r sequit qui nō
sum dignus vocari apostolus quare: quia fui Saul? qd est fui Sau-
lus. ipse dicat qz persecutus sum (inquit) ecclesiā dei: s; gratia dei: ait
sum quod fuisz abstulit sibi oēm excellentiam suā minimus iā in se grā-
dis in christo. Et alio loco ego fuisz nouissim⁹ apostolorū r minimus
r nouissim⁹ tāq; simbria de vestimēto dñi quid tā exigū q; simbria
hac tñ tacta mulier a fluxu sanguinis sanata est. In modico isto ma-
gnus erat in minimo grādīs habitabat. Et tāto minus a se magnuz
excluebat qto magis minor erat sed se dicit sanū lesu christi. At qua
significatione sumit bic seruus arbitroz p pmodū i ea qua vntur
Plato r Aristoteles ceteriq; philofophi: neq; em̄ paulus philofos
pbie aut cuiusuis būane discipline expers fuisse videt aut ignarus ve-
rū in diuina spiritus sanctus cum cunctis fecit eminentiorē: in sacris em̄
litteris ille est beniamin adolefcētulus in mētis excessu philofophi
est vocare solent seruū qui nō suus s; oīno alteri⁹ fit q̄ nō sibi vinit nō
sibi operat nō sibi generat s; dñio itaq; cū oīum hominū liberrimus
Paul⁹ se seruū dñi nostri iesu christi dicit: restat se nō esse suū s; oīno
iesu christi se nō sibi viuere s; iesu christo vere viuētū vite nō sibi ope-
rari nō sibi fideles filios generare s; christo dñio. Et dec christi serui-
tus oēm superat libertatē quid est q; in vulgata editione dicitur. Qui
pdestinat⁹ est filius dei r c. Audi ipsum alibi apostolū scim⁹ (in qd)
qm̄ diligētibus deū oīa cooperant in bonū hīs q; scdm ppositū vo-
cati sunt sancti quos em̄ pscidit r pdestinavit cōformes fieri imagi-
nis filij ei⁹: vt sit primo genit⁹ in multis fratrib⁹. Quos aut pdesti-
nauit illos r vocauit nisi forte (infit Augustin⁹) ipsum pdestinatū
dicere formidabimus: q; de nobis tātū vt efficiamur pformes imagi-
nis ei⁹ hoc dixisse videt apostol⁹. Quasi vero quisq; regulā fidei fide-
liter intuens filium dei negatur⁹ est pdestinatus: cum negare boni-
tē nō potest recte quippe dñr nō pdestinatus scdm id qd est verbuz
dei deū apud deū. Et qd em̄ pdestinare⁹ cū iā esset qd erat sine. In-
itio sine termino sempitern⁹: illd aut pdestinatū dū erat qd nō dū erat
vt sic suo tēpore fieret quēadmodū ante oīa tēpora pdestinatū erat

ser. d. 2

Ex Augu-
stino sermo-
ne de apo-
stolo paulo

Ex tracta-
tu Augusti-
ni in euāge-
liū secundū
Johannem

ut fieret. Quisq; igitur dei filium predestinatum negat: bsc eundem filium uois negat scdm hac ergo predestinationem etiam clarificat? est anteq mundus esset: ut esset claritas eius ex resurrectione mortuorum apud patrem eius ad cuius dexteram sedet.

Theorema secundum.

Culcata editio.

Reuelat enim ira dei de celo super omnem impietatem et iniustitiam hominum eorum que ueritate dei iniustitia detinet: quia notum est dei: manifestum est in illis deus enim illis manifestauit: inuisibilia enim ipsi a creatura mundi per ea que facta sunt, intellectu conspiciuntur.

Intelligentia Ex greco.

Reuelatur enim ira dei de celo super omnem impietatem et iniustitiam eorum hominum que ueritate in iustitia detinet: quia noticia dei manifesta est in eis deus enim manifestauit. Non inuisibilia eius a conditione mundi operibus ipsis intellecta conspiciuntur id est sempiterna eius potestas ac diuinitas: ut sint inexcusabiles.

Expositio.

Sicut enim in illo que credit iusticia dei reuelat ita et in eo que non credit impietas et iniustitia reuelat. Ex ipsa enim (sicut Ambrosius) celi fabrica iratus illi deus uidetur. Idcirco enim ita pulchra astra condidit: ut ex his quatuor et quadmirabilis creator eorum esse possit agnosci: et solus adorari. Vnde scriptum est in psalmo. Celi enarrant gloriam dei: et opera manuum eius annunciat firmamentum per naturalem ergo legem: resu facit genus humanum potuerunt enim id per legem nature apprehendere fabrica mundi testificate auctore dei solum diligendum: quod Moses litteris tradidit: sed impij facti sunt non colendo creatorem: et iniustitia in eis apparet dum uidentes dissimulant a ueritate: non facientes unum deum: ira illa dei de celo: gladius fames pestis et uulsi modi vltices plage: ut per esala dicit inebriatus est in celo gladius meus et per hieremiam. Ecce ego mittam in eos gladium et famem et pestem. Noticia dei manifesta est ex mundi fabrica: ut enim deus que natura inuisibilis est etiam uisibilibus possit sciri: operum factum est ab eo quod optime uisibilitate sua manifestaret: ut per certum incertum possit sciri: per hoc quod ceteris impossibile est ille esse deus omnium credere que hoc copus fecit: ait et Salomone de sapientibus mundi: si enim tantum potuerunt scire ut possint estimare seculum quomodo ipsi mundi dominum et creatorem non facilius inueniunt: sed quos arguit (sicut Augustinus) Salomone non cognouerunt per creaturam creatorem: quos autem arguit apostolus cognouerunt sed gratias non

Diuus Ambrosius.

ps. xviii.

Esalas?

Sap. xlii. d.

Theorematum diui Pauli

Augustin⁹
In expōne
quarūdā p̄-
pōnū ex epl̄
stola ad ro-
manos.
Act. xvij. f.
Origenes i
expōne ad
romanos.

egerūt: r dicētes se esse sapiētes stulti facti sunt: r ad colēda simula-
cra deciderūt: nā sapiētes gētū q̄ iuenerint creatorē manifeste idē
ap̄lus cū atheniētib⁹ loq̄ret ostēdit: cū em̄ dixisset: qz in ip̄o vltim⁹ r
mouemur r sum⁹ addidit: sicut r qdē s̄m vos dixerūt bac aut̄ intētio
ne p̄i⁹ arguit impietate gentiū vt ex hoc p̄bet etiā ad grām posse p̄i-
nere p̄uersos iustū est em̄ vt penā subeat impietatis r premiū fidei nō
accipiāt. Quid em̄ (inq̄t Origenes) tā terrū tā obscurū tāqz tenebro-
sum q̄ gloriā dei ad corpale r cor̄ruptibile b̄sane forme effigiē ver-
tere: vt moris est bis q̄ simulacra venerant diuine maiestatis emine-
ntiū volucris r quadrupedibus et serpentibus exequare.

Theorema tertium.

C Vulgata editio.

ad 7o. 3. **P**er legē em̄ cognitio peccati nūc aut̄ siue lege iustitia dei manife-
sta est: testificata a lege r p̄p̄betis iustitia dei p̄ fidē iesu christi in oēs
r sup̄ oēs q̄ credūt i cū nō em̄ ē distinctio: oēs em̄ peccauerūt r egent
gl̄ia dei: iustificati gratis p̄ gr̄iaz ipsi⁹ p̄ redēptionē q̄ est in xp̄o iesu.

C Intelligentia ex greco.

Nota q̄ lex
nō erat iusti-
ficiens sine
gratia.

Per legē em̄ cognitio peccati: nunc autē iustitia dei sine lege ma-
nifesta est testificata a lege r p̄p̄betis iusticia aut̄ dei p̄ fidē iesu christi
in oēs r sup̄ oēs q̄ credūt: nō em̄ est distinctio. Oēs enim peccave-
runt: r egent gloria dei iustificati gratis per gratiaz ipsius per redē-
ptionem que est in christo iesu.

C Expositio.

Augustin⁹
expōne ad
romanos.

Quod aut̄ dicit apostol⁹. Quia nō iustificabit in lege ois
caro corā illo p̄ legē em̄ cognitio peccati: r cetera filia:
q̄ qdā putat in cōtumeliā legis ob̄iciēda sollicitē satis
legēda sunt vt neqz lex ab ap̄lo improbatā videat neqz bo-
mini arbitriū libez sit ablatū itaqz q̄tuor istos ab Au-
gustino scriptos grad⁹ boīs distinguam⁹: ante legē sub lege sub gra-
tia i pace ante legē seq̄mur p̄cupiscētiā carnis: sub lege trahimur ab
ea sub gr̄a nec seq̄mur eā nec trahimur ab ea in pace nulla est p̄cupi-
scētiā carnis: ante legē ergo nō pugnamus: qz nō solū p̄cupiscētiā r
peccamus: s; etiā approbamus peccata sub lege pugnamus s; vinci-
mur: fatemur em̄ mala esse cū vtiqz nolum⁹ facere: s; qz nōdū est gr̄a
sup̄amur. In isto gradu ostēdit nobis quōmō lacem⁹: r dū surgere
volumus r cadim⁹ graui⁹ affligimur: inde hoc d̄: lex subintravit: vt
abūdar̄et delictū. Iude est r qdē nūc positiū est p̄ legē cognitio p̄ci:
nō em̄ ablatio peccati est: qz per solā gratiā auferit̄ p̄c̄m: bona ergo

Ro. liij. d.
Ro. liij. c.

let qz ea vetat q̄ vetāda sunt: et ea iubet q̄ iubēda sunt. Sed cū quis-
 q̄ illā viribus suis putat implere nō p̄ ḡram liberatoris sui: nihil ei p̄-
 deest illa p̄sumptio: immo etiā tātū nocet vt vebemētiori peccādi desi-
 derio rapiat: et in peccatis etiā p̄uicator inueniat: vbi em̄ non ē lex: Ro. iij. l.
nec p̄uicatio sic ergo facēs cū se q̄sqz cognouerit p̄ seipsuz surgere
nō valebit iplozet auxiliū liberatoris. Nō in ipso desiderio prauo: s̄z
 in n̄ra p̄ensione peccamus ad hoc valet: qd̄ dicit idē apostolus: nō re-
 gnet peccatū in v̄ro mortali corpore ad obediēdū p̄cupiscētis eius: Ro. vij. e.
 hic em̄ ostēdit esse desideria qb̄ nō obediēdū peccatū i nobis regna-
 re nō sinimus: s̄z qm̄ ita desideria carnis de carnis mortalitate nascū-
 tur quā trahim̄ ex p̄io peccato p̄imi hoīs: vñ carnaliter nascimur:
 nō sinentur bec nisi resurrectione corporis imutata illā q̄ in nobis p̄-
 mittit meruerim: vbi p̄fecta pax erit quam in quarto gradu confisi-
 timus: ideo autem perfecta pax qz nihil nobis resistit nō resistēt?
 deo hoc est qd̄ dicit apostolus corp̄ qd̄ mortuū est p̄pter peccatū:
 spiritus autem vita est propter iustitiam: per fidem autem abolitio. Ro. viij. d.
 Ideo sequenda est fides. Que est bec lex iterum, videamus: per quā
 dicit cognitum esse peccatum: et cognituz quomodo: videmus enim
 (insit Ambrosius) veteres nō ignorasse peccatuz: quia et Joseph in
 carcere missus est licet per calliniam et p̄incernaz pistoz: Pharaonis
 causa peccati quomodo ergo latebant peccata. Triplex quidem lex
 est: ita vt p̄ima pars de sacramento diuinitatis sit dei secunda autez
 que congruit legi naturali que interdicit peccatum. Tertia vero le-
 gis factoruz idest sabbata neomenie circūfio etc. bec est ergo lex na-
 turalis que per Mosem partim reformata: partim auctoritas eius
 firmata in vitis cobibēdis cognitum fecit peccatum: non quod la-
 teret sed ostendit peccata que fiunt non impune futura apud deum:
 ne forte quis ad tempus euadēs legē illuissē putaretur. Hoc est ergo
 quod lex ostēdit. Nunc vero sine lege iustitia dei manifestata est
 testimonium habens a lege et prop̄betis apertum enim est: quia ius-
 titia dei sine lege apparuit sed sine lege sabbati et circūfisionis et neo-
 menie et vindicte non tamen sine sacramento diuinitatis dei et ne hoc
 forte contra legem factum putaretur: adiecit iusticiam dei testimo-
 nium habere ex lege et prop̄betis. Cum vero dicit testificata a lege
 et prop̄betis. Nō si legem designat. Quod si ad huc tibi minus ple-
 num putatur esse quod diximus. Addeamus etiā que dicit Origenes
 si tibi videtur: q̄ eadem lex sit de qua dicitur. Nunc autem sine lege
 iustitia dei manifestata ē: q̄ est et illa: de q̄ ait: testificata a lege et pp̄be-
 tis: bec quidez q̄ sine lege manifestata est nō accipit testimoniū legis
 si autē accipit testimonium legis. non ergo sine lege manifestata est
 Qd̄ cum (insit) insolubile sit: nec aliqua possit ratione couelli dicē

Quo Augu-
 stinus.

Origenes ē
 epistola ad
 Ro. cap. iij.

Theorematum diui Pauli

dum est iusticiam quidem dei manifestari a christo iesu prebete ei testimonium non legem nature: que adhuc est utique exigua et parua: sed lege. **M**ost non ea que secundum litteras: sed que secundum spiritum est. De qua idem dicit apostolus: quia lex spiritualis est. **L**ex ergo et prophete testes sunt iusticie dei: que iusticia per fides iesu christi manifestatur in omnes credentes. **I**n quibus nulla est distinctio vtriusque ex iudeis an ex gentibus: credat vide (inquit) quod manifestat de iusticia dei non vna posuit causam tantummodo fidei: sed legem posuit et prophetas: quod neque fides (inquit) sola sine lege et prophetis manifestat iusticias dei: neque rursus lex et prophete sine fide. **A**lterum ergo beret ex altero: ut sit et vtriusque perfectio. **N**ulla inquit distinctio est inter iudeos et grecos: cum ostet ex equo omnes sub peccato factos esse: et nunc iustitia dei legis et prophetarum testimoniis solummodo per fidem iesu christi equo omnibus data: ex eo quod omnes sub peccato facti fuerant alieni. **A**nt Ambrosius inquit hoc generaliter accipiendum esse quoniam ait: non est distinctio. **O**mnis enim (inquit) hic comprehendit etiam et sanctos: ut ostenderet nihil potuisse legem sine fide. **S**ic enim lex data est: ut fides esset in lege quam futuram speraret salutem. **Q**uoniam obrem mors christi omnibus proficit: quod et hic in seculo quid credendum et observandum est docuit: et de inferno eripuit omnes: **N**am in Adam omnes (si preservati non fuerint ut de gloriosa virginis dicitur) peccaverunt. **O**mnis enim ut Aug. scribit peccaverunt siue in Adam siue in semetipsis et egredietur gloria dei: vniuersa igitur massa penas debet. **E**t si omnibus debitum damnationis supplicium redderetur: non iniuste procul dubio redderetur.

Aug. in li.
de natura et
gratia.

Theorema quartum.

Sulgata editio et greca eadem sunt.

Ro. v.

Cumque ad legem enim peccatum erat in mundo: peccatum autem non imputabatur cum lex non esset: sed regnavit mors ab Adam usque ad Nosem etiam in eos qui non peccaverunt in similitudinem prevaricationis Adae qui est forma futuri. **L**ex autem subintravit: ut abundaret delictum ubi autem abundavit delictum superabundavit gratia: ut sicut regnavit peccatum in morte ita gratia regnet in iusticia in vita eterna per iesum christum dominum nostrum.

Expositio.

Non autem se boies apud deum peccare sed non apud boies. **N**ecessum inquit Ambrosius lex naturalis penitus obtruncuerat: quod non ignorabatur: quod quod pati volebant: alijs facere non debebant. **L**ex naturalis semper est nec ignorabat aliqui: sed putabatur ad tempus tantum autoritate habere: non et apud deum reos facere. **I**gnorabat enim quod iudicaturus est deus

Diuus Am
brosius

genus humanum; ac per hoc non imputabat peccatis: quasi peccatum
 nō esset apud deum: incuriosum deū asserentes. At ubi autem lex data
 est per Moysen manifestum est curare deum res humanas: et nō im-
 pune bis futurum qui male faciētes: quacūq; et causa in presenti eua-
 dunt. Lex enim naturalis tres habet partes. Prima est: ut agnitus bo-
 nozetur creator nec eius claritas et maiestas alicui de creaturis depu-
 tetur. Secūda autem pars est moralis: hoc est ut beneviatur modestia
 gubernāte. Congruit enim homini habēti noticiā creatoris: vitā suāz
 lege frenare ne frustretur agnitio. Tertia vero pars est docilis ut no-
 ticia creatoris dei et exemplum morū ceteris tradat: ut discat quē ad
 modum apud creatorem meritum collocatur. Nec est vera christiana
 prudētia. Quō autē ait vsq; ad legem peccatū in mundo fuit. Intelli-
 gendum est ut scribit olim Augustinus quousq; veniret gratia. Cō-
 tra enim dictum est qui arbitrant per legem auferrī potuisse peccata.
 Dicit autē Apostolus manifestata esse peccata per legem: nō autē abla-
 ta cum dicit peccatum aut non deputabat / cum lex non esset. Nō enim
 ait / non erat: sed non deputabat: neq; cū lex data est / ablatum est: sed
 deputari cepit: id est apparere. Non ergo (inquit) putemus vsq; ad
 legē ita dictū esse: quasi iam sub lege non esset peccatū: sed sic dictum
 est vsq; ad legē: ut totum legis tēps annumeret vsq; ad finem legis quō
 est christus. Regnavit autem mors (inquit Origenes) que per peccatū
 fuerat ingressa vsq; ad Moysen: hoc est vsq; quo lex permansit in eos quī
 peccauerūt sēcū similitudinē peccati Adam per quē mors ipsa accepit
 ingressuz: qui Adam forma futuri est: non sēcū quō prevaricatus est: sēcū
 sēcū hoc quod sicut per ipsum mors ita per nouissimū adam vita ingressa
 est in hunc mūdum: et sicut per illū in oēs hoīes condēnatio: ita et per
 christum in oēs hoīes iustificatio. Quod autē ait. Lex subintravit ut
 abundaret delictū ipso verbo satis significavit: ut Augustinus scribit
 nescisse iudeos qua dispēsatiōe lex data sit. Nō enim data est quā posset
 viuificare: quia gratia viuificat per fidem: sed data est lex ad ostendendū
 quātis quōq; artis vinculis peccatorū cōstricti tenerētur qui de suis vi-
 ribus adimplendā iusticiā presumebāt. Sic abundavit peccatū curz
 et cōcupiscentia et prohibitiōe ardētior facta est et peccatibus cōtra
 legē prevaricationis crimen accessit. Quō intelligit qui sēcū graduz in
 illis quattuor gradibus cōsiderat Apostolus legē in mēbris positāz
 resistētē legi mentis. Hanc ergo (inquit Origenes) nunc legē mem-
 brorū posuisse in hoc loco videt apostolus quē subtrasse dicitur abū-
 daret peccatus. Nam et ipse sermo quo vsus est plenissime videt bec
 (inquit) iudicare. Aliud nāq; est intrare: aliud subintrare sicut aliud
 ducere et aliud subducere / aliud trahere et subtrahere. Subintrare
 nāq; hoc indicat: cū alio ingresso sub obtentu alius ingreditur. In

Tres par-
 tes legis na-
 turalis.

Augustin⁹
 in expositi-
 one eple
 ad Ro.

Augustin⁹
 in eodē ad
 Roma.

Origenes

Theorematum diui Pauli

qua ratione ostenditur quod sub obtentu legis naturalis quam legem mentis nominauit apostolus: que lege dei consentit: orta fit lex membrorum: que desideria carnis suggerēs et captiuum hominem ducēs libidini: ac voluptatibus inquinatum facit ideo abundare peccatum. Sic ergo lex subintravit vt abundaret delictum: sed vbi abundauit inquit peccatum / superabundauit gratia et in presenti loco cum dixisset abundasse peccatum: sermone dignissimo vsus est q̄ abundā tiam vinceret / et supabundantiam poneret. Superabundauit autē gratia christi eo vt non solū a preteritis peccatis absolueret hoīes. verū etiam cōmuniret a futuris. Si quidē duo quedā regna ostēdit in hoīes vnū quo peccatum in morte regnauit: aliud quo gratia super iusticiā regnet in vita. Et vt diuus Ambro. scribit apostolus ostēdit quid p̄ uenerit data lege: nō qd lex fecerit. Quō (inquit) legis vitio crescebāt peccata: que cōminat ne peccetur: sed subintrasse dicit vt abūdaret peccatum: verū est qz quasi p̄ futura intravit et cū humilitate: postea aūt cepit dñari eis quib⁹ p̄ceperat ne peccarēt et peccabūt. Ostēdere em̄ cepit lex abundantiam peccatorum: cumqz interdixerat plus fiebāt q̄ facta erant. Igitur hoc modo vt abūdaret delictū data est lex. Comendās em̄ apostolus fidē per quā vtiqz peccata delētur: legē dicit se esse vt abūdarēt peccata: qz (inquit) non data est: vt abolerent peccata: s̄ vt abūdarēt: dū et añ legē peccatores ostēdit et post legē reos oēs tennit. Manifestū autē est: qz cuz abūdaret peccatū superabūdauit grā dū donū dei venit ex p̄missione: et oia peccata cōterit: vt diaboli inuidia nihil se p̄fuisse doceat. Superabūdauit ergo gratia: qz peccatū ad tps regnauit: grā autē in eternū. Dei em̄ regnū est gratia regnāte: sicut diaboli regnum erat peccato regnare.

Ambrosi⁹

Theorema quintum.

¶ Vulgata editio.

¶ Sine lege em̄ peccatū mortuū erat. Ego autem viuebā sine lege aliqñ: sed cū venisset mandatū peccatum reuirit.

¶ Intelligētia ex greco.

¶ Sine lege em̄ peccatum mortuū erat: sed cum venisset mādatum peccatum reuirit.

¶ Etpositio.

¶ Stendit que latebant peccata: et que impune futura nō essent apud deū. Quo cōperto hō fact⁹ est re⁹: et iō non videtur gratias agere legi. Quis enim libenter babeat eum qui sibi penā imminere annūciat: legi autem fides gratias agit: qz qui per leges. ¶ Nōsi re⁹ factus est per

legē fidelē recōciliat⁹ est deo: quōis ⁊ illa iusta ⁊ bōa sit ostēdere etēn̄
 imminēs piculū bonū est. Sed huic magis grās agit p̄ quē ereptus
 de piculo: viuit cū autē dixit sine lege peccatū mortuū erat duplici ge-
 nere vt scribit diu⁹ Ambrosi⁹ intelligēdū est ⁊ diaboli i peccato sciat
 significatū: ⁊ hoc ipsū peccatū qđ vocat peccatū. Mortu⁹ em̄ dicit
 fuisse diaboli: qz cessabat ad illusiōe boīs ante legē sed erat q̄si quite-
 tus: secur⁹ em̄ erat de possessione ei⁹. peccatū mortuū esse dixit. quia
 putabat qđ nō iputaret apđ deū: iō apud hoīem mortuū erat: quasi
 impune peccaret. Nā nō latebat peccatū: s; ignorabat hoc qz deus
 iudicatur⁹ est. Quid cū data lege māifestū est reuirtisse peccatū. Qua-
 re reuirtit: nisi qz ante vixerat ⁊ postea desidia hominū mortuū esti-
 matū est cū viueret putabat em̄ nō imputari peccatū cū iputaret: vt
 uēs ergo p̄ mortuo habebat. Qđ autē ait ego autē viuebā aliqñ sine
 lege qđ est sine lege vixisse: cū lex semp fuerit: nisi qz sine timore dei
 homo viuebat securus qđ nō esset de⁹ iudicatur⁹ actus hūanos nō di-
 xit (inquit Origenes) nō habebā: s; dixit nesciebā tāq̄ esset qđem
 ignoraret tñ: qz esset concupiscētia. vbi autē venit rō ⁊ lex naturalis locū
 cū nobis p̄cessu erat is inuenit docere nos cepit qđ eēt bona ⁊ pbibe-
 re a malis hoc ergo est duz dicit nō concupisces qđ ante nesciebamus
 ab ipsa didicim⁹ malā esse concupiscētiā legē illā de qua dicit: qz concu-
 piscētiā nesciebā nisi lex diceret. non concupisces.

Origenes.

Theorema sextum.

¶ Vulgata editio ⁊ greca similes sunt.

¶ Quod impossibile erat legi in quo infirmabat⁹ per carnē de⁹ fillū
 suū mittēs in similitudinē carnis peccati ⁊ de peccato dānauit pecca-
 tā in carne: vt iustificatio legis ipleret in nobis qđ nō scđm carnē am-
 bulamus: sed secundum spiritū.

¶ Expositio.

¶ Am in superioribus tot leges noiauerit: dixit enim ⁊ le-
 gem mentis: ⁊ legem spiritus vite: e contrario quoque
 gem in membris esse: ⁊ legem mentis: ⁊ legem pecca-
 ti cognominauerit: bīc nunc de qua harum lege dicat

Origenes.

¶ Nā quod impossibile erat legis in quo infirmabatur
 per carnem (non est parue deliberationis eligere creditamen
 genes qđ legem. Nōsi et bīc sicut ⁊ in alijs in duas partes aposto-
 lus diuidat: ⁊ aliud in ea carnem: aliud spiritum nominat: illam qui
 dē obseruādā (ait) que scđm litterā gerit sensum carnis appellat:
 sicut dixit de bñōi iudeis frustra iustatos sensu carnis sue. Illam

legis moſai
ce due pres

Theozematum diui Pauli.

vero que accipitur spiritualiter spiritū nominat: sicut et alibi dicit: litte-
ra occidit spiritus uiuificat. In hoc ergo loco (inquit) quod dicit im-
possibile legis et in quo infirmatur per carnē: intellectus qui secundū
litteram est accipi potest ipse enim impossibilis erat et infirmus: si scilicet
carnem: id est secundum litteram sentiretur. Quid enim (inquit) tam impossi-
bile quod sabbati obseruatio secundum litteram legis. Subest enim non exire de
domo sua non mouere de loco suo: nihil oneris leuare. Que quod impos-
sibilia videntur iudei qui secundum carnem legis obseruant in epra
quedam et ridicula commentantur quibus impossibilitatem legis fardre
videantur lex ergo spiritus vite (inquit Ambrosius) ipsa est lex fidei
nam et **N**osi lex spiritualis est: quia prohibet peccare: non tamē vite:
quia reus mortis peccata remittere non potest ut uiuificet mortuos:
lex vero peccati est: quam in membris dicit habitare que suadere nisi
nitur aduersa: lex vero mortis **N**osi lex est: quia mortificat peccato
res. **N**ā et in alia epistola inter cetera dicit de auctoritate legis. **S**i
ministratio mortis formata in lapidibus fuit in gloria non ergo mi-
rum (inquit) si lex spiritualis dicatur et lex mortis: cum et euangeliz-
eodem modo sit: dicit enim alio loco inter cetera. Alijs odor vite ad vi-
tam: alijs odor mortis ad mortem. **E**ideam? nunc quid intersit cum
dicitur lex spiritualis et lex spiritus. hoc iterum est quia idcirco dicitur lex
spiritualis quia precepta datur per que non peccetur: quia qui non peccat
spiritualis vocatur: emul? superiorum celestium lex autem spiritus pro-
pterea vocatur: quia deus cuius fides est spiritus est: illis ergo ver-
ba sunt: hic res illic que dei sunt: hic deus ipse manifestissime hic apo-
stolus docet ut diuus Augustinus auctor est eadem ipsa precepta le-
gis propterea non implenda: quoniam quibus data erat lex ante gra-
tiam dediti erant carnalibus bonis: et ex his beatitudinem acquirere
cupiebant: neque metuebant nisi cum talibus bonis imminebat aduersus
fitas: et ideo cum per illa temporalia turbarentur facile recedebant a
preceptis legis: infirmabatur ergo lex non implendo quod precipie-
bat: non sua culpa: sed per carnem id est per eos homines qui carna-
lia bona appetendo non amabant legis iustitiam sed et temporalia
commoda preponebant. **E**t ideo liberator dominus noster Iesus christus su-
scipiendo mortalem carnem hoc est similitudinem carnis peccati car-
ni enim peccati mors addicta est: at vero illa mors domini dignationis
fuit non debiti: et tamen hoc quoque apostolus peccatum vocans sus-
ceptionem mortalis carnis quous non peccatricis ideo quia immor-
talis tanquam peccatum facit cum moritur: sed de peccato inquit condē-
nauit peccatum in carne. **E**d enim egit mors domini ne mors timeretur
et ex eo iam non appeterentur temporalia bona: nec metuerentur tem-
poralia mala: in quibus carnalis erat illa prudentia in qua implerit

Lex spirita
lis.

Lex pecca
ti.
4j. Co. 11j. b.

Lex spirita
lis.
Lex spūs.

legis precepta non poterant. Hac autem prudentia in homine domini distincta et ablata iusticia legis impletur: cum scdm carnem non ambulatur: sed scdm spiritum. Unde verissime dictum est. Non veni solvere legem sed implere: plenitudo ergo legis charitas: et charitas eorum est qui scdm spiritum ambulant: bec enim ad gratiam pertinent spiritus sancti. Quando enim non erat charitas iusticie sed timor: lex non implebatur. Beatus quoque Ambrosius sic exponit auctoritate apostoli. Nisso ergo deus christo de peccato damnauit peccatum: hoc est peccatum: peccato proprio damnauit. Christus enim cum a peccato crucifigitur: quod est satanas peccauit peccatum in carne corporis saluatoris. Quo facto danauit de peccati in carne ibi utique ubi peccauit

Mat. v. b.
Ro. xlii. c.

Diuus Ambrosius

Theorema septimum.

Quilgata editio eadem cum greca.

Quos presciuit et predestinauit conformes fieri imaginis filii sui: ut sit ipse primogenitus in multis fratribus: quos autem predestinauit bos et vocauit / et quos vocauit / bos et iustificauit: quos autem iustificauit: illos et mani fcauit.

Ro. viii. f.

Expositio.

Stos quos presciuit futuros sibi deuotos ipsos elegit ad promissa premia capescenda: ut bi qui credere uidentur et non permanent in fide cepta: a deo electi negent: quos deus elegit apud se permanent. Est enim ut diuus Ambrosio placet quod ad tempus eligat: sicut Saul et iudas non de prescientia sed de prescientia iusticia confortes fieri imaginis filii sui hoc dicit: quod ideo predestinantur in futurum seculum: ut similes fiant filio dei recte christus primogenitus dicitur qui ante omnem creaturam non factus: sed natus est: ad cuius exemplum deus homines in filios sibi adoptare dignatus est: et primogenitus in regeneratione christus est et primogenitus ex mortuis: cuius natura ignorat. Est et primogenitus post victoriam ascendens in celos. Primogenitus igitur in omnibus frater noster dicitur: quod homo dignatus est nasci. Deus vero est quod deus noster est: sicut dicit per prophetam beta Hieremias. Dic est deus noster: quos autem predestinauit illos et vocauit. Vocare est cogitantem de fide adiuuare: aut compungere eum quem sciat audire. Supra dixit quos presciuit bos predestinauit: et nunc addit: quos autem predestinauit illos et vocauit et quos vocauit bos et iustificauit: uide (inquit Origenes) in qua absurda sententia decidat: bi qui prescientiam dei non accipiunt tamen: quasi qui et que postmodum futura sunt ante presciant: inuenitur (inquit) secundum hoc postea non prescisse deus quos

De predestinatione Ambrosius

Hieremias

Origenes

Theorematum diuī Pauli

non predestinauit ⁊ rursū si ad cōmunem referat̄ intelligentiā: hoc
Notatu dī- quod dicit q̄ quos vocauit illos ⁊ iustificauit: in gentē fenestrā pate-
gnum de p- faciamus bis qui negāt esse in bois potestate vt saluus fiat. Siūt em̄
destinatioe Si deus quos presciūt illos ⁊ predestinauit ⁊ quos p̄destinauit illos
⁊ vocauit: ⁊ quos vocauit illos et iustificauit: nihil culpe habent b̄
qui non iustificantur: quia nec vocati sunt/nec predestinati/nec pre-
cogniti. Cum etiā illud aperte nobis aduersatur q̄ non omnes qui
vocantur etiā iustificantur. Nam ⁊ Judas apostolus vocatus est:
sed non est iustificatus: q̄ ⁊ si iustificatum eū cōtendat aliquis eo ip̄o
quo vocatus est: non est certe glorificatus. Sed ⁊ illi de quibus dicit
apostolus: q̄ naufragauerunt a fide vocati quidem fuerunt: sed non
sunt iustificati s̄m eūā geij parabolas illi ad quos missi fuerāt serui ⁊
excusauerant se: vocati fuerunt/sed non sunt iustificati: ⁊ ille qui in
gressus cōuiuuiū regis non habuit vestem nuptialem vocatus est: s̄
non est iustificatus in presenti loco (infit Origenes) constat aposto-
lum s̄cōm scripture sacre consuetudinem posuisse sermonē cognoscen-
di: vt illos ostenderet precognitos a deo: in quib⁹ sciēs quales essent
amorem suum deus affectumq̄ posuisset: s̄cōm etiā illud quod scri-
ptum est. Cognouit dominus eos qui sunt eius. Cūq̄ vtiq̄ quantū
ad istam communem scientiam pertinet dominus non solum eos qui
sui sunt: sed eos qui erant a se non ignoret: sed cognouisse eos dicitur
hoc est in dilectione habuisse sibiq̄ sociasse. Ita ergo quos presciuit
deus illos ⁊ p̄destinauit/et quos p̄destinauit illos vocauit/et quos
vocalit illos ⁊ iustificauit. Quare Origenes infert quod neq̄ in p̄-
Notatu dī- scientia dei vel salutis vel perditionis nostre causa cōsistit/ neq̄ iusti-
gnum ficatio ex sola vocatione pendeat/ neq̄ glorificari de nostra penitus
potestate sublatum est. Nam ⁊ si (inquit verbi gratia) fingimus desi-
nō p̄noscere aliqd futurū sine dubio erat: qd̄ ita vt putat Judas pro-
ditor fact⁹ est: ⁊ hoc ita futurū p̄bete p̄dixerūt nō q̄ p̄bete p̄di-
xerūt. Idcirco p̄didit Judas: sed q̄ futur⁹ esset p̄ditor ea q̄ ille ex p̄po-
siti sui neq̄tia gestur⁹ erat p̄dixerunt p̄bete: cū vtiq̄ Judas in p̄tate
habuisset vt esset similis Petro ⁊ Joani si voluisset: s̄ elegit pecunie
cupiditate magis consortij gloriā. Et hanc eius voluntatem futurā
prescidentes p̄bete librorū tradiderunt monumentis. Et aut̄ scias nō
prescētia dei vnicuiq̄ salutis causa poni: sed in p̄posito ⁊ actib⁹ suis
Vide Pauli verentē ne forte cū alijs predicauerit ipse reprob⁹ effi-
ciat: macerare corp⁹ suū: ⁊ subijcere seruituti. Hoc aduersus eos qui
Augustin⁹ nobis huiusmodi questionē obijciunt. Potest queri (infit Augu.)
i expositione vtrū omnes qui vocati sunt iustificentur: sed alibi legim⁹. Multi vo-
proposito: cati: pauci aut̄ electi. Tamen q̄ ipsi quoq̄ electi vtiq̄ vocati sunt s̄m
nū ad Ro. cōpositum ad prescētiam ⁊ predestinationē dei pertinet: nec prede-

stinauit aliquem: nisi presciuit crediturum esse cunctorum uocationes quos ⁊ electos dicit. Multi enim non uenerunt cum uocati fuerint. Nemo autem uenit qui uocatus non fuerit. Quos presciuit deus ut diuus Ambrosius scribit aptos sibi: bi credentes permanent: quia aliter fieri non potest: nisi quos presciuit deus ipsos ⁊ iustificauit: ac per hoc et magnificauit illos: ut similes fiat filio dei. De ceteris quos non presciuit deus: non est illi cura in hanc gratiam: quia non presciuit: ac si credant aut eligantur ad tempus: quia uidentur boni: ne iusticia contempta uideatur / non permanent ut magnificentur: sicut et Judas: aut illi septuagintaduobus secunde elapsis. Qui electi post scandalum passi recesserunt a saluatore: prescius itaque deus / male illos uoluntas futuro: non illos habuit in numero bonorum: quamuis dicat saluator: ut idem Ambrosius inquit illis septuagintaduobus discipulis: quos elegerat secunda classe qui ab illo postea recesserunt. Nomina uestra scripta sunt in celo. Sed hoc propter iusticiam quia hoc est iustum ut unicuique pro merito respondeatur. Quia enim boni erant electi sunt ad ministerium et erant scripta nomina illorum in celo propter iusticiam: secundum prescientiam uero in numero erant malorum. De iusticia enim deus iudicat non de prescientia: hinc et apostolus Ioannes de huiusmodi. lxxij. ait. Ex nobis exierunt: sed non fuerunt ex nobis: si enim fuissent ex nobis permansissent utique nobiscum. Non est personarum acceptio in prescientia dei. Prescientia enim est qua diffinitur huius qualis uniuscuiusque futura uoluntas erit / in qua mensurus est: per quam aut damnetur / aut coronetur. Denique quos scit in bono mensuros frequenter ante sunt mali: et quos malos scit permansuros aliquotiens prius sunt boni: unde cessat querela: quia deus acceptor personarum non est. Nam et Saul ⁊ Judas scariotib ante fuerant boni dicente scriptura de Saul. Erat uir bonus et non erat illo melior in filiis israel: ⁊ de Juda scariotib dicit Petrus apostolus. Qui sortitus est sortem ministerij huius in signis et prodigijs faciendis: quomodo ministerium salutare sortiretur: nisi esset bonus bec ille.

Luce. x. d.
Ioã. vi. B.

Ioã. ij. c.

Diffinitio p̄
destinatio
nis s̄m Am
brosium.

Theorema octauum.

Eulgata editio.

Mos enim dicit. Miserebor cui miserus sum: ⁊ misericordiam prestabo cui miserebor. Igitur non uolentis / neque currentis: sed miserantis est dei. Dicit enim scriptura Pharaoni: quia in hoc ipsum excitaui te: ut ostendā in te uirtutem meam et ut annuncietur nomen meū in uniuersa terra. Ergo cui uult miseretur: ⁊ quem uult indurat.

Theorematum dñi Pauli

Intelligentia ex greco.

Mōsi enim dicit. Miserebor cuius misereor et miserebor quem misereor &c.

Expositio.

Dñs Am-
brosius

Miserebor (inquit) eius cui misertus ero: hoc est (inquit Ambrosius) eius miserebor: cuius prescius eras quod misericordiam daturus essem: sciens conuersurum illi et permansurum apud me et misericordiam prestabo ei: cui misericordiam prestitero: id est ei misericordiam da-

bo quem prescius post errorem recto corde reuersurum ad me: hoc est dare illi cui dandum non est: neq; non dare illi cui dandum est: vt eum vocet quem sciat obaudire. Vocare est autem compingere ad recipiendum fidem: igitur non volentis &c. recte dicit: q; non in voluntate peccantis: sed in dātis arbitrio debere esse qđ poscitur. An em̄ dandū sit dantis debet iudicio p̄sari. Nā Saul peccās cum petisset veniā: nō accepit: at contra David peccās: & ignosci sibi veniam postulans cōsecutus est. Ex hoc utiq; dantis dei et non dantis iudicium sequēdū est: q; non iniuste iudicat: qui omnes saluos vult manēre iusticia. Inspector enim cordis scit petentem: an hac mente poscat vt mereatur. Unde illud apostoli. Non volētis neq; currētis &c. fin origenē ita accipiendum est sicut David dicit in psalmo. Nisi dñs edificauerit domum in vanum laborauerunt qui edificant eam. Nisi dominus custodierit ciuitatem frustra vigilat qui custodit eam: in quo ostendit non q; is quis domum edificat nihil agat & odiosus sit: et ita eam edificet dñs: sed ipse quidem q̄tum est in homine vim sollicitudinis & laboris expendat sicut obstaculis oibus amotis opus perueniat ad perfectū. Cum ergo hec doceatur q; homo quidem laborem impendat & sollicitudinem. Deus autem successum operi tribuat: & effectum plium & religiosum est ideo & bonū: quod in se est operis summa deo magis q̄ homini putare. Sic & cū Paulus plantabat et apollo rigabat deus rigare dicitur incrementum. Et additur itaq; neq; qui plātat: neq; qui rigat est aliquid: sed qui incrementum dat deus. Itaq; ergo etiā (inquit) in p̄senti loco possumus dicere. Itaq; neq; qui currit est aliquid: neq; qui vult: sed cui effectum dat deus. Qui em̄ vult & qui currit hec videtur esse qđ est ille qui plantat: & eum qui rigat nihil dicit esse apostolus: non quod nihil agant: sed quod ad cōparationē dei qui incrementū dat operi vel effectum illi nihil esse dicatur: sed & hoc quod dicitur ad pharaonem: q; ad hoc ipsum te suscitauit: vt ostendā virtutem meam quale sit videamus. Vocem dicit vt dño Ambrosio placet

Origenes

q: cū pbarao qd̄ nomē regū erat apud egyptios: sicut ⁊ apud roma
 nos imperatores ⁊ reges augusti appellantur. **H**ic ergo pbarao cū
 tantis malis esset reus vt viuere non deberet: nunq̄ futurus bonus
 ne se aut merito viuere / aut deum quem sepe fallendum censebat: ad
 vindictam dandam impotentem putaret: audit a deo. **A**d hoc te susci
 tauit ⁊c. vt in hoc cetera gentes adijcerent non esse alium deuz preter
 hunc qui iudeorum erat ⁊ factus est christianorū. **Q**uis (inquit) ⁊ illi
 christiani fuerint: ⁊ nos nunc sumus iudei propter iudam ex quo chri
 stus est fm̄ carnem: q: iudei veteres sperando futurum christum redē
 ptorem / christiani erant. **A**d hoc enim seruatus est Pbarao vt multa
 signa ⁊ plage ostenderentur in illum quasi iam mortuū. **S**uscitatus
 autem dicitur est: quia cum apud deum mortuus esset: modicum tps
 accepit vt viuere videretur: vt esset in cuius penam ⁊ varia tormento
 rum generasq; ad mortem: oēs qui sine deo erant metu territi. **H**ic
 solum deum esse cum admiratione maxima faterentur: a quo be vni
 dicte sunt. **H**oc etiā gñe ātiq̄ medici i hominib; morte dignis vl̄ mor
 tis sententiam consecutis requirebant quomodo pdesent viuīs que
 in homine latebant apertis his cognoscerent causas egritudinis: vt
 pena morientis proficiat ad salutem viuētis. vt **S**alenus in libro de
 anathomia viutorum ⁊ **C**ornelius celsus in libris de tuenda valitudi
 ne scriptis tradiderunt. **Q**uod autem dicit cui vult miseretur: ⁊ quem
 vult indurat: ex his que in Exodo scripta sunt videtur assumere. **I**bi
 enim dicit. **I**ndurabo cor Pbaraonis vt ne dimittat populum. **I**n
 durabitur; cor Pbaraonis: vt **O**rigenes scribit hoc modo. **N**oluit
 deus: subitam et plenam dare in eum vindictam. **Q**uamuis enim: se
 set consummate malitie tamen per patientiam suam / nec ipsi facul
 tatem conuersionis excluderat: ⁊ ideo primo leuioribus tum etiā pau
 latim in grauescentibus in eum verberibus vtatur. **S**ed quod deus
 gerebat per patientiam: ex hoc ille indurabatur ad contemptū maio
 rem sibi iram recondens: ita vt ad ipsum dici cōueniat illud quod scri
 bit apostolus. **A**n diuicias bonitatis et longanimitatis cōtēns igno
 rans: quoniam patientia dei ad penitentiam te adducit. **S**cđm duri
 ciam autem tuam ⁊ cor impenitens thesaurifas tibi ipsi iam in die ire
Non ergo (inquit) quem vult deus indurat: sed qui patienter obtē
 perare noluerit induratur. **S**uperfluum ergo est quod dicit aposto
 lo tu qui aduersaris. **Q**uid ergo ad huc queritur: voluntati enim eius
 quis resistit voluntati quidem dei certus est quod nullus obstat: sed
 voluntatem eius iustam rectamq; esse scire nos conuenit. **A**t tēde qd̄
 dicit: vt boni enim aut mali simus nostre voluntatis est. **M**alus au
 tem ad cuiusmodi verbera et bonus ad cuiusmodi gloriāz destinetur
 voluntatis est dei.

Hos sumus
 iudei scđm
 Ambrosiū
 propter iud
 dam a quo
 christus fm̄
 carnem.

Salenus
 Celsus

Origenes

Theorematum diuī Pauli Theorema nonum.

¶ Vulgata editio et greca parum distant.

¶ Dedit illis deus spiritum compunctionis: oculos vt non videant
et aures vt nō audiant vsq; in hodiernū diem: et Dauid dicit Fiat mē-
sa eorum coram ipsis in laqueum et in captionez et in scandalum: et in
retributionem illis. Obscurentur oculi eorum ne videant: et dorsum
eorum semper incurua.

¶ **E**xpositio.

Origenes

¶ Quod enim dicit fiat mensa eorum in laqueū et in captio-
nem et in scandalum: in captione in psalmo non habet
scriptum / neq; vt vult Origenes in. lxx. interpretum
exemplarib; / neq; in hebreorum. Et rursus in psalmo
habet. Fiat mēsa eorum coram ipsis in laqueum. Apo-

stolus non habet coram ipsis: quid mensa eorum nisi libri eorum: ex
quibus credunt se legere partem anime operibus legis semper inhi-
stere volentes. Sed ceci non vident ad gratiam dei confugiendum.
Ideo libri eorum sunt eis in laqueum et scandalum semper incuruati
incedentes ad ima: id est legis opera respicientes nunq̄ dorsum ad
sublimia erigunt que sunt ex fide iesu christi: qui venit in hunc mundū
ad saluandum quod perierat: dei misericordia et gratia. Sed nunq̄d
cecitas: incuruatio / et casus eorum ad hoc a deo permissus est: vt me-
reant. O q̄ ineffabilis dei bonitas et incomprehensibilis miseria:
quam ipsi ceci fugiunt. Nōsem ideo (inquit Ambrosius) maledicit ma-
lorum quia illic solent decipi innocentes. Dolo enim vocantur ad con-
uiuium vt perimantur: quia sic et Ammon filius Dauid deceptus est
a fratre suo Absalon. Et malignus Holofernes per epulum sanctas
Iudith putauit se posse decipere. Et in mensa scelerati Herodis ser-
uierunt maligni in caput Joannis prophete: Mensa autem domini
scdm̄ omnes scripturas que ante aduentum domini erant: quib; cre-
dita sunt eloquia domini et omne quod appellatur vetus testamentū
mensa est israel. In qua mensa si quis volebat edere verbum dei ap-
positis sibi legis et prophetarum sermonibus pascebatur: et hanc pu-
tat Origenes esse mensam de qua dicit Salomon. Si sederitis cena-
re ad mensam potentis diligenter intellige que apponunt tibi et mit-
te manum tuā: scdens qz talia te parare oportet. Sed et saluator vbi
dicit. Cū māducaueritis et biberitis ad mensam meā: quid aliud mē-
sa eius intelligimus: nisi vbi dignos et eos qui capere possunt ver-
bum sapienter rerum sciētiā docere. Hoc in puerbijs Salomon de
sapientia protestatur dicens. Sapientia edificauit sibi domū et sup;

Diuus Am-
brosius,

Origenes

posuit septem columnas imolauit victimas suas miscuit in cratera
vinum suum et parauit mensam suam. Omnis ergo scriptura mensa
est sapientie.

Theore madecimum.

¶ Vulgata editio.

¶ Quis enim cognouit sensum dñi / aut quis consiliarius eius fuit /
aut quis prior dedit illi / ⁊ retribuetur ei. Quonia ex ipso et p ipsum
⁊ in ipso sunt omnia: ipsi gloria in secula seculorum. Amen.

Roma. xi.

¶ Intelligentia ex greco.

¶ Quis enim nouit mentem domini: aut quis cōsiliarius eius fuit /
aut quis prelar gitus est ei / ⁊ retribuetur illi: qz ex ipso ⁊ per ipm ⁊ in
ipsum sunt omnia: ipsi gloria in secula. Amen.

¶ Expositio.

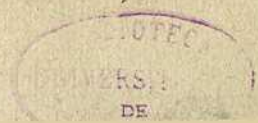
De in Esai scriptum habet. Manifestū est soluz des
esse qui nouerit oia consilia ⁊ hunc vnum esse qui nulli
egeat: qz ab ipso sunt oia: ac per hoc consiliū eius a nul
lo / nec cōprehendit / nec metitur: vides quō in vltimis
ostendit q in oibus que supradixit segregauerit, myste
riū trinitatis: sicut em in presenti loco qd ait. Qm ex ipso ⁊ per ipm ⁊
in ipso sunt oia: cōuenit vt scribit Origenes illis dicitis que idē Apo
stolus in alijs memorat locis cū dicit vn⁹ de⁹ pater: et que oia ⁊ vnus
dominus noster iesus christus per que omnia ⁊ iterum spiritu dei di
cit reuelari oia: ⁊ per hec designat (inquit) in omnibus esse prouiden
tiam trinitatis. Ita ⁊ cum dicit altitudo diuitiarum patrē ex quo oia
dicit esse si gnificat: ⁊ sapientie altitudinem christum qui est sapientia
eius. Ostendit ⁊ scientie altitudinē spiritus sancti. qui etiam alta dei
nouit. veruntamen quod dicit ex ipso hoc ipsum quod sumus indicat
per ipsum aut q per eius prouidentiam in vita. In ipso vero q perfe
ctio oiz ⁊ finis in ipso erit tūc cū erit deus oia in oibus ⁊ tunc ipsi glo
ria in secula. amē. Non ergo dicas duos aut tres deos: sed vt Augusti
nus dicit ipam trinitatē vnū deū: nō vt eadē trinitas simul possit aliqñ
p / aliqñ fili⁹ / aliqñ spū sanct⁹ dici: sicut sabelli⁹ heretic⁹ credit: sz vt
p nō nisi p: ⁊ fili⁹ nō nisi fili⁹: ⁊ spū sanct⁹: nō nisi spū sanct⁹: ⁊ hec tri
nitas nō nisi vn⁹ de⁹: qz ⁊ cū dixisset Apostol⁹. Et q oia / p que oia i q
oia: trinitatē ipaz insinuassee credis: nec tñ subiecit ipis gla sz ipsi gla tri
nitas hec vn⁹ de⁹: et q oia p que oia. Ita p ⁊ fili⁹ ⁊ spū sanct⁹ ⁊ singu
lis quisqz horū plena substantia: ⁊ siml oēs vna substantia p nec filius
nec spū sanct⁹ / fili⁹ nec p / nec spū sanct⁹ / spū sanct⁹ nec p nec fili⁹ sed

Origenes.

Augustin⁹
in tractatu
ps. v.

Aug. lb. f.
de doctrina
christiana.

bb iij

Theorematum diui Pauli

pater tantum pater / et filius tantum filius / et spiritus sanctus tantum spiritus sanctus / eadem maiestas eadem potestas: in patre unitas / in filio equalitas: in spiritu sancto unitatis equalitatisque concordia. Et tria hec unum / omnia propter patrem equalia omnia propter filium connera omnia propter spiritum sanctum. Jungit autem apostolus in fine. Amen. Et intelligamus per illum ad istam beatitudinem uenientem: de quo scriptum est in Apocalypsi. **Decidit** quod est amen.

Theorema undecimum.

Culgate editio conuenit cum greca.

Ad Roma
nos. xliij.

C Beatus qui non iudicat semetipsum in eo quod probat: qui autem discernit si manducauerit damnatus est: quod non ex fide. Omne autem quod non est ex fide / peccatum est.

Expositio.

Ambrosius

Am aliquid facis / siue comedis / siue bibis / siue quicquid aliud probas: id est facere aut omittere tetas. Beatus te dicit apostolus si ex plenitudine fidei te non iudicas male agere / aut non dubitas / aut beres peccare in eo ipso quod tentas unquamque proprio iudicio ut diuisus Ambrosius scribit censet condemnandum apostolus: qui quod dicit non debere se facere facit: et hinc beatus qui non aliud facit quam sibi utile probat. Et qui iudicat non edendum et edit / damnatus est. Sipe enim se damnat quasi id quod sibi inutile asserit / facit. Non utique ex fide edit: qui edendum negat et edit. Recte enim apostolus peccatum appellat: quod aliter sit quam probatum est: quoniam romani in lege inducti erant: aduentibus autem qui rectius crederent questiones mouerent de edenda carne et non edenda. Et bonum pars qui edendam et non probandam diceret melior uideretur: quia omnia munda valde sunt infirmos dicit qui edendam negarent: siue ex iudeis siue ex gentibus: et remitti illos in proposito cordis sui. Nec enim obest non edere: aut prodest erga deum edere: ne quis ratione astricti per quod tamen cum scrupulo ederent / delinquerent. Apostolus uero dicit. Siue manducatis / siue bibitis: siue aliud quid faciatis: oia ad gloriam dei facite. Sed requirat aliquis (inquit Origenes) si heretici que faciunt: quod secundum hoc quod credit / facit ex fide facere credant. An quod fides apud illos mala est: oia quod faciunt peccatum sit pronunciandum: quod non sit ex fide: et puto (inquit) illozum credulitate appellari magis quam fide. Sicut enim pseudo prophetes falso nomine interdum prophetes appellant: et falsa scientia / scientia dicitur: et falsa sapientia / sapientia abusuue nominatur: ita et hereticorum credulitas: falso nomine

Origenes

fides appellatur: vnde (inquit) videndum est ne forte etiam si quis boni operis apud illos geri videtur: quia non fit ex fide: conuertatur in peccatum. Est interdum et castitas que non est ex fide eorum dumtaxat qui attendunt spiritibus seductoribus et doctrinis demoniorum in bypocrisi falsa loquentium cauteriatam habentium conscientiam / prohibentium nubere: et abstinentium se a cibis quos deus creauit. Est ergo et falsa fides eorum qui circa fidem naufragauerunt. Est et falsa sapientia huius scilicet mundi: et principium huius mundi que destruetur. Sicut enim pyrate solent in mare in locis vadosis occultisq; scopulis per obscurum noctis lumen accendere quo nauigantes sub spe fugiendi ad portum salutis ad naufragia preditiōis inuitēt ita et istud lumen false sapientie: vel false fidei: a principibus mundi et spiritibus aeris huius accenditur non per quod euadant: sed per quod pereant homines mundi huius fluctus et vite pelagus nauigantes. De his (inquit) pyratas dicebat et Job. Sagitte pyratarum ei? super me venerunt: et ob hoc nimirum etiam ipse Paulus apostolus dicit: quia et ipse setbanas transfiguratur se sicut angelum lucis. Propterea nauigantes vite huius vndas: non omni lumini: id est nō omni sapientie credere debemus: sed sicut monet apostolus probate spiritus quod et deo sunt: et ideo debemus indefinenter precari auxilium domini: et sperare quod ipse eripiet nos de laqueo venantium: vt et nos dicamus quod aia nra sicut passer erepta est de laqueo venantium. Laqueus cōtritus est et nos liberati sumus. Et sicut ex libro sententiarum psperi habetur Prosper. *Prosper.* Omnis infidelium vita peccatum est: et nihil bonū sine summo bono. Vbi enim deest agnitio eterne et incōmutabilis veritatis falsa virtus est etiam in optimis moribus.)

Liber secundus theorematum in epistola ad Corinthios primam.

Theorema primum.

Vulgata editio.

Erbum enim crucis pereuntibus quidem stulticia est: his autē qui salui fiunt: id est nobis dei virtus est: scriptum est enim. Perdam sapientiam sapientium et prudentiam prudentium reprobabo. Quod stultū est dei: sapiētius est hominibus et quod infirmum est dei: fortius est hominibus.

Intelligentia ex greco.

Theorematum diui Pauli

Sermo enim crucis his qui pereunt stultitia est: nobis autē q̄ saluamur potestas dei est. Scriptum est ei perdam sapientiā sapientū ⁊ prudentiam prudentū reprobabo. **S**tultitia dei sapientior est hominibus ⁊ infirmitas dei fortior est hominibus.

Expōitio.

Diuus Am
brosius

Anifestum est: qz quibus crux christi stulticia est: i perditione sunt: Inferne enī morti nō sunt erepti: ⁊ his q̄ credunt dei virtus est. Credunt ei (Ambrosius inquit) nō infirmitatē esse crucē christi / sed virtutes. Intelligentes mortem victā esse in cruce: cuius signū qui habent / salui sunt: qz ab illa teneri nō possunt. Perdat enī sapienciā sapientū dū que ille negat posse fieri facit. Reprobat autē intellectū prudentū cū deum quē incuriosum dicunt: aggressum pbat ea que stulta putant: vt dei filius incarnatus / de virgine crucifigeretur pro humana salute quod factū vere testatur virtute / non verbis. ⁊ his dictis tam iudeos q̄ gentiles inuebit: qz iudeorū scribe ⁊ legis doctores deū filiū dei habere stultū putant credi. Simili modo ⁊ gentes istud risui deputant. Sed iudei qz hoc non tā aperte in lege significatū est diffidunt. Gentiles vero qz mundi ratio non istud recipit: (nihil ei dicit posse fieri sine cōmixtione) stultū iudicant conquistor tamē seculi hic est: qui a cōstellationibus agi mundū: ⁊ duodecim signis ortus ⁊ occasus fieri dēcernit calculis nihil oīno sine horū motu putans posse fieri. Et stulta facta est sapientia huius mūdi: putans ei se sapere inuenta est ipudens. Quod enim impossibile iudicabat: possibile declaratū est. Nō enim deus vt scribit diuus Augustinus suaz ex eis perdit ⁊ reprobat quā ipse donauit sapientiā: sed quā sibi arrogant qui non habent ipsius. vnde cōmemorato isto prophētico testimonio sequitur ⁊ dicit Apostolus. vbi sapiens: vbi scriba: vbi conquistor hui⁹ seculi. Nōne stultā fecit deus sapientiā huius mundi. Nam qm̄ in sapientia dei nō cognouit deus per sapientiā deū: placuit deo per stultitiā p̄dicatiōis saluos facere credentes. Qm̄ quidē iudei signa petūt: ⁊ greci sapientiā q̄runt. Nos autē (inquit Apostol⁹) p̄dicam⁹ xp̄s crucifixū iudeis qui dē scandalū: gentib⁹ autē stultitiā: ipsi vero vocatis iudeis ⁊ grecis / xp̄s dei virtutē ⁊ dei sapientiā qm̄ stultū dei / sapienti⁹ est hoīb⁹: ⁊ infirmū dei fortis est hoībus: hoc quasi stultū ⁊ infirmū / tāq̄ suauirtute sapientes / fortesq; ostennūt. Sed hec est gratia q̄ sanat infirmos nō superbe iactantes falsam b̄itudinē suā: sed humiliter poti⁹ verā miseriam cōfidentes: ⁊ si q̄ris. Qui sunt isti: forte illi sunt / q̄ multū de deo disputātes falsa dixerūt. Inflati doctrinis suis / deū inuentre ⁊ cognoscere mime potuerūt ⁊ p̄ deo (cui⁹ est icōp̄fensibilis inuisibilisq; substātia)

Augustin⁹
et lib. de ci
uita. del. x.

Et sermōe
Augusti. de
lect. euāge.

putauerunt deum esse aërem et herem deum esse solem.

Theorema secundum.

¶ Vulgata editio et greca conueniunt.

¶ Loquimur dei sapiētia in ministerio que abscondita est quā predestinavit deus a secula in gloriā nostrā: quā nemo principū huius seculi cognouit si ei cognouissent: nunquā dominū glorie crucifixissent sicut scriptū est. quod oculus non vidit / nec auris audiuit / nec in cor hominis ascendit: quā preparauit deus his qui diligunt eū. Nobis autē reuelauit deus per spiritum suum: spūs ei oīa scrutatur: etiā profunda dei.

(L. 1. in. 14.)

¶ Expositio.

Manifestum est non esse sapiētia hanc principū huius mundi qui destruitur ab illa. Christianitas ei errores quos ubi inferuerunt excidit. i. idolatriā auariciam et cetera vicia: sicut dixit iohānes apostolus propter hoc venit filius dei ut solueret opera diaboli. Occultū ergo sensum manifestare se missus testatur quē neque principes neque patres sciret: neque mundus audierit: ac per hoc stultū putari: quia incognitū est. Esse autē rationale et salutare teste virtute: cui oīs intentio cedit ratiocinationis huiusmane. Abscondita est ergo ut diuus Ambrosius scribit dei sapiētia / dñi non in verbis: sed in virtute est: non humana rōne possibilis: sed spūs efficacia credibilis. Usque adeo eivera est sapiētia et cū deo semper fuisse declarat ut ante secula predestinata in gloriā nostrā dicatur quā credimus prescius ei deus errores futuros in mundo quē erat factururus: hoc decreuit ad confusionē illorū qui sibi stultitiā sapiētiā facturi erant: ad nostrā autē gloriā qui credituri eramus et credimus. Nisi ipse esset et filius hominis propter formam serui quam accepit: qui est filius dei propter formā dei in qua est non dicere (inquit Augustinus) apostolus de principibus huius seculi. Si enim cognouissent: nunquā dñm glorie crucifixissent: et forma ei serui crucifixus est. et tamen glorie dominus crucifixus est. Talis ei (inquit) erat illa susceptio que deū hominē faceret et hominē deum. Nā eccediximus: quia sed id quod deus est glorie: sicut suos secundum hoc utique quod dñs glorie est. et tamē dñs glorie crucifixus est: quia recte dicitur et deus crucifixus non ex virtute diuinitatis: sed ex imitate carnis. In christo ei solo gloria nostra est: et in eo solo gloriari oportet quā ad oīem gloriā a deo predestinatus est. Et non in se / sed in eo paulus gloriatur et vbius docet eē gloriandū. Et si herodes rex pylatus et principes iudeorū cognouissent eū eē deū: nunquā eū crucifixissent. deus enim erat: sed (ut ait Esaias propheta) vere deus absconditus: principes huius seculi scilicet non solū volēs

Ambrosius
10.

Aug. in lib.
1. de tri.

Theorematum diuī Pauli

Ambrosi⁹ accipiēdos iudeorum ac romanorum opinatus est diuinus Ambrosius: sed et hos principes ac potestates/ aduersus quos nobis collustratio est spiritualia nequitiē in celestibus: quia consilio ac voluntate illoz crucifixus est christus. Deniq; post tentationes diabolus recessit alt vsq; ad tēpus. Et ipse dominus princeps inquit huius mundi venit: et in me inuenit nihil. Principes ergo huius seculi per ignorantiam dominum maiestatis crucifixerunt. Nā iudeorum princeps quomodo principes huius seculi possunt intelligi qui erant subiecti regno romano: et neq; romanorū principes crucifixerunt christū: quippe cū dixerit Pilatus. Nullā causam mortis inuenio in eo: vnde et manus lauit dicens iudeis. Innocēs ego sum a sanguine iusti huius: vos videritis. Ea de causa motus Tertullianus in apologetico suo cōtra gentes capite. xxi. circa finem in fauorem Pilati ita scribit. Dia sup christo Pilatus et ipse iam p sua cōscientia christianus Cæsari tunc Tyberio nunciavit: sed et Cæsares credidissent sup christo: si aut Cæsares nō essent seculo necessarij/ aut si et christiani potuissent esse cæsares: hec Tertullianus que quis in fauorem christianorū scripserit: tñ qz talia de Pilato nūq; alibi scriptū inuenerim illi credendū esse nō censeo. Pilatus em̄ quem vite finē meruit seipsum ppria interfecisse manu apud grecorū romanorūq; historias Eusebius inuenisse retulit. Hi ergo principes (inquit Ambrosius) crucifixerūt dñm quos triū pbauit libere in semetipso: quibus dicat Marcus euāgelista de demonibus. Sciebāt em̄ christū ipm esse iesum. Scderūt quidē ipsaz esse: sed qui in lege promissus erat. Mysteriū tñ ei⁹ quo filius dei est: nesciebant: hoc etiā petrus apostolus ad populū iudaicum dixit. Scio fratres: qz per ignorantia egistis hoc malū: sicut et principes vñ: non tamen hui⁹ seculi. Si ergo p ignorantia serui occiderunt dñm: peccati eis ascribi nō debet. Sed nō licet ignorare: et quis dñm esse nescirēt: tamen quia rem impiam faciebāt: non erant nescij. Domin⁹ tamē maiestatis crucifixus dicitur cū mori nesciat. Sed qz verbū caro factum est. i. dei fili⁹ incarnat⁹ est: dō factus est: ipsi ascripta est mors: qz iudei nō vtiq; carnē psecuti sunt: s; eū qui operabat p carnē: ac p hoc quis dñs maiestatis mortem ignoret: q̄tū tñ ad iudeorum votū pertinet et ad principē huius seculi dominū occiderūt in carne. Et si principes huius seculi deum boiem factū non intellexerunt q̄to magis boies. Sed si verba offendiculū vel scādālū faciebāt: virtutib⁹ tñ et signis si des non debuerat denegari. Infirmittati em̄ et ignoratiē humane virtus debuerat pponi: et credi qd humane rōnis possibile videbat: iōq; diligentibus deum. i. credentib⁹ pparauit domū: de quo loquit apls per Esaiam propheta dicens. Quod oculus non vidit/ nec auris audiuit/ nec in cor hominis ascēdit que pparauit deus diligentib⁹ se

Luce. iiii. b
Joā. xiii. d

Luce. xx
iii. b.
Matt. xx
vij. c.

Magnus
Tertulian⁹

Diuus Am
brosius

Oculus (inquit Augustinus) non vidit) quia non est color: auris: non audivit / quia non est sonus: in cor hominis non ascendit / quia non est terrena cogitatio. Sic intelligite quod oculus non vidit: nec auris audivit: nec in cor hominis ascendit que preparavit deus diligentibus se. **A**bbuc (inquit) quid hoc si queris a me: illum interroga qui habitare cepit in te. Dico tibi et ego hoc enim querimus quid deus proprium servet bonis: si bona tanta largitur et malis et bonis et cum diceret: quod oculus non vidit: nec auris audivit: nec in cor hominis ascendit: non desunt qui dicant Putas quid est. Ecce quid est quod servat deus solis bonis: quos tibi ipse fecerit bonos. Ecce quod est breviter precium nostrum definitum est per prophetam. **E**ro illorum deus: et ipsi erunt mihi in plebs. **E**ro illorum deus primum nobis seipsum promisit. Quare aliud si invenieris melius. Si dicerem promisit aurum gauderes: se promisit et tristis es. Si dives deum non habet quid habet: nolite aliquid a deo querere nisi deum gratis amate: gratis amabitis: si solum deum ab illo desiderabitis. Nolite timere inopiam. **D**at se nobis: et sufficit nobis. **D**at seipsum nobis: et sufficit nobis. **P**hillippum apostolum audi in evangelio. **D**omine ostende nobis patrem et sufficit nobis.

Augustinus
in sermone
de natali
ad martyres

Theorema tertium.

Culcata editio.

Domino audis inter vos fornicatio: et talis fornicatio qualis: nec inter gentes: ita ut uxorem patris sui aliquis habeat. **E**t vos inflati estis non magis luctum habuistis ut tollatur de medio vestrum qui hoc opus fecit. **E**go quidem absens corpore: presens autem spiritu: iam iudicavi ut presens eum qui sic operatur est. **I**n nomine domini nostri iesu christi congregatis vobis et meo spiritu cum virtute domini nostri iesu tradere huiusmodi hominem sathane in interitum carnis ut spiritus saluus sit in die domini nostri iesu christi. 1. Cor. v.

Intelligentia ex greco.

Domino audis in vobis fornicatio: et talis fornicatio quam nec in gentibus noitur: ut uxorem patris sui quisquam habeat. **E**t vos inflati estis: et non magis ingemistis ut tolleretur e medio qui hoc facinus admittit. **E**go enim ut absens corpore: presens autem spiritu: iam tanquam presens iudicavi eum qui hoc sic operatus est: ut in nomine domini nostri iesu christi condolentibus vobis et spiritu meo traderem cum potestate domini nostri iesu christi eum ipsum sathane in interitum carnis ut spiritus saluus fiat in die domini iesu.

Expositio.

Theorematum diui Pauli

Dognito opere fornicationis illius pellendum illū fuis-
se de cetu fraternitatis apostolus volebat: publice enīz
noueram suam loco vxoris habebat: in qua re neqz
testibus opus erat: neqz tergiversatione aliqua pote-
rat regi crimen. Ideo dicit absens facie: presens autem
autoritate spiritus qui nūq̄ abest. Quoniam omnis carnalis volu-
ptas a diabolo est: ac per hoc cum huic voluptati remittitur: traditur
sathane. Caro enim diuo Ambrosio teste hoc habet in natura: vt in-
tereat. Anima ergo cum se iungit desiderio eius infirmans spiritalēz
suū vigorem simul interitum patitur: itaqz si hic correptus stupri ad-
missi erubesceret eiectum se non interiret penitencia subsequente. Nā
omnium consensu ⁊ presentia: sed ⁊ virtute dñi iesu: id est sentētia: cu-
ius legatione fungebatur apostolus abijcendum illuz de ecclesia: cū
eijctur traditur sathane in interitum carnis. Et anima enīz ⁊ corpus
interemūt quando que contra legem sunt / fiunt. Sed in hac aliter cau-
sa interitus carnis homini deputatur. Quāq̄ enim omnia peccata
carnalem boiem prestāt: boctū specialiter desiderium carnis est: qđ
sordibus maculatam aīam cum corpore tradit gebenne: qz victa aīa si
bidine carnis fit caro: sicut ⁊ corpus recte gubernatū spiritale appel-
latur. Animus tamen est: qui aut vitiosus illecebris totū hominē carneū
facit: aut in vigore nature sue manens carni prestat: vt spiritalis dica-
tur. Tradi cōtaminatum supradictū sathane: vt spiritus sanctus salu^s
fit in boibus ecclesie in die iudicij. Nisi enim (infit Ambro.) eiectus
esset: non fieret saluus spūs ecclesie in die iudicij. Deserebat enim oēs
contaminationis causa: vt in die dñi nudi a spiritu sancto inuenti audi-
rent a iudice dño. Recedite a me nō noui vos: sicut dicit ad romanos.
Si quis autem spiritum christi non habet: hic non est eius: ⁊ in alia
epistola. Nolite prestare spiritum sanctū dei. Si enīz contristat / de-
serit: ⁊ nō erit salu^s: nō vtiqz sibi qui impassibilis est: sed nobis quib⁹
datus est. vt per illum dei filij esse probemur. Res enīz que amittitur
salua non est: non vtiqz sibi que vbiqz sit necesse est / sit: sed ei a quo
amittit sic plane ⁊ non crudeliter autore diuo Augustino tradidit bo-
minem apostolus sathane in interitum carnis vt spūs saluus sit in die
domini iesu: tradidit / et alios vt discerent non blasphemare. Et si be-
retici noscūt hic mortem intelligere (fortassis enim incertum est) quā-
libet vindictam per sathanā factā ab apostolo fateant. Qđ non eum
odio: sed amore fecisse manifestat illud adiectū: vt aīa salua sit percu-
tens in quam illum tradens eum potestati demonis: vt corpus quo
male vsus fuerat visibiliter torqueretur in exemplū aliorum: ⁊ ne aīa
dei imago: que male conscia facti fuerat: periret in eternuz. Quis em̄
non deterrere a ppetrando aliquo scelere si videret aliquē ob simile

Amb: off⁹

Mat. vii. d.
Ro. viij. b.
Ephē.
iij. s.

Aug. in lib.
contra fau-
stum.
Hec vero
Augustin⁹
in libro de
sermōe dñi
in monte.

perpetratum domino obsessum tam miserabiliter torqueri.

Theorema quartum.

Vulgata editio.

Omnia mihi licent: sed non oia expediunt: oia mihi licent: sed ego sub nullius redigar potestate. **E**t alibi. Omnia mihi licent: sed non oia expediunt. Omnia mihi licent: sed non omnia edificant.

Intelligentia ex greco.

Omnia in mea sunt potestate: sed non omnia cōducunt: omnia in mea sunt potestate: sed ego sub nullius redigar potestate. **O**mnia in mea sunt potestate: sed non omnia conferūt: omnia in mea sunt potestate: sed non omnia edificant.

Expositio.

Non possumus euitamur inter id quod licet: et quod non licet atque ideo non expedit aliquid certo fine distinguere: ea mihi videntur licere secundum mentem Augustini et non expedire: quia pro iusticia quidem (quae coram deo est) permittuntur: sed propter offensionem hominum / ne ob hoc impediantur a salute vitanda sunt. **E**a vero non licere: et ideo non expedire quae si ipsa iusticia vetantur: ut facienda non sint etiam si ab eis quibus in noticia fuerint placita / laudentur. Quod si ita est: ideo non nisi illicita prohibentur a domino: ut ea quae illicita sunt / et non expeditur: non legis vinculo: sed libera dilectionis beneficentia caueant. **S**ed contra vero translatione graecae aliter exponi potest apostolus: ut in Stapulensis scripsit **M**axime et erat in potestate apostoli et elluere cibos et potu refarcire ventre et crapula distendi et fornicari: et cetera id genus quae carnis sunt: sed sub nullius talium redactus est potestate. **Q**ui rationi spiritus berebat: et qui beret spiritui deo beret: et quae etiam illa non conducunt. **M**axime et escas quae ad ventre sunt et ventre qui est ad escas: utraque deus destruet. **H**ec autem opinio videtur vulgari facilius: quia Augustino testate inter id quod illicitum est: et ideo non expedit: atque id quod licitum est / nec tamen expedit quod inter sit aliquid vniuersali regula definire difficile est. **C**eterum quicumque dixerit omne quod fieri non expedit: peccatum est. **O**mnino autem peccatum illicitum est. **O**mnino ergo quod non expedit illicitum est. **E**t ubi erunt illa quae licita esse / sed non expedire apostolus dixit: si omnino quod non expedit licitum non est. **Q**uapropter quia verum dixisse apostolum dubitare non possumus: et aliqua peccata esse licita dicere non audeamus. **R**estat fabrum nostrum Stapulensem opinionem suam super petram stabilisse: vel ut dicam / cum Augustino et Ambrosio et alijs apud quos vulgata editio firmatur et recipit aliquid fieri quod non expedit: et tamen si licitum est: non esse peccatum: quibus quoniam non expedit / non sit vitiosum faciendum. **Q**uod si absurdum

Ex Augustino in lib. ad polentium.

Faber Stapulensis.

Theorematum diui pauli

videtur: vt aliquid fiat quod non expedit et dicatur non peccasse qui fecerit. Intelligendum erit hoc ex consuetudine rationis esse absurdū que ita late patet: vt etiam iurēta quibus rationis expertia: nisi plerūq; dicamus debere vulgare cum peccant. Peccare autem proprie non est: nisi eius qui vtitur rationali voluntatis arbitrio. Quod in omnibus mortalibus animantibus non nisi homini est diuinitus attributum. Sed aliud est cum proprie loquimur: aliud cū verba et alij res bustransferendo vel abutendo: mutuamur igitur si apostoli mentem reperire voluerimus: q; verum dixisse Paulum non ab homine sed a deo apostolum dubitare non possumus: et aliquid ex nobis asserere non audemus. Restat vt dicamus cum stapulensi intelligentiaz et greco esse catholicā aut aliquo certo sine distinguere: vt iam dictū est inter id quod licet et quod non licet: atq; ideo non expedit. Illa enim Augustini distinctio excogitata pie: sed ad litterā forte violenta. Gloriarī itaq; merito sabro nostro debemus: qui ad nostraz et posteriorū doctrinam tot immortalia ediderit monumenta et precipue quod epistolā Pauli latinā fecerit / et nunc intelligentiam ex greco / nūc vulgatam tarat interpretationem. Scimus enim qua nocte densissima bec latuerint. O beata non tātum quam inhabitas ciuitas: sed et ois gallia que tali decorata est viro: qui eo maiorib; dign; est preconijs: q; eloquentiam pbilosophicā que sub gotthorum vandalorū et barbarorū tpa perpeffa fuerat gallia: immo (quod multo deterius) optime littere que ante illa calamitosa secula maximo erant, flore formauerit quo excellentius est animos diuini: q; mentia condere.

Stapulen-
sis doctri-
na.

Theorema quintum.

Aulgata editio et greca similes:

f. Cor. i. vj. **T**Omne peccatum quodcūq; fecerit homo extra corp; est: qui autem fornicatur in proprio corpore peccat.

Expōitio.

videatur apostolus in tantū exaggerare voluisse fornicationis malum vt in comparatione hui; fornicationis: cetera extra corpus habenda esse dixerit. Quecūq; peccata solo hoc tantūmodo fornicationis malo in corpus propriū peccare dixerit: quia vt Augustinus scribit maiorē libidinis ardore (quo superior nullus est) voluptas ipsi; corporis tenet seruuz: efficitq; captiuū. Bec dicta sint de speciali fornicatione huius corporis: q; non solū fornicatio in sacris litteris specialiter: sed etiā generaliter arguitur et nominatur, et illa est etiam ge-

Diuus Au-
gustinus

gñalis aie bñane qua nō adberēs q̄sq̄ deo: adberet mūdo. vñ Jobā
 nes dicit. Si q̄s dixerit mūdū: dilectio p̄ris nō est i eo. Et apostol⁹
 Jacobus dicit. Adulterari nescitis q̄ amicitia bui? mūdi / inimica est
 deo. Ostendit hic apostolus vt diuus Ambrosius scribit grauissimū
 esse peccatum: q̄ et hoc omne deperit corpus. In ceteris aut peccatis
 portio perit: non totū. Totum ei corpus vir est ⁊ mulier: q̄ portio vi
 ri est mulier. Quicūq̄ enī aliud peccatū admiserit / extra se peccat for
 nicarius vero in carne suam peccat. Age si laqueo vitā finiat: aut ferro
 se trucidet: non in corpus iuū videtur peccare. Sed in aiam cui vim
 facit: fornicari aut corporale delictū est: quod ⁊ corpus ⁊tingit ⁊ aiaz
 Non ei sine desiderio carnis: q̄ habet ⁊ caro propusū motum: aia cō
 cupiscit vt peccet in carnem: q̄uis sine anima nihil possit. per id ergo
 q̄ in carnē que ex se est: peccat ad originē enī retulit. In corpus suum
 dicitur peccare vt desinet a fornicatione quasi sibi parcēs. Quibusdā
 iterum videtur: q̄ qui fornicatur ideo in corpus suum dicitur peccare
 q̄ ecclesie mēbrum est: ⁊ se contaminans in ecclesiā peccat cuius mē
 brum est. Qui ergo ecclesie mēbrum est. dicendū est illi cū fornicatur:
 q̄ non sibi / sed in ecclesiā peccat. porro aut dicit apostolus: q̄ qui for
 nicatur per id q̄ i portione suā delinquit: in corpus suū peccat. Cete
 ra peccata ⁊ si per corpus generant non tamen vt diuus Ambrosius
 ait aiam ita carnali cōcupiscentia faciunt obstuptā ⁊ obnoxiam quē
 admodū cōmisceri facit aiam cum ipso corpore vsus libidinis agens
 in opere carnalis fornicationis: q̄ in tantū agglutinatur aia corpori
 vt in ipso momento nihil aliud cogitari homini liceat aut intendere:
 q̄ ipsam mentē captiuā subdit ipsa summersio ⁊ absorbitio libidinis
 ⁊ concupiscentie carnalis.

Ambrosi⁹

Ambrosi⁹

Theorema. vj.

Culgata editio.

Cum liber essem et omnibus omnium me seruū feci vt plures lucrifacerē. Et factis sunt iudeis tanq̄ iudeus. vt iudeos lucrarer. bis qui sub lege sunt quasi sub lege essem (cum ipse non essem sub lege) vt eos qui sub lege erant lucrifacerem bis qui sine lege erant tanq̄ sine lege essem (cū sine lege dei non essem) sed in lege essem christi vt lucrifacerē eos qui sine lege erant. Factus sum infirmis infirmus: vt infirmos lucrifacerem. Omnibus omnia factus sum. vt omnes facerē saluos. Omnia autē facio propter euangeliū: vt particeps ei⁹ efficiar.

i. Cor. ix.

Theorematum diui Pauli

Intelligentia ex greco.

Cum enim liber essem et omnibus meipsum: in omnibus seruum feci vt plures lucrifacerem: bis qui erāt sub lege quasi sub lege: vt eos qui sub lege erāt lucrifacerem: illegitimus quasi illegitimus cum non essem illegitimus deo / sed legitimus christo: vt lucrifacerem illegitimos: factus sum infirmis veur infirmus: vt infirmos lucrifacerē. Omnibus oīa factus sum: vt omnino quoslibet saluos facerem. Vocantē facio propter euangelium: vt particeps eius efficiar.

Expositio.

Eruium autem sic se omnium factum dicit dum semper humilitatem similem omnium mente imbecillium exhibuit: vt eos per patientiā firmaret ad salutem futurā cōfouens animos illozum qui aut peccabant: aut res diuinas tardius sequebantur vt non aspere ferrent reprobē di se. Et non videtur quasi simulasse: vt omnibus fieret omnia: quod solent adulatorēs facere / sed non ita est. Cur enim diuinus et medicus spiritalis sciens omniū causas et vulnera: magna industria cōfouet illos et compatitur. Cū omnibus enim hominibus quedam habemus cōmunia. Factus est ergo iudeis quasi iudeus: qz (vt diuo Ambrosio placet) propter scandalum illozum circumcidit Thimothēū: et purificatus ascendit templum: ne occasionem per eū acciperent blasphemā di. Rem ergo fecit que iam cessare deberet: sed fecit / scōm legem. Nā et consensit illis legem esse a deo et prophetis: et exinde illis ostendit christū hunc esse q̄ promissus est: vt assensus eius haberet effectus: bī qui sub lege sunt samaritani noscuntur. Legem enim solam accipiunt id est quinqz libros moysi. Sunt autē ex origine persarum et assiriozū quos rex assiriozum sublati filijs israel in captiuitatem posuit ad icolenda loca samarie: ideo et ignem colunt more persarum. His ergo apostolus dum non negabat legem esse a deo: fiebat quasi sub lege: sed ex ea illis mitti vel nuti verbo christum intelligendum tradebat: si cut et samaritana illa que dicit ad dominū. Scio qz messias venit docta per legem. Diuus quoqz Aug. dicit quod aliud est esse sub lege / et aliud in lege. Aliud sine lege. Sub lege carnales iudei. In lege spirituales iudei et christiani. Unde illi seruauerunt mores illum patrum sed onera insolita credentibus gentibus non imposuerūt. Et ideo nec illi circumcisi adduxerūt prepuriū nec isti prepuriati circumcisi sunt. Sine lege autem gentes que nondum crediderunt quibus tamen se apostolus congruisse testatur per misericordiē et passionē: nō p̄ verisipelles si mulationē (id est vt eo modo subueniret et carnali iudeo vel pagano / quomodo sibīpse si hoc esset subueniri voluisset) portans

Ambrosio?

Qui sunt samaritani.

Joā. iiii. d.
Augustin?

vtiq; eorum infirmitatem in compassionis similitudine nō fallens in mendacij fictione bec ille. Cū iudeis in cibo ⁊ potu ⁊ in omnibus que tamen euāgelio obesse non possent / se simiē faciebat: vt iudeos xpo acquireret. Cū gentibus in cibo ⁊ potu ⁊ alijs se etiā similes faciebat: vt gregi xpi associaret gentes. Et carne infirmis erat vt qui carnis infirmitate circumdatus esset cū esset spiritualis: quatenus ipsos ad spiritū prouerberet. Omnibus se vbi peccatū non esset confor- mabat: vt oēs saluos faceret ⁊ ob hoc insuper vt particeps esset euāgelij. Nec est enī merces: quā ex his oibus expectat. Et vt beat⁹ Am- brosius scribit. Dū assentit illis paulus: id est gentilib⁹ iuxta p̄physicā vt rationē. Mundū factū a deo ⁊ que in eo sunt: ⁊ aiām esse immor- talē. ⁊ ab ipso nos originē habere (Ita ei in actis apostolorū ait. Et scit quidā ex vobis dixerunt: ipseus ei ⁊ genus sumus) sic fiebat qua- si sine lege: per quod subintroducebat illis xpm ipm esse quem deus ad iudicandū mundū p̄legit: ⁊ ipsum esse p̄ quē oīa fecit ⁊ infirm⁹ fa- ctus est / dum propter fratres infirmos a licitis abstinere: ne illis scan- dalum generet. Et hoc fuit viri prudentis ⁊ spiritualis: vt oibus oīa fa- ctus: propositum tñ religionis non excederet: qz vbi cessit: ad hoc cese- rit vt proficeret: ⁊ nec aliud fecit q̄ lex mandauit.

Dius Am- brosius.

Theorema. vij.

Culgata editio ⁊ greca conueniunt.

Cair quidē non debet velare caput suū: qm̄ imago ⁊ gloria dei est. Mulier autē gloria viri est non enī vir ex muliere est: sed mulier ex vi- ro: etenim nō est creatus vir propter mulierē: sed mulier propter virū. Ideo debet mulier velamen habere supra caput suū: ⁊ ppter āgelos.

1. Corin. xj

CExpositio.

Quamuis vna substātia sit vir ⁊ mulier: tñ qz vir caput est mulieris: anteponēdus traditur: vt per causam ⁊ tradi- tionē maior sit: non per substātiā. Inferior ergo mulier viro est. Ex eo ei est ac per hoc obnoxia videt mulier vi- ro: vt imperio ei⁹ subiecta sit. honorificentia ⁊ dignitatē viri obstare dicit ne velet caput. Imago ei⁹ dei non congruū est vt re- lerur abscondi ei non debet. Stapulensis vero n̄ sic paulum exponit vir ⁊ angeli imediate creati sunt a deo: ⁊ ideo nullū velamen in vni⁹ rei simbolo debet habere vir cū connectitur ad deū / non secus ac an- geli. At mulier non solū propter virū habere dz: s; ēt ppter angelos: superbia ei⁹ esset si creationē suā angelis faceret equam. cum banc po- testatē habeat mediante viro vir imediate fact⁹ est a deo imago et

Stapulētia

Theorematum diui Pauli

similitudo dei / ad eius gloria: mulier vero mediante viro quasi vela-
mine / inter eā ⁊ deū posito mediam ei vt interstitiū ⁊ velamē quoddā
est. vir enī est prima ⁊ immediata gloria dei: mulier mediata ⁊ secūda
⁊ imediata gloria viri / ⁊ ipsius viri gratia facta. **Hec ille.** Diuus ta-
men Ambrosius aliter apostolū exponit cui magis adberēdū censeo.
Et si patrie multū debeamus veritatē tñ oibus antepōndā censeo
quā magnā ⁊ p̄e omnibus fortiorē esse sacre affirmant littere. **Dis**
nāq; terra veritatē inuocat: celū etiā ipsam benedicit: ⁊ oia opera mo-
uentur ⁊ tremunt eā: ⁊ non est cū ea quicq; iniquū. **Dicit** forsītā aliq; nonne tuus faber veritatē hic sectat^r est. **Cui** respōdebim^r fabriū / nec
veritatē impugnare: sed eā tueri nōnunq; vero ipsam subticuisse: verū
(vt inquit **Horatius**) quādoq; bonus dormitat **Homerus.** ⁊ iuxta
illud **varonis.** **Nemo vn^o oia potest scire.** Faber per angelos spiritua-
les substantias apostolū intelligere affirmat **Ambrosius** vero. **Ange**
los ep̄os dicit. sicut docetur in apocalipsi iobānis. **Et** q; vtiq; boies
sunt: q; non corriperent plebē arguūtur: ⁊ quod rectū est / in illis lau-
datur. **Mulier** ergo idcirco debet (iquit) velare caput: q; nō est ima-
go dei sed vt ostendatur subiecta. **Et** q; preuaricatio per illaz inchoa-
ta est: hoc signi debet habere. vt in ecclesia propter reuerentiā ep̄isco-
palem non habeat caput liberū / sed velamine tectū. **Hec** habeat pos-
testatem loquendi: q; ep̄iscopus personā habet xp̄i. Quasi ergo ante
iudices: sic ante ep̄m: q; vicarius dñi est: propter reatus originē subie-
cta debet videri. **Multum** ei distat inter gloriam dei ⁊ gloriā viri. vir
enim ad imaginem dei factus est: non mulier. **Hec** est autē imago dei
in viro: q; vnus deus / vnū fecit hominē: vt sicut ab vno deo sunt oia
ita essent ⁊ ab vno homine omnes homines: vt vnus dei inuisibilis:
vnus homo visibilis imaginē haberet in terris. vt vnus deus in vno
homine videretur autoritatem vnus principij conseruare ad confu-
sionem diaboli: qui sibi neglecto vno deo: dominij ⁊ diuinitatem vo-
luit vsurpare. **Quod** propheta **Ezechiel** significat. **Et** apostolus idē
Ait enim: ita vt in templo dei sedeat ostendēs se quasi sit deus. **Si** vir
solum imago sit dei ⁊ non mulier. **Quid** dicem^r ad beati pro sua per-
sona / mulier adimplet imaginem trinitatis: cur ea detracta de latere
viri / ad huc ille imago dicitur: aut si ⁊ vna persona hominis ex tribus
potest dici imago dei. sicut in ipsa summa trinitate ⁊ vnaqueq; p̄sona
deus est: cur mulier non est imago dei. **P̄nunc** propterea caput velare
precipitur q; ille: quia imago est probibetur. **Sed** videndum vt diuo
placet **Augustino** quomodo non sit contrarium quod dicit apostolus
(non mulierem sed virum esse imaginem dei) bñc quod scriptum est
in **Genesi.** **Fecit** deus hominem ad imaginem dei fecit eum masculū

Ambrosi^o.

llj, eisdre, illj

et feminam (fecit eos et benedixit eos). Ad imaginem quippe dei naturam ipsam humanam factam dicit / que sexu utroque completur. Nec ab intelligenda imagine dei separatur feminam: credo illud ergo esse quod iam dixi cum de humane mentis natura agerem mulierem cum viro suo esse imaginem dei ut una imago sit tota illa substantia. Cum autem ad adiutorium distribuitur (quod ad eam ipsam attinet) non est imago dei quod autem ad virum solum attinet imago dei est: tam ple-
na atque integra quam in viri coniuncta muliere beatus Augustinus.

Theorema. viij.

¶ Vulgata editio et greca non differunt.

¶ Primum quidem convenientibus vobis in ecclesiam: audio scissuras esse inter vos et ex parte credo. Nam oportet et hereses esse, ut et qui probati sunt manifesti fiant in vobis. 1. Corin. xj

¶ Expósito.

¶ Ereticorum genus callidum: non spiritu sapientie: sed impatientie quo solent hereticorum feruere primordia et pacem perturbare sanctorum. Juxta illud apostoli.

Oportet et hereses esse etc. Unde etiam dicitur est filius eruditus sapiens erit imprudente autem ministro vretur. Multa quippe (Augustinus inquit) ad fidem catholicam pertinentia dum hereticorum callida inquietudine et agitantur ut aduersus eos defendi possint et considerantur diligentius: et intelliguntur clarius et instantius predicantur et ab aduersario motu questio dicendi existit occasio. Sed malus frater in filio suo (hoc est in opere suo) puer est id est seruus fratrum suorum: cum ad exercitationem patientie vel ad profectum sapientie scienter utuntur malis boni. Scio inquit Ambrosius nonnullos mente corruptos versutia diaboli dicentes: oportet hereses esse: non utique voluit nec optant: sed quod sint: futurum dixit paulus: sicut et dominus. Oportet inquit venire scandala: et oportet filium bovis patris: prescius quod iudas proditor erat futurus. permittit deus interdum scismata et hereses in vobis esse: ut probi manifesti sint in vobis ut enim aurum cui ignis nihil adimit sed quod reddit illustrius probus esse cognoscitur et minime adulterium: sic qui inter scismata et hereses non concurritur sed firmus in ecclesie traditionibus perseverat ille probatus est fidelis.

Aug. in lib:
xvlij. de ci-
uitate dei.

Diu^s Ambro.

Theorema. ix.

Theorematum diui Pauli

¶ Vulgata editio cum greca conuenit.

i. Cor. xliij

¶ Qui loquitur lingua: orat vt interpretetur. Nā si orē lingua: spiritus meus orat mens autē mea sine fructu est. Quid igitur faciendum est. Orabo spiritu orabo ⁊ mente. psallam spiritu: psallam ⁊ mente.

¶ Spiritus prophetarum: prophetis subiectus est.

¶ Expōitio.

¶ Am qui linguis loqui desiderat: orare debere vt accipiat donū interpretandi vt proficiat ceteris studium eius.

¶ Manifestū enī est ignorare animū nostrum si lingua loquatur quā nescit sicut assolent latini homines grece cātare oblectati sono verborum: nescientes tñ quia dicant

Ambrosi⁹.

¶ Spiritus autē vt diuo Ambrosio placet q̄ datur in baptismo scit quid orat animus dñi loquitur: aut perorat lingua sibi ignota. Deus autē qui est anim⁹ sine fructu est. Quē enim pōt habere fructū qui ignorat que loquatur: cū quis hac lingua loquitur quā nouit: tā spiritu q̄ mēte orat: qz non solum spūs eius quē dixit datum. In baptismo scit qd̄ oratur. sed ⁊ anim⁹ simili modo: ⁊ de psalmo nō ignorat. Hic autē spīritus vt scribit diu⁹ Aug. a mēte distinguit euidentissimo testimonio

August. de
Genesi ad
litteras. xliij.

¶ Si enī orauero (inquit apostolus) lingua spūs meus orat: mens autem mea infructuosa est. Quare (inquit) apparet magis ad mētē pertinere prophetiā: q̄ ad istū spiritū qui (mō quodā proprio vocatur spiritus) vis aīe quedā: mēte inferior vbi corporalium rerū similitudines exprimūtur. Itaqz magis ioseph propheta q̄ intellexit qd̄ significarent septem spice ⁊ septē boues: q̄ pbarao q̄ eas vidit in somnis. Illius ei spiritus informatus est vt videret huius mēs illuminata vt iteligeret. Ac per hoc in illo erat lingua / in isto p̄pheta: qz in illo rerum imaginatio: in isto imaginationū interpretatio. In li. de eccle. dogmatibus ita scribit Aug. Non est tertius in substantia hoīs spiritus sicut didimus contēdit: sed spūs ipsa est aīa pro spiritali natura. Animare ro vocatur q̄ ad viuificandū animet corpus. Tertius vero ab apostolo cū aīa ⁊ corpore inducitur spiritū gratiā spiritus sancti esse intelligimus quā orat apostolus vt integra perseueret in nobis ne nostro vitio aut minuatur aut fugetur a nobis: qz spiritus sanct⁹ effugiet fictū.

Augustin⁹.

¶ Cum autē dicit apostolus ⁊ spūs prophetarū p̄phētis subiectus est. Hoc dicit qz vnus atqz idem spiritus est qui tā prophetis futura dicentibus q̄ bis qui reuelant scripturas infundit se pro ratione ⁊ qualitate causarum idcirco dixit (inquit Ambrosius) subiectus est prophetis vt ingenia accenderet ac spe q̄ spiritus conatus adiuuet. Desiderio (inquit) optimo ad dei res enarrandas subuenit vt impleat boni propositi voluntatē. Nam ⁊ de saluatore idem dictum est. bibant au

diuus Am
brosius.

tem de spiritali sequente petra: petra autē erat christus, hoc est et sub-
lectum esse quod et sequi. Sequebatur enim ut humanis suffragiis
deficientibus adesset ad auxiliū tribuendus. Ita et spiritus subiectus
dicitur ut conatus bonos adiuet: cum suggerit. Subiectus enim ut
detur qui cepta alterius perficit.

Theorema. x.

Culgata editio eadem est cum greca.

Cum autem subiecta fuerint illi omnia tunc et ipse filius subiectus
erit illi qui subiecit sibi omnia ut sit deus omnia in omnibus.

1. Cor. xv.

Expositio.

Alius secundū dispensationem carnis subiectus erit se-
cū dū autem diuinam bypostasim et dei formam: cū pa-
tre regnans super omnia ut filius dei qui deus est: in
omnibus sit omnia in deo deus et regnans super om-
nia. Qui filium dei patri equalem non esse contendunt
solent usurpare familiaris hoc testimonium. Non enim posset eis
error oboriri palidius nomine christiano: nisi de scripturis non intel-
lectis. Dicunt enim. Si equalis est quomodo subiectus eris. Quod
utiq; simile est illi euangelice questionī. Si equalis quomodo maior
est pater ipse enim dominus ait. Quoniam pater maior me est. Regu-
la catholice fidei ut beatissimus Augustinus scribit sic se habet: ut cui
aliqua in scripturis dicuntur de filio q̄ sit minor patre: scōz susceptio-
nem hominis intelligantur. Cum vero ea dicuntur quibus demōstra-
tur equalis s̄m quod deus est accipiantur. Apparet ergo quē admo-
dum dictum sit: et pater maior me est ego et pater vnum sumus: et de-
us erat verbum et verbum caro factum est et non rapinam arbitratus
est esse se equalem deo et semetipsum exinanivit formam serui accipi-
ens. Deus autem omnia in omnibus dicitur ut nemo eorū qui ei co-
berent amet aduersus eum suam propriam voluntatem: manifestum
sit oibus quod idē apostolus alio loco dicit. Quid aīte habes quod
non accepisti. Omnia in oibus (inquit Ambro.) est deus p̄r: hoc est: ut
omnis creatura vnum sentiat vna voce omnis lingua celestium et ter-
restrium et infernorum confiteatur vñū esse deum ex quo sunt omnia.
Cum ergo dicit omnia in omnibus: hoc significat: quia ex ipso

Johā. xliij.

Diuus Am-
brosius.

Theozematum diui Pauli

sunt: et in ipsis est. Ex ipso quod ab ipso creata sunt. In ipsis quod omnium confessione unus erit deus. Si autem dixisset ut sit deus in omnibus intelligeretur in omnibus quidem esse: sed per affectum aut communem sensum: non tamen ea ipsa ex ipso esse. Cum autem dicit faber quod filius dei quod deus est: in omnibus sit omnia in deo deus et regnans super omnia et in creaturis creatura et deo subiectus ut creatura sed que omnis creature caput puto factum cum propositio et nicolao de Cusa et antiquis theologis christi et creatoris et creaturam posuisse: sed cum christus sit nomen suppositi et persone supponens pro persona secunda trinitatis non videtur dici posse creatura sed creator solus. Nam dicit ipse antequam abraham fieret ego sum. Illa enim humana natura secundum quam christus est homo nec est christus nec creator sed est natura assumpta a deo secundum quam dei filius homo dicitur

Dei filius
christus creator
non creatura
ita dicitur.

Cusanus car
dinalis opus
ipsum tale ista
deum esse men
te concipere
ut sit et crea
tura ita crea
tura ut sit et
creator. crea
toris et crea
tura absque
confusione
hec ille ca.
l. de docta
ignorantia

Theorema. xi.

Culgate editio.

COmnes quidem resurgemus: sed non omnes immutabimur. In momento in ictu oculi in nouissima tuba (canet ei tuba) et mortui resurgent incorrupti et nos immutabimur. Oportet ei corruptibile hoc induere incorruptionem et mortale hoc induere immortalitatem.

Intelligentia ex greco.

Non omnes quidem dormiemus: omnes autem immutabimur in indivisibili in ictu oculi in nouissima tuba clanget ei et mortui resurgent incorruptibiles et nos immutabimur. Oportet ei corruptibile hoc induere incorruptibilitatem: et mortale hoc induere immortalitatem.

Expositio.

Reci codices ut venerabilis beda scribit sic habet. Omnes quidem dormiemus non tamen omnes immutabimur. Illa commutationem in melius sine dubitatione oportet intelligi: quod omnes et iusti et iniusti resurrecturi sunt. sicut dominus in euangelio loquitur: qui bene fecerunt in resurrectionem vite: qui male egerunt in resurrectionem iudicium: iudicium appellas pena sempiternam. Si autem in alio loco: qui non credit in quantum iam iudicatus est. Proinde illi qui ad iudicium resurrecturi sunt non commutabunt in illa incorruptelam quam nec doloris corruptionem pati poterunt. Illa namque fidelium est: atque sanctorum. Istive pro perpetua corruptione cruciabitur: quod ignis eorum non extinguet et vermis eorum non morietur. Quid sibi (inquit Augustinus) vult ista distinctio et mortui resurgent incorrupti et nos immutabimur: nisi quod omnes incorrupti resurgent: sed ex his iusti etiam immutabunt in illa incorruptelam cui omnino nulla possit nocere corruptio ac per hoc qui in ea non commutabuntur:

incorrupti quidē resurgent integritate mēbrozū: sed non corrupendi dolore penarū cū audierint: ite in ignē eternū qui paratus est diabolo ⁊ angelis eius. A quo auditu malo iustus nō timebit. De illa vero cōmutatione iustozū cū dixisset ⁊ nos imutabimur tāq̄ quererem⁹ quo modo istud fiat: vel qualis ista cōmutatio futura sit adiungit ⁊ dicit. Oportet ei corruptibile hoc induere incorruptionē ⁊ mortale hoc idue re immortalatē. Dicit forsītā aliq̄s cōtra fabzū greci codices vt beda refert sic habent. Dēs quidam dormiemus quare ergo posuit faber. Non oēs quidē dormiemus. Respondebit ipse in exemplaribus grecis sic esse ⁊ verbis apostoli consonuz. Nā apostolus ex reuelatione dñi alio loco dicit. hoc ei vobis dīcimus in verbo dñi: qz nos qui viuimus qui residui sumus in aduentu dñi non perueniemus eos qui dormierunt ⁊c. ij ergo qui viuū rapiuntur non morient. Nā mors separatio corporis ⁊ aie est: aduentus autē dñi in momētaneo instātū erit qđ ipse idem dñs expressit dicens. Sicut enī fulgur erit ab oriente ⁊ p̄z vsq; ad occidentē ita erit ⁊ aduentus filij hoīs. Et resurrectio in momento in indiuisibili enim: vt hic inquit apostolus in ictu oculi in nouissima tuba mortui resurgent incorruptibiles: diuus quoq; Ambrosius dicit: qđ oēs hoīs resurgent: sed soli qui regnaturi sunt in gloriā mutabuntur: siue ita (inquit). Dēs resurgem⁹ qui in aduentu christi mortui iueniemur nō oēs imutabū q̄ i corpe sint repti: qz scī soli beatitudinis gloriā cōsequēt nouissim⁹ aduēt⁹ intelligit xpi. Mortui autē vel peccatores intelligendī sunt: qui etiā viuentes mortui esse dicuntur vt ad penā aut immortales vt absq; aliqua mēbrozū diminutione resurgant vel certe (inquit) simpliciter oēs mortuos resurgere dicit: et solos sanctos cū bis q̄ viuū iusti inuenti fuerint in gloriā immutari vt enacuatis causis mortis p̄ diuinā victoriā ac si absorpta nō pereat.

Responso
pro fab: o.

Ambrosi⁹.

Tractatus secundus libri Theozematū beatissimi Pauli in secundā epistolam ad Corinthios.

Theorema primū.

¶ Vulgata editio ⁊ greca conueniunt.

¶ Alijs quidem odor mortis in morte: alijs autē odor vite in vita m.

Expositio.

De dicit apostolus: qz incredulis p̄dicatio crucis christi odor mortis est. Audiētes (inquit Ambro.) verbū dei sic accipiunt quasi pestē ex qua oritur mors: ⁊ necesse est vt iuxta fidē illozū fiat eis. verū qz fides sermo auditus dei nunciatus est salutis eterne ⁊ fm fidem illozum contingeret eis. Siue ergo in bis qui pereūt: siue in bis qui salui sūt: xpi bonus

Diuus ambrosius.

Theorematum diui Pauli

Eze. lii. e.
Et lib. sen. prosperi.
 odor deo erant apostoli: qz sinceriter ⁊ sine adulatione predicabant
 Qui ei nō credebant ipsi sibi laqueū circundabāt bis liberis sicut dicit
 dñs ad Ezechiele prophetā. Tu predica si te audierint lucraberis
 aias eorū: si quo minus ipsi sibi viderint: tu tñ liberaris a perditione
 eorū: bonus odor, xpi est predicatio veritatis quē odorē in vitā capit
 qui in euāgelio bonis morib⁹ seruit ⁊ cōgruit mortem incurrit cuius
 ab his q̄ bene loquit vita dissentit. q̄ cōditio vt prosper scribit etiā au
 ditores abstringit: cum recta predicatio ab alijs per incredulitatē au
 ditur in mortem ab alijs per fidem suscipitur in salutem.

Theorema secundum.

*C*ulgata editio eadem cum greca.

ij. Corin. v. **R**ecōciliamini deo. Nam eū qui nō nouit peccatū pro nobis pec
 catū fecit: vt nos efficeremur iusticia dei in ipso.

*E*xpositio.

Pa peccato quippe dictū est: qz hoc ipsum qd̄ pro pecca
 to offerebat peccatus vocabat. vnde illud est apud apo
 stolu de xpo dño. Eum qui nō nouerat pctm̄ pro nobis
 peccatū fecit. Deus p̄ se eum filii pro nobis fecit pec
 catū. i. sacrificiū pro peccato. Sic ergo agnus in holo
 caustomata. vt ipm̄ pecus esset pctm̄. i. sacrificiū fieret pro pctō sicut
 de ariete quod seq̄tur in saluatore dicit: tanq̄ ipm̄ sit salutare. cum sit
 sacrificiū salutaris qd̄ postea reperendo manifestat. **M**a ⁊ illud p̄ pec
 cato dicit qd̄ prius dixerat in salutare. Qd̄ enī (vt Aug. scribit) dixisse
 cōmemoras qm̄ xps̄ cuz peccator nō esset pctm̄ pro nobis fecit lege
 (inquit) diligenti⁹: ⁊ ne forte mendosus incurreris codicē aut latinus
 interpres errauerit grecū inspice ⁊ inuenies nō xpm̄ pro nobis fecisse
 peccatū: sed a patre deo ipm̄ xp̄z factū esse peccatū. i. sacrificiū p̄ pec
 cato. **N**ō ergo fecit ipse peccatū: sed eū pro nobis deus p̄ peccatū fe
 cit: hoc est vt dixi sacrificiū pro pctō. Si enī recolas vel relegas: inue
 nies in libris veteris testamēti peccata appellari sacrificia pro pctis.
Hō vt diuus Ambro. scribit fact⁹ est xp̄s̄ causa peccati: quē non tange
 bat fors neqz dignitas nasci hominē. p̄pter qd̄ autē ois caro sub pctō
 est: ideo fact⁹ caro: factus est pctm̄. Et qm̄ oblatus est pro peccatis nō
 imerito pctm̄ fact⁹ dicit: qz ⁊ hostia in lege q̄ p̄ pctis offerebat pctm̄
 nūcupabat. vt nos essem⁹ iusticia dei i ipō qui pctm̄ nesciebat dicente
Esai. Qui peccatū non fecit nec dolus inuentus est in ore eius: quasi
 peccator occisus est: vt peccatores iustificaret apud deū in christo.

*Aug. lib. ij.
 cōtra max
 milanum.*

Ambrosi⁹

Theorema. iij.

*C*ulgata editio ⁊ greca parum differunt.

ij. Corin. xij. **S**cio voies i xpo ante ānos quattuordecī (siue i corpe nescio: si

ne extra corpus nescio de' sit raptū eū ipsum vsq; in tertiu celū ⁊ scio ei ip̄s boies (siue in corpore siue extra corp' nescio de' scit) q̄ raptus fuit i paradysū ⁊ audiuit ineffabilia verba: q̄ nō licet homini loqui.

Exp̄sio.

Quid est quod dictū est: audiuit ineffabilia verba q̄ non licet homini loq; hoc sane puto qd̄ talia erant verba illa ⁊ talis eorū modus: qualia ⁊ quomodo mortalis hō p̄ferre non posset bis se raptū (vt scribit Ambrosi.) dicit ap̄s. i. hinc vsq; ad tertiu celū: deinde i paradysum celestē: in quo latroni dicit dñs: q̄ futur' esset cū eo in paradiso iquit patris: illic vbi ⁊ ciuitas dñe ēē hierusalē mī nra. Quid ergo mirū si post resurrectionē corp' iam expiatū atq; tenuatū factū immortale futurū credat̄ in celis: qm̄ non dubitat ap̄s adhuc mortale corp' potuisse leuari ad celos ⁊ tolli in paradysum dei p̄ris celestē: pro hōi homine: id est q̄ iā dignus est deo. vt ex hoc experiret gloriari se dicit. ⁊ nō vult aperte dicere: qz de se loquit̄ ne laudare se videat̄. Et iohannes ap̄s cū de se sciat loq; hic est ait discip̄s quez diligebat iesus. q̄ ⁊ recubuit in cena supra pectus eius ne gloriose de se affari videret. Augustinus mouet quomō ipsa dei substātia videri potuerit a q̄busdā in hac vita positis p̄pter illd̄ qd̄ dictū est ad moysen. Nemo pōt facie meā videre ⁊ viuere nisi qz pōt humana mēs diuinit' rapi ex hac vita ad āgelicā vitā: anteq̄ p̄ ip̄am om̄nē mortē carne soluat̄. Sic ei rapt' est q̄ audīuit illi ineffabilia verba q̄ non licet homini loq; vbi vsq; adeo facta est ab hui' vite sensib' qdā intentiōis auersio vt siue in corpore siue extra corp' fuerit. i. vtrū sicut solet fieri vebemētore extasi mens ab hac vita in illā vitā fuerit alienata manente corpis vinculo an oīno exolutio facta fuerit qualis i plena morte p̄tingit nescire se diceret. Ita fit vt ⁊ illd̄ verū sit qd̄ dictū est. Nemo pōt facie meā videre ⁊ viuere: qz necesse est abstrahi ab hac vita mētē qm̄ i illi' ineffabilitate visiōis assumit̄ ⁊ nō sit incredibile q̄busdā scis nōdū ita defunctis: vt sepeliēda cadauera remanerēt: et istā excellētiā reuelatiōis fuisse p̄cessaz. Si celū p̄imū recte accipim' hoc oē corporeū gnali noie q̄cqd̄ ē sup aquas ⁊ terrā. Sedz aut̄ in similitudine corpali qd̄ spū cernit sicut illd̄ vñ aialib' pleni' i extasi petro disc' ille summissus est. Tertiu vero qd̄ mētē cōspicit ita secreta ⁊ remota ⁊ oīno arrepta a sensib' carnis atq; mundata vt ea q̄ in illo celo sunt ⁊ ip̄az dei substātia verbūq; deū p̄ qd̄ sc̄ta sunt oia: i charitate spūsc̄i ineffabiliter valeat videre ⁊ audire nō icōgruēter arbitramur ⁊ illd̄ esse ap̄m raptū. ⁊ ibi fo: tassis eē paradysum paradysorū. Si enī aie bone leticia in rebus bonis est i oī creatura quid ea leticia p̄stātius que in verbo dei est per quod facta sunt omnia.

Liber tertius Theoremātū beatissimi Pauli in epistolam ad Galatas,

Theorematum diui Pauli

Theorema primū.

Gala. f.

Culcata editio et greca omnino similes sunt

Paulus apostolus non ab hominibus neque per hominem sed per Iesum Christum et deum patrem qui suscitauit eum a mortuis et qui mecum sum omnes fratres ecclesiarum Galatie gratia vobis et pax a deo patre nostro et domino Iesu Christo qui dedit semetipsum pro peccatis nostris: ut eriperet nos de presenti seculo nequaquam secundum voluntatem dei et patris nostri cui est gloria in secula seculorum. Amen

Expositio.

In hac epistola ad eos scribit qui iam commoniti erant auctoritate illorum qui ex Iudeis erant et ad observationes legis cogebant ceperant ei eis credere tamquam Paulus apostolus non vera predicasset quod eos circumcidi noluisse. Et ideo sic cepit. Miror quod sic tam cito transferimini ab eo qui vos vocauit in gloriam Christi in aliud euangelium. Hoc ergo exordium cause questionem breuiter insinuat: quod et ipsam salutationem cum dicit se apostolum non ab hominibus neque per hominem quod in nulla alia epistola dixit se inuenitur satis ostendit et illos qui talia persuadebant non esse a deo sed ab hominibus et ceteris apostolis quantum ad auctoritatem testimonij euangelici pertinet imparere se haberi non oportere: quandoquidem non ab hominibus neque per hominem sed per Iesum Christum et deum patrem se apostolum nouerit hanc autem epistolam vno volumine exposuit diuus Augustinus in quo illud quod dicit priores ergo apostoli veraces qui non ab hominibus sed a deo per hominem missi sunt per Iesum Christum sed adhuc mortale verax etiam nouissimus apostolus qui per Iesum Christum totum iam deum post resurrectionem eius missus est propter immortalitatem (ut priore retractationum lib. scribit) dictus est totum iam deum quam post resurrectionem habere cepit: non propter diuinitatem sed immortalitatem a qua nunquam recessit: in qua totus deus erat et tamen mortuus adhuc erat. Hunc autem sensum sequentia manifestat ad luxum (inquit) dicens priores sunt ceteri apostoli per Iesum Christum adhuc ex parte hominem id est mortale. Nouissimus Paulus apostolus per Christum iam totum deum id est ex omni parte immortalitatem hoc enim (insit) dixit exponens quod ait apostolus non ab hominibus neque per hominem: sed per Iesum Christum et deum patrem: quasi iam Iesus Christus non sit homo. Sequitur ei qui suscitauit eum a mortuis ut hinc appareret cur dixerit: neque per hominem proinde propter immortalitatem iam nunc non homo Christus deus propter substantiam vero nature humane in qua ascendit in celum et mediator dei et hominum homo Christus Iesus: quoniam sic veniet quomodo eum videtur qui videtur euntem in celum. Diuus quoque Ambrosius dicit apostolum se non ab hominibus electum et missum ad predicandum testatur sicut erant quidam qui electi ab apostolis mittebantur ad ecclesias roborandas. Neque sicut alij qui a Iudeis

Augustinus
retracta. c.
xxij.

Notater dicit aug. quia si iam non sit homo: quod vere dicitur Christus homo et deus sed quasi videtur tantum quantum secundum quod homo.

mittebantur ad disturbandas ecclesias quos pseudo apostolos vocat sed a filio dei missum se: quem in hac causa idcirco homines negare videtur: qz precepta quasi deus dedit: non quasi homo: et quem elegit diuino iudicio elegit per quod idoneus / et firmus se predicatorum significat: qz multo magis melior est quem deus elegit: quam quem homo: neque ei per hominem sicut arbitrabantur / de christo qui eos coegebant circūcidi: sed per iesum christum id est sed per eum / qui deus et bonus est. Quod statim aperit apostolus cum dicit: et deum patrem qui suscitauit eum a mortuis: hoc dicto duas hereses damnauit: et Manichei et Fotini: qz manicheus christum hominem negat et non negat crucifixum: et Fotinus christum deum esse non concedit: et tamen ipsum corpus suum excitasse a mortuis negare non audeat: ut manicheus cum crucifixum non negat stulte enim eum hominem non fateri videatur et Fotinus impietate quadam deum negare quem seipsum a mortuis excitasse fatetur. Legit enim dixisse dominum. Soluite templum hoc et ego tribus diebus excitabo illud hoc autem dicebat de templo corporis sui. Ergo ipse excitans se a mortuis corpus suum significabat se a mortuis excitasse: et nihilominus tamen a patre suo dicitur excitatus. propterea quod omnis virtus filij de patre est: ut gesta filij facta sint patris: ex quo sunt omnia.

Theorema secundum.

Culcata editio.

Cum autem venisset cephas antiochia in facie ei restitit: qz reprehensibilis erat. Prius enim quam venirent quidam a Jacobo cum gentibus edebat. Cum autem venissent: subtraherebat et segregabat se timens eos qui ex circūcisione erant. Et simulationi eius consenserunt ceteri iudei: ita ut et barnabas duceretur ab eis in illam simulationem. Sed cum vidissem quod non recte ambularent ad veritatem evangelij: dixi cephe coram omnibus. Si tu cum iudeus sis gentiliter viuus et non iudaice: quomodo gentes cogis iudaizare: nos natura iudei: et non ex gentibus peccatores / scientes autem etc.

Intelligentia ex greco.

Cum autem venit petrus antiochia in persona ei restitit: qz deprehensus erat. Nam prius quam venirent quidam ab Jacobo: cum gentibus edebat: cum autem venissent: subducebat et separabat seipsum timens eis qui erant ex circūcisione. et cum eo simulabant et reliqui iudei a deo ut et barnabas eorum simulatione / simul abstineret. At vero quoniam vidi quod non recte ambularent ad veritatem evangelij dixi petro coram omnibus. si tu cum iudeus sis gentiliter viuus et non iudaice: nos natura iudei et non ex gentibus peccatores

Theorematum diui Pauli

res: scientes q̄ non iustificatur hō ex operibus legis s; solū per fidē.

Expōitio.

Nost concordiam societatis et honorificentiam primatus quā sibi inuicem per gratiā dei detulerunt nūc interueniente causa sed in solitudine ecclesie in facie (inquit) illi restiti. Quid est hoc nisi in presenti ei contradixi. Et qua causa subleuit dicens. q; reprehensus erat reprehensus (inquit Ambrosius) utiq; ab euāgelica veritate: cui hoc factum a duersabatur. Nam quis eorū auderet petro primo apostolo (cui clauis regni celoꝝ dñs dedit) resistere nisi alius talis qui fiducia electionis sue sciens se non imparē constanter improbare quod ille sine consilio fecerat. **N**isi oēs iudei ut idem Ambrosius scribit qui cōsenserūt simulationi Petri et Barnabe bone fidei fuerunt: sed propter scandalum illorum qui veniebant ab iacobo: erant enim emulatores legis qui et legē et christum equo iure venerantur: quod contra fidei disciplinā est: presentibus eis non cōmiscerantur gentibus. Timebāt enim imperum audacie eorū qui emulabantur legem. Quod si solū fuisset non erat reprehensibile: sed in quo erratū est in subiectis ostēdit. **N**ā et ipse utiq; cessit animositati et audacie iudeorum timens ne per hoc (quod facile est) surriperet scandalum: qđ difficile sedaretur: q; et fīm legem purificauit se coactus et timorē circūcidit inuitus. Non enī aliqđ petro fuisset erroris si presentibus iudeis dissimulasset a gentilibus timens scandalū. Sed hec tota causa reprehensibilis est: quia aduentibus iudeis ab iacobo: non solū segregabat se ab eis cum q̄b; gētilit̄ vixerat: s; et p̄pellebat eos iudicare cā timoris illoꝝ ut qđ bonum verū esset ignorarent gentiles. Sciebant enī ipsum secū non quasi iudeū vixisse post autē audientes ab eo: q; iudeoꝝ iustar sequē dum erat: bestabant utiq; quid esset verus. Si enim hoc verum erat ut iudicazēt: ipm̄ p̄uaricatoꝝ tenebant q; gentilit̄ vixerat. Si autem illud melius erat et verū ut simpliciter viuerent: euersio erat gentilitum per eius ignauiā quibus adempto bono res laboriosa et inefficax tradebatur apostolus autē paulus qñ ad horā cessit: nō hoc et suafit: sed rem superflua et inane facere clamitabat propter furoꝝ iudeorum. Cui quidē rei non succubisset: nisi causa inter fuisset: qua audacia iudeoꝝ plurimū se lactaret. Erat autē timotheus filius mulieris iudee: patre autē greco: vnde factū est. ut infans fīm legē minime circūcideretur. Insiadiabantur ergo exploratores si eū qui iudeus natura erat in circūcisum assumeret quod illi citū putabāt gñi iudeoꝝ: occasione querentes qua eum euersoꝝ tenerēt legis: hac cā ad horā cessit furoꝝi eorū. Qđ autē paul; petro corā oib; hoc dixit: necessitas coegit

vt oēs (infit Augustin⁹) illius obiurgatione sanarent. Ad enim uile
 erat errorem qui palā noceret in secreto emēdare huc accedit q̄ infir-
 mitas ⁊ charitas petri cui ter a dño dictū est: amas me: pasc oves me-
 as: obiurgationē talē p̄ posterioris pastoris pro salute gregis libentis-
 sine sustinebat. Nā erat obiurgatore suo ipse q̄ obiurgabatur mira-
 bilior ⁊ ad imitandū/difficilior. Facilius est ei videre qd̄ in alio corri-
 gas atq; id vituperando vel obiurgādo corrigere q̄ videre quid in te
 corrigendū sit libentiorq; vel p̄ te ipm̄ nedū per aliū: adde posteriorē
 adde corā oibus. valet aut̄ hoc ad magnū humilitatis exēplū: q̄ maxi-
 ma est disciplina christiana: humilitate ei conseruat̄ charitas. Nā ni-
 hil eā citius violat quā superbia. Et ideo dñs non ait. Tollite iuguz
 meū ⁊ discite a me qm̄ quadriduana de sepulchris cadauera exuscito
 atq; oia demonia de corpib⁹ boi⁹ morbosq; depello ⁊ cetera hmoi: s;
Tollite (iq̄) iugū meū ⁊ discite a me: qz mitis sū ⁊ bñilis corde. Alibi
 vero dicit Aug. Si hoc fecit petrus qd̄ facere debuit mēditus est pau-
 lus q̄ eum viderit non recte ingredientē ad veritatē euangelij quisq;
 ei facit quod facere debet recte vtiq; facit: ⁊ ideo falsum de illo dicit q̄
 dicit eū non recte fecisse qd̄ eum nouit facere debuisse. Si aut̄ verum
 scripsit paulus verū est q̄ petrus non recte ingrediebatur ad veritatē
 euangelij. Ego quidē (Augustinus infit) illud petri sic egisse credo
 vt gēnes cogeret iudicare hoc ei lego scripsisse paulū quē mēditū esse
 nō credo ⁊ iō nō recte agebat hoc petr⁹: qz erat p̄tra euāgelij veritatē
 vt putaret q̄ credebāt i xpm̄ se sine illis veterib⁹ sacramētis saluos eē
 nō posse. hoc ei ostendebāt arbiochie q̄ ex circūscisōe crediderāt p̄ide
 (inqt) nūc q̄s xpianoz (quis sit ex iudeis) s̄līr ca celebrare volue-
 rit: tā q̄ sopitos cineres eruēs nō erit pius deductor vel bāulus cor-
 poris: s; ipius sepulture violator: paul⁹ neminē aliū apostolorū tūc vi-
 derat nisi iacobū fratrem dñi. vidit ei iacobū bierosolimā: qz illic erat
 cōstitutus ab aplis eph⁹: q̄ ⁊ ipse vt scribit diuus Ambro. prius fuerat
 incredulus: sicut dicit euāgelista. Qz nec fratres ei⁹ inqt̄ ad huc crede-
 bāt. In eū. hic iacob⁹ (infit) fili⁹ fuit iosepb: q̄ iō frater dñi appellat⁹
 ē: qz ⁊ iosepb p̄ ei⁹: ⁊ iā dñi p̄ nūcupat⁹ est. Si ei dicit Maria ad
 iesū i Luce euāge. Quid fecisti nobis fili. Et ei ⁊ ego ⁊ p̄ tu⁹ mesti ⁊
 tristes q̄rebam⁹ te. Et i euāge. ioban. d̄r p̄ philipp⁹ ad natbanael. Quē
 scripsit moyses i lege ⁊ p̄pbete. Inuenim⁹ iesū a nazareth filij iosepb
 hoc ergo mō (infit) dicit⁹ ē dñs frater iacobi ⁊ ceteroz: q̄ ⁊ fili⁹ nūcupa-
 bat iosepb. Quidā ei duci isania bos veros dñi fres de maria natos
 ipsa assertōe p̄tendit: cū iosepb nō ver⁹ ei⁹ p̄ez dicāt appellatū. Si ei
 bi veri erāt fratres ei⁹: ⁊ iosepb erit ver⁹ p̄: qz qui dixit p̄ez ei⁹ iosepb
 idē ⁊ dixit ⁊ fratres ei⁹ iacobū ⁊ ceteros bec ille. Diu⁹ ysidor⁹ septio
 et bimologiarū cap. lx. scribit q̄ iacob⁹ fili⁹ zebedei fr̄ iobānistā q̄ post
 ascensionē dñi ab herode māifestat occis⁹ ⁊ iacob⁹ alphei ob distinctionē

Diuus Au-
 gu. i expōe
 eple ad ga.
 Jo. xxi. e.

Mar. xij. b.
 Diu⁹ Aug.
 i epla ad th
 uū hieron.
 Alibi in eaz
 dē epla ad
 hieronimū.

Ambro. in
 expōe eple
 ad gala. c. j

Luce. j. 8.

Johan. ij.

Hec abro
 s; optinōde
 brō iacobo
 p̄tra illos ē
 qui dicit iō
 seph iuuenē
 fuisse cū vtr
 gine matre
 dñi ⁊ q̄ per
 māserit vtr
 go in euuz.

Ysidor⁹ opt
 nio de iaco
 bo s; dñi.

Theorematum diui Pauli

prioris cognominatus: cognomentum ambo a patre sumpserunt: vt primus dicatur filius zebedei: et secundus filius alphei iacob? alphei dicitur minor qui in euangelio frater domini nominatur: quia maria (inquit) vxor alphei: soror fuit matris dñi: quã mariã cleopbe Joãnes euangelista cognominat: a patre siue a gentilitate familie: aut quacunq; alia causa ei nomen imponēs. Alpheus aut̃ hebreo sermone in latinũ exprimitur millesimus siue doctus: huic primũ credita est hierosolimitana ecclesia. Ipse enim et basilus cesariensis episcopus cuius caritas per totum orbẽ refulsit. In scripturis nobis addiderũt misse celebrationẽ. vt ex consilio habetur reuensi. Que fuerit de Jacobo alphei verior opinio incertũ est id enim ex auctore reperire difficile est: neq; eius rei Ambrosius et yfodorus auctores esse potuerũt tot annos post Jacobum minorem scribentes. Augustinus tamẽ lib. j. locutionis yfodoro conuenit.

Basilus cesariensis.

Diuus Augustinus.

Theorema tertium.

¶ Vulgata editio et greca conueniunt.

Bala. iij.

¶ Quicunq; enim ex operibus legis sunt sub maledicto sunt scripti est enim. Maledictus ois qui non permanserit in oibus que scripta sunt in libro legis vt faciat ea. Qm̃ aut̃ in lege: nemo iustificatur a p̃o deum manifestum est: qz iustus ex fide viuit: lex autẽ non est ex fide sed qui fecerit ea viuet in illis. Christus nos redemit de maledicto legis: factus pro nobis maledictus: qz scriptum est. Maledictus omnis qui pender in ligno: vt in gentibus benedictio abrahe fieret in christo iesu vt promissionem spiritus accipiamus per f. dem.

¶ Expositio.

¶ Si sub lege agunt: sub maledicto sunt qz transgressores legis sunt peccatores. Scriptũ est in deuteronomio. Maledictus ois qui non permanserit in omnibus que scripta sunt in libro legis vt faciat ea: qz si quid legis preterisset aliquis: maledictus haberetur. Et tanta madata sunt vt impossibile sit seruari ea. Unde et Petrus apostolus in actibus apostolorum ait. Quid imponitis iugum fratribus quod neq; patres nostri neq; nos potuimus portare. Negligenti enim et supbo populo hec data erant vt per omnem conuersationem legem haberet. Ac per hoc recedendũ a lege docet: ne iusticia per fidem quesita deperat. Nõ enim est ex fide lex. Nam vt diuo Ambrosio placet nihil madata credendum omnia enĩ eius manifesta sunt vt seruans legem viuat

Si quo minus necesse est plectatur: qz q̄ sciuit vitandū admisit p̄t
 opponi (inquit) ediuerso ⁊ dici. Si i lege nemo iustificatur: quid est
 vt maledicatur qui aliquid preterit legis: verū est: qz nemo per legem
 iustificatur sed apud deū. Iustificatur autem apud mundū vt securus
 fit in vita presenti. Si autē apud deū iustificari vult vt illi ad meritum
 proficiat i die iudicij dei sequatur fidē. Alioquin hic securus reus erit
 in futurum prodest ergo lex: sed que in tabulis scripta est. Nā cetera
 vt oneri essent data sunt. Et qm̄ nemo poterat implere legem: rei erāt
 omnes maledicto legis: vt vindicaret in eos. Christus autem homo
 natus oblatus a patre pro nobis redemit nos a diabolo. Morti enī
 volenti offerens illū pro bis qui maledicto legis erant obnoxij. Ma
 ledictum illum fecit vt Ambrosij. scribit hoc modo sicut in lege hostia
 pro peccatis oblata peccatū nūcupabatur propterea pro maledictis
 oblatus factus est maledictū. Nā ⁊ a iudeis factus est maledictū dū
 quasi peccator occiditur. Ideo non dixit factus est pro nobis maledi
 ctus: sed maledictū. His enim qui propter peccatū proprium mortis
 p̄ferebatur maledictus fiebat. In sua enī causa moriebatur. Et si pro
 prius aspicias videbis christū maledictū eorum factum a quibus oc
 ciscus est. Crux ei saluatoris peccatū ⁊ maledictum est iudeorū: quia
 scriptū est: maledict⁹ oīs qui pendet in ligno hoc moyses dixit in deu. Moyses.
 teronimo de reis mortis vt sufficeret suspensus in ligno illic esse vsqz
 ad vesperā: ⁊ deponi vsqz ad sepulturā: qz suspensus moriebatur in li
 gno ne diutius si esset suspēsus malus haberet opprobriū mors eius
 q̄ deberet ⁊ fieret macula genere eius, si amplius mors eius pu
 blicaretur. Ac per hoc saluator innocens suspensus in ligno non est
 maledictus: sed maledictū illoꝝ a quibus suspensus est. Quantū ta
 men ad iudeos pertinet quasi peccatorē illū occidendū pylato offerē
 tes maledictum illum fecerunt vt quasi reus occideretur cum esset in
 nocens: qz dignus morte: maledictus est iuxta legē. Videntes ei mul
 tos aggregari doctrine eius. zelati sunt dicentes. Ecce totus mūdus Jo. xij. c.
 abiit post illum ac per hoc pro nobis occiscus dicitur. Et duplici gene
 re pro nobis. Cū enim putat illum occidi debere ne doceret nihil p̄fe
 cerunt: qz ⁊ doctrina eius creuit ⁊ mortem euacuauit in passione sua.
 Descendens enim ad inferos genus hominum liberauit qua causa et
 occidi se permittit sciens pro nobis esse contra diabolū: vt in genti
 bus benedictio abrahe fieret in xpo iesu: vt benedictionē spiritus acci
 piamus per fidem. Et hoc dicit qz exprobratis ⁊ maledictis iudeis:
 cum sibi de iusticia legis blandirentur occiso saluatore quasi sabbati
 violati reo promissionis benedictio abrahe transitum fecit ad gentes
 per fidem christi iesu. Unde dicit dominus iudeis. Tolle tur a vobis Math. j. a.
 regnum ⁊ dabitur genti facienti fructus eius. Diuus Augustinus in

Theorematum diui Pauli.

expositione epistole ad Galatas sic apostoli dictū exponit. **Christus** nos redemit de maledicto legis factus pro nobis maledictum: quia scriptum est. **Maledictus** omnis qui pēdet in ligno. **Que** sententia spiritaliter intelligentibus sacramētum est libertatis. **Carnaliter** autem sentientibus si iudei sunt iugum est seruitutis si pagani aut heretici velamentū est cecitatis. **Nam** et quidam nostri minus in scripturis eruditi sententiam istam nimis timentes et scripturas veteres debita pietate approbantes: non putant hoc de dño esse dictum sed de iuda traditore eius. **Viunt** enim propterea nō esse dictū. **Maledictus** oīs qui figitur in ligno sed qui pendet in ligno: qz non hic dñs significatus est sed ille qui se laqueo suspendit. **Nimis** (inquit) errat nec attendunt se contra apostolorū disputare qui ait. **Christus** nos redemit de maledicto legis factus pro nobis maledictum. **Quia** scriptum est: maledictus oīs qui pēdet in ligno. **Qui** ergo pro nobis factus est maledictum ipse vtiq; pependit in ligno id est christus qui nos liberauit a maledicto legis vt nō iam timore iustificaremur in operib; legis sed fide apud deū que non p timorē sed p dilectionē operat. **Spiritus** enim sanctus qui hoc p moysen dixit vtriusq; preuidit vt et timorē visibilis pene custodirentur qui nondū poterat ex invisibili fide viuere: et ipse timorē istū solueret suscipiendo quod timebat qui timore sublato donū dare poterat caritatis. **Nec** in hoc q maledictus est appellatus q pēdet in ligno cōtumelia in dñz putanda est. **Ex** parte q̄ppe mortali pependit in ligno. **Mortalitas** autē vnde sit notū est credentibus: ex pena quippe est et maledictio peccati primi hominis quā dñs suscepit et peccata nostra ptulit corpore suo per lignū. **Si** ergo diceret mors maledicta est nemo exboresceret. **Quid** autē nisi mors dñi pependit in ligno vt mortē moriendo superaret eadē igitur maledicta que victa est. **Itē** si diceretur peccatū maledictū est: nemo miraretur. **Quid** autē pependit in ligno nisi peccatū veteris hoīs quod dñs pro nobis in ipa carnis mortalitate suscepit: vnde nec erubuit nec timuit apostolus dicere peccatū eum sedisse pro nobis addens: vt de peccato condēnaret peccatū. **Non** enī et vetus homo noster simul crucifigeretur: sicut idē apostolus alibi dicit nisi in illa morte dñi peccati nostri figura pederet vt euacuetur corpus peccati vt ultra non seruiamus peccato. **In** eius peccati et mortis figura etiā moyses in beremo super lignū exaltauit serpentem persuasionē quippe serpentis homo in dānationem mortis cecidit. **Itaq;** serpens ad significationē ipsius mortis conuenienter in ligno exaltatus est: in illa enim figura mors dñi pēdebat in ligno. **Nec** propter aliud ille serpens eneus factus erat nisi vt permāsūre passionis dñi fidem significaret. **Etiā** vulgo quippe dicunt enea

quorum numerus manet: nunc aut tanquam enea permanet crucis fides
 ut cum alij moriantur alij nascantur ipsam tamen sublimam permanere
 inueniant quam intuendo sanentur. Non igitur mirus si de maledictorum
 cit maledictum qui vicit de morte mortem: et de peccato peccatum: de
 serpente serpente. Maledicta autem mors: maledictum peccatum
 maledictus serpens: et hec omnia in cruce triumphata sunt. Maledi-
 ctus igitur omnis qui pendit in ligno. quia ergo non ex operibus le-
 gis sed ex fide iustificat christus credentes in se: timor maledictionis
 crucis ablatus est.

Theorema. liij.

¶ Vulgata editio et greca conueniunt.

¶ Dies obseruatis et menses et tempora et annos. Timeo vobis ne
 aliquomodo frustra laborauerim in vobis efficiamini ut ego: quia
 ego ut et vos.

Galat. liij.

¶ Expositio.

Elgatissimus enim est error gentilium ut vel in agendis
 rebus vel in expectandis euentibus vite ac negociorum
 suorum ab astrologis et chaldeis notatos dies et menses
 et annos et tempora obseruent. et non solum gentiles an-
 nos et menses obseruant sed et iudei ut Augustinus scri-
 bit serulliter obseruant dies et menses et annos et tempora in carnali
 obseruatione sabbati et neomenie et mense nouorum: et septimo quoque
 anno quem vocant sabbatum sabbatorum. Que enim erant vmbre fu-
 turoorum iam adueniente christo in superstitione remanserunt cum tanquam
 salutaria obseruarentur a nescientibus. Et alibi inquit quis estima-
 ret quantum peccatum sit dies obseruare et menses et annos et tempora
 sicut obseruat quod certis diebus siue mensibus siue annis voluit vel noluit
 aliquid ichoare eo quod scilicet vanas doctrinas hominum fausta vel infauista est
 mant tempora nisi magnitudinem ex timore apostoli pensare. qui
 talibus ait: timeo vos ne forte sine causa laborauerim in vobis. Eos
 enim (ut alibi idem Augustinus scribit culpat) qui dicunt non profici-
 scar quia posterus est: aut quia luna sic fertur: vel proficiscar ut prospe-
 ra cedant: quia ita se habet positio siderum. Non agant hoc mense comen-
 cium: quia illa stella mihi agit mensiem vel agam: quia suscepit mensiem
 Non plantem hoc anno vineam: quia bissexus est non autem quisquam sapi-
 ens arbitratur obseruatores temporum reprehendendos qui dicunt. Non
 proficiscar hodie: quia tempestas exorta est aut non nauigem: quia sunt byberne
 relique aut tempus seminandi est quod bibis aut in alio fra latata est si quod forte

Diu. Aug.
 sup epistolam
 ad Galat.

Augustinus
 in lib. enchir-
 ridion.

Augustinus
 in lib. ad la-
 nuarium. l. j.

Theorematum diui Pauli

alij naturales effectus circa motum aeris et humoris ad varias temporum qualitates in siderum ordinatissima uersioe notati sunt de quibus dicitur cum est cum cõderent. Et sunt in signis et temporibus et in diebus et annis. Dicitur obseruari (inquit Ambrosius) quod dicitur crastino proficiscendum non est post crastinum enim non dicitur aliquid inchoari: et sic solent magis decipi bi colunt menses qui cursus lune perscrutatur: dicentes ut puta septima luna strumenta confici non debent: noua item luna seruus emptum ut puta domus duci non oportet: et per hoc factum solent aduersa puenire. Tempora vero sic obseruatur cum dicitur bodie veris initium est festiuitas est post cras vulcanalia sunt: et talia item aiunt postea est: domum egredi non licet. Annos sic colunt cum dicitur kalendis Ianuarijs nouus est annus: quasi non quotidiani impleant sed ut anni illius recolant memoriam bifrontis: hac suppositione utitur quod longe debet esse a seruis dei: si enim deus ex toto corde diligat ipso propitio nulla dicitur esse formido: neque suspitio barum rerum prospere enim potest cedere quicquid simpliciter sub dei deuotione fit.

Theorema quintum.

Caulgata editio et greca parum distant.

Gala. v.

Si autem fratres ego adhuc circumcissionem predicatio quod adhuc persecutio non est patior sed sublatum est scandalum crucis ut inquit apertum non quod disturbat vos

Expositio.

Mertum est quod dicitur: id enim quasi inimicus a iudeis habebatur et non desinebat a persecutione eius quia circumcissionem iam non stare docebat. Denique iudeis compellentibus et sepe numero falsas accusationes contra eum deferentibus obliquam iudicem videns coactus appellauit cesarem ergo euacuatum est scandalum crucis: scandalum erat iudeis predicatio crucis: quia sabbatum et circumcissionem euacuabat. Si autem admitteret circumcissionem non esset scandalum et pacifici essent nobis iudei. Nam dicitur de saluatore. non est homo a deo qui sabbatum non custodit. Quid autem dicit inquit Augustinus: euacuatum est scandalum crucis: sententiam illam reperit: si ex lege iustitia ergo christus gratis mortuus est: sed hic quoniam scandalum nominat in memoriarum reuocat propterea maxime in christo passus esse scandalum iudeos: quia istas carnales obseruationes quas pro ipsa salute se habere arbitrabant cum sepe animaduertebant preterire atque contemnere hoc ergo ita dicitur ac si diceret sine causa ergo christum cum ista contemneret scandalizati iudei crucifixerunt: si adhuc eis pro quibus crucifixus est talia persuadentur et adiecit elegantissima ambiguitate quasi sub specie

Augustinus in expositione ad galatas.

Galat. ij. d.

maledictionis benedictionem dicens: vtinam abscondantur qui vos conturbant. Non tantum inquit circumcidantur sed abscondant. Sic eni sunt spadones propter regnū celoz & carnalia seminare cessabūt.

Liber quartus Theorematum in epistolam ad Ephesios.

Theorema. j.

Vulgata editio & greca similes.

Benedictus deus & pater dñi nostri iesu qui benedixit nos i omni benedictione spiritali in celestibus in xpo sicut elegit nos in ipso ante mundi constitutionē vt essemus sancti & immaculati in cōspectu eius in charitate. Qui predestinavit nos in adoptionem filiorum per iesum xpm in ipsum scdm̄ propositū voluntatis sue in laudē gl̄ie sue.

Eph̄. j.

Expositio.

Beterno elegit nobis duces nostros anteq̄ faceret mūdi exordia qui sancti & immaculati ante deum essent dei & hominū charitate flāmantēs vt per eos oēs homines adoptarentur in filios dei in christo dño proprio & consubstantiali filio & per christum per eum pater operatur omnia preclaus deus (inquit Ambrosius) omnīū scit qui credituri essent in christum. sicut dicit ad Romanos. Quos prescit & vocavit nos: nō solum ex iudeis sed etiam ex gentibus. Quos ergo deus vocare dicitur perseverant in fide: hi sunt quos elegit ante mundū in xpo: vt sint incōtaminati corā deo in charitate: hoc est vt amor dei sanctam illis faciat conuersationem. Nemo enī melius alicui obtemperat q̄ qui et charitate obsequitur. Et dicit decreuisse deū vt credentes in christum adoptarentur deo in filios vt caput ipsorum sit christus verus dei filius sed de predestinatiōe satis dixim⁹ libro. j. Theoremate septimo.

Diū⁹ Ambrosius.

Theorema secundum.

Vulgata editio & greca conueniunt.

Quoniam deus & pater omnium qui super oēs & per omnia & in oib⁹ nobis vniciq̄s autem nostrum data est gratia scdm̄ mensuram donationis christi propter qd̄ dicit. Ascendens in altum captiuam duxit captiuitatem dedit dona hominibus.

Eph̄. iii.

Theorematum dñi Pauli

Expositio.

Plus debet esse et animus populis: quia hec que enumerat unitatis sunt. Concordant enim in omnibus patrem tamen deum: quia nulli debet quod est: super omnia esse dixit: et per omnes Ideo per omnes quia ex eo omnes: et necesse est ut super hec omnia sit que ex eo sunt. Et in omnibus nobis id est fidelibus. In nobis est enim per confessionem: quia eum fatemur et quia spiritus suum dedit nobis per quem sine dubio in nobis est: in paganis non est quia pater christi negatur esse ab illis. Et ne quia diversa in dominibus dona sunt putarentur officere unitati hoc purgat non esse ut contrarium quia in donis officiorum diversitas est non nature. Unicuique autem tantum dicitur dari gratie: quantum donare dignatus fuerit dominus: non tamen sine equitatis mensura quia unicuique pro viribus tribuet ut tantum habeat quantum sit. Scriptum est in psalmo. Ascendens in altum captivitas duxit captivitatem dedit dominibus. Dona tamen hec (inquit Ambrosius) post triumphos cepit largiri vincens est enim mortem exaltatus in cruce sicut ipse ait enim. Cum exaltatus fuero a terra omnia traham ad me erpollavit inferos cum captivos quos et prevaricatione ad eum aut pro prijs captos peccatis in condicione tenebat abstulit eos: sentientes sibi et ascendens inde in celos induxit. Ex quibus aliquanti resurgentes in corporibus multis apparuerunt ad testimonium vite mortis ut qui forte christi resurrectionem credituri non essent ex horum resurrectione quos mortuos scirent rei fierent hos enim viderunt quos cognoscerent dudum virisse quantum captivi inulti et alieni ducantur: saluator tamen et suos duxit et voluntarios. Apparuit enim sua dum laceffit desiderantes liberari cepisse illos dicitur. Quod autem ascendit quod est nisi quia etiam descendit in inferiora terre. Et sententia enim tenebatur apud inferos que sententia saluatoris tenere non poterat quia vicit peccatum.

p. lxxv. v.
Dñus Am
brosius,

Theorema tertium.

Uulgata editio et greca non differunt.

Eph. iiii.

Non est tristare spiritu sancto dei: qui signati estis in die redemptionis.

Expositio.

Luce, xv. b

Am bene agimus gaudet in nobis spiritus sanctus datus nobis videns monita sua proficere utilitatibus nostris sicut dictum est a domino. Ita gaudium erit in celo in uno peccatore penitentia agente. Gaudet ergo spiritus sanctus in salute nostra non sibi qui (ut dicitur Ambrosius) non indiget letitia ita e contrario si obediens ei non fuerit

rimus contristatur: qz non habet profectum in uobis vult eni nos per
tinere ad vitam. Non tamen sic contristatur vt patiat: quippe cū im
passibilis sit. Sed cum eum contristatum dicit nostri causa hoc signi
ficat: qz deserit nos eo qd leserimus eum p̄nendo monita eius. Cō
tristatio itaqz eius: indignitas nostra est que filio nos dei prohibet
appellari. Ipse est enim spiritus sanctus qui significat filios dei mas
uens in nobis.

**Tractatus secundus libri quarti theorematū
in epistolam ad p̄biupenses.**

Theorema primum.

Uulgata editio ⁊ greca similes sunt.

Docemini sentite in vobis quod ⁊ in christo iesu qui cum in forma p̄b̄lip. ij.
dei esset non rapinam arbitratus est esse se equalem deo: sed semetip̄s
exinaniuit formā serui accipiens in similitudinem boiꝝ factus ⁊ habi
tu inuentus vt homo humiliavit semetipsum factus obediēs vsqz ad
mortem: mortem autem crucis. propter quod ⁊ deus exaltauit illū: et
donauit illi nomen quod est super omne nomen: vt in nomine iesu om
ne genu flectatur celestium terrestrium ⁊ infernoꝝ ⁊ omnis lingua
confiteatur: qz dñs iesus christus in gloria est dei patris.

Expositio.

Am dominus noster in hunc mundū venit non que sua
sunt considerauit sed que alioꝝ ⁊ que nostra futura
erant bona. Et qui natura dñs erat omnium venit non
dominari sed seruire natura seruis. Filius (inquit) homi
nis non venit ministrari sed ministrare christus semper
in forma dei erat. qz imago est inuisibilis dei. Sed apostolus (vt dicit
Ambrosius scribit) de dei filio cum incarnatus homo factus est:
tractat dicens. hoc sentite vobis quod ⁊ in christo iesu id est de deo et
homine: qui cum in forma dei esset inter homines vsqz conuersat⁹ ge
stis ⁊ operibus apparebat esse deus forma enī dei nihil differt a deo
Ideo in forma ⁊ imago dei appellatus est vt intelligeret non ipse: pa
ter esse deus: sed hoc esse quod deus est hic ergo non rapinaz arbitra
tus est eē se parē deo. Scīēs ei in forma dei se eē: nō furatus est vt di
ceret. Ego ⁊ pater vñū sumus. Et alibi propterea inquit p̄seq̄bantur

Theorematum dñi Pauli

Iudei Iesum: qz non solum soluebat sabbatum: sed ⁊ patrem sibi proprium dicebat deum: equalem se faciens deo. Jure ergo exequauit se deo. Ille enim arbitratu rapinaz qui se parem facit ei a quo inferior est. Sed vt humilitatis legem doceret iudeis se comprehendentibus non solum non repugnauit: sed semetipsum exinaniiuit hoc est potestatem suam ab opere traxit: vt humiliatus ociosa virtute infirmari videretur formā serui accipiens: dum tenetur ⁊ ligatur ⁊ verberibus agitur vsqz ad crucē: factus obediens patri cui se equalem sciebat. Non sibi defendit equalitatem sed subiecit se. Hanc patientiā ⁊ humilitatē imitari nos docet vt non solum coequalibus non nos antepōnamus verū etiā inclinemus nos: auctoris nostri secuti exemplū. Formā tamen (infit Ambro.) dei nō accepisse dicitur sed esse in forma dei. Serui autem formā accepisse: dū quasi peccator humiliatur. Serui autē ex peccato fiunt: sicut Abā filius Noe qui primus merito nomen serui accepit. Duas in se naturas christus verissime habet diuinā ⁊ humanā diuina forma dei humana vt Stapulēsis noster scribit forma hominum est: diuina veritas est humana diuina imago ⁊ similitudo: diuina archetypus ⁊ exemplar humana figura. Non enim mibi (infit Ambrosius) sicut quibusdā videtur sic formā serui accepisse dū homo natus est. Vide enim quid dicat: hoc sentite in vobis quod ⁊ in xpo iesu id est deo ⁊ homine. Ante incarnationem enim aut christus potest dici: aut iesus: qz simul ambo nomina ⁊ hominis filium ⁊ dei filium designificant. Nam ante natiuitatem quid dicit inter cetera petra autem erat christus. Et non tentemus christum sicut quidam tentauerūt vbi ergo aut deum aut hominem vult significare scriptura vnū e duobus ponit aut Iesum aut christum. Dei enim filius homo natus sic in forma dei erat: qz cum homo videretur opera dei faciebat vt in gestis rebus appareret deus esse qui tantum homo esse a iudeis putabatur. Opera enim formā significabāt vt qz opera eius nō vtiqz hominis opera sunt: hic qui in opere vel forma dei erat: deus intelligeretur forma enim dei quid est nisi exemplū: qd deus apparet dum mortuos excitat surdis reddit auditum leprosos mundat ⁊ alia. Quomodo autē homini similis factus dicitur si homo tantū erat. Et qua ratiōe habitu reptus vt homo est: si non esset ⁊ deus nisi qz cum anteq̄ se inclinari permitteret semp iudei virtute visus sit postea infirmatus. In habitu hominis repertus est. Nam in monte vtiqz quasi deus apparuit: ⁊ in mari pedibus ambulans non solū homo: sed ⁊ deus visus ⁊ intellectus est. Deniqz qui erant in nauī quid dicūt: vere filius dei est hic. Ista ergo virtute cessante velut homo visus est. Ideo enim dicit: quasi: vt illud significet: qz ⁊ deus est. Infirmitatis enim causa deum dicit simile factum hominibus qd in subiectis aperit dicens: humiliant semet

Diuus Am
brosius.

ipsum factus obediens vsq; ad mortem mortem autē crucis. hic est vn
de habitu repertus est vt homo retinens enim virtutem suam ne ap
pareret in eo: vt homo visus est ⁊ occisus qui mori nescit.

Theorema. ij.

Vulgata editio.

Itaq; fratres mei charissimi ⁊ desideratissimi gaudium meū ⁊ co
rona mea: sic state in domino charissimi Eubodiam rogo ⁊ sinticbē
depreco: id ipsum sapere in dño. Etiam rogo ⁊ te germane compar
adiuua illas que mecum laborauerunt in euangelio cum clemente et
ceteris adiutoribus meis quorum nomina sunt in libro vite.

Philip. iiii.

Intelligentia ex greco.

Quare fratres mei dilecti ⁊ desiderati gaudium ⁊ corona mea sic
state in domino dilecti enodiam rogo etiam sintyben rogo idem
sentire in domino: etiam rogo ⁊ te ingenua consunr: adiua eas que
certauerunt mecum in euangelio cum clemente ⁊ ceteris cooperatori
bus meis quorum nomina sunt in libro vite.

Expositio.

Quod vulgata editio dicit ⁊ te germane compar videtur
potius paulus ad mulierem loqui q̄ ad virum quod ex
eo quod continuo subiungitur intelligi potest: vt cui tā
q̄ mulieri mulieres cobabitrices cōmendat adiuuan
das. Et demens alexandrinus: ⁊ eusebius ⁊ pars bo
na grecorum: hunc locum intelligunt de propria vxore pauli quā tam
familiariter ⁊ et affectu alloquitur paulus. Sed huic interpretationi
multi forsītā reclamabūt ⁊ maxime ex dictis diui Ambrosij prime ad
corinthios septimo ex illo textu pauli. Dico autē non nuptis ⁊ viduis
bonū est illis si sic permaneant sicut ⁊ ego. Non diceret inquit Ambro
sius. bonū est in nuptis vt sint ⁊ ego nisi esset integer in corpore. Nec
diceret (inquit) omnes homines volebam esse sicut me ipsum. Si ba
buerit vxorem ⁊ hoc dixit virgines esse noluit: sed absit. Sic ei (inquit)
a puericia spiritu seruauit: vt huius rei studium non haberet. Quippe
cum inuēculus anticipatus sit a gratia dei postq̄ dixit vnū quēq; pro
prium donuz habere a deo ostendit in qua re melius est esse propēso
rem: q; in eo adiuuatur quis quod videtur auiditate mentis appetere:
bec ille ⁊ alibi dixit oēs apostolos preter iohannem ⁊ paulū vxor
res habuisse. Item ⁊ alius ex dictis Hieronimi ad eustochium de vir
ginitate seruanda reclamabit ad quē scribens ait de virginibus? (inquit
apostolus) preceptum domini non habeo. Cur. Quia ⁊ ipse vt esset

Diuus pa
ter Hiero.

Theorematum diui Pauli

virgo nō fuit imperij sed proprie voluntatis. Et in eodē inquit neq̄
enim audiendi sunt qui cum habuisse vxores ofingunt becfacer. **Die**
ronimus non negauerim beatissimum **Paulū** virginem fuisse ⁊ ma
gnum ac erimuz virginitatis preconem fuisse propter quod et ico
nij vincula ⁊ carceres perpeffus est. **Sz** ex autore: id reperire diffi
cile est neq̄ eius res **Ambrosius** ⁊ **Hieronimus** autores esse potue
runt tot annos post **Pauli** memoriam scribentes: sed nonne **Paulus**
inter virgines se locat cum ad corinthios: velim autem omnes
homines esse tanq̄ ⁊ meipsum. Et cum rursus dicit: dico autem ihs
qui sine vxore sunt ⁊ ihs que vidue sunt bonū ipsis est si maneant quē
admodum et ego: non aperte. Nam vt **stapulensis** scribit in primo
loco loquitur de ihs qui vxores habebant: qui secundum virginitatē
similes **Paulo** esse non poterant: sed in hoc duntaxat q̄ et si thozum
habentes perpetuo propter orationem iuge dei seruitium et christi
regis eterni imitationem continerent: ⁊ vt **Paulus** ab omni mulie
bz contactu propter eadem abstinebat. Et in secundo loco loquitur
de ihs qui sine vxoribus sunt quod celestibus conuenit ⁊ viduis ⁊ de
mulieribus que celibes sunt ⁊ vidue: sic igitur ex bis locis non habe
mus q̄ se magis inter virgines locet quam inter continentes in tho
ro ⁊ inter celibes et thoro ingenue tamen fateor **Ambrosius** ⁊ **Die**
ronimus illius sententie fuisse **Paulum** videlicet vxores non habuis
se: sed qui oppositum tutantur: inficias ibunt: se confingere **Paulum**
vxorem habuisse. Nunq̄ nō audiendus **Paulus**: qui id dicere
(vt ipsi delucide ostēdit) videtur: nōne audiedus diuinus **ignatius**
qui ⁊ **Paulo** coetaneus ⁊ qui **Paulum** vidit in carne: qui inter con
iugatos in epistola ad philadelphenses collocat **Paulū**. Quid igi
tur faciemus: tribuemus **Ambrosio** ⁊ **Hieronimo** libenter **Paulū**
castitatis amatorem virginem fuisse. At non tam facile vxorem non
habuisse maiorum reclamante auctoritate: ⁊ id quoq̄ facientuz: nō
absq̄ ratione dictum autem illic **hieronymi** vel **Ambrosij** neq̄ maio
rum auctoritatem neq̄ oculatorum testium fidem qualis (nullo infi
ciente) diuinus fuit **ignatius** neq̄ scripture rationem habere viden
tur: sed potius suafunculam arbitrariam a coratorum dicendi mo
dum: voluit insuper demens **Alexandrinoz** episcopus **Eusebius**
et greci fere omnes **Paulum** proprie vxoris non tacere memoriam.
cui mulieres alias commendat ⁊ maxime vt ihs sit auxilio que in euā
gelio laborauerunt. Quam in hac valesactione epistole ad philippē
ses cum ceteris salutat subiungens quid in noua ex greco intelligen
tia legere poteris ecclesia enim matrimonia non damnat: sed subicit
non abijcit sed dispensat sciens in domo magna non solum esse vasa
aurea ⁊ argentea: sed etiam lignea et fictilia. Demū beatus **ignatius**

Diuus igna
tius.

In quinta epistola paulo ante citata eadem comprobatur sententia: scilicet nuptias honorandas esse non reprobandas. Non detrabo (inquit) ceteris beatis qui nuptiis copulari fuerunt: quorum nunc memini. Opto enim deo dignus ad vestigia eorum in regno ipsius inueniri sicut abraham Isaac et iacob sicut Ioseph et Esaias et ceteri prophete: sicut petrus et paulus et reliqui apostoli qui nuptiis fuerunt sociati.

Tractatus tertius libri quarti in epistolam ad Colossenses.

Theorema. j.

Uulgata edito et greca similes.

Qui est imago dei inuisibilis primogenitus omnis creature quoniam in ipso condita sunt uniuersa in celis et in terra uisibilia et inuisibilia siue throni siue dominationes siue principatus siue potestates omnia per ipsum et in ipso creata sunt. Et ipse est ante omnes et omnia in ipso constant. Colo. j.

Expositio.

Alius imago est patris sed consubstantialis imago ne quis filium proprie dixeris quod consubstantialia non fuerit et speciali etiam consubstantialitate. Neque enim imaginem tuam in speculo filium diceris: quia et si sit naturalis imago non tamen consubstantialis. Est igitur filius dei imago patris et consubstantialis imago. Et ut diuus Ambrosius scribit Inuisibilis dei imago uisibilis esse non potest alioquin nec imago. Quod enim inuisibile est pingi non potest: nec enim uisibilis potest inuisibilem videre. Aut enim corpus est quod uidetur aut figura aut aliqua informata substantia quam fert acies oculorum totum tamen corpus est. Deus autem qui ab his omnibus alienus est quomodo potest imaginem habere uisibilem. Sed ideo sic dicitur ut talis filius intel ligatur qualis est pater: ut quia de ipso est: et nihil distat ab eo in diuinitate nature imago eius dicatur et forma ne alius deus a perfidis crederetur. Quis nomine ipso hoc contineatur. Ideo ei uerus dei filius dicitur: ut de ipso esse credatur. Sed propter malam intelligentiam etiam hoc additum est: ut imago eius dicat: ut cum apparet licet in figura humana: aut certe in igne: ut ad moysen non ipse pater intelligatur esse sed filius et per id quod imago eius dicitur nihil ab eo distare credat. Vnde dicit ad philippum: philippe qui me uidet: uidet et patrem: quo tu dicis: unde nobis pater.

Theorematum diu Pauli

non credis quia ego in patre: et pater in me est: nec est vnitas et substantialitas patris et filij vt inuicem sint: vt qui videt filium: videat et patrem intellectu certe operum diuinozum viderunt filij: non carnalibus oculis: que operatus est filius: dixit esse patris vt vnitatem: virtutis ostenderet. Eodem genere visus est et Jacob vnde nomen accepit israel: id est videns deum propter hoc ergo imago dictus est inuisibilis dei: vt ipse esse intelligeretur qui per intellectum visus est deus. Ante omnem creaturam: genitum filium non creatum testatur apostolus: vt fecerneret natiuitatem eius a creature factura. Et vt hoc penitus clarescat subiecit. Quia in ipso condita sunt omnia in celis: et in terra: hoc est vt omnium potentia in eo esse credatur: et de eo perfecta dum omnia fiunt per ipsum hoc est caput esse totius creature quia ab ipso vt sint esse ceperunt. Ideo autem que ab ipso facta sunt per ipsum facta dicuntur quia ad hoc natus est vt faceret creaturam: hoc est fecisse in eum et per eum erat enim in deo qui processit de deo ita vt vnus esset deus: ac sic fit vt neq; diminutio sit patris: neq; profectus filij dum nascitur. Ante omnes (Ambrosius inquit) sic est quia hic solus de deo patre natus est: de ingenta vtiq; substantia dei: nec autem virtute eius quam per generationes habet a patre substituitur: non vt communio eius substantie sit cum eo. sed ex nihilo nutu dei patris filio agente ceperunt in ipso cuncta constant: quia sine eo nihil sunt: nisi enim huic fuerint subdita errore deuia: quasi perditio fierent obnoxia. Ante omnia enim natus est de deo vt cuncta crearet que non erant. Iterum autem accepta carne de virgine natus est: vt peccatum quod ex virgine Eva intrauerat in mundum aboleretur. Natus ergo et mortuus resurrexit: vt que primum fecerat: postea iterum recrearet: quia per errorem fuerunt velut mortua: vt semper in omni vita sit primus et princeps secundum dei formam dictum est ante omnes colles genuit me. i. ante omnia temporalia et tempora secundum autem formam serui vt scribit diuus Augustinus. dictum est dominus creauit me in principio viarum suarum: quia secundum formam dei dixit ego sum veritas et secundum formam serui ego sum via. Quia ei ipse est primogenitus a mortuis iter facit ecclesie sue ad regnum dei ad vitam eternam cui caput est ad immortalitates etiam corporis. Ideo creatus est in principio viarum dei in opera eius: secundum formam enim dei principium quod et loquitur vobis in quo principio fecit deus celum et terram secundum autem formam serui sponus procedens de thalamo suo secundum formam dei primogenitus omnis creature et ipse est ante omnes et omnia illi constant scilicet formam serui et ipse est caput corporis ecclesie.

Augu. lib.
primo de
trinitate.

Theorema secundū.

¶ Vulgata editio parum distat a greca.

¶ Hoc autem dico vt nemo vos decipiat in sublimitate sermonum Nam & si corpore absens sum: sed spiritu vobiscum sum gaudens et videns ordinem vestrum & firmamentum eius que in xpo est fidei v're. Collo. 1^a.

¶ Expositio.

Commouetne in malorum colloquijs & astutia iniquitatis: sensus eorum traduceretur: qz sapientes mundi arte quadam & minutijs disputationū irretire gestiūt simpliciu aīas vt ratione mundanarum rerum abstrabant eos a spe que est in christo. vnde (vt diuus Ambrosius scribit) apostolus spiritu se illic adesse dicit vt reuerentiam eius ante oculos habentes abstinerent se ab huiusmodi hominibus. Si enim spiritus Helisei prophete vidit fraudem giesi euntis ad naamā syru vt acciperet sub nomine eius que illi mandata non fuerant: & descendente propto animo naamā eius plus dedisse q̄ fuerat postulatus quāto magis apostolus ea q̄ dixit poterat in spiritu videre. Maloz enim gratia fuit in apostolis q̄ in prophetis. Et vt promptiores illos faceret circa traditionem euangelij gaudere se dicit in disputatione conuersationis illoz vt scientes vnde deo placeatur: in eo fieret firmiores per quod digni effecti ad vtilitatis profectū fidei sue addiscerent sensum. Respondendū est hominibus qui calūniari libris nostre salutis & eruditionis affectant: vt quicquid ipsi de natura rerum veracibus documentis demonstrare potuerunt ostendamus nostris litteris non esse contrarium quicquid autem de quibuslibet suis voluminib⁹ in nostris litteris id est catholice fidei contrariū protulerūt aut aliqua etiam facultate ostendamus. Atqz vt Augustinus scribit ita teneamus mediatorē nostruz in quo sunt omnes thesauri sapientiē atqz sciētiē absconditi vt neqz false pbilosophie loquacitate seducamur neqz false religionis superstitione terreamur. Ambrosi⁹.
Augustin⁹.

¶ Liber quintus theorematum beatissimi pauli in primam epistolam ad Thessalonicenses.

Theorema primum.

¶ Vulgata editio & greca conueniunt.

¶ Hoc enim vobis dicimus in verbo domini: qz nos qui viuim⁹ qui residui sumus in aduentu dñi non preueniemus eos qui dormierunt. 1. ad thes. 1^a.

Theorematum diui Pauli

Om̄ ipse dñs in iusu ⁊ in voce archangeli ⁊ in tuba dei descendet de celo: ⁊ mortui qui in christo sunt resurgent primi deinde nos qui uiui mus qui relinquitur simul rapiemur cum illis in nubibus obuiam christo in aera: ⁊ sic semper cum domino erimus.

Expositio.

Iosue. v. d.
Dñus am-
brosius.

Ezo. li. b.

Iste enim christus dñs voluntate patris quasi primus angelus dei cū exercitu celesti: sicut cōtinetur in Apocalip̄i Joannis apostoli: descendet de celo ad gerēdum bellū noie dei: tra anticristū. Quo extincto iusu eius resurgēt mortui. Est enim ut ipse dicit ad iesum filiū nauē dux ⁊ princeps exercitus dñi. ppter qđ (inquit Ambrosius) archāge- lus dī. Cū autē in tuba dei descēderet: de⁹ est: qz vtrūq; p̄tinet scripture: sicut in exodo. quē angelū in flamma apparuisse Moysi legimus: Ita tim ipsum in subiectis esse deū agnoscim⁹: id est filiū dei: dicēte eadē scriptura. Et ascēdēs inquit Moyses auertit se qz nō potuit cōsidera- re in faciē dei. Dux autē ⁊ princeps iō qz caput oim est: qz p̄ ipsum oia sed nōne q̄ tūc inuenient uiui moriētur: nō hoc exprimit oraculū: s; qz rapiemur obuiā christo in aera neq; aduersat articulo fidei nobis p̄ spiritū sanctū relicto q̄ ait inde vēr⁹ est iudicare viuos ⁊ mortuos: s; viuos intelligimus eos q̄ tūc viuent: ⁊ mortuos eos q̄ ex mortuis re- surgent omnib⁹ eñs hominib⁹ ad terminū mortis p̄finitū veniētib⁹ semel mori cōstitutū est: qđ mirū: si tūc cū h̄s q̄ ad eum terminū nō p̄ ueniūt qui ex dei constituto p̄teriri nō pōt ob christi p̄sentia nō mo- ti dispensatū est. Beat⁹ tñ Ambrosius scribit qz in ipso raptu mors pueniet ⁊ quasi per soporem vt egressa anima in momēto reddatur cū eñs (inqt) tollentur moriētur: vt pueniētes ad dñm p̄sentia dñi res- cipient aias qz cū dño mortui esse nō possunt. De resurrectione mor- tuoz ita scribit diuus Augustin⁹ oim eñs hominū erit resurrectio: si oim erit ergo omnes moriūtur vt mors ab Adā ducta oibus filiis ei⁹ dominet. Vex (inqt) qz sunt ⁊ alij eā catholici ⁊ eruditi viri q̄ cre- dunt anima in corpore manente immutandos ad incorruptionem ⁊ immortalitāre eos qui in aduentu domini uiui inueniendi sunt: ⁊ hoc eis reputari pro resurrectione ex mortuis qz mortalitatem immuta- tionē deponant non morte. Quolibet quis acquiescat modo non est hereticus nisi ex contentione hereticus fiat sufficit enim in ecclesia le- gere carnis resurrectionem et credere futuram de morte.

Augu. lib.
de ecclesia:
sticis dog-
matibus.

Theorema secundum.

Culcata editio.

Spiritum nolite extinguere prophetias nolite spernere. Omnia autem probate quod bonum est tenete ab omni specie mala abstinete vos. Ipse autem deus pacis sanctificet vos per omnia. ut integer spiritus vester et anima et corpus sine querela in aduentu domini nostri iesu christi conseruetur. 1. Ad cor. v.

Intelligentia ex greco.

Spiritum nolite extinguere: prophetas nolite contemnere. Omnia autem examine bonum retinete. Ab omni specie mali abstinete Ipse autem deus pacis sanctificet vos omnino consummatos et integer spiritus vester et anima et corpus sine reprehensione seruetur in aduentum domini nostri iesu christi.

Expositio.

Non extinguamus spiritum si quis habet fidem spem dilectionem deuotionem que sunt spiritus sancti dona: extinguere non debemus quin potius si possumus augere: gratie enim dei in quocumque reperiantur magnificandae sunt et deus venerandus in illis prophetias non contemnamus. Nam prophetie sunt ad edificationem et qui prophetias continent spiritum dei contemnant prophetie auctores qui scrutantur profunda dei et loquuntur per prophetas misteria et prophetie que maxime pertinent non sunt: esse sunt maxime quas veteris et noui continent testamentum: et plene sunt lucis christi: et peritorum que futurorum temporum. *Dia* (inquit Ambrosius) que dicuntur probanda monet apostolorum: et quicquid sobrie et benedictum fuerit retinendum. Quocumque enim apostolorum et ipsius domini dictis congruunt ea benedicta habenda sunt et retinenda ab his autem que inimica fidei videntur abstinendum. Solent enim spiritus immundi fallaciter quasi per imitationem dicere bona: et inter hec subinducere praua: ut per hec que bona sunt: accepto serantur et mala: ut quia unius spiritus dicta putantur non discernantur ab inuicem: sed per id quod licitum est commendetur illicitum auctoritate nominis non ratione virtutis. Solent enim sub apostolorum nomine et ipsius domini nefanda docere et aduersa Ideoque omnia probanda monet: quia non possunt eloquia domini esse diuersa vel ut traductio greca habet. *Dia* examinanda sunt. hinc est verum et iohannis apostoli epistola. Nolite inquit omni spiritui credere sed probate spiritus si ex deo sunt quia si multa bona dicat: in aliquo autem quod si dei aduersum est premit scilicet non esse spiritus sanctus. Nihil enim erroris in spiritu sancto poterit reperiri. Dixit ergo apostolus ut omnia examinemus: et quod verum donum fuerit et vera prophetia: retineamus sunt ergo tentanda omnia probanda examinanda et si non sufficis examinare: aliorum te crede examini quod dei timor et amor agit et neque quod varia curiositas et examinatione (ut par erit et deus dabit ficta) si bonum reperis iuxta apostoli sententiam

Divus Ambrosius.

Theorematum diui Pauli

retine: sin minus repelle. Nam hic pericula sunt multi horrois ⁊ formidinis plenissima. Item ab omni specie mali abstineamus: species mali non est species sed est infortitas qui igitur hoc iubet ab omni infortitate nos absterret ⁊ omne peccatum vetat. Quippe cum omnia que habet pater filij sint hunc sanctificare nos optat apostolus vt nos illustret pietate clementie sue ⁊ omnivorum nostrū dirigat i perfectione vt integer sit spiritus datus nobis. Tunc enim (infr Ambrosius) integer est si bone vite studeamus animā habentes mundam ⁊ corpus sine querela: vt totus homo sit perfectus potest enim corpus mundum esse ⁊ anima inquinari per malum cogitatum ideoq; spiritum in homine mundum dicit esse debere. Si autem mala vita vel cogitatio intercedat non erit integer spiritus q; deserit hominem peccatis obnoxium. Dum enim dissentit anima ⁊ corpus: quis sine sensu sit alieni ab illo efficiuntur: ⁊ velut perdens eos non erit integer spūs ad hoc enim datur homini vt maneat ⁊ sit quasi caput eius. Integer ergo non erit: q; perdit mēbra dum recedit ab eo homo ea agens que odit spiritus sanctus. An vero spiritus anima ⁊ mens differant satis a nobis libro secundo de mirabilibus sacre scripture ⁊ in primo theorematum libro dictum est.

Theorema tertium libri quinti in secundam epistolam ad Thessalonicenses.

¶ Vulgata editio ⁊ greca eandem intelligentiam habent.

¶ Rogamus autem vos fratres per aduentū domini nostri Iesu xpi ⁊ nostre congregationis in ipsius vt non cito moueamini a vestro sensu neq; terreamini neq; per spiritum neq; per sermonem: neq; per epistolam tanq̄ per nos missam: quam instet dies dñi. Ne quis vos seducat vllomodo. Quoniam nisi venerit discessio primū ⁊ reuelatus fuerit homo peccati filius perditionis qui aduersatur ⁊ extollitur supra omne quod dicitur deus aut quod colitur ita vt in templo dei sedeat ostendens se tanq̄ sit deus: nunc retinetis q̄ cum adhuc essem apud vos hec dicebā vobis: ⁊ nūc qd detineat scitis vt reuelet i suo tēpore.

¶ Expositio.

Huiusmodi est reuelatio de aduentu antichristi obscura et velata. Et duos antichristos (vt stapulensi nostro placet) nominibus prime ⁊ secunde bestie sancta reuelat. Joannis apocalipsis: prima bestia iam venit: ⁊ ille fuit mabumetes qui apparuit sub veraclio ⁊ cuius facta adhuc durant: breuē per dei misericordiam funditus interitura. Secunda

bestia nondum apparuit de qua magis videtur loqui apostolus: sed non prius veniet vt diuus Ambrosius scribit dominus q̄ regni romani defectio fiat: & appareat anticristus qui interficiet sanctos: red dita romanis libertate sub suo tamen nomine: sc̄s enim venturum dominum ad se comprimendum nomē eius sibi vsurpabit. Et vt regnum eius verum esse videatur: attrahet secum qui simul cum eo pereant: ita vt in domo domini in sede sedeat christi: & ipsum deum se asserat: non filium dei: vnde in euāgelio ad iudeos dominus ait. Ego veni in nomine patris mei & non me recepistis: si alius venerit in nomine suo illum accipietis. Quamobrem ex circuncisione aut circuncisum illum venire sperandum est: vt sit iudeis credendi fiducia illi: itaq; cum thesalonicensibus scribit apostolus: docet omnes in rebus huiusmodi cantos esse debere. Et hoc supersedit vt reueletur ille q̄ ante dominum venturus est vt iam speretur & dominus venturus est quod supra quasi sub velamine factus est: dicens nisi prius venerit defectio quam regni romani abolitionem superius intelligendam diuus Ambrosius memorauit: vt cum defecerit & venerit anticristus: tunc aduentus domini imminere credatur. Mysterium iniquitatis a Nerone inceptū est qui zelo idolorum & apostolos interfecit instigante patre suo diabolo vsq; ad Diodetianum & nouissime Julianum qui arte quadam & subtilitate ceptā persecutionem implere: nō potuit: qz desuper concessum non fuerat: his em̄ mistris videtur satanas vt interim sub turba deoz ad seducēdos hoīes vni? veri dei manifestatione illudat: quādiu steterit regnū romanū hoc est qd̄ dicit: do nec in medio fiat. Sed de anticristo satis a nobis dictum est libro quarto de religione christiana.

Tractatus secundus libri quinti theozematū
in epistolam ad thimoteum primam.

Theozema primum.

Vulgata editio & greca eandem habent intelligentiam.

Hoc preceptum cōmēdo tibi fili timothee secundū p̄cedētes in te p̄betas: vt milites in illis bonā militiā habēs fidēt bonā cōsciētiā. Quāquidē repellētes circa fidē naufragauerūt ex qb? hymene? & alexāder quos tradidi satbane vt discant non blasphemare.

i. ad Thim. 1.

Expositio.

Theorematum diui Pauli

Qui fidē spnit proculdubio male est sciētie. Aut enī by
 pocrita p̄dicat aut ap̄t' blasphem' sicut erāt bymene' &
 alexāder q̄ (vt dīno Amb. placet) deserētes fidē naufra
 gi facti sunt. id est nudi veritate aut primati vita. Quid
 est enī veritas nisi vita. Quos tradidisse se dicit sathane
 vt emēdarent cā blasphemie. Traditio autē bec est: q̄ p̄motus ap̄s
 blasphemij eoz sententiā protulit in eos. Diabolus autem q̄ ad hoc
 paratus est vt auersos a deo accipiat in potestatem audita sententia
 corripit eos. vt intelligerent hac causa se penis astringi quia blasphe
 maauerant. hinc est vnde in euangelio dictum est inter cetera: iam nolī
 peccare ne quid tibi deterius contingat ostendens causa peccati ali
 quando infirmitates inferri corporibus. Et quia ministro diabolo
 fuit declarauit dominus dicens. Inter multa bec autem cum sit filia
 abrahe quā alligauerat sathanas decem & octo annis non oportuit
 solui a vinculo die sabbati. De bymeneo autem & Alexandro q̄ eos
 tradidit sathane. Chrysostomus excommunicationem & resecationez
 a corpore christi intelligit: ita vt nulla cum eis fidelium esset cōmunio
 nulla spiritualium suffragiorum participatio. Et bec est cōtra interitū
 & verationem carnis & occulta sathane traditio. Illa autem que fuit
 Corinthij incestuosi manifesta fuit cum interitu & veratione carnis
 terrificā. Et id non vt perirent: sed vt ex hac deiectione a sanctorū
 societate discerent non blasphemare nō male loqui de christo & eius
 fide & respicientes dignāq̄ penitentiam agentes iteruz iuicerentur
 corpori christi a quo qui separatus est vt ouis a grege separata & pre
 sente lupo ilico est sub lupi potestate ita & ille continuo est sub satha
 ne potestate: A cuius moribus solus christus eripit qui & nos semp
 protegat defendat eripiat rex seculorum in omnia secula benedictus.

Johā. v. c.
 Lu. xij. d.

Chrysosto.

Theorema. ij.

Culgata editio & greca eandem intelligentiam habent.

1. Tim. ij.

Hoc enim bonum est & acceptum coram saluatore nostro deo qui
 omnes homines vult saluos fieri & ad agnitionem veritatis venire
 vnus enim deus vnus & mediator dei & hominum homo christus iesus,

Expositio.

Deus utiq; qui omnipotens dicitur omnes homines saluos vult fieri cur non impletur eius voluntas. Sed in omni (inquit Ambrosius) locutione sensus est conditio latet. Unde dicit petrus apostolus. Omnis scriptura indiget interpretatiōe. Vult enim deus omnes saluos fieri sed si accedant ad eum. Non enim sic vult vt nolentes saluentur sed vult illos saluari si et ipsi velint. Nam utiq; qui legem omnibus dedit nullum exceptit a salute. Nunquid non medicus idcirco proponit in publico: vt omnes se ostendat velle saluare si tamen ab egris requiratur. Non est enim vera salus si nolenti tribuatur nec gaudere potest impercepta salute qui inuitus si tamen fieri potest accipit medicinam: vt non dicam q; medicine effectum habere non potest: nisi ad illam eger animū commodauerit: quia hec medicina non est corporalis sed spiritalis que neq; dubijs proficit neq; inuidis. Fides est enim que dat salutem quā nisi mens tota susceperit voluntate non solū nihil proderit sed et oberit. Fidei etenim gratia banc habet potestatem vt deuotis sibi diuinam infundat medelam: indeuotis vero conferat morbum per quem totus homo intereat. Dei et christi vnam significat voluntatem in saluandis hominis vnde deum patrem: q; ab ipso est omnis auctoritas vnum esse fatetur et vnum mediatorem dei et hominum christum iesum. Quis enim a patre factus arbiter reconciliavit deum et homines reformando eos ad agnitionem eius. Quia enim vnus est pater et filius non persona sed in differenti natura vt arbiter esset dei et hominum filius dei assumpta carne homo natus est: vt mediator dei et hominum homo esset christus iesus id est non sine diuinitate: quia in deo homo erat et deus in homine vt ex utroq; esset mediator et vtrumq; reconciliaret in se primum hoc fecit. Non enim (inquit Ambrosius) poterat vnitatem dei custodiens mediator dei et hominum vocari quasi alius esset deus qui dissidentem hominem a deo in gratiam reuocaret sed homo qui legem datam non preteriret factus est arbiter inter eum qui peccauit: et inter illū qui peccare ignorat vt hic ignosceret et homo decetero in dei fide maneret.

Diuus Am
brosius.

Theorema tertium.

Culgata editio et greca eandem habent intelligentiam.

Præcipio tibi coram deo qui viuificat omnia et christo iesu qui testimonium reddit sub ponto pylato bonam confessionem vt serues mandatum sine macula irreprehensibile vsq; in aduentū domini nostri iesu christi quem suis temporibus ostēdet beatus et solus
ee ij

Theorematum diuī Pauli

potens rex regum ⁊ dominus dominantium qui solus habet immortalitatem ⁊ lucem inhabitat inaccessibleem quem nullus hominū vidit sed nec videre potest. Cui bonorum ⁊ imperium sempiternum. Amen.

Expōitio.

Ipse solus deus omnium est entitas ⁊ omniū vita qui oībus dat esse: ⁊ omnibus qui viuunt dat viuere: q̄ misit filium suū in terris ⁊ cōfessionē bonā testat̄ est q̄ oīum est uiuificator: sub pōtio pylato. Rex sum ego (inquit) ego in hoc nat̄ sum ⁊ ad hoc ueni in mūdū: vt testimonium p̄hibeā ueritati: oīs qui est ex ueritate audit uocē meā. Solus est enim ipse qui propriam ⁊ a nullo habet acceptam beatitudinem atq̄ potētiam dominatum ⁊ regnum necnō immortalitatē. Nec omnia habet pater: similiter ⁊ filius a patre. Lumen autē inaccessibleē solus patris est: q̄ (Ambrosius inquit) nulli unquā apparuit quem uidit nemo hominum nec uidere potest: non q̄ aliud lumen filij sit: quippe cuz in psalmo scriptum sit. Et in lumine tuo uidebimus lumen hoc est lumen patris esse in filio sed q̄ (inquit) nemo uidet patrem ac per hoc inaccessibleē habitat lumen. Non est (vt idem Ambrosius scribit) ordo alij cui uidentem patrem nisi christo qui de deo est: hic uidit deum. Filius autem q̄ omnia ipse agit ⁊ apparere dicitur ⁊ uideri. Illud ergo peculiare patris est quod supradictum est. Cui bonorum ⁊ potestas eterna. Si modum querimus inquit Augustinus quomodo locutus sit deus certissime tenere debemus deum aut per suam substantiam loqui aut per sibi subditam creaturam: sed per substantiam suam non loqui nisi ad creandas res naturales ad spirituales uero atq̄ intellectuales nō solum creandas sed etiam illuminandas cum iam possunt capere locutionem eius qualis est in uerbo ei⁹ quod in principio erat apud deum ⁊ deus erat uerbum per quod facta sunt omnia. Illis autem qui eum capere non possunt cum loquitur deus non nisi per creaturam loquitur aut tantummodo spirituales siue in somnis siue in extasi in similitudinem corporalium aut etiam per ipsam corporalem dum sensibus corporis uel aliqua species apparet uel insonant uoces per hoc enim vt alibi scribit uideri ab homine non potest per quod uidet homo corpore corporea nā si ⁊ mentibus priorū esset inaccessibleis non diceretur accedite ad eum ⁊ illuminamini. Et si mētibus priorum esset inuisibilis non diceretur uidebimus eum sicuti est.

Theorema quartum in secundam ad timotheum Epistolam.

Uulgata editio ⁊ greca eandem habent intelligentiam.

In magna domo non solum sunt vasa aurea et argentea: sed lignea et fictilia: et quedam quidem in honorem: quedam autem in contumeliam. Si quis ergo emundauerit se ab istis erit vas in honorem sanctificatum et utile domino ad omne opus bonum paratum.

Expositio.

Faceret quispiam quomodo deus inter suos: quosdam qui nominant nomen eius indigne (et si neque quod deberet quomodo iniqui tales iniustos mediores et vaniloquos sustinet: huic questioni satisfacit Paulus et significauit in ecclesia diuersos esse boies. Quosdam bonos et summos viros: quos in auro intelligi vult quosdam bonos tantum: quos in argento designat. Alios vero non bonos quos vasa lignea et fictilia appellat: quod nulli ambiguum putat diuus Ambrosius. Nam (inquit) in corinthiorum hoc ecclesia probat frequens sermo obiurgantis apostoli. Hunc autem in ecclesia nostra palam est: et in templo hierosolymis in quo typhus erat ecclesie manifestis lectionibus approbatur. Erant enim ibi saducei: ex quorum radice erant bymeneus et philetus. De quorum praua sententia cum apostolus esset locutus: statim hoc subiicit: ut non esset mirabile in ecclesia videri homines dissidentes. Nam et in corinthiorum ecclesia quidam erant qui dissidentes resurrectionem negabant insanus tamen nouatianus ut erroris suo blandiatur. aliter hoc intelligendum tradit: ut domus magna totus mundus significari credatur: quia habet hominum diuersitatem cum constet apostolum exemplo vsum domus diuitis et opulentis: quam quamuis copiosa sit: habeat tamen vasa lignea et fictilia et testacea hoc modo in ecclesia quam sancta dicitur: habet tamen et viciosos et praua sentientes. Quos contumelia dignos ostendit: non tamen peritura sunt. Nouatianus autem eleuatus superbia ut ecclesie sue veritatem et sanctitatem generalem defenderet hoc modo intelligendum decreuit quasi ecclesia penes ipsum sit: et cunctos habeat purificatos propter illas causas quibus nos innocentes accusat. Sed quid opus erat hoc loco de mundo aliquid dicere: aut ut quid affirmaret mundum domum magnam significans. Nam dicit dominus apostolis: non estis de mundo: ego autem elegi vos. Quomodo igitur intra mundum concludendi sunt qui negantur de mundo esse. Et idem apostolus. Quo inquit mihi de his qui foris sunt iudicare: nam in vna domo omnes sub vno sunt nomine vno enim domini sui nomine censentur omnes. Mundus autem diuersae professionis continet homines: ita ut diuersi profiteantur se habere deos et dominos: non ergo domum magnam mundi dixit: sed ecclesiam: in qua omnes sub vno domini

diuus ambrosius.

Theorematum diui Pauli

sunt nomine. Dum dicit apostolus. Si quis ergo purgauerit &c. Alia bereffis fraude sua couincitur que asserit animas quasda natura esse malas que ad bonum cogi non possint cu hic dicat apostolus posse malos immutari in bonum & sordidos purificari: poterat enim hys meneus & pbiletus mundare sensum suum si voluissent vt fieret vas sanctificatum preparatum in honorem.

Theorema quintum.

Culgata editio.

ij. Tim. iij.

Penulam quam reliquit Troade apud carpum veniens affer te cum & libros: maxime autem membranas.

Intelligentia ex greco.

Pbelonem quem dimisit Troade apud carpum veniens affer es libros: maxime autem membranas.

Expositio.

Belonem memoriale sui voluit alicui ante mortem relinquere. Lucam secum habebat. Marcum mandat & obnixe membranas que apud carpum virum sanctissimum (de quo diuinus Dionysius in celesti hierarchia mentionem faciunt) erant deferri. Sed ad quid nam nisi vt il

Ambrosius.

las Luce & Marco electis a spiritu sancto diuinis scribis eas relinqueret ad reponendum sanctum euangelium. Apostolus vt diuus Ambrosius scribit natura iudeus fuit: & nec quicquam habuit alienum. Unde ergo illi penula. Sed quia (inquit) erat a tarso quos constat in societatem romanorum receptos: vt decetero appellarentur ciues romani idcirco necesse est eos & curiam habere. In qua more romanorum penulati conueniant. Quicumque enim illo tempore cum muneribus obuia exissent romanis immunitate perpetua donati ciues romani & fratres eorum nuncupabantur teste eodem apostolo: potest ergo fieri vt si non suam quia totum se legi dederat patris sui haberet penulam. Dissimulant gramatici penulam significare id genus indumentum quod dum pluit vesti superinduitur. Igitur dum pluit penula opus est. Si non pluit nullus eius est vltus. Alii fortassis propter officium & curiam more parisiensium doctorum penulati conueniant.

Theorema sextum.

Culgata editio eandem cum greca habent intelligentiam.

C Priscillam et Aquilam et Onesiphori domum Crastus remansit
corinthi: tropbimum autem reliquit infirmum mille s.

ij. Tim. iij.

C Expositio.

Quia et priscilla diuo Ambrosio authore sunt apud
quos hospitatus operabat manibus apostolus. One
siphorus autem hic est: cuius testis est in prima episto
la. Quid est (infit) vt presente apostolo qui mortuos
excitabat. Tropbim⁹ infirmaretur: sed signa (inquit)
propter incredulos facta sunt. Et quia ex diuersis causis meritum
collocatur apud deum: vt siue qui in tribulatione siue in egritudine
deo gratias agit nec aduersa parte suffragiuz querit vt proficiat me
ritis apud deum propter imbres autem et frigoza comonuit vt autē
uo ad se veniret.

C Theorema septimum
in epistolam ad titum.

C Vulgata editio et greca eandem habent intelligentiam.

C Stultas autem questiones et genealogias et contentiones et pu
gnas legis deuota. Sunt enim inuiles et vane hereticum hominem
post vnam et secundam correptionem deuota: sciens qz subuersus est
qui eiusmodi est et deliquit cum sit proprio iudicio condemnatus.

Ad thij. iij.

C Expositio.

Stultas has questiones appellat que salutis effectum
non habent neqz aliquā tribuunt scientie peritiā ad vti
litate. Quomodo edificat qui clamorosos et contentio
sos et victorie ambitiosos facit hunc defendendo illum
aggrediendo vt pro victoria certetur non pro veritate
Et mirum est eos qui circa ea que sunt legis diuine solum questiona
riū ad disciplinam elegerunt modū non legisse preceptum pauli ad
titum stultas questiones et genealogias et cōtentiones et pugnas le
gis deuota. Nā inuiles et vane sunt hereticum hominem post primā
correptionē deuota. Sunt ei heretici diuo Amb. teste q per verba le
gis legē impugnat ppiū enim sensum verbis astruunt legis vt pra
uitatē mentis sue legis auctoritate comendent. Scies ei impietas au
toritatē multū valere fallaciā sub noie ei⁹ componit vt qz res mala per
semetipz acceptabilis eē non pōt bono nois comendet. Idcirco hu
iusmodi hoies vt inexcusabiles sint semel corripit oportere. Frequen
tius ei correpti exercitiores fiunt in malo. Cogere autē illos vides
tur qui sepe corripit vt sollicitiores fiant ad perditionem multorum
ideo dimittendos vt negligetiores effecti soli sorde depereant.

et iij

Theorematum diui Pauli

**Liber sextus Theorematum beatissimi Pauli
apostoli in epistolam ad Hebræos.**

Theorema primū.

Culgarata editio ⁊ greca eandem habent intelligentiam.

Hebræ. vj.

Impossibile enim est eos qui semel sunt illuminati gustauerunt etiam donū celeste ⁊ participes facti sunt spiritu sancti gustauerunt nihilominus bonum dei verbum vi tutesq; seculi venturi ⁊ prolapsi sunt rursus reuocari ad penitentiaꝝ recrucifigentes in seipsis filium dei ⁊ exemplum ignominie facientes.

Expofitio.

Diuus Au-
gustinus in
ll. de fide et
operibus.

Ita ab egyptijs separatio significat disceptionē a peccatis quā baptizandi profitentur. Ad hoc enī (vt Augustinus scribit) profitentur quod a petro dictus est. Agite penitentiam ⁊ baptizetur vnusquisq; vestrum in nomine dñi nostri iesu christi. Tanq̄ diceret. Recedite ab egypto per mare rubrum transite: vnde ⁊ in epistola que ad Hebræos inscribitur cum eorum qui baptizantur cōmemorantur initia posita est ibi penitentia ab operibus mortuis. Sic enim dicit. Ideoq; remittentes in tē iesu verbum in consummatione respiciamus non iterum iacentes fundamentū penitentie a mortuis operibus ⁊ fidei in deum lauacri doctrine impositionis manuum resurrectionis etiam mortuorum ⁊ iudicij eterni. Nec igitur oīa pertinere ad initia neophitorū satis aperteq; scriptura testatur. Quid est autem a mortuis operibus penitentia nisi ab his q̄ oportet mortificari vt viuamus: iacebat Hebræi post perpetrata delicta iterū fundamenta fidei penitentie baptismatis impositionis manuum ⁊ reliquorum ac si nunq̄ prius baptizati fuissent ⁊ de nouo venissent ad fidei ⁊ christi cognitionem resurrectionis carnis ⁊ eterni iudicij quod proinde eternū dicitur q̄ qui eo iudicabūtur siue ad vitam siue ad mortē sc̄i in eternū sunt māsuri. Verū id facere non debebant sed ad perfectionē ferri quā adipiscimur si a tēpore regenerationis nō sc̄m carnem sed sc̄m spiritum viuimus. Quid est q̄ semel illuminati sunt: certe q̄ semel baptizati hoc enī a maioribus nostris p̄bortismatū hoc est illuminationum sacramentū dicit Celeste donum gustauerunt qui iustificationes a peccatis acceperūt participes spiritus facti sunt qui infertī corpori xpi iam spū xpi viuere ceperunt. Gustauerunt bonū verbum dei qui euangelio christi passi sunt. Gustauerunt ⁊ potestates futuri seculi qui corpus ⁊ sanguines xpi per que futurū seculū possideri potest sumpserunt qui ⁊ carissim.

sa aliqua spiritus sancti acceperunt. Et quod sequitur non dicitur simpliciter impossibile renouari ad penitentiam sed impossibile renouari ad penitentiam recrucifigentes in seipsis filium dei et exemplum ignominie facientes quod facerent certe: qui post baptismalem illuminationem lapsi per iteratum baptismam lapsum penitentes se renouari putarent. Nam per baptismam comorimur cōsepelimur et conresurgimus christo: quod non nisi semel accidere potest. Nam semel mortuus semel sepultus semel resurrexit dominus. Nonne magnam ignominie exemplum. In secundo baptismo secundo crucifigere christum: quasi semel crucifigens mortuus sepultus non suffecerit redimere mundum. Non igit iteranda penitentia in multitudine baptismatum quasi in multitudine passionum christi et sepulturarum. Sed age si post baptismum est lapsus penitentie locus: quisnam ille est si non sit per ablutionis lauacrum. Est proculdubio penitentie locus. Nam si non esset non tradidisset apostolus incestuosum fornicarium sathane in interitum carnis ut spiritus eius saluus fieret in die domini. Confitemini ergo (inquit Iacobus) alterum peccata vestra: et orate pro inuicem ut saluemini quasi is qui infirmus erat inductis sacerdotibus si in peccato erat confessionem fecisset. qui modus visus est facillior et vniuersalior ad omnium salutem. Nam vicarii christi simplices quosdam adiuant ad confessionem faciendam et pro ipsis orant qui alioquin neque se confessione accusare scirent neque orare. Insuper et humane aut si opus est etiam seuerè corripunt bonitatem et docentur et hoc in secreto quasi solus audiret christus: sed de his amplius. lib. ij. de mirabilibus sacre scripture.

Hec omnia la-
tus tractatur.
lib. ij. de
mirabilibus
sacre scri-
pture cap-
ite de blas-
phemia et
tu lege.

Theorema. ij.

Culcata editio et greca eandem habent intelligentiam.

Dic enim melchisedech: rex salem sacerdos dei summi qui obuiauit abrahe regresso a cede regum et benedixit ei: cui et decimas omnium dimisit Abraham primum quidem quod interpretatur rex iusticie: deinde autem est rex salem quod est rex pacis sine patre sine matre sine genealogia neque initium dierum neque finem vite habens assimilatus autem filio dei manet sacerdos imperpetuum.

Ge. xliij. dicitur
Heb. viij. 2.

Expositio.

Melchisedech legimus in libro geneleos de Melchisedech etiam similitudo est in epistola data ad Hebreos. Et ut apostolus significaret quis intelligendus esset per Melchisedech adiecit sine dubio eni ait. Quod minimum est a meliore benedicuntur. Quod quidem (ut dicitur)

Theorematum dñi Pauli

Augu. l. ii.
s. veteris et
no. testa. q.
titōe. c. x. a.

Augustinus scribit non vtiq; ad traditionem retulit officij eccl^{ie} clericalia. Quis enim (inquit) ambigeret regulam traditionis dñi ce qua benedicuntur subiecti a domino meliorem esse bis qui benedicuntur ab ea: domini enim misterium in his verbis que ipsius cōplectuntur ac memorāt operatur persone autem eius propriū meritum et potentiam voluit demonstrare. Quis ergo hic et quantus est ad cuius comparationem minor dicitur Abrahā: quem constat in omnibus fidelibus signū habere testimonij nobilitatis ac fidei habet effi melchisedech inquit Augustinus benedictionem natura et substātia liter quem dicit scriptura summi dei sacerdotem et per voluntatē dat benedictionem igitur (inquit) per hoc apparet melchisedech ultra hominem esse: qz non erat vnde melior esset q̄ Abraham nisi sola prece dat illum natura. Natura enim impassibilis beatitudinez per substātia habet: humana autēz necessitas beatitudinem acquirit per gestā. Quia enim perfectionem diuinitatis non habet per exercitium et colluctationem proficit vt melior fiat: cuz plus vincit q̄ vincitur. Si enim sic ageret (quod impossibile est inquit) vt nunq̄ peccaret: melior deo fieret: quod absit. Quia natura q̄ potest peccare sicut et non peccare: si semp vinceret: illi nature preponēda erat que ideo nō peccat qz impassibilis est. Non enim magnum videretur non peccare qz non potest magnificum autem si tamen posset peccare non peccaret hoc ergo interest inter substantiam dei et hominis: quia dei substantia beata semper est securitate iuindibilis eremitatis sue: hominis autem substantialiter beata fit per laborem. Nam et natura hominum quamuis per laborem beatitudinem consequitur non erit tamen intacta neq; deerunt ei cicatrices. Quomodo enim fieri potest vt sepe congressa / et aliquotiens victa non sit vulnerata: impassibilis autē semper intacta illesa inuolabilis manet igitur nō minime diceretur Abraham ad melchisedech nisi potior esset natura melchisedech q̄ Abraham. Nam hec que diximus ingenij esse forte videntur. Si autem legem respiciamus plurima ad huc et potiora dicentur: hic enim Melchisedech rex salex sacerdos dei summi qui obuiat Abrahę regresso a cede regum: qui et benedit eum: primum qui dem interpretatur rex iustitie: deinde rex Saless quid est rex pacis si ne patre sine matre et sine genealogia: neq; initium dierum neq; finē vite habens: similatus autem filio dei manet sacerdos imperpetuus. Et vt hec locus quibus significauerat commēdaret deo adiecit: videtis aut quantus sit hic cui decimas dedit Abraham de primitiis principis patrum: vt enim qua potentia et quanta melchisedech sit ostendat.

Gene. xliii.

dit laudat Abraam dicēs. *Qz* princeps patrū est: hoc est ceteris omni-
 bus melior Abraam sed minimus ad Melchisedech. Nonne mani- Augu. opl.
de Melchisedech.
 festum est (inquit Augustinus) hunc hominem non esse sed meliorem
 Quid est enim quod dicit de eo: quia res pacis est et rex iustitie pro-
 pius accedite et videte. de longe enim solem videntes lucernam puta-
 tis: et argentum aspicientes estimatis stannum potest aliquis homi-
 num dici rex pacis atq; iustitie pax enim hominibus predicatur simi-
 liter et iustitia: hic autem ideo rex pacis et iustitie dicitur ut ab eo iusti-
 tia et pax originem habere noscatur. Non enim super ipsum esse disci-
 potest quod ab ipso regitur. Nam homines iustitia magistra et pa-
 ce erudiuntur ad deum promerendū. Hec ergo que hominum magi-
 stra est melchisedech habet regem. Quantum ergo melior est homi-
 ne melchisedech quando gubernatrix hominum sub ipso est: hoc est
 regē esse regum. Itaq; cum rex iustitie et pacis dicitur auctor eorum
 esse significat ut quomodo dominus? Jesus auctor vite est: ita et Mel-
 chisedech auctor iustitie est et pacis. De melchisedech dicat quia rex
 iustitie et pacis est. Qua ratione secernatur non intelligo puro enim
 (inquit Augustinus) nihil differre quantum ad rem pertinet regem
 pacis a deo pacis. Rex enim dei est iustitia: et qui preuaricatur eū re-
 fit dei iudicio. Melchisedech autem sacerdos dei summi ad benedi-
 cendum Abraam apparuit ad presagium futurorum sanctorum. *Qz*
 benedictio danda erat in futurū plebi dei per antistitem fere dei: quē
 dicimus sacerdotes: hic ergo melchisedech precursor apparuit sacra-
 ti futuri filij dei: quia precedit ad obsequium qui ordine sequens: nō
 ergo admiranda sint que diximus de melchisedech: quando scriptura
 ad confusionem obstrepentius plus addat et dicat post omnia effi-
 laude digna ut confundat malivolos ait: similatus autē filio dei ma-
 ner sacerdos in perpetuum. Similis autē dei filio non potest esse nisi
 sit eiusdem nature. Et quid (inquit Augustinus) incredibile videtur si
 melchisedech ut homo apparuit cum intelligatur tertia esse persona
 si enim christus qui secunda persona est frequenter visus est in babi-
 tu hominis quid ambigitur de his que dicta sunt legimus etenim in
 psalmo. Quia tu es (inquit) sacerdos in eternum secundum ordinē
 melchisedech: hoc nemo nostruz dubitat ad christi pertinere personā
 quia eodem genere sacerdos est christus in eternum quo et melchise-
 dech. Sed summus sacerdos est christus melchisedech secundus hec Diu. Abro.
De lra.
 est Augu. opinio de melchisedech. Alij vero ut Amb. Alco. Irensis Stapulensis
 Stapulensisq; et ceteri auctores dicunt Melchisedech figurā eē xp̄i s̄o

Theorematum diui Pauli

simpboniam christi et melchisedech inquitur hic diuinus inserit apostolus. Neque nomen patris neque matris neque genealogia Melchisedech in eloquijs ponitur neque initium dierum eius neque finis quod christus secundum humanitatem patrem non habuit quod secundum diuinitatem non haberet matrem quod eius diuina Genesis sit incognoscibilis generationem (inquit) eius quis enarrabit et quod humana eius genealogiam sacra texere non proprie deberent eloquia. Nam que textitur proprie ioseph est genealogia non christi. Genealogia enim eius fuisset a uirgine deducta serie: in dauid et iudam texenda: sed moris non erat hebreorum a muliere texere genealogiam non scribitur (dicunt) principium neque finis dierum melchisedech: quod christus manet in eternum neque reuera principium neque finem dierum habens patri coeternus quem admodum ipse dicebat iudeis. Amen amen dico uobis: antequam abraham fieret ego sum. Sed reuera operosum foret et huic loco minus accommodum recensere impresentiarum omnes auctorum sententias de summo illo sacerdote melchisedech de quo meminit ad hebreos apostolus. Neque satis constare nobis potest: quenam illarum sit ceteris preferenda. Itaque veram esse scripturam fateri debemus eius autem intelligentiam aut lectione consequi aut precibus a deo impetrare. Sed de melchisedech latius diximus libro primo cap. x. de mirabilibus sacre scripture ad quem locum lectorum mittendum consulo.

Theorema tertium.

Culcata editio.

Hebre. Fj.

Est autem fides sperandarum substantiarum rerum argumentum non apparentium in hac enim testimonium consecuti sunt senes fide intelligentius aptata esse secula uerbo dei: ut ex inuisibilibus uisibilia fierent.

Intelligentia ex greco.

Est autem fides eorum que sperantur substantiarum rerum que non uidentur argumentum. In hac ei testimonium acceperunt seniores. Fide intelligimus perfecta scilicet uerbo dei: ut ex non apparentibus facta sint quod uidentur.

Expositio.

lius enim fide fulget: ut abraham alius castitate lucet: ut ioseph. Alius nihilominus mansuetudine: ut homo dei moyses. Item uero alius constantia: atque tolerantia uehementium dolorum sicut admirabilis Job. In eo autem ubi dicitur abrahe: quia fides ei reputata est ad iusticiam fides perfecta declaratur. Sicut enim / ut Origenes

scribit scientiam et prophetiam ex parte dicit apostolus. Et rursum dicit esse perfectam in eo cum scribit ex parte scim⁹ et ex parte prophetae. Cum venerit autem quod perfectum est destruetur ea que ex parte sunt ita et fidem possumus intelligere esse aliquando ex parte aliquando perfectam. Et in euangelio dicitur dñe ange nobis fides. Et ipse apostolus cum dicit: si habeam omnem fidem ita vt montes transferam. Omnem cū dicit ex partib⁹ totā docet esse compositam: s; cū ad scripturas redeo non oibus credentibus inuenio (infit) q̄ fides ad iusticiā reputetur deniq; scriptum est de filiis israel: qz crediderunt deo et famulo dei moysi. nec tñ additur quod de Abraā scriptū est. qz reputatū est illi ad iusticiā ob hoc arbitratur Origenes q̄ nō illis erat sicut in Abraā ex multis partibus fidei in vñū coaceruata perfectio que mereretur ad iusticiā reputari similiter (inquit) dicit pōt de alio qz fidē dei habet: s; non secundum scientiam si ignoret qz fides sine operib⁹ mortua est: et qz fides dei non in solis verbis est: que interdū ab alio cōposita vel scripta discuntur: sed in affectu mentis. Talē quondam habuit illa q̄ dixit si tetigero fimbriā vestimēti eius salua ero. Si q̄s ergo nō ita habeat fidē vt ex actib⁹ suis bonis q̄ credit ostēdat: pōt et ad ipsum dicit qz fidē dei hz sed nō scdm scētiā pōt et de alio (infit) dicit qz charitatē dei hz sed nō scdm scientiā: et sō dāda est precipue opā sciētie. ne res nobis infelicitē accidat vt in fide positi frustremur a si de zelū habētes bonoz decidamus a bonis. Vis autē scire qz potest q̄ scientiā nō hz euanescere in fide. Audi ipsum Paulū q̄busdā dicē: tē nisi sine cā credidistis. Accidit ergo sine causa credidisse bis q̄ sciētie operā nō dant vt in eo quod crediderūt et intellectū veritatis accipiāt. S; nūc videamus si quid etiā secreti cōtineat sermo: sunt multa vt idē scribit Origenes: et diuersa studia literaz in hoc mōdo et vt

In episto
laz ad rom.
lib. 2.

Origenes i
homelia. 17.
in psal. xxx
vj.

Theorematum diuini Pauli

huiusmodi sapientia. Nos igitur sibi conferens sermo diuinitus (ait) melius est modicum iusto: super diuitias peccatorum multas ut sunt diuitie peccatorum sapientia huius mundi in qua diuites sunt et abundantes in eloquentia: nec tamen se per bec continere preualent a peccato. Modicum autem iusti est qui habet fidem tanquam granum si naps modicam: sed uiridam et uehementem: per quam communitur et continetur a peccato. Melius est ergo modicum fidei iusto super diuitias peccatorum multas: quas habent in eloquentia ac sapientia huius seculi que destruitur. Et si quidem ille sit imperitus et idiotas: sed fidelis et timens deum: melius est modicum illud fidei uero iusto super diuitias peccatorum multas: quas et huius seculi sapientia comparant: super autem istos est qui diues est in uerbo dei: et scientia ueritatis: id est qui secundum apostolum diues est in omni uerbo: et in omni scientia: et nihilominus diues est in operibus bonis. Oratores autem nostri omnes concordanter asserunt fidem initium esse intellectus. In omni enim facultate quedam presupponuntur ut principia prima que sola fide apprehenduntur: ex quibus intelligentia tractandorum elicitur omnem enim ascendere uolentem ad doctrinam, credere necesse est bis sine quibus ascendere nequit. Ait enim Esaias nisi credideritis non intelligetis. Fides ut Nicolaus cusanus scribit est in se complicans omne intelligibile: intellectus autem est fidei complicatio. Dirigitur igitur intellectus per fidem: et fides per intellectum extenditur ubi igitur non est sana fides nullus est uerus intellectus. Error principiorum et fundamenti debilitas: qualem conclusionem subinferant manifestum est. Nulla autem perfectior fides quam ipsa met ueritas que iesus est: quis non intelligit excellentissimum dei donum esse rectam fidem. Iohannes apostolus ait fidem incarnationis uerbi dei nos in ueritatem ducere ut dei filij efficiamur quod propter hanc finalem conclusionem subinfert dicens. bec quidem scripta sunt ut credatis: quoniam iesus est filius dei.

Nicolaus de
cusa cardia
lis l. iij. ca.
xj. de doctra
ignorantia.

Theorema secundum.

Uulgata editio et greca eandem habent intelligentiam.

Hebre. xij. **¶** Ne quis fornicator sit: aut prophanus ut Esau: qui propter uiam escam vendidit primitiua sua. Scitote enim quoniam et postea cupiens hereditare benedictionem: reprobatus est. Non enim inuenit penitentie locum: quod quod cum lacrimis inquisisset eam.

Expositio.

Esau de via veniens deficiebat inedia: et in tantum famis rabie precipitatus est ut primatus suos letis cibo ostraxerit. Et que fuerunt gentes ut Origenes scribit. Genus fuerunt Esau filij Isaac fratris Jacob genus tribus progenies: prouincie regiones. Nam sicut Jacob multitudinem genuit gentes Israelitarum et Iudeorum: ita Esau multitudinem genuit gentium qui appellabantur Idumei. Et quia ad bucerat memoria Abraham: et Isaac: ipse Esau dei erat cultor: quoniam enim in nonnullis violauerit: attamen eandem dei culturam filijs suis tradidit merito plerique ut idem scribit Origenes Idumeorum cultores dei fuerunt. et aliquanti valde religiosi sicut Job vel amici eius qui venerunt ad eum. Cognominate namque sunt quedam Idumeorum regiones Arabia in cuius arabie finibus manebat Job nam et uxorem de Arabia accepit: ut pote eiusdem generis existebat arabicis. Hinc sane perijt Idumeorum et nomen: et lingua: et omnes Arabi nominantur atque omnes Syriace loquuntur. Isaac ut diuus Ambrosius scribit seniori filio dixerat: ut cibum deferret sibi: et acciperet benedictionem: sed dum ille moram facit: et cibum agrestem et forensem requirit frater iunior domesticum detulit ex ouium grege. Esau ergo reprobatus est non tamen simpliciter reprobatus. Nam et benedictionem: sed inferiori loco et possessionem accepit neque ad illum locum valuit ei penitentia. licet cum multis lacrymis fuisset habita. Quid in filijs Isaac Indies et infilij christi accidit et multi ob intemperantias et impuritates precipuum hereditatis locum perdunt quem si postea querunt hereditate reprobati sunt non simpliciter: sed ad eum locum neque penitentia multis continuata lacrymis eum obtinet benedictionis locum verbi causa virgo es et ad multa tempora mente et corpore incontaminatus visisti in fide filij dei irreprehensibilis si perseveras precipua benedictio et hereditas dabitur tibi eritque locus tuus cum virginibus retinebisque primogenitorum christi integrum ius. Si autem te malus abstulerit error et cum muliere te inquinaueris pro modica et feda voluptate precipuam hereditatem perdidisti quam post modum precipue volens reprobat es: et quantumcumque penitentiam egeris et lacrymas fuderis: locum illum non inuenies et foris tua non erit inter virgines. Si tamen penitentiam egeris non simpliciter reprobat es: sed benedictionem pariter et hereditatem Esau accipies sed non eo loco quo et prius. sunt enim in celesti hereditate loco multa mansionesque multe. Et Isaac possessiones locaque multa habebat. Si autem te non peniteat benedictione priuabere et hereditate. Neque enim si Esau non penituisse et sudisset lacrymas benedictionem a patre fuisset consecutus: nec enim olim in figura accidebant.

Theorematum diui Pauli

Theorema quintum.

Hebre. c. l. ij

Eulgata editio et greca eandem habent intelligentiam.
Doctrinis varijs et peregrinis nolite abduc. Optimum est ei gra-
tia stabilire cor non eis que non profuerunt ambulantibus in eis.

Expositio.

Uenlibet non esse gnauū ad humanā p̄bilosophiā lit-
terasq; gentiliū capescendas voluit apostolus tempe-
randū ergo est a plurimis et sui buceq; sue nocenda mē-
sura. Multa quippe hominū genera tractare eas absq;
incomōdo non possunt. Alij in fide vacillant aut ei? ba-
bitum a deo imbecillum habēt et infirmum vt si ea adirent que nostre
aduerfantur fidei facile decipulam incurrerent veluti rationes Aristo-
telis de motus eternitate. Auerrois de vnitāte. Alexandri de corrupti-
bilitate intellectus quedam platonicoꝝ placita que quāq; a nostris
lāpidem explosa sunt nihilominus superno lumine nō oportune ad-
misso in eozum tenebris facile calligarēt. Eterum nec senescēdum in
p̄bilosophozum cōmentarijs medicis ipsis est atq; tbeologis. Theo-
logos omnes recte eos appellauerim qui litteris sacris incūbunt: vt
deum cognoscant venerantur colant eiusq; placitis obsequātur alijsq;
sint adiumento. Multos tamen non eo inficias dari posse ad pristina
studia radius aut relaxādi animi gratia aut rememorādi que obli-
ti sumus: aut cōponēdi operis alicuius aut alio quopiaz genere iu-
uandū se et alios eis porro in primis cauēdum qui enarrare Aristotes-
lem ingrediuntur cauēdum inquā cum huiuscemodi negocia pericu-
losissima sint his qui in obediōe eo munere ballucinantur. Quz ob di-
stortos discēntium affectus. Tum ob contumelias quibus se riuales
(quos concurrentes vocant) afficiunt. Quo vitij genere satagunt ca-
ptare fauorem ignari vulgi: cuius a deo corruptum iudicium vt eum
ad stētōis iudiā vociferat exq̄sitioresq; calūnias iactat doctorē cre-
dat quare fit vt multi dū parare sibi aut excogitare argumenta debe-
rent enite querant quasdam bistriū gestulationes nouasq; ad-
uersarium vilipendēdi formas vt astantibus imperitis risum excu-
tiant et ei qui contra aut opposuerat aut responderat pudorē si natu-
re mittis si rigide et effrene furorem et insaniam. Et mirum est eos qui
circa ea que sunt legis diuine solum questionarium ad disciplinā ele-
gerunt modū non legisse peceptum pauli ad titum stultas questioes
et genealogias et contentiones et pugnas legis denita et q̄ vtilis est
pius et proficius iuxta apostolica precepta recte institūendi et docen-
di modus: tā ille contentiosus et (vt sic dicam) questionarius inutilis
amplius et vanus inutilis dico: qz non edificat. Impius vero qz ad deū

non eleuat non liquefacit animas: vanus quia finem non assequitur que est summata dilectio et vite eterne fructus. Quod si quis sit sobrius et verborum pugnas amans: ferendus est apostolica intentia in humanis disciplinis secte sunt et bone et male et de parui momenti sunt et periculi bone: eorum qui vicinius adherent authoribus ut meliores crediderim. Medicos qui Galeno et Hippocrati et peritiores geometras: qui adherent euclidis. Doctiores arithmeticos: qui Jordano et Nicomacho: philosophos qui Platoni et Aristoteli in his in quibus fides dei nostre non contradicunt et ita de reliquis: prave autem eorum que sua pro alienis tradiderunt: et longissime ab authoribus absunt: sic peruersus Martium: et euangeliorum et epistolarum penitus refutabat quicquid sue secte non erat astipulatiuum ut igitur in humanis ita in diuinis secte contingunt: et bone et male et beytrag ex parte magis sunt momenti: aut ad salutem: aut ad eterne perditionis periculum: bone autem quando deo berent et diuine acquiescunt intelligentie: male vero: quando a deo secantur. Et diuine (que spiritus sancti est) aduersantur intelligentie: saduceorum secta peruersa erat: sed et Esseorum et pbariseorum: quo ad plurimos: secta bona. Nam prophete secta Essai aut pbarisei fuerunt et Natbanael: secta pbariseus. de quo saluator ait. Ecce vere israelita in quo dolus non est: verum vt stapulensis noster recte scribit quando quippiam a fundamento non est sectum. non tam sectum quam vnitum dicitur. Quod autem ab his que fundamentum berent sectum est procul abiectum omnino sectum est et non coniunctum. Idcirco vera secta non tam secta quam non secta dicitur qui enim illius sunt berent deo qui fundamentum est et intelligentie spiritus. Non igitur secti sunt sed vnitum et berentes. Sed mala secta (eadem enim est et falsa) omnino secta est. Cum autem dicit apostolus bonum enim est gratia confirmari cor. Gratia que confirmat cor doctrina christi est. Cibi in quibus qui ambulauerunt non profecerunt varie doctrine et peregrine que dei sermonem non continent sed potius illi aduersantur. Nam (vt scriptum est) non in solo pane viuit homo sed in omni verbo quod procedit ex ore dei. Nulla porro est doctrina vt diuus Augustinus scribit falsa que non aliqua vera intermiscet vera ergo (inquit) falsis inordinate permixta in vna disputatio ne vel narratione hominis tanquam in vnus corporis colore apparatus significant lepram tanquam veris falsisque colorum locis humana corpora variantem atque maculantem. Hi autem tam vitandi sunt ecclesie vt si fieri potest longius remoti magno damore christum intenc: pellant sicut isti decem qui steterunt a longe et eleuauerunt vocem dicentes. Jesu preceptor miserere nostri. Nam et quod preceptorem vocant quo nomine nescio vtrum: quisque dominum interpellauerit pro me

Augustinus
in lib. quinto
num euangelij. q.

Theorematum diui Pauli

dicina corporali satis puto significare lepram falsam esse doctrinam quam bonus preceptor absterget.

De assidua dei deprecatione.

Per bis vero omnibus bonis gratias tantarum re-
auctori agamus deo. Glorificemus Paulus: per que
ista completa sunt: oremus etiam vt ipsi quoque eisdem
perfruemur bonis. At nos precari debemus: vt hanc
nobis a christo impetret gratiam quo in epistolis eius
proficere possimus ad dei honorem et gloriam et sic in spiritali in-
telligētia proficere: vt lux sacrarum litterarum: per eam nobis insul-
geat et christus in thesauris sapientie sue cum sanctis omnibus spiri-
tualiter a nobis celebret. gratia et misericordia do. no. Je. christi per
quem et cum quo gloria patri cum sancto spiritu in secula seculorum
Amen

Peroratio.

Ecce habui de tenui facultate mee penurie que diuturne
amicitie nostre et mutue charitatis officio dederim plu-
ra scio dici potuisse et copiosius et elegantius: sed par-
cendus fuit aurium fastidio. Tu presul sacratissime ex
ingenij tui fertilitate ac copia: et laboris tui opera ac in-
dustria conquires plura atque meliora: que bis nostris adiuncta tibi:
et mihi ad celestem patriam esse poterunt pro vehiculo. Vos etiam o-
clarissimi scriptores: qui vitam terrenam et mortales adhuc agitis in-
terpello oro. obtestorque si quid minus vestris meritis ingenijs: vel
lucubrationibus dignum in hoc opusculo peregrinamus: non volunta-
ti: sed imperitie nostre ascribatis: veniam quam petimus non denegates.

**De epistolis catholicis quas nostri canonici
cas vocant et cur non exposuerit illarum
theoremata auctorum.**

Quamquam Pauli theozemata a veteribus theologis alio
 quando expofita et declarata fuit ad eandem Pauli
 epiftolas interpretandas et propagandas nonnulli etia
 tis noftre viri doctiffimi validiffimas rationes fcriptis
 mandauerunt: minime tamen alienum putavi auctori
 tate beatiffimi petri fecunda petri tertio capite motus fi probationes
 aliquas afferres quibus et ipfemet propugnaretur fides et expugna
 retur impietas. Sed fi humana curiositas quo in numero magna
 pars vrbanozum omnesque pene litterarum cupidi funt forfitan que
 fieri quoniam pacto tu champeri pauli theozemata tantummodo ex
 pofuiffi cum et in epiftolis catholicis quas noftri canonicas vocant
 plura contineantur theozemata et tamen ea intacta reliquiffi. Non
 eo inficias immo ingenue fateor: plura in illis theozemata reperiffe.
 Etenim in earum lectione me profeciffe plurimum libera voce fateor.
 Sed quoniam vt inquit poeta. Non omnia possumus omnes. Ea
 rum epiftolarum expofitionem pofteris relinquo vt de fua vena ad
 dant: vbi ego defatigatus defitit. Ceterum et id annotare hic non fue
 rit fuperuacuum quod feptem ille epiftole fanozorum quattuor apoftolo
 rum Jacobi Petri Ioannis et iude recto et apfo nomine nuncupan
 tur catholice id est vniuerfales quoniam non fcribantur ad aliquam particu
 larem ecclefiam aut fingularem hominem quemadmodum epiftole
 beati Pauli: fed indifferenter et promifcua ad totum credentium in
 chriftum cetum vniuerfamque chriftianozum congregationem excepta
 fecunda et tertia epiftola Ioannis. Scriptorum autem imperitia
 factum est (vt nonnulli viri eruditiffimi coniectant) quod commutatis
 aliquibus mediarum fyllabarum litteris pro catholicis vulgo cano
 nice dicantur epiftole cum non canonicè fed catholice funt applande
 Quocirca animo noftro tenacius bereat vera effe catholicarum epi
 ftolarum theozemata eozum autem intelligentiam aut lectione confe
 qui aut precibus a deo impetrare. Si enim Ioannes apoftolus qui
 in cena domini fupra pectus recubuit non explicuit fuarum epiftolarum
 Theozemata et myfteria quis fufficiet ad rectam eozum expreffiones
 nifi fpiritu fano reuelate id fuerit edoctus quare illud fapientis aut
 mo noftro tenacius bereat. Sicut qui mel multum comedit non efi
 ei bonum: fic qui fcrutatoz efi malefatis opprimetur a gloria.
 Rursum alio loco. Altiora te ne queferis et fortiora te ne fcru
 tatus fueris: fed que precepit tibi deus / illa cogita femper / et
 in pluribus operibus eius ne fueris curiofus. Non efi enim tibi ne
 ceffarius ea que abfcondita funt videre oculis tuis. In fuperuacuis re
 bus noli fcrutari multipliciter et in pluribus eius operibus non eris
 curiofus plurima ei fuper fenfus domini ostefa funt tibi. Multos ei

Canonicarū epistolarū theozemata.

supplantauit suspitio illorum: et in vanitate detinuit sensus illorum. **N**ec aliud signant in genesi homines illi turrim confusionis edificare volentes cuius culmen pertingeret vsq; ad celū: sed inducta lingua rum varietate et diuisione incepto desistere coacti q̄ eos qui inaccessa diuinitatis arcana rimari audent et arduum conscendit etbera ple rūq; in confusionem errorum et baratrum impietatis decidere soltos proinde salubriter nos monet apostolus nō altū sapere nec plus sapere q̄ oportet: sed sapere ad sobrietatem. Et idem monet Damas scen⁹ nos limites diuina cognoscendi a summa deitate definitos trā scendere non debere. Relinquo igitur posteris eam prouinciam vt de sua vena addant vbi ego defatigatus destiti.

Damasce
nus, li. i. c. f.

Ex epistola beati Jacobi apostoli Theozemata.

Theozema primum.

Capitū f.

Nemo cum tentatur dicat: quoniam a deo tento: deus enim intē tatoz malozum est. Ipse autem neminem tentat vnus quisq; vero tentatur a concupiscentia sua: abstractus et illectus.

Theozema secundum.

Cap. ij.
Istud theozema declaratur a dō no Augusti no. lib. ij. de origine anime et de sententia sacrosbi ad hleronimum.
Pria pe. li.
Esa. xviii.
psal. lxxvij.
Math. xxj.
Mar. xij.
Luce. xx.
Actu. iij.

Quisq; autem totam legem seruauerit: offēdat autem in vno factus est omnium reus. Qui enim dixit non mechaberis dixit et non occides. Quod si non mechaberis occides autē: factus est transgressoz legis. Sic loquimini et sic facite sicut p̄ legem libertatis incipientes iudicari.

Ex epistolis beati Petri apostoli Theozemata.

Theozema primum.

Dulcis est dominus ad quem accedentes lapidem viuū ab hominibus quidem reprobatum a deo autem electum et honorificatum et ipsi tanq̄ lapides viui superedificamini domus spirituales sacerdotiū sanctum: offerentes spirituales hostias acceptabiles deo per iesum christum propter quod continet scriptura. Ecce pono in syon lapidem summū angularem probatum electum preciosum: et qui crediderit in eum non confundetur. Vobis igitur bonoz credentibus non credentibus autem lapis quem reprobauerunt edificātes hic factus est in caput anguli et lapis offēnsionis et petra scandali. His qui

offendunt verbo nec credunt in quo ⁊ positi sunt.

Ero. xlv.

Dee. ij.

Roma. ix.

Roma. xliij.

Gala. v.

Palma pe.

tri. liij.

Theorema secundum.

Nemo autem vestrum patiat̄ur quasi homicida aut fur aut maleficus aut alienorum appetitor. Si autem vt christianus non erubescat glorificet autem deum in isto nomine quoniam tempus est vt incipiat iudicium a domo dei. Si autem primū a nobis quis finis eorū qui non credunt dei euangelio. Et si iustus quidem vir saluabitur impius ⁊ peccator vbi parebunt. Itaq; ⁊ hi qui patiuntur scdm volūntatem dei fideli creatori cōmendent animas suas in benefactis.

Prover. xi.

Theorema tertium ex secunda Petri epistola.

Omnis prophetia propria interpretatione non fit. Nō enim volūntate humana allata inest aliquando prophetia sed spiritu sancto inspirati locuti sunt sancti dei homines.

Scda pe. i.

ij. li. iii.

Theorema quartum ex eadem epistola.

Auget enim deus pios de tentatione eripere: iniquos vero in die iudicij reservare cruciandos.

Scda pe. ij.

Theorema quintum ex eadem.

Si enim refugientes coinquinationes mundi in cognitione domini nostri ⁊ saluatoris iesu christi bis rursus implicati superantur: facta sunt eis posteriora deteriora prioribus. Melius enim erat illis non cognoscere viam iusticie q̄ post agnitionem retrosum conuerti ab eo quod istis traditum est sancto mandato. Contingit enim eis illud veri proverbij, Canis reuersus ad suum vomitum: ⁊ sus lota in volutabro luti.

Scda pe. iij.

⁊ Joā. viij.

Theorema sextum ex eadem epistola.

Enū vero hoc non lateat vos charissimi: quoniam dies apud dñm sūt sicut dies huius. Non tardat dominus p̄io et missionem suam sicut quidem existimant sed patienter agit propter vos nolens aliquos perire sed omnes ad penitentiam reuerti. Adue-

1. Tessa. v.

Apoca. liij.

ff liij

Canonicarum epistolarum theozemata.

ta vero calore soluentur.

Theozema septimum.

¶ Petri. iij. **C**harissimi bec expectantes satagite immaculati ⁊ inuoluti ei inueniri in pace ⁊ domini nostri iesu cbristi longanimitate salutem arbutramini sicut ⁊ charissimus frater noster paulus scdm datam sibi sapientiam scripsit vobis sicut ⁊ in omnibus epistolis loquens in eis de bis in quibus sunt quedam difficilia intellectu que indocti ⁊ inutiles deprauant sicut ⁊ ceteras scripturas ad suaz ipsorum perditionē.

Ex epistolis beati Iohannis apostoli Theozemata.

Theozema primum.

¶ Iohā. iij. **S**i quis diligit mundum non est caritas patris in eo. Quoniam omne quod est in mundo concupiscentia carnis est ⁊ concupiscentia oculorum ⁊ superbia vite que nō est ex patre sed ex mūdo est. Et mundus transit ⁊ concupiscentia eius. Qui autem facit voluntatē dei manet in eternum. Filioli nouissima hora est. Et sicut audistis qz anticbristus venit nūc anticristi multi facti sunt vnde scimus quia nouissima hora est.

Theozema secundum.

¶ Iohā. iij. **C**harissimi si deus dilexit nos: ⁊ nos debemus alterutrum diligrē. Deum nemo vidit vnq̄.

Theozema tertium.

¶ Iohā. v. **O**mne quod natum est ex deo vincit mundum: ⁊ bec est victoria que vincit mundum fides nostra. Quis est autem nisi qui credit quoniam iesus est filius dei. Pic est qui venit per aquam ⁊ sanguinē iesus cbristus. Non in aqua solum sed in aquaz ⁊ sanguinem. Et spiritus est qui testificatur quoniam cbristus est veritas. Quoniam tres sunt qui testimonium dant in celo pater verbum ⁊ spiritus sanctus et bi tres vnum sunt.

Theozema quartum.

¶ Iohā. v. **Q**ui sit fratrem suum peccare peccatum nō ad mortem petat ⁊ dabitur ei vita peccanti non ad mortem. Et peccatum ad mortem non

pro illo dico vt roget quis omnis iniquitas peccatum est et est peccatum ad mortem.

Theozema primū ex epistola beati iude apostoli.

Cum michael archangelus cum diabolo disputans altercaretur de moyfi corpore non est ausus iudicium inferre blasphemie sed dixit In pe et tibi deus. Et illis qui in via cayn abierunt et errore balaam mercede effusi sunt et in cōtradictione chore abierunt.

Theozema secūdū ex epistola beati iude apostoli.

Prophetauit autem septimus ad Adam Enoch dicens. Ecce venit dominus in sanctis milibus suis facere iudicium contra omnes et arguere omnes impios de omnibus operibus impietatis eorū qui bus impie egerunt: et de omnibus duris verbis que locuti sunt cōtra deum peccatores impij hi sunt murmuratores querulosi scōm desidia sua ambulantes et os eorum loquitur superbiam mirantes que stus causa.

Oratio ad sanctos dei apostolos.

Agites sancti dei christi apostolivos obsecro per ipsum vos rogo qui vos elegit. vos porte pulcherrime que in magna surrexistis altitudinē intercedite et orate constanter atq; indefinēter pro nobis miseris multumq; negligentibus peccatoribus. Sumus nāq; valde fragiles: et nullius virtutis bonū diones animalia vētris et carnis mandpia in quibus vix aliquid virtutis vestigiū apparet. Orate dominum orate pijsimi orate omnia agmina sanctorū et vniuersi cetus beatorū vt vestris precibus meritq; adiuti salua naue et integris mercibus peruenire mereamur ad portū perpetue salutis et quietis et continue pacis et nunq; finiende securitatis. Amen.

Et de solutio
tionē huius
theozema
tis. li. ij. tra.
ti. cap. v. de
mirabilib;
sacre scri
pture et i au
gu. lib. j. re
tractationū
cap. x. r.

Cōsultator
medic^o d
ctus petrus
d ebano dī
ferētia. c. j.
sul cōsultato
ris assertit
Enoch fult
se que dicit
hermetem
trimegistrū
seu mercuri
um illtamē
credendum
non censeo.

Handwritten text line below the header.

Vertical handwritten text on the left side of the page.

Handwritten text line in the upper middle section.

Handwritten text block in the upper middle section.

Handwritten text line in the upper middle section.

Large handwritten text block in the middle section.

Handwritten section header or title in the middle section.

Large handwritten text block in the lower middle section.

Vertical handwritten text on the left side of the lower section.

Handwritten text at the bottom of the page.

Tertium volumen.

Mirabile religionis christiane propugnaculum in lib. quattuor partiales partitum.

Primus apologeticus aduersum gentes.

Secundus in iudeos.

Tertius contra hereticos.

Quartus aduersus Mahometenses.

Oratio ad deum.

Crisse domine verbū patris / Iesu domine / Iesu pie / Iesu
su bone / qui mori dignatus es propter peccata nostra et
resurrexisti propter iustificationem nostram qui venisti
in hunc mundum peccatores saluos facere: rogo te per
indulgentissima misericordie tue viscera emenda genti-
lium vitam: meliora illorum actus: compone mores: tolle de iudeis
incredulitates et emenda fidem. Tolle de hereticorum mente quod tibi
displicet: et Sabumetensium insaniam tolle de mundo: et da ipsis
quod nosti tibi placere et christianis pdesse. Quis potest facere mun-
dum de immundo conceptum semine nisi tu solus: tu es deus omni-
potens infinite pietatis qui iustificas ipsos et uiuificas mortuos pro-
pter peccatum: tolle ergo de inimicis legis tue quicquid tibi displicet
in ipsos. Imperfecta enim ipsorum plurima vident oculi tui mitte que-
so manū pietatis tue in illos: et tolle ab illis quicquid offendit oculos pie-
tatis tue in ipsis: ut fiat vnus ouile et vnus pastor. Scribe digito tuo
in pectore meo dulcem memoriam tui mellisui nominis nulla vnquam
obliuione delendam. Scribe in tabulis cordis mei voluntatem tuam
et iustificationes tuas ut te immense dulcedinis dominum et precepta
tue religionis semper et vbique habeam pre oculis meis.

Amen.

Religio astringenda vel astringenda.

Domini Simphoriani chape
 in Lugdunensis de reuigione christiana contra
 hereticos iudeos hereticos et Sabumetetes
 aurei libri quattuor.

Quid religio. Cap. j.

Religio ut Marcus tullius inquit est que superioris
 cuiusdam nature quam diuinam vocant curam ceri
 moniamque affert. Plurbarcus vero dicit religio
 nem esse diuinarum rerum scientiam a philosophis
 appellatam Masurius Sabinus scribit religiosum
 esse id quod propter sanctitatem aliquem remotum
 ac sepositum sit a nobis a relinquendo dictum.

Osten dit enim religiosum locum esse a populi communione separa
 tum difficultate adeundi. Lactantius a religando religionem dictam
 asserit hac conditione inquit gignuntur ut generati nos deo iusta ob
 sequia prebeamus hunc solum nouerimus. Hunc sequamur hoc vin
 culo pietatis obstricti deo et religati sumus unde ipsa religio nomen
 accepit non ut Cicero interpretatus est a relegando. Augustinus ve
 ro a religendo religionem dicit existimat cum inquit hunc eligentes ut potius
 reeligentes amiseram? ei negligentes hunc ergo reeligentes unde et religio
 dicta perhibetur. Religio igitur et si ab alijs aliter diffiniatur ut vere
 ita pie esse dicatur quedam hominum per pia opera cum deo religatio
 hec sanctitatis neru pietati iungitur que eadem est: et dei optimi ma
 ximi agnitio mouet pietas sanctitates: sanctitas religionem: religio
 utraque amplectitur: ac quodammodo religat: primum igitur omnium deum
 intelligit humana pietas: eiusque preter naturam que supra quam dici possit
 excelsa est et excellens hunc animi conceptum excipit sanctitas omnesque
 humane mentis rationes in eo quem quoquo modo nouit amando
 deficit unde postrema illa oritur piorum operum ratio mandatorumque
 obseruatio quam religionem dicimus: hec virtus tam hominis pro
 pria est: tam huic animali omnium nobilissimo conueniens tam denique
 appetibilis ut nulla sit omnibus terris gens tam fera tam morum et
 rerum experta que si non probabilem non tamen aliquam sibi finerit
 religionem. Etenim quid olim fuit in terris simplicis indis: etiopti
 bus vanus: scitarum gente rigidus: medacius grecis atque egyptijs
 Arabibus molli: afris perfidi: quid Getulis inculcius: hispanis
 leui: bellaci? gallis. Quid horridi? germanis. Quid getis miti? tru
 culentius sarmatis: sed in tantis humanarum gentium affectibus tanta corporum

Lice. lib. 4.
 artis ve.
 Plurarchus
 et paulus em
 lij vita.
 Masurius.
 Sabinus.
 Lactantius.
 lib. 111.

Augustinus
 li. x. de ciuitate dei.

Religionis christiane propugnaculum.

animorumque discrepantia cultus et morum diuersitate vna oibus fuit religionis cura: et velut ingenita quedam appetentia quo contingit vt barbare gentes inculte sine legibus sine moribus omnis pene humanitatis expertes: quod diuinitas in occulto fuit aut certe paucis nota. Alie alios sibi deos commente sunt aut aliunde acceptos pertinaciter colere perseuerauerunt. Ceterum idem affectus in causa fuit: vt nihil ab initio in tota vita aut sanctius in causa fuit aut venerabili ar-

Antiquorum
mysteria.

bitrati sint mortales his qui diuinarum rerum interpretes essent aut sacrarum ceremoniarum ministri: sic india braghmagas mirata est. Magos assyria. Sacerdotes egyptius iudei prophetas. Druidas Galli atque alij alios quos sapientum etiam appellatione quibus suauitate dignati sunt: cum omnis fere eorum meditatio in diuinarum rerum contemplatione sita esset: vnde ipsis gentibus sua cuique est religio orta aut certe non mediocriter aucta vnde mercurius trisnegistus leges egyptius tradidit in mercurium 3020 aster bacrianus persique in or-

Sententiam et
antiquorum
leges.

masin. Moses iudeis rectissime in patrem totius nature deum: minos cretensibus in iouem carondas: cartaginensibus in saturnum: lycurgus lacedemonijs: in appollinem Draco et solon arbenensibus in minneruam: Numapopilius romanis in egeriam. Druides sine Saronis de gallozum sacerdotes: in mercurium Appollinem martem iouem et minneruam ramolchis scitibus in vestam: plato magnesijs et siculis iouem et appollinem Diacometis arabibus: in gabrielem christi vero apostoli et euangeliste in patrem et filium et spiritum sanctum rectissime tradiderunt. Nec est vera religio quam christiana pietas colit omnium que vnquam fuerunt: queque sunt bodie aut esse poterunt siue controversia sanctissima longeque verissima quam verissimus auctor vel ipsa potius veritas instituit sanxit pieque colendam tradidit banc ergo vt teneas hortor et moneo hec enim lex vite est in celum recta: et quam breuissima ad illa sempiterna bona que oculus non vidit nec auris audiuit. Alie vero leges ambages sunt et fabulationes sicut dicit ps. Parauerunt mihi iniqui fabulationes: sed non vt lex tua et ps. cxlvij. Non fecit taliter omni nationi et iudicia sua non manifestauit eis. In nomine iesu vt ipse predixerat sunt eiecta demonia sunt curati morbi mortui suscitati ydola confracta templa destructa et demum predicata prout orbem veritas orthodoxa. Hoc apostoli: hoc martyres: hoc sancti confessores inuocato christi nomine: non in angulis sed palatiorum principibus et populis in aperto fecerunt. Nulla iam natio nulla mundi pars nisi forte alique apud antipodes si tamen vnquam sunt antipodes vel alie insule nobis ignote sint in quas nondum christi fama transferit ydolatrie seruit. Et quis banc per orbem sparsit doctrinam Et quis dogma hoc per insulas per mare per terra seminauit. Hepe-

ps. cxvii.
p. cxlvij.

illi de quibus David dixerat pro patribus tuis. hoc est pro patriarchis et prophetis nati sunt tibi filij id est apostoli qui sunt a xpo in patrum antiquorum locum subrogati. Et alibi in omnem terram exiit sonus eorum: et in fines orbis terre verba eorum. Nam dum Thomas partibus et indos: Matheus ethiopiis: Iohannes asiam: Petrus partem Galatiam capadociam Paulus greciam et illiricum. Et ambo scilicet Petrus et Paulus Romam et Italia die noctuque docendo perambulabant pulsa sunt ex templo adytis simulacrisque demonia tepla eversa: statue comminute are contrite.

Quomodo ante christum idolatrie populus
seruiuit. Caput. ij.

Ieges olim fuerunt qui ob regales memoriam coli apud suos postmodum etiam in morte ceperunt: inde illis instituta templa: inde ad defunctorum vultus per imaginem detinendos expressa simulacra. Nam et immolabant hostias et dies festos dando honore celebrabant. Inde posteris facta sunt sacra: que primis fuerat assumpta solatia. Nam ut videamus an stet hec apud singulos veritas verum me illud nefarium ydolorum cultum a christiana religione: abhorrentem diffusum edoceamus: tamen ea res narratu ardua est: quo non paruum antiquorum fuisse dementiam cognosces legimus venerem a siculis colonis plurimum honoratam. Erat nempe in erice sicilie monte excelso veneris templum singulari veneratione cultum mulierum suo ministerio dicaturum frequentia refertur: quas et ex sicilia et externis regionibus multi locarant: et ut Diodorus siculus auctor est. Butes sicilie rex ex veneris erice filium sustulit. Sic vero ob maternum genus in summa gloria habitus urbem condidit in alto loco a se denominatam: cuiusque in arce veneris matri templum posuit multum donarum ornatum. Quid Paphiam cypri urbem memorem: ubi templum insigne admodum veneris sacratum affirmat Virgilius ipsa Paphum sublimis abit sedesque renisit Zeta suas ubi templum illi centumque sa-beo Tybere calent are certique recentibus balant libici Jouem ammonem arenarium coluerunt. Ferunt liberum patrem per libie desertum exercitum duxisse universam iam devicta Asia: qui cum siti admodum laboraret: implorasse a Joue patre suo auxilium dicitur eo factum apparuisse ei ex templo arietem quem dum fugientem insequitur peruenisse illo duce ad fontem amenissimum: quapropter desiderio potitum existimasse arietem illum fuisse Jouem: eius templum mire magnitudinis in barena constituisse: et deum vocasse ammonem seu

Veneris a siculis honorata.
Diodorus siculus.
Veneris paphia.

Virgilius in primo ecelestios

Jupiter Ammon.

Religionis christiane propugnaculum.

**Diana a cre
tibus ho
noratur.**

**Diana tau
rica,**

**Horatius in
carminum.
Rhamusia
fortuna,**

**Appolloro
dus.**

Osiris egyptus,

arenarium. Ferunt itidem dianam dictam vocatam. Agnostas
populis honoratam eis constructum templū in mōre quod dictū
nuncuparunt habuit pariter ephesi templum egregium ducentis vi
ginti annis a tota asia factum in solo palustri ne terre motus sentiret
centum viginti septem colūne. In eo templo fuerunt a singulis regi
bus constructe sexaginta pedum altitudine: inter quas triginta sex ce
late fuerunt miro artificio. Fuit preterea illi tēplū in taurica regione
ad quod vt scribit seruius ypbigenia delata est regnante illic tboante
rege vbi diane sacerdos effecta cuz deam de more humano sanguine
placaret. Orestem fratrem agnouit qui carendi furoris gratia cū ami
co pilade colchos petierat et cū bis occiso tboante simulacrum sustu
lit aretiāq; detulit: sed cuz postea romanis crudelitas displiceret q̄q̄
immolarentur ad laconas est diana translata vbi sacrificij consuetus
do adolescentulorum verberibus seruatur Raumusia quā fortunam
dicunt a Rhaumi vrbe euboye a cecropijs religiosissime culta fertur
ab atbemēsi bus pallas: vnde et atbene vrbs palladis dicitur. Ferit
enim poete inter neptunum Mineruāq; fuisse discordiam vter atbe
nis nomen imponeret delata est ad ionē contentio que vtrumq; terrā
percutere iussit et ex cuius pulsu omen melius oriretur. Ille vbi nomē
daret. Neptunus terrā tridente percussit vnde natus est equus pal
las balta et continuo oliua orta est: Cum vero equus bellum porten
deret oliua pacem pallas vbi nomen dedit quibus conuenit Hora
tius. Sunt quibus vnum opus est intacte palladis urbem carmine
perpetuo celebrare et vndiq; deceptam fronti preponere oliuā. Tra
dūt etiam appollinem apud rhodum licie insule urbem cultum fuisse
in qua solino auctore nunq̄ celum a deo nubilus est vt sol non sit. Au
de et nonnunq̄ ea vrbs plebea vocatur. Excolitur apud hortigiam
egei maris insulam latona que alio vocabulo delos dicitur: sed horti
gia solino teste cognominata est q̄ in ea primum vise sint coturnices
quas greci hortigias vocant in ea siquidem insula latona eodem par
tu a boue oppressa diana et appollinē pepit iuno a cartaginēsi i ma
ximo honore fuisse perbibetur. A samijs similiter apud quos adole
uit et ioui nupsit. Osiris apud egyptios in maxima veneratione ha
bitus est. Sic iouis fuit et Niobe filius cum phorozone auo in argi
uorum regno succederet egyptum fratrem acbale regno prefecti ipse
vero maioris glorie cupidus ad egyptios. Usq; transfretauit quos
cū suo submisisset imperio isidem inachi filiā matrimonio sibi copu
lauit. Rudes eius loci homines multa edocuit quamobrem diuinos
ab illis adeptus est honores sed tādē cum antiphone fratre occisus
laniatusq; esset et ab vxore yside diu eius mēbra quererentur nec inue

hiri possent irascebatur in egyptios : quem demum cum comperisset
 ad illum sepellendum abatuum inaccessaz insulam elegit ⁊ cū deide
 egyptijs apparere cepisset bos instar numinis putauerunt illū. Os
 rim esse: ⁊ vt deum adorare ceperūt conmutatoq; nomine illū apim
 vocauerunt bouem vnde Tibulus te canit atq; suum pubes miratur
 Osirim barbara nempbitem plangere docta boues. Reliqui ut suo
 rū dogmatū monumentis poete Cybelem deorū matrem a pbrigijs
 honoratam illa auctore serui saturni vxor prius ops appellata a cy
 bele pbrigie mōte cybele cognominata est. Colebat etiā olim Bac
 ch⁹ marie in boetiajn pnaio vcz ⁊ i tracia creditusq; est idē esse q̄ ap
 pollo ⁊ Dionysius cuius sacra orgia ⁊ bacchanalia dicebantur illi ca
 prum sacrificabant: q̄ vintibus quarum bacchus dicitur fit inuisus ro
 ma louem panonipbeum seu cui omnium voce sacratum maximo bo
 noze afficiebant cui templum in arce capitolina seu tarpeia struxerat:
 ad quod triumphantes ducere solebant ioui taurum candidum sacri
 ficantes fuit focus parua grecorum regio appollinis delpbid oracu
 lo famosa in ea enim ciuitas est delpbi. Ubi ditissimum appollini tē
 plum sacrum erat in quo responsa dabantur. Fuit etiā cbaonia re
 gio europē in qua Dodaniam siluam poetarum carminibus percele
 bres iussu dicunt. Fuit illic templū ioui dodoneo sacrum in quod du
 as columbas celo descendisse ferunt veteribus solitas insidere quera
 cubus et quibus responsa postulantibus ab illis dabantur. Quid cu
 manam campaniērbem prope batias ad tierbennum mare humili co
 le si tam memozem quam venientes a chalcide eubolezbe ad nouas
 sedes comparandas primitus condiderunt cui propinquus est sub
 terraneus thalamus sibille vaticinatricis que cum eritbea esset ab ita
 lis cumana dicta est quod illic eius oracula darentur diceret forsitam
 aliquis. Quoniam pacto humanas voces formare valebant ydola.
 Dixerim facile fallacem hominum versutiam vtpote sacerdotum id
 effecisse dicentium scilicet se ab appolline recepisse quod ipsi futurū
 putarent sicut babilionij sacerdotes mentiebatur deum suum carnes
 noctu deuozare quas ipsi auferebant vt apud danielē legitur. Aut
 certe fuerunt inferni spiritus aues illas vel ydola inhabitantes q̄ hu
 iuscemodi sermones amphibologicos ex propbetarum eloquio aut
 ex celestium corporum insutu vt astrologi somniant aut ex auiliū gar
 riu euomebam. Hos ergo dilectissimi quibus donatum est credere
 in iesum nec solē credam⁹ deū vel regē celi nec mare aut nescio quez re
 gē eius neptunū quē fingit vanitas non veritas nec terrā ⁊ plutonē s̄
 credim⁹ in deū patrez oipotentē vniuersoz creatorē regē celoz. Qui

Quo pacto
 ydola hu
 manas voz
 ces forma
 re.

Religionis christiane propugnaculum.

Aug. li. liij.
de symbolo
ad carthegu
minos. c. liij

enim cuncta: quia voluit de nihilo fecit ipse regit que fecit. Gentilibus deum quia commemorati sunt ideo deum non sunt: quia et comprehendi et videri bis oculis possunt. Ceteros autem ut aurelius Augustinus ait: est quos vani vane colunt. Iovem Saturnum Martem Iunonem Minervam venerem et cetera portentosa non nomina bona sed nomina mala homines mortales fuisse etiam eorum littere clamant qui talibus erroribus delectantur. Postre autem sacre littere qualem deus predicent paulum audire apostolus immortalis inquit invisibilis incorruptibilis soli deo honor et gloria. Non videtur deus noster oculis carnis sed videtur oculis cordis non videtur ad tempus sed videtur in eternum sed dicit paganus. Ostende mihi quem colis? Respondeo Ego quidem habeo etiam modo quem tibi ostendam sed tu non habes oculos unde videas beati enim ait saluator noster mundo corde: quoniam ipsi deum videbunt. Cor immundum et tenebris obvolutum peccatorum et deum querit videre lux lucet in tenebris sed tenebre eam non comprehenderunt. Nunquid quid quia cecus non videt ideo lux non lucet. Si nosset o infidelis dicere deo vero. Illumina oculos meos videres nobiscum nunc per speculum in enigmate ut possis videre faciem ad faciem. Si ex opibus intelligeres artificem ex creatura coniceres creatorem. Si expauesceres in te: quia non totum capis te agnosceres deus qui fecit. Credimus ergo deum immortalem et invisibilem non illum quem vos infideles deum fingitis simul et adulterantem et torquentem: sed deum verum totius mundi fabricatorem atque rectorem.

Quod figmenta Druidum que nonnulli mystice volunt intelligi non sint curanda. Cap. liij.

Gallii facer
dotes apud
cesarem.

On enim audiendi sunt errores Druidum superstitiosum qui mercurium Appollinem Martem Iovem et Minervam deos esse sinerunt. Refellit eos Cesar quoniam nescio utrum apud Romanos quisquam talium rerum doctor vel curiosior esse possit. Dicit enim lib. vi. de bello gallico plures a celtis statim deos. Apud eundem enim ita legimus In omni gallia eorum hominum: qui aliquo sunt numero atque bono re genera sunt duo. Nam plebs pene servorum habetur loco: que nihil habet per se: nullo adhibetur consilio: plerique cum aut ere alieno: aut magnitudine tributorum aut iniuria potentiorum premuntur: sese in servitutem dicant nobilibus in hos eadem sunt iura que dominis in servos. Sed de his duobus generibus alterum est Druidum alterum equitum illi rebus divinis inter sunt sacrificia publica ac privata procurant religiones interpretantur ad hos magnus adolescentium numerus discipline causa concurrat moxque hi sunt apud eos bono

re. Nam fere de omnibus controuersijs publicis priuatisq; constituntur et si quod est admissum facinus si sedes facta: si de hereditate de finibus controuersia est idem discernunt premia penasq; constituunt. Si quis aut priuatus aut publicus eorū decreto non stetit sacrificijs interdicitur. Hec pena apud eos est grauissima quibus ita est interdictum si numero impiorum ac sceleratorum habentur: si omnes decedunt: aditum sermonēq; defugiunt ne quid ex contagione incōmodi accipiant neq; si petentibus ius redditur neq; bonos ullus communicatur bis autem omnibus druidibus preest vnus qui summam inter eos habet auctoritatem hoc mortuo: aut si quis ex reliquis excellit dignitate succedit aut si sunt plures pares suffragio druidum. Nonnunq; etiam de principatu armis contendunt h certo anni tempore in finibus carnuntz: que regio totius gallie media habetur. Cōfidunt in loco consecrato hic omnes vndiq; qui controuersias habēt conueniunt eorūq; iudicij decretisq; parent. Druides a bello abesse consuerunt: neq; tributa vna cum reliquis pendunt militie vacationē omniumq; rerum habent immunitatem tantis excitati premijs: et sua sponte multi in disciplinam conueniunt et a propinquis parentibusq; mittuntur magnum sibi numerum versuum ediscere dicuntur: itaq; non nulli annos viginti in disciplina permanent neq; fas esse existimat ea litteris mandare: cum in reliquis fere rebus publicis priuatisq; ratio nibus grecis litteris vtantur. In primis hoc volunt persuadere non interire animas: sed ab alijs post mortem transire ad alios atq; hoc maxime ad virtutem excitari putant: metu mortis neglecto. Multa preterea de syderibus atq; eorum motibus: de mundi ac terrarū magnitudine de rerum natura de deorum immortalium vi ac potestate disputant et iuuentuti tradunt. Ratio est omnium gallozum admodum dedita religionibus atq; ob eam causam qui sunt affecti grauioribus morbis quiq; in prelijs periculisq; versantur: aut pro victimis homines immolant aut se immolaturos vouent: q; pro vita hominis nisi vita hominis red datur non posse deorum immortalium numen placari arbitrantur publice q; eiusq; generis habent instituta sacrificia. Deum maxime Mercurium colunt post hūc Appollinem et matrem et Iouem et mineruam de his eandem fere: quam relique gentes habent opinionem. Appollinez morbos depellere. Mineruam operum atq; artificiorum initia tradere Iouem imperium celestium tenere Martem bella gerere hęc Cesar de gallozum sacerdotibus seneca de gal tit. Eadem ferme Pomponius mela de gallozum misterijs scripsit vnde libro tertio de situ orbis ita insit. habent galli et facundia suam magistrosq; sapientie. Druides hi terre mūdiq; magnitudines et formam: motus celi et syderum ac quid dñi velint scire profitentur. Docēt multa nobilissimos gentis clam et diu vicenis annis in specu: aut

Galli grecis litteris vtuntur.

Anime im mortalitas

Mercurius
Apollo.
Mars.
Iupiter.
Pomponius
mela de gal
lozum sacer
dotibus.

Religionis christiane propugnaculum.

abditis saltim? vnum ex his que precipiunt: vt vulgus effiuit: videlicet vt forent ad bella meliores eternas esse animas vitasq; alteras ad manes itaq; cum mortuos cremant ac defodiunt: apta viuentibus olim ne godorum, ro etia et exactio crediti deferebat ad inferos erantq; qui se in rogos suoz velut vna victuri libenter immitterent bec ille. **Diodorus** vero siculus li. vi. antiquitatu suaru de gallis inquit Galli acuti sunt ingenio et ad doctrina minime alieni. Sunt et apud eos melodia rum poete quos appellat bardos bi cum organis veluti cum lyra cantant hos laudantes alios vituperantes. philofopbi quoq; ac theologi quos vocat Saronidas precipue ab illis coluntur. vtuntur insuper diuinatozibus qui apud eos cum sacrificijs futura predicent. plurimi existimentur: omni eis obreperate plebe. Est apud eos moris nullum absq; philofopho sacrificium facere. Existimant. n. per diuine nature confidos sacra fieri oportere tanq; dijs propinquiores hoz intercessione bona ab dijs censeant petenda quozum consilio et pace et bello fruuntur: poete vero tanti apud eos sunt: vt cum extracta acie exercitus eductis ensibus iactisq; iaculis propinquat non solum amicus: sed hostes quozum eozum interuentu a pugna concresecat: ita apud gallos ira cedit sapientie. Et mars reueretur musas. Increuit enim apud eos pythagore sententia: qua dixit animas hominum esse immortales: rursusq; eas defunctis corporibus post certum tempus in alia corpora reuersuras ob hanc causam in defunctorum pyraz epistolas scriptas quidem coniungunt: tanq; eos mortui sint lecturi. Quidam adeo mortem contemnunt et pugnant nudi bec ille. Sed bec adeo multa eorum tendunt: vt quum alijs mortalium alia desint vite argumenta. Religio tamen perpetua sit humanitatis comes. Agitarunt vitam barbarozum quida sine feminis. Agitarunt et amazones sine viris fueruntq; pleriq; sine moribus: sine disciplina sine legibus: alij non mentia: non ciuitatem ullam habuerunt: multi ne commercia quidem aliarum gentium norunt aliqua quidem pertinaciter resugerunt nudi agitabant trododite et garamantes. **Ethiopia** quidem aurum et gemmas contempserunt: nullus tamen vnq; sine religione fuit: aut quia noluit esse aut quia non potuit sed bi fere omnes falsoz deozum: cultozes esse desierunt et iam et ritus omnino diuersus ab eo qui olim fuit. **Sententia** quondam deozum cultozes galli fuere vt cetera gentes: nunc vere pietatis obseruantissimi: viuiebant tum populi quisq; sibi viuibat et cinitates pauci reguli in tota gente nunc regis imperium late omnia tenet quod enis colimus nos christiani (**Infit Tertulianus**) deus vnus est qui totam molam istam cum omni instrumento elemen

Diodorus siculus

Bardus melodiae poete

Philosophi

Gallogymores

Tertulianus in apologetico aduersus gentes. ca. xvj.

torum corporum spirituum verbo quo iussit: ratione: qua disposuit:
 virtute: qua potuit: de nihilo expressit in ornamentis maiestatis sue
 vnde et greci nomen mundo cosmion accomodauerunt inuisibilis est
 et si videatur incomprehensibilis: et si per gratiam representetur inesti-
 mabilis et si humanis sensibus estimetur. Ideo verus et tantus: est:
 bernes quoque trismegistus (vt auctor est diuus Cyprianus) vnum *Cyprianus*
 deū loquitur: eūque incomprehensibilem inestimabilem confitetur *tractatu*
 spiritus substantijs atque imaginibus consecratis delitescunt. hi affla- *lib. de idos*
 tu suo varium pectora inspirant: extorum fibras animant aulium vola- *lorū vanta-*
 tus gubernant: sortes regunt: oracula efficiunt: falsa veris semper in- *te.*
 uolunt. Nam et falluntur et fallunt vitam turbant: somnos inquit *Demonēs*
 tant: irrepentes etiam spiritus in corporibus occulte mentis ter- *in imaginib;*
 rent: membra disorquent: validitudinem frangunt: morbos laescunt *bus latitan-*
 vt ad cultum sui cogant vt nidore altarium et rogis pecorum sagina *res scōz Cy*
 ti remissis: que construxerant curasse videantur. *Deceit de illis me-*
 dela: cum ipsorum cessat iniuria: nec aliud his studiū est: quā a deo bo- *prianum.*
 mines auocare: et ad superstitionem sui ab intellectu vere religionis
 auertere: et cuius sunt ipsi penales: querere sibi ad penam comites: quos
 ad crimen suum fecerunt errore participes. hi tamen adiurati per deum
 verum nobis statim cedunt et fatentur et de obsessis corporibus exte-
 re coguntur. Anus igitur omnium dominus deus neque enim illa subli-
 mitas potest habere consortes cum sola omnem teneat potestate rex
 vnus est apibus et dux vnus in gregibus: et in armentis rector vnus
 multo magis mundi vnus est rector qui vniuersa quecumque sunt ver-
 bo iubet ratione dispensat virtute consummat. hic enim videri non
 potest visu clarior est nec comprehendendi tactu purior est nec extima-
 ri: sensu maior est. Et ideo sic enim digne deum estimamus: dum
 inestimabilem dicimus. Nec nomen dei queras: deus nomen est illi
 Illis vocabulis opus est vbi proprijs appellationū insignibus mul-
 titudo dirimenda est. Deo qui solus est: dei vocabulum totum est. Er-
 go vnus est: et vbiq; ipse diffusus est deus cum homine miscetur hic
 deus noster: hic christus est. Qui mediator duorum homines induit
 quem perducatur ad patrem. Quid homo est: esse christus voluit: vt et
 homo possit esse quod christus est. Quod ydola dei non sint et quod
 vnus deus sit et quod credentibus datum sit deos non esse: quos coluerunt
 gentes: hinc notum est: vnde *Idē Cyprianus* inquit puto etiam de gallis
 suis nobis. *Idolatre* exprobranter insultet: quod abscedentes semetipsos h
 bet excruciat: dum non cum statui simulacrorum dissimulationibus parcat

Religionis christiane propugnaculum.

Nos tamen nō propter superstitiones prophanorum debemus misericam fugere: si quid inde vtile ad intelligendas sanctas scripturas rapere poterimus nec ad illorum theatricas nugas cōverti si aliquid de citraris et de organis rerumq; publicarū gubernatoribus quod ad spiritualia capienda valeat cū bardis Saroniis et Dryuidibus disputemus. Neq; enim et litteras discere non debuimus: q; earum repertorem, dicunt esse mercurium aut quia iusticie virtutiq; templa dedicarunt: et que corde gestāda sunt in lapidibus adorare maluerūt propterea nobis iusticia virtutiq; fugienda est. Immo vero quisquis bonus verusq; christianus est. Domini sui esse intelligat vbiq; inuenerit veritatem quam confitens et agnoscens etiaz in litteris sacris superstitiosa figmenta repudiet doleatq; homines atq; caueat q; cognoscentes deum non vt deum glorificauerunt aut gratias egerunt: sed euauerunt in cogitationibus suis: et obscuratum est cor insipiens eorum. Dicentes enim se esse sapientes stulti facti sunt: et immutauerunt gloriā incorruptibilis dei in similitudinem imaginis corruptibilis hominis et volucrum et quadrupedum et serpentum.

Ro. i. c.

Quod ydola dñi non sint: et vnum verum deum esse et dominum omnium quem christiani colunt.
Capitulum quartum.

Quod ydola dñi non sint et vnus sit omnibus sane istelligentibus notum est. Sed peccata et auctor peccati diabolus separauit animam a deo. Et dum creatura serua seductorem suum deseruit saluatorem facta est ruina magna et errauit. Anima vero vt pro deo coleret ydola et adoraret ipsa que fecit deserendo illum a quo facta est: adorādo enim lapidem nullam habentem vitam: ipsa perit deserendo deus qui est eius vera et eterna: vita hinc vt Augustinus auctor est error omnium et desertio honorum: hinc cultus paganorum et peruersitas hereticorum / et errauerunt anime per diuersas voluptates et peruersas vt alij colerent solem alij lunam et stellas alij mōtes alij lapides et que q; virgulta: vt sibi quisq; credidit inuenisse: non adiutorem deum sed deceptorem diabolum: atq; ita per diuersa anima errauit a creatore suo: vt omne quod ei dederat deus ad seruitiūz hoc illa coleret vt deū. Nonne omnia propter hominem creata sunt legas quis scripturas scās et inueniet deū dixisse homini quē de limo tre formauit. Crescite et multiplicamini et replete terrā et dñamini eam et habete pātē piscium

Aug. li. iij.
de simbolo
ad cathecos
mōnos. i. c.

maris et aënis celi et pecorum terre. Et paulo post. ecce inquit dedi vobis omnia in usum et ad escam. **Eos autem qui scripturas sanctas ut idem Augustinus refert legere nolunt ipsa rerum natura ipseque mundus operibus famulatus sui incredulos sua quadam voce conuincit et animam peruersam increpans dicit. Quid est misera quod erras in meo degenerata oblita estis quo quanta creata sis: cui celum et terra tam pulchra domus nullis meritis precedentibus constructa est. Respondent et singula queque elementa clamantes et ipsis suis operibus suum demonstrantes artifices. Clamat celum. Non sum deus: nam si deus essem nulla me nubilitatio obscurare potuisset: ne tenebre succederent luci mee sed lux integra incorrupta inuisolataque mansisset sicut manet lux illa vera que istam lucem temporalem creauit in me propter te. Clamat et sol. Quid me homo colis ut deum quem vides ortu occasusque concludi. Deus nec ortum habet nec occasum sed tu illum deserendo magnum incurristi casum sed consideres magnum atque mirabilem esse me: ego autem agnosco habere super me qui et me creauit et te. Cum autem opera et splendor et calores mei tibi deseruiant quomodo me pro deo colendum ducis nisi quia verum deum colere nescis. Ita luna et stelle istam similem proferunt voces. Non vides inquit o homo spatium nos agere nocturnum: excludi luce: ne terminos transgredi constitutos quos ad solatium quietis tue oportens artifex terminauit: non sum deus conuincimus falsitatem tuam seruando tibi ad penam tuam. Clamat mare et omnia que in eo sunt: non sumus deus: prebeo enim ut mihi iustum est famulatum periculum iter carine suscipiens motus congruos flatus ventorum dirigens: gressus ut ad portum desideratum etiam rapiente te auaritia nulla interposita tarditate perducam. Vialia vero que gignuntur ex me tibi in escam donata esse cognoscis. Cum ergo per omnia agnoscam modulum meum: tu quare deseris ordinem tuum deserendo omnium creatores deum. Clamat terra ergo ne homo deitatis mihi nomen conscribis: ideo non agnoscis quid sim quod oblitus es qui sis: non agnoscis materiam tuam: non agnoscis quod si mihi meum es ex me quidem formatum: sed non sicut ego animatum non agnoscis quod inter omnia animalia que ex me precreata sunt tu solus sub deo pene mundi dominus constitutus es merito non intelligis: quod cum in honore esses non intellexisti comparatus es iumentis insipientibus et similitus es illis. Non ei facile agnoscere deum ydolatrie. Moses in exodo pro populo rogat nec imperat precor ait domine deliquit hic populus delictum grande: fecerunt sibi deos aureos. Et nunc si dimittis illis delictum grande dimitte finem sine me: et dele delictum quem scripsisti. Et dixit dominus ad Moysen: si quis delinquat autem deleam eum de libro meo. Itaque ceterum Hieremias pro populo de-**

Augustinus
in eodem.

Religionis christiane propugnaculum.

- Mat. vii. d.** precaretur: dominus ad eum loquitur dicens. Et tu noli orare pro populo hoc et noli postulare pro ipsis prece et oratione: quia non exaudiam illum in tempore quo inuocabunt me. In tempore afflictionis sue. **Itē in regum primo libro.** Si delinquendo peccet vir aduersus virum orabunt pro eo dominum: si autem in deum peccet homo quis orabit pro eo ut diuus **Cyprianus** auctor est sic idolatrie indignatur deus ut preceperit etiam eos interfici qui sacrificare et seruire idolis suase rint ut patet. **Deu. xii. b. et j. Mach. ii. b.** Christum ergo dei filium olim promissum per prophetas teneamus: quod iam impletum esse cognoscimus quia iam redempti et uinificati christi sanguine nihil christo preponere debemus. In euāgelio dominus loquitur et dicit. Qui diligit patrem aut matrem plus quam me non est me dignus. Et qui diligit filium aut filiam super me: non est me dignus: et qui non accepit crucem suam et sequitur me non est me dignus. Sic et in deuteronomio scriptum est. Qui dicunt patri aut matri non noui te et filios tuos non agnouerunt hi custodierunt precepta tua et testamentum tuum seruauerunt. **Itē apostolus Paulus.** Quis nos (inquit) separabit a caritate christi pressura an angustia: an persecutio: an fames: an nuditas an periculum: an gladius. Sicut scriptum est. Quia propter te occidimus tota die: estimati sumus ut oues victimae: sed in his omnibus superamus propter eum qui nos dilexit. Et iterum non estis uestri: empti enim estis prece magno glorificate et portate deum in corpore uestro et iterum pro omnibus mortuus est: ut qui uiuunt iam non sibi uiuent: sed ei qui pro ipsis mortuus est et resurrexit.
- Mat. x. d.**
- Ro. vii. b.**
- 1. Co. vi. d.**
- 1. Co. xii. v.**

De prolatis christo et gentibus: testimonijs Capitu. v.

Dant. iii. g.

Emonstremus etiam nos et gentibus testimonijs christo fuisse prolatum: quoniam ueritas non tacuit clamando etiam per linguas inimicorum suorum illum reges qui iudeorum superbiam captiuando perdomuit **Nabuchodonosor** regem scilicet babilonis non pretermit tam. Dic **Nabuchodonosor** quid in fornace quo tres viros iustos iniuste immiseris: Dic quid tibi fuerit reuelatum. **Nonne** inquit tres viros misimus in fornacez ligatos. **Et** aiunt eivere rex. **Ecce** inquit ego video quattuor viros solutos deambulantes in medio ignis: et corruptio nulla est in eis et aspectus quarti similis est filio dei. **D** alienigena unde tibi hoc. **Quis** tibi annunciant filium dei. **Que**

let quis propheta amnunciavit tibi filium dei. nondum quidem mūdo nascitur & similitudo nascētis a te cognoscit unde tibi hoc. Quis tibi istud amnunciavit nisi quia sic te diuinus ignis intus illuminant: cū illic ap̄ d̄ te captiuū tenerētur inimici iudei sic diceres testimoniū filio dei. Quid sybilla vaticinando etiā de christo clamauerit. q̄ ab Augustino in libro contra iudeos paganos & arrianos scripta sunt in mediū proferamus: vt ex vno lapide vtrorumq; fontes percutiantur: iudeorum scilicet atq; Gentiliū: atq; suo gladio (sicut Goliath) christi omnes percutiantur inimici: audire quid dixerit.

Judicij signum: tellus sudore madescet
 E celo rex adueniet per secula futurus
 Scilicet in carne presens: vt iudicet orbem
 Unde deum cernent incredulus atq; fidelis
 Celsum cum sanctis cui iam termino in ipso
 Sic anime cum carne aderunt quas iudicat ipse
 Cum iacet incultus densis in vepibus orbis
 Resident simulachra viri cunctam quoq; galam
 Eruret terras ignis potūq; polumq;
 Inquirens tetri portas effringet auerni
 Sanctorum se deinde cuncte lux libera carni
 Tradetur: fontes eternaꝝ flamma cremabit
 Occultos actus detegens: tunc quisq; loquetur
 Secreta atq; deus referabit peccata luci
 Tunc erit & lucus stridebunt dentibus omnes
 Eripitur solis iubar: & chorus interit astris
 Voluetur celum lunaris splendor obibit.
 Denidet collos valles extollet ab imo.
 Non erit in rebus hominum sublime vel altum
 Jam equantur campis montes & cerula ponti
 Omnia cessabunt tellus confrica peribit
 Sic pariter fontes torrentur: flumina igni
 Et tuba tunc sonitum tristem demittet ab alto
 Orbe gemens facin? miserum varioꝝq; labores
 Tartareumq; chaos monstrabit terra debiscens
 Et coram hic domino reges sistentur ad vnum
 Recidet e celo ignisq; & sulfuris amnis.

Hec de christi natiuitate passione & resurrectione atq; secundo eius aduentu ita dicta sunt vt si q̄s i greco capita hoz versuū discernere vo

Religionis christiane propugnaculum.

luerit inueniet quod latinedicif iesus christus fili⁹ dei saluator. Allos
versus sibyllinos christi passionem apertius demonstrates ab eodē
Augustino traditos audiamus.

In manus iniquas ⁊ infidelium postea veniet.

Dabunt deo alapas manibus incestis.

Et oibus immundis expuent saluas venenosas

Dabit autem in verbera omnino innocens dorsum

Et colapbos accipiens tacebit ne quis agnoscat

Quod verbum ⁊ vnde venit: vt mortuis loquatur

Et coronam portabit spineam.

In cibum autem fel ⁊ in sitim acetum dederunt

In hospitalitatis hanc monstrabant mensam

Ipsa enim stulta deum tuum non cognouisti

Iudentem mortalibus mentibus sed ⁊ spinis

Coronasti corona horridumq; fel miscuisti

Templi vero velum scindetur et die

Medio nos tenebrosa nimis tribus horis

Et mortis fatum siniet trium dierum somno suscepto

Et tunc a mortuis regressus in lucez venit

Primus resurrectionis initium reuocatus ostendit

Credo iam vos o gentiles tantis testib⁹ ita obrutos ⁊ futatosq; eē ipsa ve
ritate vt nihil ultra repugnare nihil q̄rere debeatis. Nōne et celū testi
monium dixit de christo: quando nouum sydus in noua hominis p̄
genie velut lingua ⁊ digito quo potuit natum deum hominem genis
tibus monstrauit. At qui memorabo platonem apud vos diuinuz vī
rum appellatus: qui eatenus esse suis preceptis acquiescendum assa
tus est: donec sacrator aliquis quam homo in terris appareat qui
fontem omnibus aperiat veritatis: quez deniq; sequent oēs. Offen
do preterea calcidium eum qui super Platonis thimeo nouum sy
dus in christi natiuitate conuiscaturum predixit. Quod ⁊ nocturno su
specturi essent itinere caldeorum sapientes in celestium rerum confi
deratione exercitati ⁊ recentem essent dei ortum quesituri preces sti
dem votaꝝ ⁊ munera oblaturi. Nec funditus huius immemor exti
tū (vt Augustin⁹ asserit) maro qui in bucolicis futuram christi exvir
gine natiuitatem (⁊ si aliq̄ ascriberet) et sibille cumane (vt idem fatea
tur) expressit quoniam (inquit) veritas non tacuit clamando etiā per
linguas inimicorum suorum.

Ultima cunei vent iam carminis etas.

Magnus ab integro seclorum nascitur ordo

Jam redit ⁊ virgo: redeunt saturnia regni

Jam noua progenies celo demittitur alto

Tu modo nascenti puero quo ferrea primum
 Definet ⁊ toto surget gens aurea mundo
 Casta faue lucina: tuus iam regnat appollo

Hoc hic Virgilius de christo testimonium perhibebat. In dubiū hoc veniet: nisi alios ex gentibus idoneos testes pluraq; dicentes in medium introducam. Nonne balaam astralogus per parabolā loquitus est dicens: Orietur stella ex iacob rutilum scilicet lumen spiritalis gratie qua non infidelitatis gentium illuminatur: ⁊ consurget virga de israel ⁊ percutiet duces moab: vastabitq; omnes filios setb ⁊ erit idumea possessio eius. De iacob erit qui dominetur ⁊ perdat reliquias ciuitatis. Vide (inquit origenes) quomodo sapientia dei vas istud ad contumeliam preparatum proficere fecit ad vtilitatem nō solum gentis vnus: sed pene totius mundi: ⁊ huic cui solebāt videri demones: videtur deus prohibens mali operis iter. Stupescit balaam ⁊ miratur prohibentis auctoritatem. Sed non mireris. Inquit Ambrosius infusum auguri a domino quod loqueretur: quando infusū legis in euangelio etiam principi synagoge vni ex persequentibus christum: q; oportet vnum hominem mori pro populo. In quo non prophetie meritum: sed assertio veritatis est: vt aduersariorum testimonio manifestaretur quo perfidia non credentium vobis suorum augurum redargueretur. Ideo Balaam ille Chaldeus ascitur ad fidem vt Chaldeorum superstitione conticesceret. Non igitur confitentis meritum: sed vocantis oraculum est reuelante dei gratia. Et vt Augustinus clamat: stella magos inuitat: curiositas magorum instructa est lingua celorum. Magi iudeorū regem predicant iudei abnegāt illi querunt adorare isti querunt occidere. Dicunt magi berodi regi quem querunt natum regem: dicunt iudei ex qua ciuitate christus surgat regnare vtriq; predicant vtriq; confitentur sed illi aliter: isti aliter illi vt inuentus adoretur isti vt captus necetur. Ecce magi primitie gentium christo offerunt munera: non soluz aurum tibus ⁊ myrrbam Verum etiam animas suas ⁊ vt diuus Ambrosius inquit vni deum magi crediderunt ⁊ aurū ⁊ tibus ⁊ myrrbam supplices ad christi curia detulerunt. Auro regem fatentes: vt deum tibus venerantes. Thesaurus enim regni sacrificiū dei: myrrba est sepulture. Quid igitur voluerunt sibi mystica munera inter abiecta presepia: nisi vt intelligeremus in xpo differentia diuinitatis ⁊ carnis vt homo cernitur: vt dominus adoratur latet in panis: sed fulget in stellis. Cune nascentē indicant: ⁊ stelle dominantē. Caro est que inuoluitur diuinitas cui ab angelis ministratur ⁊ assumpte carnis veritas cōprobat nec dignitas naturalis maiestatis amittitur hec est fides nostra profecto

bbb

Numē.
 xxiiij. c.

Origenes i
 homelia.
 xiiij. super
 numeros.

Diuus Am
 bro. episto-
 la. xxviiij.
 ad Chro-
 matum.

Aug. ii. lllj.
 de simbolo
 ad cathecu-
 minos. ca.
 lllj.

Ambro. in
 lib. de fide
 capt. ij.

Religionis christiane propugnaculum.

Apollo
oraculum,

Porphyrus

Vespasianus
Titus.

Alexander
Seuerus.

Adrianus
Imperator.

Antonius
pius.

Constantinus
magnus.

Augustinus

li. ij. cap. xj.
de doctrina
christiana.

gentiles consenserunt Iesum deum ipsum fuisse aut certe diuinum. **M**ille
filius appollo consultus: ita comedauit christum mortalis erat corpo
re sapiens prodigiorum effector: sed sub iudiciis chaldeis armis co
prebensus clavis fustibusq; amarā mortē passus est porphyrius inter
gentes: nequissimus in lib. de respōsis inquit. Christum dñi marime
pium pronunciauerunt immortalēq; euasisse asseruerunt. Concedit
ipse porphyrus christū et sapientē et piū fuisse quibus christianos par
tim indoctos partim magos nominet tum veritati tū sibi ipsi mani
feste repugnans. Vespasianus ac Titus imperatores auditis chris
ti operibus eius potentiam timerunt. Alexander seuerus tēpla fie
ri christo statuit s; nō successit orabat in manutinis in sacrario suo co
rā statua christi vt capitolinus refert: et Adrianus vt idē narrat statuit
christo tēpla facere etiāq; inter deos redpere. Ideoq; tēpla absq; si
mulacris in oibus ciuitatib; fieri iussit. Antonius pius cū audisset
christianos hoc frequenter vti prouerbio. Quod tibi fieri nō vis alte
ri ne feceris perscrutatus est christiuitam etiā statuam tāq; deo sacra
uit. Constantinus deniq; cū christi miracula in rebus suis manifesti
fuisset expertus deū magis q; populū timuit solumq; christum et pa
lā adorauit idolozū tēpla subuertit: christo tēpla passim preciosa
edificauit hec sunt que de christo gētiles senserunt que ideo narraui
mus auctoritate Augustini muniti qui lib. ij. de doctrina christiana in
quit philozophi asit qui vocantur siqua forte vera et fidei nostre accō
moda dixerunt maxime Platonici: non solū formidāda non sunt sed
ab eis etiā tanq; iniustis possessoribus in vsum nostrū vendicanda.
Nā quid aliud fecerunt multi boni fideles nostri: nonne aspiciamus
quanto auro et argento et veste suffarcinatus exierit de egypto. Ly
prianns doctor suauissimus et martyr beatissimus: quanto Iacobi
Quanto Victorinus optatus Hilarius: vt de viuis taceā: q̄to iun
merabiles greci. Quod prior ipse fidelissim; dei famulus Moses
fecerat: de quo scriptū est q; eruditus fuerit oim sapiētia egyptiorū.

Liber secundus de religione christiana ad
uersus iudeos.

Christus prenuclatus a iudeis sed populus
eius aduentum non intellexit. Cap. primū.

Liebant indei christū venturū esse. Nam hic illis semp
per propbetis mouētib; annūciabaf. S; si significato
duplici eius aduentu vnū qui exercitio et exemplo bo
minis fungeretur: alterum qui deū fateretur: nō intell
gēdo primū aduētū: qui in passione precessit occultus;

vnū tm̄ credunt qui erit in potestate manifestus. Quod autē hoc iudeorum populus intelligere non potuit: delictorum meritum fuit sic erant: vt Cyprianus) auctor est sapientie et intelligentie multatū ceitate: vt qui vita indigni essent: haberent vitam ante oculos nec viderent: itaq; a prophetis ante predicta verbo et vocis imperio demonia de hominibus excuteret paraliticos restringeret leprosos purgaret: illuminaret secos: claudis gressum daret: mortuos rursus animaret: cohereret sibi elementa famulari. seruire ventos: maria obedire ieros cedere iudei qui illum crederant hominem tantū de humilitate carnis et corporis existimebant: magnum diligētia potestatis hunc magistrū eorū atq; primos hoc est quos et doctrina ille et sapientia reuincibat accensa ira et indignatione prouocat postremo detentum pōnitio Pilato: qui tunc ex parte romana Syriam procurabat tradidit eum: crucem eius et mortem suffragiis pertinacibus flagitaret: hoc eos facturos et ipse p̄dixerat: et p̄phetarū oīm testimoniū sic ante p̄cesse rat: oportere illū pati: nō vt sentiret mortē: s; viceret. Et cū passus esset denuo ad sup̄os regredi vt vi diuine maiestatis ostēderet fidē itaq; rerū cursus impleuit. Māz crucifix; p̄uēto carnificis offō spūm spōre dimisit et die tertio rursus a mortuis sponte surrexit. Apparuit discipulis suis talis vt fuerat ac cognoscendum se videntibus prebuit simul victus et substantie corporalis firmitate conspicuus ad dies quadraginta remoratus est: vt denuo ad precepta vitalia instrui possent: et discerent. Tunc in celum circumfusa nube sublatus est: vt hominem quem dilexit quem induit quem a morte protexit ad patrem victor imponeret. Jam venturus e celo ad penam diaboli et ad censuram generis humani vltoris vigore et iudicis potestate.

¶ Quod christus venturus esset ex vaticinio Daniells. Cap. ij.

De sancte Daniel dic de christo quod nosti. Cum venerit inquit sanctus sanctorū cessabit vncio vestra. Quare illo presente cui insultantes dicebatis. Tu de te restimonium tuum non est verum cessauit vncio vestra: nisi quia ipse est qui venerat sanctissanctorū. Si vt vos dicitis nondum venit: sed expectatur vt veniat sanctissanctorū demonstrate vncionem. Si autem quod verum est cessauit vncio vestra: agnoscite venisse sanctūm sanctorū. Ipse est enim et lapis absconditus ille de monte sine manibus condentium id est christus natus de virgine sine manibus complectentium qui tantum creuit vt mons magnus fieret et impleret vniuersam faciē terre. De quo mōre dicit p̄pheta venite ascēdam; ad mōtē dñi. Et de quo dauid dicit. Mōs dei mōs

Daniel. l. r.
g.
Jo. v. l. j. b.

Dan. ij. c.

Esate. l. j. a.
ps. lxxij.

Religionis christiane propugnaculum

vberissimus vt quid suspicamini montes incaseatos montem in quo placuit deo habitare in eo. Cū enim ipse dñs christus discipulos suos interrogaret quē dicerent esse bonines filiū hominis. Responderunt alij Heliam alij hieremiā autynū ex prophe'tis. Et ille vt quid suspicamini montes in caseatos: montē in quo placuit deo habitare in ipso hunc cognouit petrus dicēs. Tu es christus filius dei. Agnouit montem et ascendit in montē Testimonium dixit veritati: et dilectus est a veritate. Supra petrā fundatus est petrus: vt mortē susciperet illum amando quē ter negauerat timendo. Itē apud danielē. **D**unt sermōnes et signa librū tempus consummationis quo addiscat multū et impleatur agnitio quoniā cum fiet dispersio cognoscent oīa bec. Et alibi apud danielē. Videbā in visu noctis et esse in nubibus celi quasi filius hominis veniēs venit vsq; ad veterem dierū et stetit in conspectu eius et qui assistebāt obtulerunt ei: et data est ei potestas regia et omnes reges terre et genus omnis claritatis seruent ei et potestas eius eterna que non auferetur et regnum eius non corruptetur.

¶ Iudaice perfidie confutatio ex vaticinijs Hieremie et Esaię. Capitulum. iij.

Esaię. ij. a.

Esaię. viij. c.

Isaię. xxxij.

Denariatores legis intēdite legē. Testimoniū queritis de xpō et in lege vestra scriptum est: qd duorū hominū testimoniū verum sit procedant de lege vestra nō tantū duo: sed etiam plures testes christi et conuincant auditores legis nec factores. Dic Esaię testimoniū xpō de syon ei procedet lex: et verbū dñi de hierusalē et iudicabit inter gentes. Et alibi. Ecce vīrgo in vtero concipiet et pariet filium et vocabis nomen eius emanuel: quod est interpretatū nobiscum deus. Accedat et alius testis. Dicit Hieremiā testimoniū de christo. Ecce dies veniūt dicit dñs et consummabo in domū israel: et in domū iuda testamentum nouū. Non fm testamentum quod disposui patribus eorū in diem qua apprehendi manus eorū vt educerēt eos de terra egypti qd non permanserunt in testamento meo et ego neglecti eos dicit dñs. Quia hoc testamentū qd disponem domui israel post dies illos dicit dñs. Dans leges meas in sensum illoz scribam illa et ero illis in deū et ipsi erunt mihi in plebē et non docebunt vnusquisq; fratrem suū dicentes. Disgnose dñm: qd omnes scđt me a minimo vsq; ad maximū eorum: qd propicius ero iniquitatibus eorum et peccatorum eorū nō ero memor amplius. Et alibi hic est inquit deus noster et non estimatur alius absq; illo qui inuenit omnē viam sciētie et dedit eam Jacob puero suo: et israel dilecto suo post bec in terris visus est: et cum

hominibus conuersatus est. Et alibi in hieremia. In illa die contri-
bulabo iugum a ceruice illorum et vincula illorum dirumpam: et non
operabitur alijs: sed operabuntur domino deo. Et alibi. et homo est
et quis cognosceret eum. Ecce duo testes idonei et lege vestra: ex quo-
rum testimonio non sunt compuncta corda vestra.

Hiere. xxj
r. b.
Hiere. xvij.
b.

Cōfutatō alia iudaice p̄fidie et p̄p̄betis reliq̄s. Ca. iij.

In genesi dixit dñs Rebecce due gētes in vtero tuo sūt
et duo populi de vtero tuo diuidētur: et populus popu-
lum sup̄abit et maior seruiet minori. Et alibi. Prop̄be-
tam vobis excitabit deus de fratribus vestris ois aia q̄
non audierit prop̄betam illum exterminabitur de po-
pulo suo. Prop̄betā autem dictum christum ip̄sus audi in euange-
lio christum. Non est inquit prop̄beta sine honore nisi in patria sua.
Accedit autē David sanctus testis fidelis: ex cuius semine processit
ipse. cui lex et prop̄beta testimoniū dicunt. Dicat et ipse testimonium
christo. Adorabūt inquit eum omnes reges terre omnes gentes ser-
uient illi. Cui seruient: dic cui seruiēt vis audire cui seruient: dixit do-
minus domino meo sede ad dexteram meam: donec ponas inimicos
tuos scabellum pedum tuorū. Et expressius quare inquit tumultua-
te sunt gentes et populi meditati sunt inania. Astiterunt reges ter-
re et principes conuenerunt in vnum aduersus dominum et aduersus
christum eius. Accedat et alius testis dic et tu abacub testimoniū chri-
sto: domine inquit audiuit auditum tuum et timuit: consideravi opera
tua et expaui. Que opera dei iste miratus expaui. Nunquid fabricā
mundi iste miratus expaui. absit. Sed audi quid expaui in medio
inquit duorum animalium innotesceris opera tua deus verbum ca-
ro factum est in medio duorum animalium cognosceris. Qui quous-
q̄ descendisti expauescere me fecisti. quia verbū per quod facta sunt
omnia in presepe iaculisti. Agnouit possessorem suum bos et asinus
presepe domini sui. in medio duum animalium cognosceris. Quid est
in medio duum animalium cognosceris. nisi aut in medio duum testa-
mentorū aut in medio duorum latronū aut in medio Iosif et He-
lie cum eo in monte sermocnantium. Ambulauit inquit verbum: et
exiuit in campis verbum caro factum est et habitauit in nobis hoc et
baruch ait post hec in terris visus est et cum hominibus conuersatus
est. Ecce quomodo conueniunt sibi testes veritatis. Sufficiunt vos
his ista o iudei.

Gen. xxv. c
Deu. xvij.

Math. xij.
s.

ps. lxxj.

ps. cix.

ps. ij.

Abacub.
ij. a.

Job. j. b.

Luce. ij. a.

Esale. j. a.

Quod miseri sint iudei in christi
vindictam.

Cap. v.

bbb iij

Religionis christiane propugnaculum.

Si quis iudeorum historias consideret: reperiet eos nunquam graui calamitate oppressos fuisse nisi quotiens scelus aliquod turpissimum patrauerunt. Ante aduentum christi bebreici adorauerunt ydola: occiderunt prophetas et legem dei abiecerunt: et propter omnes istas transgressiones de-

percussit eos captiuitate per lxx. annos in babilonia: et post reduxit illos in terram suam modo sunt. **D.** ccccc. anni nec in lege nec in prophetis

Daniel

buius pene terminum possunt inuenire hec captiuitas est illa quam dominus per os danielis vocat desolationem cum dicit capite nono usque ad consummationem et sine perseuerabit desolatio prima captiuitas vocata fuit transmissio et post lxx. annos reducti fuerunt in hierusalem cum bonore: sed hec vocatur desolatio perpetua in qua per certo deus non miserebitur iudeis et insuper disperfit illos per vniuersa mundi regna

Isere.

Unde hieremias non audierunt me: nec inclinauerunt aurem suam: sed durauerunt ceruicem: ac peius egerunt contra presertim eorum. Quod quidem ostendit iesum verum messiam et plusquam prophetam et plusquam diuinum hominem immo deum reuera fuisse. Dicite queso iudei cur in vestro illo legum nouarum volumine. Talmut (quid fere quadragesimo post iesum annis com-

Talmut hebreorum.

posuistis) crudeliores aduersum christianos leges quam Herodes domitianus et maxentius excogitare potuerunt statuistis: cum tamen non a christianis sed a Romanis idolatris dispersi fueritis. Cur tam venenosus exerationibus nobis precipue ter saltem quolibet die in sacris vestris mala grauissima imprecamini cum nos per vobis oremus deum et mitiores etiam quam mabumet bethes erga vos simus perditum ergo estis: quia iesu christo non credidistis: quod quidem Iosephus vestri verbum possumus confirmare: quia multa diuine in iudeos indignationis adducit signa: et miracula euidentissima et horrenda: atque affirmat in summa celebritate vestra urbem hierosolimam in qua tunc azimorum gratia tota ferme iudea confluxerat obsessam a Romanis fuisse. Tertium est autem eiusdem

Iosephus

diebus vos iesum superioribus annis interfecisse. Addit Titus qui obsederat urbem solitum dicere: propter multa portenta dei ita esse iudeis iratum ut timeret ne ei quousque irasceret: si iudeis ignosceret itaque licet Titus non esset crudelis: tamen impellente deo crudelius: immo iustius actus est quam Romani vnquam alias consueuerunt. Si quidem in ea urbe perierunt fame ferroque supra vndecies centena iudeorum milia venudata vero sunt plura quam nonaginta milia captiuorum: hec Iosephus qui et in

Titus dicitur

terfuit atque repetit: philostratus in vita Appolonij theanei quod Titus captis hierosolymis omnia circumloca cadaveribus impleuerat finitime autem gentes ob victoriam coronare eum voluerunt: ille vero tali bonore indignum se esse respondit: non enim se fuisse talium operum auctorem sed deo iracundiam contra iudeos demonstranti suas manus prebuisse hec philostratus. Adfuit in ea obsidione Vespasianus Titus pater qui cum urbe delecta

Iosephus

terfuit atque repetit: philostratus in vita Appolonij theanei quod Titus captis hierosolymis omnia circumloca cadaveribus impleuerat finitime autem gentes ob victoriam coronare eum voluerunt: ille vero tali bonore indignum se esse respondit: non enim se fuisse talium operum auctorem sed deo iracundiam contra iudeos demonstranti suas manus prebuisse hec philostratus. Adfuit in ea obsidione Vespasianus Titus pater qui cum urbe delecta

Philostratus.

terfuit atque repetit: philostratus in vita Appolonij theanei quod Titus captis hierosolymis omnia circumloca cadaveribus impleuerat finitime autem gentes ob victoriam coronare eum voluerunt: ille vero tali bonore indignum se esse respondit: non enim se fuisse talium operum auctorem sed deo iracundiam contra iudeos demonstranti suas manus prebuisse hec philostratus. Adfuit in ea obsidione Vespasianus Titus pater qui cum urbe delecta

de iudeis triumphauisset quæadmodum Suetonius narrat statim coram populo duo fecit miracula. Nam cecum et claudum tactu solo curauit. Is tamen neque antea unquam neque postea tale aliquid fecisse narratur quasi diuino auxilio miracula illa fecerit statim cum diuino impulsu christianum sanguinem vendicasset. Fuisse autem vos iudei in christi vindictam dissipatos Nabumetes etiam confitetur qui ait in alcorano. Deum eripuisse Iesu animam ex manibus iudeorum rediisse ad se atque exaltauisse sectatoresque christi persecutoribus preposuisse etiam versus ad mundi iudicium atque sine decreuisse. Insuper incredulos iudeos omnes vindice tutoreque priuatos in hac vita et altera cruciatibus summis affligere. Sed audite Moysen quædam vestrum egyptum in libro iudicium ordinario ita dicente. Iesus nazarenus visus est esse messias: ac sententia iudicium interfectus causa fuit ut destrueret israel gladio bec ille. Puniuistis autem vos et eius idolatrarum manibus non christianorum ut ostenderet christiana nos suos absque ulla violentia viuere debere et posse regnare atque tam miraculose puniuistis ut nihil mirabilius vel unquam fuisse vel fore tam christus predixerit quam Iosephus confirmauerit. Legite quintum de his rebus Iosephi librum videbitis etiam matres fame filios deuorasse. Sufficiunt vobis ista o iudei: sufficiunt vobis tanti testes et testimonia ex lege vestra. An adhuc impudentia nimia audebitis dicere: quod alterius gentis vel nationis homines christo deberent testimonium prebere. Sed si hoc dicitis respondet quidem ille vobis. Non sum missus nisi ad oues que perierunt domus israel. Sed sicut vos in actibus apostolorum increpat Paulus vobis primum oportuerat annuncari verbum dei: sed quia repulistis illud nec vos dignos vite eterne iudicatis ecce inquit conuertimus nos ad gentes. Demonstrauimus iam nos in primo ex gentibus testimonium christo fuisse prolatum quoniam veritas non tacuit clamando etiam per linguas inimicorum suorum.

¶ Domini Symphoriani chaperij de religione christiana aduersus hereticos liber tertius.

¶ Confutatio arriane heresis et de arrianorum presumptio-
ne.

Caput primum.

Sertio autem nostre fidei ut Ambrosio placet bec est vt vnum deum esse dicamus. Neque vt gentes filium separamus neque vt iudei natum ex patre ante tempora et ex virgine postea editum denegemus / neque vt Sabellianus patrem confundamus et verbum / vt eundem patrem asseramus / et filium: neque / vt fortius initium filij ex virgine disputemus / neque vt ille impius Arrianus plures credendo et

Diuis am-
bro. II. p[ri]mo
de fide,

Religionis christiane propugnaculum.

Deut. vi. a. dissimiles potestates plures deos gentili errore faciamus: qz scriptū est. Audi israel dñs deus tuus deus vnus est. Deus enim τ dñs nomē magnificentie nomen est potestatis sicut ipse dicit: dñs nomen mibi est. Et sicut alibi propheta asserit dñs omnipotens nomen est ei. Dñs ergo τ deus vel qd dominetur oibus vel spectet oia τ timeatur a cunctis

Mat. xxviii d. Si ergo vnus deus: vnū nomen: vna potestas: vna est trinitas. Deniqz ipse dicit. Ite baptizare gētes in nomine patris τ filij τ spiritus sancti: in nomine vtriqz non in nominibus ipse etiā dicit. Ego τ pater vnū sumus: vnū dixit ne fiat discretio potestatis. Sumus addidit vt patrē filiūqz cognoscas quo perfectus pater pfectū filiū genuisse credatur: τ p̄ et filiū vnū sint: nō confessiōe sed vnitāte nature. Sed

Johan. i. f. nunc consideremus quas arriani dei filio inferant q̄stiones. Dissimilem patri dicunt esse dei filiū hoc si homini obijciatur iniuria est. Et tempore cepisse dicunt dei filiū cum conditor ipse sit temporū boies sumus τ esse nolumus tēporales. Et tempore cepimus τ sine tēpore futuros eē nos credim? τ fieri nos optamus eternos. Et quomodo negare possumus dei filiū sempiternū quem sempiternum docet atqz demonstrat natura non gratia. Creatum dicunt. Quis auctores inter opera sua deputet vt videatur id esse quod fecit. Bonū negant sacri lega vor ipsa se dānat vt indulgentiam sperare non possit. Negāt verum dei filiū: negant omnipotentē cum fateātur omnia facta per filiū omnia creata per dei esse virtutē. Quid est enim virt? nisi perfecta natura. Negant etiam diuinitate vnū esse cum patre. Deleant ergo eū gelium deleant xpi vocem. Ipse enim dixit. Ego τ pater vnū sumus. Non ego hoc dico christus dixit. Nunquid fallar vt mentiret. Nunquid impius vt quod non erat vsurparet. Sed singula suis locis plenius digerentur. Punc qm̄ hereticus dicit esse dissimilem: idqz versus disputatiōibus astruere nititur. Dicendū est nobis qd scriptū est. **Cauete ne quis vos depredetur per philosophiā τ inanē seductionē scdm̄ traditionē hominum τ scdm̄ elementa huius mundi: τ non scd̄z christuz: qz in ipso habitat omnis plenitudo diuinitatis corporaliter. Omnem enim vim venenorum suozū vt idēz Ambrosius refert in dialectica disputatione constituunt. Que philosophozum sententia definitur: non astruendū vim habere: sed studiū destruendū. Sed nō in dialectica cōplacuit deo saluū facere populum suum. Regnū enim dei in simplicitate fidei est: non in contentione sermonis. Dissimilem igitur dicunt esse. Nos negamus: immo potius horremus hanc vocē. Dic mihi hereticē q̄ audes dicere q̄ mino: sit dei sapiētia: dic mihi altitudo celi quanta sit latitudo terre profundū abyssi. Numera si potes pluisse guttas: arenā maris: dies seculi: tuos etiam munera capillos. Quoniam oēs capilli capitis vestri munerati sunt. Demonstra**

mibi atq; replica parua ista inferiora: et tunc tibi credam posse et inue-
 stigare superiora. Sed non potes non vales. Spiritus dei te cōvin-
 cat qui vos hereticos ante prendit. Non est tibi labor bicvillis ad sa-
 lutē sed potius ad perniciē: cū seductus multos seducere cupis alios
 pecunia alios potentia. Talla enim docendo immo non docēdo sed
 potius blasphemando non cuilibet potenti sed ipsi deo patri in eius
 filio facere demonstraris iniuriā. Maior est pater minor est filius me-
 lior est pater inferior filius has contumelias nec homo quilibet sapiēs
 libenter accipiat qui filium meliorem seipso aut patrem habere cōtēdit
 Unde etiam illud dictum propheticū. Letatus est pater in filio sapiē-
 tie in vita sua vivit et in obitu non est cōtristatus. Mortuus enim est
 pater et tanq̄ non sit mortuus. Quare nō est mortuus. Similē enim
 reliquit pro se. Ecce propheta dicit sapientē filium hominis esse simi-
 lem patri: et tu heretice audes dicere ipsam sapiētā dei filiū patri esse
 dissimilē propheta dicit mortuū hominē patrem in eo q̄ filiū simi-
 lem reliquit vivere in filio: et tu audes ipsam sempiternā vitam q̄ est
 dei filius separare ab illo qui nunq̄ moritur patre. Et quid inquit fa-
 cturus sum. Ipse dixit pater maior me est. Quia non intelligis (inquit
 Augustinus) ideo tibi male sonat quod dixit. Nam ipse dixit immo
 et cōfirmavit: propterea ipse dixit: pater maior me est: ipse filius dixit.
 Vide quā hoc dixit in susceptiōe humane nature posuit hoc dixit. Tūc
 dixit pater maior me est quā dixit. Tristis est aīa mea vsq; ad mortē. Tūc
 dixit pater maior me est quando fleuit quando lassatus est: quā esuri-
 vit quando sitiivit. Tunc dixit pater maior me est: quando et dicit scri-
 ptura minoratum paulominus ab angelis. Nunquid etiā insana su-
 perbia ita irreuerens progreditur vestra ut verbū dei manens apud
 patrem audeatis dicere in illa diuinitate angelis esse minorem. Si nō
 audes heretice hoc dicere serua hos gradus et periet error tuus. Fi-
 lius apud patrē equalis cū patre quoniam sempiternus cū sempiter-
 no semper manēs cū sempiterno: manet equalis missus et veniens in
 susceptiōe hominis minor non solū patre verū etiam angelis equa-
 lis in forma dei minor in forma serui. Equalis cū patre creans ange-
 los: equalis cū patre homines faciēs: equalis cū patre novum consti-
 tuēs mundū: minor patre perditū reparans mundū. Equalis cū pa-
 tre vitam largiens eternā: minor patre mortē suscipiens nostrā. Nūc
 itaq; filiū credimus in susceptiōe hominis minorem in diuinitate pa-
 tri equalem factū sicut apostolus dicit et semine dauid. Quem virgo
 Maria de spiritu sancto concipiens: et in culus utero verbum carnes
 suscepit nobis factus est mediator homo totus et deus verbum aīa et
 caro vnus christus. Hoc quispe nobis etiam ordo bulus sacramēti
 declarat q̄ postea q̄ credimus in deum patrē omnipotētē credimus

Jo. xliij. b.
 Aug in lib.
 cōtra arrta
 nos. c. viij.

Mat. xxvi.
 d.
 ps. viij.

Ro. i. a.
 i. Thl. ij. b.

Religionis christiane propugnaculum.

In deum patrem omnipotentē credimus et in iesum xpm filiū eius cō-
 ceptū de spiritu sancto natū et virgine maria. Et hec natiuitas p̄tur-
 bat omnē cogitationē humanam quoniā virtus est eam operata diu-
 na. Nam qm̄ admittit ratio nostre generationis: vt virgo concipiens
 virgo post partū permanens filius videatur integritas inuolata ser-
 uetur. Et hoc non pōt implere quilibet natus homo: ille autē potuit
 qz non erat solus homo sed deus et homo qui propterea voluit nasci
 homo qz perierat omnis homo. Prīmū itaqz miraculum magnū hu-
 lus mediatoris ac singulare fuit qd sic nat⁹ est: vt ille qui veniebat mul-
 tos docere facere miracula: qz ipse per se et per illos faciebat haberet
 tamen aliquid propriū qui nihil vsurpauerat alienū. Solus enim de
 virgine natus est: qz solus sine amplexu viri et femine de spiritu sancto
 conceptus est: solus sine corruptione impleuit vterū matris: qz solus
 pzo nobis super celos ascendit vt sederet ad dexteram patris. Acces-
 perunt ab illo discipuli vt facerent multa et miracula magna et fecerūt
 nec tamen quispiā predicatur aut creditur de virgine natus aut de spi-
 ritu sancto conceptus: nisi ille vnus qui creator temporū inuentus in
 tempore est etiā ex vtero virginis natus: suscipiens quā integraz for-
 maauerat humanā naturā vt per ipsaz quodāmodo redemptor noster
 repararet ruinam. Et hic dei filius et hominis filius. Dei filius de cor-
 de patris hominis filius ex vtero matris. Idem ipse vnus christ⁹ qui
 processit ex vtero virginali tanq̄ sponsus de thalamo suo in quo vte-
 ro spirituales nuptie celebrate deus coniunctus est carni et caro adbe-
 sit deo vt esset vnus christus: et vt Augusti. dixit totus homo. Interro-
 ga ergo tu hereticas scripturas: interroga apostolos: interroga pro-
 phetas: interroga xpm. Quid multa: patrem interroga cuius honori
 studere se dicunt arriani si filius degener iudicetur. Sed non est bo-
 noificentiā boni patris filij iniuria. Non potest homo patri placere:
 si filius degenerasse potius a patre quā patrem equasse credat. In
 principio ipsius mundi patrem et filiū esse audio: et vnus opus cerno
 Budio loquentem agnosco facientē: sed et patris et filij vnā imaginē
 vnā similitudinem lego. Similitudo hec non diuersitatis sed vnita-
 tis est. Qd̄ igit tibi vsurpas filio dei derogas cū vtiqz nisi p imaginē
 dei ad imaginē dei eē nō possis. Imago docet nō eē dissimilē charac-
 ter expressi: esse significat splendor signat etnū imago teste Ambro-
 sio: nō vultus est corporalis nō fucus coposita nō ceris: s; simplex de
 deo egressa de patre expressa de fonte per banc ymaginem p philippo
 patrem dñs demonstrauit dicens p philippe qui me videt: videt et pa-
 trē. Et quomodo tu dicis. Ostende nobis partem: non credis qz ego
 in patre et pater in me est. Videt enim in imagine patrem qui videt in
 filio. Imago ista veritas est: imago ista iusticia est: imago ista dei viri

po. xvllj.

D. Iulius Am-
 bro. li. j. de
 fide. ca. liij.

Jo. xliij. b.

us est: non muta qz verbum est: non insensibilis qz sapientia est: non inanis: qz virtus est: non vacua: qz vita est: non mortua: qz resurrectio est. Vides ergo: quia dum imago dicitur patres significat esse cuius imago sit filius: quia nemo potest ipse sibi imago sua esse. Arrius dicit. Et toto deum non ex parte cognoui: Paulus vero dicit: ex parte cognoscimus: et ex parte propbetamus. Arrius totum deum vt ipse fatetur facie ad faciem comprehendit: ipse enim vt asserit scrutatur etiā alta dei inferior: ergo Paulus et Arrius. Et vas electionis ex parte scit. Vas perditionis totum scit. Scio inquit Paulus homines siue in corpore siue extra corpus nescio deus scit qui raptus est in paradysum et audiuit ineffabilia. Paulus raptus vsqz ad tertium celsum: seipm nesciuit. Arrius in stercore volutat? deū scuit: Paulus dicit de se ipso deus scit arrius de deo dicit: ego noui. Sed non arrius raptus in celū: quis eum secutus sit qui iactatione dānabili diuina presumeret dicens: ponā thronum meū super nubes: et ero similis altissimo. Sicut enim ille dixit: ero similis altissimo: sic arrius altissimū dei filiū similem sibi vult videri quem non diuinitatis eterne maiestate veneratur: sed et carnis infirmitate meretur.

¶ Paganici erroris improbatio ex mercurio bermete et augustino. c. ij

Quid dicis pagane. Deus inquis si delectatus est filiū indignit coniugio si horruit coniugiū solus est sine filio. Quid enim poterat inueniri simile deo quod contūgeretur deo: vt pareret filium deo. Deinde sic dicitis. Si habet filium deus: iam non vnum colitis deum.

Quid agimus ab allophilo missum excepimus quid remittimus. Quod libet miserimus telum licet perueniat ad illum quid prodest. p. cxliij.
 Quare: qz durus est: qz lapidens idola colit. Scriptū est enim. Similes illis sunt oēs qui faciūt ea et omnes qui confidunt in eis. Sanctas scripturas non accipit. Queramus ergo lapidem quo percutiat vt percussus quassetur: quassat? cōminuat: comminutus in pulueremuertatur: cōuersus i puluerē spluat: cōplutus seraf: satus faciat fructum non q igne cōsumat: sed qui in borreo recōdat. Ihermes.
 Ihermes qui las tione mercuri? dicit Aug. testate scripsit libriū qui logos belios appellat: id est verbū perfectū magnū nomen libri huius: qz magnus est de quo script? est. Quid ei perfecti? verbo: q solus est iter mortuos liber Audiam? insit Aug. qd loquat? Mercuri? de verbo pfecto. Dñs inquit et oim factor deoz scōm fecit dñm. Et post pauca vt ostenderet quid dixerit repetijt et dixit. Qm ergo hunc fecit primū et solū et vnum bon? aut ei visus est et plenissimus oim bonozū. Quantū plenissimus ps. vii.
 Joānes euāgelista dicat de plenitudine ei? oēs accepim? grāz p grā bon? aut ei visus ē et plenissim? oiz bonoz. et seq̄ letat? ē cuius cū quo Joh. i. b.

Religionis christiane propugnaculum.

letatus est. Et valde dilexit tanquam unigenitum suum. Quem primo factum dixit: postea unigenitum appellavit. Item alio loco sic dixit. Filius benedicti dei atque bone voluntatis: cuius nomen non potest humano ore narrari. Querebas pagane coniugem dei. Audi mercurium para frontem excide lapis lapide cade ut erigaris: frangerent firmeris: destruerent edificeris. Itcus lapidis non cutem aperiat frontis non venam rumpat sanguinis non faciat foueam vulneris: sed signum faciat crucis. Coniugem dei queris abijciatur ex corde tuo improba prauitas. Coniugem dei bona voluntas est. Quomodo et pater sit deus et filius deus: nec tamen duo domini sed unus deus: tecum disputare non debeo: quia nisi credideris nullatenus intelligere poteris. Tamen filium dei dominum fateat. Mercurius hoc clapide percussus lapideus destinatus esse sacrilegus. Quid agis pagane aperi aures noli esse sicut aspidem surda que obturat aurem ne audiat vocem incantantis. Non tibi auctorem christianam professo. Tuus est mercurius cuius inter deos tantus honor cultusque a vobis allatus est ut eius nomine diem dominum vocaretis. Ipsum audit: ipse te conuincat ipse et pugnet: ut cum te vicerit illi cedas et mihi credas. Mercurius dixit. Dilexit deus unigenitum suum ipse dixit filius benedicti dei atque bone voluntatis. Et ne eius nomine tedium interrogationis sustineret secutus adiunxit. Cuius nomen non potest humano ore narrari. Quid tu mercuri ab hominibus dices nomen dei filij narrari non posse. At ne returret qui non homo: sed deus ab hominibus estimeris loquitur autem ad filium suum dicens. Est enim qui filij inenarrabilis sermo sapientie spiritus sanctus. Nonne hoc est in principio erat verbum. Dic bermes: sermo iste sapientie habet matrem: sequitur de solo deo. Dominus est omnium dominante de mortalibus. Et quia ab hominibus indagari non potest: addit et dicit. Super homines est. Nomen filij dei narrare non possum: quia non sum deus: dicant homines quasi homines quod non sum deus: dicant homines quasi homines quod sum. Sermo sapientie de solo deo est. Non ergo tibi pagane humani suspiceris aut fingas fuisse coniugium de solo domino est: et super boies est. Increpat te sybilla dicens ipsum tuum cognosce dominum dei filium esse. Ipsum non alium non martem non iouem non mercurium sed quem conuincit mercurius. Quid miraris christiane quod talia de patre et filio dicant. Et demones credunt et contremiscunt. Nempe in euangelio tras eunte domino dicunt nouimus quod sis filius dei uenisti ante tempus perdere nos. utinam inquit Augustinus quomodo demones iudices: sic homines agnoscerent saluatorem.

Marci. f. c.
Iaco. ij. d.

Rigenafte siue Origeniani vt auguftino placet a quodam Origene dicti sunt non ab illo qui fere omnib⁹ notus est sed ab alio nescio de quo vel feclatoribus eius epiphanius loquens. Origeniani inquit cuiusdā Origenis turpis aut sunt operationis isti sunt inenarrabilia

Prim^o origenes here-
ticus.

z nefanda facientes fua corpora corruptioni tradentes. Allos autem Origenianos vt idē Auguftinus auctor est sunt qui z adamārij tractatoris illius qui z mortuorū resurrectionem negant christum autem z spiritum sanctum creaturā introducentes paradifum autem et celos z alia omnia allegorizantes hec quidē de Origene Epyphanus refert: sed defensores eius dicunt. Origenē patrem z filiū z spiritum sanctū vnus eiusdemq; substantie docuiffe neq; resurrectionē repuliffe mortuorū quis z in istis eum cōvincere studeant sed q̄ eius plura legerunt contradicunt. Sunt z alia huius Origenis dogmata que catholica ecclesia omnino non recipit: in quibus nec ipsum (vt

Auguftinus afferit) falso arguit nec potest ab eius defensoribus excusari maxime de purgatione z liberatione ac rursum post longū tēpus ad eadem mala reuolutione rationalis vniuerse creature. Quis enim catholicus christianus vel doctus vel indoctus non vehementer exhorreat eam quam dicit purgationem malorū: id est etiam eos qui

Aug. li. de
heresib⁹ ad
quouuldeū

bācūtā in flagitijs z facinoribus z sacrilegijs atq; impietatib⁹ quēlibet maximis finierunt. Ipsum etiaz postremo diabolū atq; angelos eius quis post longiffima tempora purgatos atq; liberatos regno dei lucis restitui z rursus post longiffima tempora omnes qui liberati sunt ad hec mala denuo relabi z reuerti: z has vices alternantes bītudinū z miseriarum rationalis creature sp̄ fuisse sp̄ fore. De qua vaniffima impietate aduersus pbilosophos a quibus ista dicit Origenes in libris de ciuitate dei Augusti. diligentiffime disputauit. Tēpo

Epiphani⁹

re sulphurij seueri vt lib. i. suorū dialogorum scribitur apud alexandriū feda inter epos atq; monachos certamina gerebantur ex ea occasione vel causa: qz congregati in vnū sepius sacerdotes frequentibus de creuiffe synodis videbantur ne quis origenis libros legeret: aut haberet quem tractator scripturarū sanctarum peritiffim⁹ habebat. Sed ep̄i quedam in libris ipsius infans scripta memorabant que assertores eius defendere non aufi ab hereticis potius fraudulentem inferre dicebant z ideo non propter illa que in reprehēffionem merito vocarentur etiam reliqua esse dānanda cū legentium fides facile posset habere discrimen ne falsata sequerent^r: z tamen catholice disputata retinerēt. Non esse autem mirum: si in libris neotericis z recenter scriptis fraus heretica fulisset operata que in quibusdā locis non timuiffet incidere euangelicā veritatē. Aduersum hec episcopi obstinatius

Dialogorū
li. i. cap. iij.

Religionis christiane propugnaculum.

resistentes pro potestate coegabant recta etiam vniuersa cum prauis et cum ipso auctore damnare quia satis superque sufficerent libri quos ecclesia recepisset respuenda esse penitus lectione: quae plus esset nocitura insipientibus quam profutura sapientibus mihi autem (inquit Sulpitius) ex illis libris quedam curiosius indagati admodum multa placuerunt: sed nonnulla deprehendi: quibus illi praua sensisse non dubium est: quae defensores eius falsata contendunt. Ego miror vnum eundemque hominem tam diuersum a se esse potuisse ut in ea parte: qua probatur meminisse post apostolos habeat equalis: in ea vero: qua iure reprehenditur: nemo de formis doceatur errasse. Nam cum ab episcopis ut Sulpitius narrat excerpta in libris illi multa legerentur: quod contra catholica scripta constarent locus ille vel maximam parabat inuidiam: in quo editum legebatur: quod dominus Iesus sicut pro redemptione hominis in carne venisset et crucem pro hominis salute perpassus: mortem pro hominis eternitate gustasset ita esset eodem ordine passionis etiam diabolum redempturus quia hoc bonitati illius pietatisque congrueret: ut qui perditum hominem reformasset prolapsum quoque angelum liberaret. Dum haec atque alia istiusmodi ab episcopis proderentur ex studiis partium orta se ditio est. Quae cum reprimi sacerdotum auctoritate non posset: se non exemplo ad regendam ecclesiasticam disciplinam praefectus assumpsit cuius terrore dispersi fratres: ac per diuersas oras monachi sunt fugati: ita ut propositis edictis in nulla consistere sede sinerentur. Illud (inquit seuerus) me admodum pmonebat quod hieronymus vir maxime catholicus: et sacre legis peritissimus. Origenem secutus primo tempore putabatur: quem nunc idem precipue vel omnia eius scripta damnaret. Haec vero ausus sum de quoque temere iudicare praestantissimi tamen viri et doctissimi mirebantur in hoc certamine dissidere. Sed tamen (inquit Sulpitius) siue illud error est (ut ego sentio) siue heresis (ut putatur) non solum reprimi non potuit multis animaduersionibus sacerdotum: sed nequaquam tam late se potuisset effundere nisi contentione creuisset. Haec ille scripsit beatus papa bilis martyr: apologeticus pro Origene. Alii quoque scripsit Rufinus de adulteratione librorum Origenis prout fuerit libri beati Clementis papa: atque dementis alexandrini dionysii: et aliorum clarorum virorum libri. Solet inquit sancti Cypriani martyris omne epistolarum corpus in vno codice scribi hinc corpori heretici quidem qui in spiritu sanctum blasphemant tertuliani libellum de trinitate reprehensibiliter (quantum ad veritatem fidei nostrae pertinet) scriptum inferentes et quam plurimos codices de talibus conscribentes per totam constantinopolim urbem maximam diffusos precioso viliori fecerunt: ut exigitate sancti homines illecti ignotos et latentes dolos facilius parerent quo per commentum hereticum perfidie suae fidei tantum viri auctoritate con-

Rufinus in
suo apolo-
getico pro
Origene.

quireret. Accidit tñ vt recentia ad huc facta quidã ex nostris fratribus
at holicis inuēti admitti sceleris cōmissa retegeret: et ex parte aliqua
si quos possent ab erroris huius laq̄is reuocarēt. Quã plurimis tamē
in illis partibus sanctū martyrem Cyprianum huius fidei que a ter-
tulliano non recte scripta est: fuisse persuasum est bec Rufinus.

De heresi Manicheorum.

Caput. iij.

Manichei a quodã persa extiterunt q̄ vocabat manū q̄
uis et ipsum cū eius insana doctrina cepisset nomē pdi
cari nã antebac vrbicus vocabat. Sz in grecia discipu-
li eius vitantes nomē insanie quasi doctores et coispo-
mendaciores geminata n̄ ista Manicheū quasi manna
fundētē pro Manicheo id est insano appellauerunt. Iste duo prin-
cipia inter se diuersa atq; eadēq; eterna et coeterna hoc est sp̄ fuisse cō-
posuit. Duasq; naturas atq; substantias boni scz et mali sequēs alios
antiquos hereticos opinat̄ est. Vinū nō bibūt Manichei: dicentes
fel esse principū tenebrarū cū vescatur vuis. Nec nulli aliqd̄ vel recē-
tissimi sorbeāt. Aias auditorū suoz in electos reuolūt arbitrāt: aut fe-
liciore p̄p̄dō in escas electoz suoz: vt iã inde purgate in nulla corpo-
ra reuolūt. Ceteras autē aias et in pecora redire arbitrāt et in oia q̄
radicib; fixa sunt atq; alit̄ i terra. Deū q̄ leges p̄ moysen dedit et i be-
breis p̄p̄betis locut̄ est: nō esse versū deū sz vnū ex principib; tenebra-
rū manichei fabulāt p̄missionē dñi iesu xp̄i de paraclito spiritu sc̄to
i suo heresiarcha manicheo dicūt esse p̄pletā: vn̄ se i suis lris iesu xp̄i
apostolū dicit eo q̄ iesus se missurū eē p̄miserit atq; in illo miserit sp̄z
sc̄m. p̄pterq; ipse manicheus. xij. etiã discipulos habuit instar apl̄ci nu-
meri. Baptismū in aqua nibil cui q̄ pbibēt salutis asserit: nec quēq;
eoz quos decipiūt baptisandū putāt. Orones faciūt ad solē per diē
Ad lunā p̄ noctē si apparet si aut nō apparet ad aq̄loniā partē. Duas
aias vel duas mētes vnā bonā alterā malā in vno hoie inter se habes-
re p̄licitū qñ caro p̄cupiscit aduersus sp̄m et sp̄s aduersus carnē nec
i nobis sanātū hoc vitiiū sicut nos dicim; nūq; futurū sz a nobis seim-
ctā atq; seclusam substantiā istā mali et finito isto sc̄to post p̄lagratio-
nē mūdi i globo quodā tāq; i carcere sempiterno eē victurā. Cui glo-
bo fabulāt et affirmāt accessurū sp̄ et adbesurū quasi cooptozū atq;
lectorū exaiab; natura qdē bōis sz th̄ q̄ nō potuerāt a nature male cō-
tagione mūdari hui; secte vt Aug. scribit fuit faust; qdē gñe afer cū
tate milenitan; eloq̄o suauis i genio callid; secta maniche; ac p̄ hoc ne-
fādo errore p̄uersus scripsit d̄ eū Aug. libros. xxxij. Item scripsit cō-
tra felicē manicheū. li. ij. Ite contra qdā sc̄m manicheū scripsit lib. j.
Si uolueris ergo contra manicheos disputare blasphemātes legē et
prophetas et eoz deū et incarnationē dñi n̄ri iesu xp̄i Augu. lib. legas

De heresi symōis magi.

Cap. v.

Religionis christiane propugnaculum.

Simoniani a symone mago qui baptisatus a pblsppo
 diacono sicut in actibus apostolorum legitur pecunia
 voluit emere a sanctis apostolis vt etiam per imposito
 nem manuuꝝ eius daretur spiritus sanctus hic magicis
 fallacijs deceperat multos. Docebat autem detestadā
 turpitudinem indifferenter vtendi feminis. Nec deum mundū fecisse
 dicebat. Negabat enim carnis resurrectionem ⁊ assererat se esse xpꝝ
 Itemqꝫ louē se credi volebat. Mineruā vero meretricem quādam se
 len quam sibi sodam scelerum fecerat imaginesqꝫ ⁊ suam ⁊ eiusdem
 meretricis discipulis suis prebebat adorandas quas ⁊ rome tanqꝫ
 deozū simulachra autoritate publica: vt Augustinus refert constitue
 rat in qua vrbe beatus apostolus Petrus eū vera omnipotentis dei
 virtute extinxit. Dixerat enim se in monte syna legem moysi in pa
 tris persona dedisse iudeis. Tempore tyberij in filij persona putati
 ue apparuisse. Postea se in linguis igneis spiritum sanctum sup apo
 stolos venisse. Christum autē nec venisse nec a iudeis quicqꝫ pertulisse
 se. Symon autem iste magus auctore clemente samaritanus erat ex
 castello certonū: deniqꝫ Petrus apostolus symoni isto qui magice ar
 tis consuetudine deprauatus putasset qꝫ granum cristi per impositi
 tionem manus atqꝫ infusionem spiritus sancti cōpararet pecunia ait
 Non est tibi pars neqꝫ fors in hac fide: qꝫ cor tuū non est rectū apud
 deum. Penitentiam itaqꝫ age ab hac nequitia tua ⁊ precare dominū
 si forte remittatur tibi recordatio cordis tui. In obligatione enī iniqꝫ
 tatis ⁊ amaritudine fellis video te esse. Vides inquit Ambrosius qꝫ
 hunc magica vanitate blasphemantē in spiritum sanctum apostolica
 autoritate condemnet: ⁊ eo magis qꝫ puram conscientiam fidei non
 habebat: ⁊ tamen non intercluserit ei spem venie quem inuitauit ad pe
 nitentiam. Ergo tegamus lapsus nostros posterioribus factis mū
 demus fletibus vt audiat nos dñs deus noster ingemiscentes: sicut
 audiuit lacrimantem effrem: quē admodum scriptum est dicente deo
 aud: audiui effrem lacrimantem. Sic fleuit ⁊ ninive populus ⁊ de
 nunciatum excidiū euasit. Et ipse dñs ait beati qui nunc fietis qꝫ ride
 bitis dicamus ergo qꝫ vna est fides vnum baptisma vnus deus ⁊ pa
 ter omnium. Si ergo vna fides immo: qꝫ ⁊ vna fides vnū baptisma
 vnus deus ⁊ pater omnū iam credidi iam baptisatus sum iam deus
 habeo patrem quare homicidaz patior hereticuz. Subueni domine
 meus iesu ⁊ accingere gladium tuum circa femur potentissime omni
 um potentissime egredere occide eos in seuiant in te ⁊ desinant per
 sequi te ⁊ symoniani te subtrahunt arriani ⁊ manichei te minuunt.
 Tu quid dicis de te pater dixit / vt te audiamus cum te audimus
 ipsum audimus / vno ictu vtroqꝫ percutite aduersarios pereant

Beat⁹ cle
 mēs in itine
 nerario suo
 cap. liij.

Diuus Am
 bro. li. scdo
 de peniten.
 capl. liij. b.

Jone. liij. d.

Luce. vi. d.
 Eph. liij. b.

inquit vaniloqui ⁊ mentis seductores: arrianus ⁊ sabellianus. Non ego ⁊ pater vnum sum sed ego ⁊ pater vnum sumus. Quod dico vnū audiat arrianus: quod dico sumus audiat Sabellianus: nō diuidat arrianus vnum non debeat sabellianus sumus: sed ambo veniāt ⁊ sint etiam ipsi nobiscum in vnū sicuti ego ⁊ pater vnū sumus. Ergo si pater ⁊ filius vnum sunt: immo q̄ indubitanter vnum sunt: non duo: sed vnus deus. Non iniquum aliquid propheta scribit: sed verum dicit deum dicentē. Ante me non est formatus deus ⁊ post me nō erit. Docuit veritas veritatem ⁊ gladio sic acuto omnium peremit errorem.

Si adhuc heretici reluctantur audiant catholici diffinitiuā sententiā quam sequantur. Audistis patrem quid dixerit de filio. Audistis filium quid de patre dixerit vel de se. Si quis vobis euangelizauerit preter id quod accepistis anathema sit. Qui spiritus sanctum a patre ⁊ filio eternitate ⁊ substantia vel cōmunionē separant eum qui negat spiritus sanctū nō esse patris ⁊ filij plenus est spiritu immūdo. Vacuus est a spiritu sancto. Ideo enim dicitur deus charitas: q̄ partibus nō diuidit vnitatem: sed ineffabiliter vt Augustinus inquit coagulat trinitatem ipsa est enim trinitas vnus deus turris fortitudinis a face inimici: qui in se credentes custodit in secula seculorū. Verū de symone mago: Denandro / Saturnino / Basilide / Marpocrate / Eberitbo / Ebeone / Nicolao / Cardone / Martione / Bnosticis: ⁊ huiusmodi odiosis nominibus si qui cognoscere plus volunt ireneum lugdunensem ⁊ Epiphanium legant sola tortuosi serpentis venenosa sibi laementa audientes.

Ba. j. b.

Irene⁹ cōtra hereses scripsit.

Domini Symphoriziani chāperij de religione christiana contra Nabumetenes libri quartus.

Nabumetor origo incerta apud suos. Ca. primū.

Anno quarto ⁊ vigesimo supra sexcentimum humane salutis beracliani imperij duodecimo pessice expeditionis sexto. Recepta ap̄tica est. Egyptus: ⁊ quicquid terrarum fuerat a Romano imperio a persis occupatū a mesopotamia ad orā syrie ⁊ beritreū mare. Arabia buntaxat excepta: cuius defectio magnum peperit humano generi incendium inde seminarium illud malorū terris ortum errore inextricabili qui mortalium partē multo maximā in veri obliuionem adduxit. Nabumetis tāti mali auctor vir dubium arabs an persa: virūq̄ enim traditur patre (vt quidem tradunt) malorum demonum cultore matre ismaelita: ⁊ ob id bebraice legis nō ignara. Distrabere pue

Religionis christiane propugnaculum.

eum illi ambigunt effingere dum bicidum illa suam uterque lege i-
gitur utroque puer imbutus cultu: neutrum adultus recepit: quin bo-
mo callidus: atque vaser ingenio inter christiane pietatis viros diutissi-
me versatus rem perniciosam humano generi ex duabus legibus com-
mentus. Primo inter arabes concinabundus Cosdroe factum detesta-
ri: qui ut deus quidam edicto adorari voluisset nulli mirum debere vide-
ri: si post opes regni afflictas cum tota fere domo infeliciter sumptus
esset. Medius inde inter duas leges hebreos aiebat imple facere quod
christum natum ex virgine inficiarentur quando id propheta viri pre-
cipua sanctitate diuinoque afflato spiritu futurum cecinisse expectandumque
multo antea predixisset. Contra christianos stulte credere Iesum dei
amicissimum natumque ex virgine opprobria et cruciatum a iudeis perpeti
voluisse. His pseudo propheta quum suam gentem malis imbuisset
legem tulit cui ne ab hominibus sane mentis quandoque iretur obuia-
abrogareturque: ut sordide et pestilenti capitale in scriptis pena: san-
ctus in suo alcorano: si quis de ea ausus esset disputare: qua sanctio-
ne palam fecit nihil sinceri in ea lege esse: quam velut mysterium quoddam
teterit veteritque tractari: ut quale esset id quod ferebat: populus baud
scire posset. Quidam sunt ut philadelphus scribit qui eum ismaelitam me-
morent. Obscuris genitum in arabia parentibus sordidoque loco na-
tum puerilibus annis: furaci questu victum illi questum locandis con-
ducendisque camelis ad deportandas merces inde adultum latro cimum
eteruisse comparatque latronum manu: vno atque altero facinore illu-
stratum. Vidue nuptias sibi conciliasse: per quam grandem pecuniam
et castella quedam consecutus animam ad mala extulerit fueritque iam
inde perfidis rebus infectus ut qui in berachii partibus esset estque eo
prelio quo res Cosdroe conderunt: ut quidam grecorum scribunt:
vulneratus a gregario milite cui Turco nomen esset fracta inde per
sarium potentia. Factus berachii desidiarum cui ille post perficam victo-
riam deditus est multo malor factus: nec iam contemptibilis per va-
rios successus eo evasit ut iura et leges sue genti dederit: in quibus se-
des a Sergio matheo monacho nestoriano impietatis viro est preci-
que adiutus. Egerat is monasticam vitam. Ceterum quum nullus esset
inter suos dignationis presentem vite statum pertesit bizantio pro-
fectus ad Nabometum cuius nomen iam celebre erat homo transfuga se con-
tulit. Nilius igitur consilio usus legem proposuit que ut populatio esset
feret: ex omnium gentium sectis aliquid assumpsit. Incepit lex Nabometi ipsa
inclarescere in pontificatu romano sedente bonifacio quinto in id tem-
pus quo eleutherius et arcus regnum occupare conatus est. Alii bo-
norio qui post Bonifacium fuit pontifex sedente: virus illud eritiae
le aiunt propinari ceptum mortalibus atque initia eius pontificatus

be acilius arabum defectionem ex eo motu ortam: primo cōpescuit
 vt supra est proditum. Sed postea arabes **Mabometi** impulsu sub
 acta egypto perfas bello petierunt et in pugna perse acie victi facile
 subacti sunt: actum demū **Mabometi** lege accepta non solū imperiū
 sed nomē etiam amiserunt **Saraceni** iam inde pro persis appellati: an
 uo salutis sexcentesimo trigesimo secundo: ex quo gens ipsa regnare
 ceperat rursus posita est. In asia trecentesimo atq; vnderigesimo.
Saraceni qui tum persas vicere partē ab initio babuerunt eius ara-
 bie que petrea dicta est qua parte ipsa terra inserta est **Egypto** et iu-
 dea **Sara** que fuit **habrae** sese ortos false arbitrati sunt: quā **Ma-**
bometus ausam amplexus facile vanissime genti persuasit solos eos
 omnium mortalium legitimos esse diuine professionis successores: his
Mabometi et eius gentis successibus consternatus **beracilius**: tū de-
 mū a vera fide ad monothelitas deflexit **pyrbi** et **cyri** suasu. **Ceterum**
 qz nulli dubium erat **Saracenos**: perfide subacta breui iudeam inua-
 suros **hierosolimā** misit qui dominicam iude crucem bizantum aspor-
 tarent ne in agarenorum manus veniret. **Sic** tunc **greci** **Saracenos**
 opprobrij causa appellabant tanq̄ ab **agare** **abrae** ancilla oriundos.
Hec **beracilius** sua est opinione deceptus: barbari post persas bello
 victos: **antiochiam** adorti: breui urbem nobilissimāz capiunt nec mul-
 to post sunt et **hierosolimā** potiti cui victorie **Mabometus** nō mul-
 tum superstes **O** fuit. **Obijt** annos natus quattuor et triginta: sex ve-
 ro facem illam humani generis circumtulit. **Fuit** annus: quo pestis
 illa teterrima est in terris extincta: humane salutis sexcentesimo trige-
 simo secundo. **Est** in perside **vrbs** **moecca** nomine: hic visitur **ferrea**
 illius **arca**: quē totus oris colit. **Mabometi** **Caliphas** successit cui
 ob nimiam superstitionē imperium est abrogatum atq; eius loco al-
 ter eodem dux nomine creatus quo tempore **seuerinus** pontifex ma-
 ximus vita decessit quum paulo plus anno sedisset.

Perse Sa-
raceni facti.

Quod an-
nos natus
Mabome-
tus.

De antichristo et an fuerit **Mabometus** Antichristus de **tri-**
budan. **Caput. ij.**

An iudicabit populum suum tanq̄ vna tribus **israel.** **Et** **Ben. xlii. c.**
factus est **Dan** ipse serpens in via sedens et in seruita mor-
 dens calcaneū equi: et cadet eques retrosum: salutē ex-
 pectans a domino simplex quidem (auctore **Ambro.**) **Ambro. li.**
 intellectus hoc habet q̄ etiā **Dan** tribus iudicem dede-
 rit in **israel.** **Etenim** post **iesum** naue iudices fuerunt plebis de diuersis
 tribubus: fuit autē et **sanfon** de tribu **Dan**: et iudicauit **israel** viginti annis
Sed nō hunc **ppbetia** significat: s; **antichristū** q̄ futurus est ex tribu **dā.** **cap. vii.**

Religionis christianae propugnaculum.

Seuus iudex et tyrannus immanis iudicabit populum suum. Tāq̄
serpens in via sedens deicere tentabit eos qui viam ambulant verita-
tis suppiātare cupiens veritatem hoc est enim mordere equi calcaneū
vt veneni suffusione equus saucius et vulneratus dente serpentis lauet
calcaneū suum. Sicut Judas proditor tentatus a diabolo super do-
minum Iesum leuauit calcaneū suum vt deiceret equitem qui se deie-
cit vt omnes leuaret. Cecidit igit nō prostratus in faciem: quasi dor-
mitans: sed retrosum vt a superioribus ad priora se extendens ad nō
expectaret salutem. Sciebat enim se resuscitandum: et ideo iacentem
adam expectabat erigere. Veniet autem dñs in secundo aduentu sed
non prius veniet: q̄ numerus electorū fuerit impletus qui deo cogni-
tus est et q̄ reuelatus fuerit homo peccati filius perditionis qui est
anticristus. Nec est reuelatio Pauli apostoli de aduentu anticristi
si secundo ad Thessalonicenses cap. ii. velata et obscura. Et duos an-
ticristos nominibus prime et secunde bestie sancta reuelat Jobānis
apocalipsis. Prima bestia iam venit et ille fuit mabumetes arabum
princeps qui apparuit sub beradicio: et cuius secta ad huc durat breui
per dei miaz funditus interitura. Secda bestia nō dū apparuit: de qua
magis videtur loqui apostolus. Nec mirū. Nā in aduentu prime be-
stie apostasia nondum cōpleta erat: apostasia defectio repudiatio et
rebellio interpretatur hanc apostasiam defectionē monarchie Roma-
ne in epistola ad Thessalonicenses sacer interpretat at banafius. Idē
facit diuus Hieronimus Ad algasiā vndecim questiones sibi ex apo-
stolo proponētē. Itē prima bestia nō sedit in tēplo dei tanq̄ q̄ esset
deus ostendens: sed solū prophetam et nunciū dei se appellauit. Rur-
sus aduentus eius et si in mendacio quidē fuit vt qui spiritu satbane
plenus mētritur angelorū dei / et dei familiaritatē suam in celū vsq̄
ad thronum dei ex sancta ciuitate eleuationē et secretorū celestium co-
gnitionem et innumera talia indigna narratū et hoc quidem cum fal-
sa extasi inuento diabolico phāstifice perductus est vsq̄ ad principē
demoniorum. Cuius manū attactu (vt ipse ait) sensit letale frigus vt
qui vel in hoc se pūcipem mortis esse declarabat quē et pro vero deo
adorauit comitante eū angelo tenebrarū qui se in Gabrielē angelum
lucis trāssfigurabat pduct⁹ est. In quā in iumēto (talis ei bestia et mit-
tēre bestialitatis pūcipē et ad quē mittebat bestialē boiem decebat)
per fictitios tenebrarū celos per multicipites multilingues monstri-
ficos et multiformes apostatas āgelos supplicia pendētes q̄ et opis
eius se egere simulabant. Et prob scelus horrendū scelus infandum:
in illa sacrilega visione vnus eorum in christum se tranffigurat quasi
opis eius indignum et suffragia eius postulatē catenas videt sup-

ij. Thessa. ij.

Hieronim⁹

placia videt deum laudare putat loquentem blasphemias principi te
 nebzarum tribuentes que totius maiestatis immense lucis habitato
 ri debetur dño & dum profunde noctis secreta videt arcana putat esse
 celestia. **Deest** illius visionis & diabolice scene veritas & vera inter
 precatio quam in dialogo nostro in legem **Nabometricam** lati⁹ de
 clarauimus. **Aduentus** igitur illius bestie & primi anticristi in spiri
 tu satbane fuit in mendacio: signa tamen & prodigia non fecit quod &
 ipse de se testatur. **Sed** secunda bestia: signorum habebit potestatem
 & seducit (inquit) habitantes in terra propter signa que data sunt il
 li facere prima tamen bestia & primus anticristus magnā habet (vt
 in Apocalipsi cognoscitur) cum secunda similitudines & illi precurrit
 vt secunda dicat se a prima annunciatā: & se eum esse quē prima iussis
 adorandum: dabit enim spiritū imagini bestie eritq; spiritus imagi
 nis bestie in spiritu satbane. **Moses** & xps: homo & homo supra ho
 minem per plenitudinem dei. **Prima** & secunda bestia. **Bestia** & be
 stia infra omnē bestiam per plenitudinem nequitiē satbane. **Subla
 to** proflus **Græcorum** imperio: venit christus. **Sublato** idēdem pe
 nitus **Romano** imperio: veniet secūda bestia qui est anticristus. **Nō**
 tam ergo iustam habebant timoris causam **Thessalonicenses**: q̄ nos
 vicinum timere debemus hominis peccati & filij perditionis aduētū
 cum ad signum pauli monarchiam romanam admoueamus oculum
Ubi nunc queso monarchia: vbi qui in ea mundi regit habenas cū et
 videamus monarchie caput etiam ab ea deficere quā obsecro Roma
 suo regi suo monarche prebet obedientiā & nescio quib⁹ temporibus
 potuit maior defectio apparere. **Sed** cū **Nabumetes** sit bestia be
 stie: & anticristus anticristi: nihil absurdum fuerit si propemodum
 que adduxit apostolus videantur ei conuenire. **Quis** negabit homi
 nem esse peccati & filium perditionis qui regno christi & dei ad eter
 nam perditionem detraxit **Asiam**: **Africam** & magnā partem **Euro
 pe** que & a Romano apostasiaz per tantam amplitudinem terre fecit
 imperio. **Quis** tam aduersarius christo vnq̄ surrexit. **Quis** tam ex
 tollitur supra omnem qui dicitur deus. **Pater** dicitur deus: & vere est
 filius dicitur deus: & vere est: spiritus sanctus dicitur deus & vere est:
 & hi tres reuera deus & vnus deus: at patrem negat deum: filiū negat
 deum spiritum sanctū negat deū: tres negat **Nabumetes** & christus
 deum: negat & se extollit supra christum. se extollit supra angelos pro
 christo pro āgelis supplicib⁹ & etiam demonibus vt superior: se oras
 se mentitur nonne igitur extollitur supra omnem qui reuera dicitur
 deus & cum supra āgelos & demones supra etiam eos qui opinione
 dñj habentru.

Religionis christiane propugnaculum.

Quid confuerit **S**abumetes de christo in suo alcorano. **Ca. liij.**
 Qnsitetur **S**abumetes in alcorano iesum christū dei virtutem sapientiam aīam flatum spiritum verbūq; aīa flatu quodam diuino quē rubela vocant ex maria virgine perpetua natum: affirmans christū sanctum et omni virtute prestantē eundēq; supra humanitatis fastigiū nunc verbum nunc spiritum et dei aīam predicans virginis vtero natum ipsam virginem miris efferre laudibus astipulari miraculis. **E**t euangelice bistorie quatenus a suo nō discrepat alcorano euangelia ab apostolorum discipulis corrupta oportuisse per alcoranum iuum emendari. **E**t christiani nominis multitudini per bec blanditus a sergio voluit baptisari inde in aliorū studia cōcilianda cū **S**abellianis negare. **T**rininitatē cū **M**anicheis binariū in diuinis numerū ponere **N**egare equalitatē patris et filij cū eunomio. **S**piritū sanctū creaturā dicere: cū **M**acedonio: cū **N**icolaitis multitudinē vxorū pbare et vt iudeis aliquid daretur circuncisionē et baptisimū simul predicare probare et vetus testamētū tamen id quoq; diceret quibusdā in locis nō carere vicio. **P**retexit his ambagibus incredibilem illecebram qua facile vita capitur remissis sue genti veneris et omnium voluptatū habentis. **E**t ille quidē talis fuit in ferenda lege. **C**eterū habuit res pessima luxuriosa incrementa: adeo est vita promior in lapsum: q̄ in bono constans. **S**erpit pestis illa ingentes fere innumeras: vt iam quota pars hominum pre multitudine illa vero aberrantiū sit nunc demum. **I**n officio primordiū tantū mali: quod supra est demonstratū: ex Arabia est: nenon spe eandem terra pestilens esset humanis gentibus sic tunc **S**abometus sic olim **E**bam: et eius progenies bi malorum demōnū cultum induxerūt ille veri dei mira virtute constitutum sustulit.

Quid de ydolis sensuerit **S**abometus.

Cap. liij.

 Ydolis non est opus mentionē fieri. **N**ā oē dā nauit simulacbrū. **E**ius solū ydoli id est sarcophagū pensū lē infelicib; ossibus plenū et multis ydolis perniciosus stult; et bestialis venerat; est populis venerationis locū cū infelice arabia immo eo ipso infelice **M**ecā appellat verū vt xps spiritu oris sui dissoluet et perdet futurū: sic ydoli illud (si vera sunt q̄ iacobus stapulensis noster audiuit et audita ab eo etiā scripra legi) spū fulmineo iā deiecit cui paret machina mundi ad quācūq; velit sp̄ seruire parata. **V**idit ipse virū fulcine nunc ferme secū dū et vicefūm; agitur annus ille sacco induēbat nudo capite nudis pedib; sp̄ incedens vimine intorto cinctus crucē ligueā in manu bati.

ans nullū frigus nullas nives (que tunc maxime erāt) perbozrens
 de sacello in sacellū discurrens vbi si ostia non poterant in niuisbus ge
 nua flectens ⁊ orans cibus ei⁹ olera ⁊ panis: post multoz dierū ine
 diam aqua pot⁹ terra lect⁹ huncinquā virū ferunt septē annis cōstā
 tinopoli seruentē. In confessione nois cūstī pertulisse: post quod tē
 pus cū mercatoribus Turcarū qui eū agnoscebāt ⁊ ob simplicitatē
 morū ⁊ fidelitatē seruitij profect⁹ est **De**cbā. Illis No tēplū ingres
 sis: vna ⁊ ipse ingressus est ⁊ flectentibus genua ante feretru bestie ⁊
 ipse flectit. Adorantur bestia ipse vero tacita oratione xpm quētūc cū
 lacrimis precar⁹ est: vt virtutis sue signū ostēderet ⁊ corp⁹ illud des
 ceret quod toti perditionē seduxerat pplos ⁊ lumine gratie sue terrā
 illā illustraret vt boies eū cognoscerēt ⁊ darent vero deo gloria q̄ so
 lus gloria dign⁹ est: exeūtē e templo exploratores deprehenderūt vt
 ferra lignea eū mediū secarēt. **Nā** hec pena est audentib⁹ tēplū ingre
 di: q̄ aliena q̄ **M**abumetea secta sunt. **I**pse vero exultās p noie xpi
 sectionē patienter expectabat at mercatores rigore flexerūt precib⁹ ⁊
 dono eū receperūt insectū multum enim eis ⁊ camelis eozū in via pre
 buerat famulatū. Abeuntibus igitur eis missum fulmē e celo feretruz
 (ora dño vi: tutis petierat signū) decurrit quassat imminuit. **De**caudi
 uit ipse stapulensis: ⁊ etiā ego scripta legi. **Qu** ⁊ Turce conlectāt bre
 ui legē suā finiturā. **E**cce (si hec vera sunt) q̄ in typo sedebat in tēplo
 ⁊ adorabat quasi de⁹ ⁊ extollebatur supra xpm ⁊ omnē qui dicit de
 us: iam deiect⁹ est iā spiritu cūstī elisus cecidit cuius aduentus fue
 rat scōm operationē satbane ⁊ signa ⁊ prodigia emētita oia ad sedu
 ctionē iniustitie ihs q̄ pereunt signū eteni illud ementitū erat qd mul
 tos ad interitū rapiebat sarcophagū illum pensile videntes ⁊ diuina
 virtute fulsūt: putantes pensilem dico in aere cui⁹ rei simplex popu
 lus nesciebat cognoscere causam aut si non simplex: propter supersti
 tionem tñ non audebat cogitare. **S**ic ⁊ simplicib⁹ ⁊ nō simplicibus
 erat signū ⁊ prodigiū mendarī perditionē animarū. **N**unc autē post
 fulmineā sepulchri infelicūq; ossiū conflagrationē: dicunt corp⁹ eius
 esse in medinatalabi arabie deserte: vbi delubū eius visitur longum
 passus cētū lat⁹ octoginta quadrigentis suffultū colūnis lāpades pē
 files ppetuo accēse ad triū milliū numerū. **S**ynonne ⁊ bic extolli: vī
 supra sacrosctm sebalma supra sanctūsanctoz qd vere colit cui bonoz
 reuerētiaz debet vbinā gentiū tantus apparet venerationis fastus.
Admissis ad ferale spectaculū eruunt oculi ⁊ iure quidē tanq̄ qui nū
 q̄ deū sunt visuri. At xps bis corruptibilib⁹ nō indiget lūminib⁹ cui
 innumera sp̄ effulget eterna ⁊ q̄ vidēt vti sunt oculi ⁊ nequa q̄ ernēdī
 vt q̄ deū perēniter sunt visuri. Qui deū mabumetis colūt principē te
 nebrarū colūt: bic eoz de⁹: būcei ille adorauit ⁊ hui⁹ soli⁹ fuit nūcius.

Religionis christiane propugnaculum.

Neq; de fictitijs celis & ampla eorum efficta magnitudine quisq; miratur. Nam (narrante pbilone) nonnulli filiorum israel diabolica curiositate tentati similibus figmentis illusi fuere a Ebanancis putantes se in media nocte veraciter solem videre: & dimisso vero solis creatore eum adorarunt pro vero deo qui fictitijs fecerat apparere solem. Non etiam mireris deficitij angelis & de simulato astutiasatbane christo cūvalenti monacho ex bystoria heraclidis simile accidisse agnoscat. Demon (inquit) in effigiez saluatoris transfiguratus nocte ad eum venit cūz choro quodam mille (vt fuxerat) angelorum lampades accensas tenentium & cū flammea rota in qua saluatorem sedere simulauerat precedente vno ex ipsis eijs ista dicente. Egredere igitur de cella tua nihilq; aliud facias nisi vt venientem eminus cernens. Inclinans te adorare festines sic deinceps ad propriū habitaculum reuersurus. Egressus igitur e cella sua credensq; se cernere diuina ministerij celestis officia cūctaq; lampadū fulgore rutilantia: et ipsum anticristum non vltra vnus spaciū stadij constitutum protinus pronus in terra & eum quē crederet dominū adorauit. **H**ec beracides. Ecce quomodo relicto vero christo tumidus & insipiens valēs christi adorauit aduersariū & pro veritate simulatū phantasma & emētium simulacbrū. Opera enim dei veritas ad saluandū diaboli autez verorum apparentia ad damnandū. Aduentus igitur illius bestie: et primi anticristi in spiritu satbane fuit in mendacio nec signa nec prodigia fecit quod vt iam dictū est ipse de se testatur. **S**ed secunda bestia signorum habebit potestatem. Et seduxit vt scriptum est habitantes in terra: ppter signa q̄ data sunt illi facere. **P**rima bestia. i. **D**abumetes non modo mentitus est sed leuiter: sed indocte: sed imprudēter: sed insipide loquitur in suo alcorano: & sibijpsi sepe cōtrarius est quēadmodus sue legis inspector plane intelliget innumerabiles sunt eius ineptie & anile fabule & pueriles nuge: de quibus libet hoc loco pauca referre que de ceteris iudicium prebeant. **E**xponens **D**abumetes capitulū alcorani quod dicitur israel. **P**rima fabulam quā capite secundo huius libri narrauimus tradit alterā libro cui titulus est de doctrina **D**abumetis hñs nugis atq; deliramentis implet aures populi ita inquit. Duo āgeli nominant arabes & narrabes quos ille asserit iussu dei in terram descendisse: vt genus humanū regerent atq; instruerēt tribus mandatis acceptis. **P**rimū ne quēq; occiderēt alterum ne quid iniuste decernerent. **T**ertium ne vinum biberent: cū aliquādiu retissent: & etiam ex toto orbe ad eos iudicia deuoluerēt **M**uller quedam decenti forma & omnī pulcherrima aduersus maritum suum causam habens iudiciū ab eis petijt: atq; vt fauentes haberet iudices vt apud se prandij habeant multis precibus inuitat: nō

a bnuunt angeli. Parati splendidum conuiuū: epulas et pocula mul-
 lier ipsa ministrat: apponuntur ferula multiplicia: et cum his vinum
 quod cum angelis recusaret instare sepius muliere et multas obijciente blandi-
 cias tandem biberunt et inebriati vino in hospitam incaluerunt eiusque
 cubitum postularunt: spondet mulier ea conditione: ut alter eorum ei
 ascensum in celum ostenderet alter descensum. Placet conditio illa ut
 vero iter didicit mox ascendit in celum relictis atque irratis angelis: quam
 deus cognita inter sidera collocavit cui lucifer est nomen angeli ad
 iudicium euocati sunt: et catenis ferreis in puteo profundissimo religati
 sunt usque in diem iudicij permanfuri cum elegissent in hac potius vita
 quam in altera pleci. **Hec est sapientia Nabumetis** quam docet paruulos
 beceius theologia: bece doctrina diuinitus reuelata mira hominis au-
 dacia ne dicamus stultitiam seu dementiam quot sunt in his fabulis
 deridenda somnia. Quis illud patienter audiat quod angeli de vino in-
 ebriati specie mulieris decepti concubitum eius appetierint que iter in
 celum edocta ad conspectum magni dei peruenit et honorifice accepta
 inter astra locum obtinuerit: angeli penas dederint atque idcirco vni-
 uersum homini interdictum quod tanti mali causa fuerit. **Commemorat bece**
Nabumetes et tamquam ex penu dei recepta hominibus inculcat vide quam
 grauius quam vere quam perite loquuntur poetarum figmenta que pueris le-
 guntur. Inter archana legis inserit Nabumetes pueri christiano-um
 non sine risu audiunt cum rapte in celum semine referuntur et in astra com-
 mutate quam maior et minor visa vocantur his nugis implet aures po-
 puli Nabumetes: sed hec non lex est domini quemadmodum dicit prophe-
 ta lex domini inquit immaculata conuertens animas testimonium domini fidele sa-
 pientiam prestans paruulis. Immaculata est lex domini: quia mala queque
 excludit neque libidinem neque turpitudinem vllam admittit sic apud eundem
 prophetam eloquia domini casta dicuntur: et apud Job legitur non inuenie-
 tis in ore meo iniquitatem nec in faucibus meis stultitia personabit. et
 apostolus lex sancta inquit et mandatum sanctum et iustum et bonum.
 Et quomodo Nabumetea lex immaculata quam supra et adulteria et omnes
 libidinis maculas ac sedstas admittit dicit forsitan: quia ieiunia que-
 dam precepit et orationes et elemosinas non damnamus hoc abfit ut
 ea mala dicamus inuictorum eorum. Nabumetem esse negamus abs-
 que Nabumete sciebamus hec esse bona. Ieiunauit Moyses ieiuna-
 uit Helias ieiunauit Christus orare et frangere esurienti panem fusi-
 et egenos: multo antiquius est quam Nabumetis inuictum. Multi nos
 legislatores ad opera pietatis inuitarunt vix adulterari fornicari ser-
 uire ventri et in sceno voluptatum iacere solus Nabumetes inter bo-
 na collocat. Nabumetes vxores inquit ducite et concubinas quod placet.
Haec ego quadraginta viro-um in meis libris vires habeo et vxoribus

Religionis christiane propugnaculum.

atq; ancillis pmisceor plurimis: qd de testimonio fidei cum data est
 Osi lex i more sinai: fulgura ⁊ coruscationes appuerunt ⁊ signa de
 celo q testimoniu legi pbuerunt: lex christi miraculis admodu multis
 pfirmata e. At Nabumetis lege q signa / q miracula pbat. Audiam?
 eu no sum missus inquit nisi in virtute gladij: ⁊ qui non suscepit mea
 propbetia occidatur aut reddat tributum pcius p infidelitate sua. quid
 est hoc nisi quid manifeste negat se miraculoru virtute carere et ficta fal
 saq; esse oia signa demostat: que sue legis doctores in populis pdi
 cant: non bz igitur lex nabumetea testimoniu nisi in armis: sed id no
 est fidele. Intellige ergo tu q Nabumetu adoras quo pede claudis
 cat tua lex / ⁊ quatis scater erroribus / ⁊ q pcul a veritate recedit ⁊ q
 no e in ea sal? noue ⁊ antiq legis iimica: ⁊ itellige q solida e euage
 lica doctrina q vera ⁊ scia / q munda ⁊ immaculata: ⁊ q in ea tisi iter in
 celsi ostendit et q trinitas in unitas in trinitate colenda est.

De scda bestia. i. anticristo ⁊ eius aduentu. Cap. v.

Set etates
 post christu

Veru qui dixerunt a christo vsq; ad anticristu mundu
 sex etates habituru: ⁊ prima fuisse apostoloru: scdam
 martyru: tertia doctoru: quarta anachoritaru: hoc e se
 cedetium: vt Pauli primi beremite: bilarionis ⁊ anto
 nij ac similiu: quinta monachoz: sexta mendicantiu et
 hac euoluta putet anticristi tps affuturu. Quid igitur restat nisi cuz
 apostasia ⁊ defectio monarchie romane copleta fuerit: veniat scda
 bestia / scds homo peccati ⁊ filii iniquitatis: de quo loqitur aplos. ij. ad
 Thessalonicenses ca. ij. cui data est potestas signoz in quo oia hec ma
 nifestiora erunt q in prima bestia / que malicie istius fuit typus: quem
 dñs iesus elidet spu oris sui ⁊ destruet illustratioe aduet sui euage
 lio pacis in vniuerso orbe pdicato. Cognito vero atq; recepto: felici
 ces qui tuc erunt tate felicitatis a deo electi ministri: magna etiā felici
 tas ihs q immobiles stabunt in fide christi tam vita q cōfessione: neq;
 etiā dū instabunt tpa illa dimouebuntur a mēte sua neq; disturbabunt:
 sed firmiter adberebunt christo vt immobili monti pacē eius ⁊ serenita
 tatē retinētes: ⁊ grās ei semp agētes p magna erga se dei miseratōe.
 Quod ⁊ ita esse Thessalonicēsbuz / exultat in spiritu Paulus: ⁊ boz
 taf immobiles stare auxiliuq; diuinuz ad hoc eis impcatur. Nihil igit
 restat nisi defectio monarchie romane copleta fuerit: veniat hec scda
 bestia: inde dicit aplos. Anticristu no antea in mudu esse venturu: nisi
 si venerit primu discessio: hoc est nisi discesserint oia regna a romano
 implo: q prius subdita erāt. Hoc autē tps vt tradit bñs Augustin?
 nodu aduenit: qz lz (inqt) videam? romanu imperiu ex maria parte
 destructu: tñ qdñ reges francoz durauerint / q romanu imperiu te
 nere dñt: romani dignitas ex toto no pibit: qz in regibus suis stabit.
 Quidam vero doctores vt idem Augustinus tradit dicunt q vnus ex

Augustin?
 lib. de anti
 christo.
 Ultim? rex
 fracouū fm
 Augustinu

regibus francoꝝ romanū imperiū ex integro tenebit qui in nouissi-
mo tempore erit: et ipse erit maximus et omnium regū ultimus. Qui postquam
regnū suum feliciter gubernauerit ad vltimū hierosolimā veniet: et in
monte oliueti sceptrū et coronā suam deponet. **N**ic erit finis et cōsum-
matio romanoꝝ christianoꝝq; imperij. Statimq; scdm̄ predictam
sententiam apostoli pauli anticristū dicunt futurū bec Augustinus.
Non desunt etiam nostris tēporibus q̄ dicant appropinquare tēpus
anticristi quēdā quoq; prop̄betā breui nasciturū qui magnā moruz
et legū varietatē inducat. Sed cū omnia sint incerta et plena fabularū
illud xp̄i tenendū est. Estote parati: qz qua hora non putatis fili⁹ bo-
minis veniet. **N**ā prescribi nullomodo iudiciū datur: nisi adeo ipso res
neletur: et cū apostolis id scire desiderantibus et super eo xp̄m interro-
gantibus responsum fuerit: nō est vestrū scire tempora et momenta que
pater posuit in potestate sua. Credo id frustra spari a posteritate: et
sati⁹ esse desistere ab hac tam curiosa temeritate. **N**ec sunt que si me-
morie teneris: et frequenter quasi ruminando meditat⁹ fueris con-
stanter huius vite mortalitatis bona eque ac mala peritura contemnes.

De doctrine christiane auctoritate atq; prestantia. Ca. vii.

Anto christiane lex ceteris excellentior est quāto et plu-
res docti: et doctis alijs sp̄ doctiores eloquentiores et san-
ctiores fuerūt qui hanc secuti sunt quā q̄ alias suscep-
erunt. **S**i primū religionis huius fundamentū dialectici
vel oratores vel poete iecissent: suspicaremur plebē astu-
tia hominū fuisse deceptā. **S**i docti oēs semper respissent iudicare-
mus eā forsītā cōtēmendā. **S**i principes vel ab initio vel paulopost
huic legi omnino fauissent opinaremur (qđ de quibusdam religioni-
bus arbitramur) debiliores a potentioribus fuisse coactos successores
deinde (vt fit) legē illā cum lacte fuisse. **D**iuina igit̄ p̄ouidentia vo-
luit simplicē religionis sue veritatē ab hominibus primo rudibus et sim-
plicibus primā originē ducere atq; a simplicibus et rudibus astutos ac do-
ctos feliciter irretiri permisit insup̄ religionē suā ānos plures q̄ trecentos
a potētibus vbiq; gētū crudeliter ipugnari quo maior eēt doctoz
testiū et fidelium numer⁹ reiq; ipsius verior certior firmior auctoritas.
Nā iprospitate fidē p̄stare facile est in aduersitate difficile. **E**x q̄stis
simis tormētis cruciatos fuisse xp̄ianos vt n̄as hystorias p̄mittit
testat tacit⁹. **A**ituperavit autē xp̄ianos credo vt seculis suis adulare
quē etiā in hystoria mētū fuisse **T**ertulian⁹ ostēdit: qz dixerit iudeos
caput Asini colere atq; hystoria scripserit pōpēiū archana iudeoz spe-
cularū nullū in eis simulacbrū reperisse. **I**git̄ ab hoc vno mēdacto de-
sce reliq;. **A**ccedit qđ birene⁹ n̄ martyr lugdunens. **A**ristes clarissim⁹ i li-
bro **B**ereseſ testat. **N**ā ob aliō tūc d̄ n̄ris suspicio exorta ē tā q̄ p̄p̄is
et ipuris qđ ob hereticoz q̄rūdā gnosticoz p̄sertivā incestā prolixus

Religionis christiane propugnaculum.

Christiane
legis confir
matio
Petrus.
Iacobus.
Ioannes.
Doctrina
pauli.
Petri epi
stole
Ia. cobi epi
sto a z iude
Apocali
psis ioānis.
Ioānis euā
gelium.
Amell^o pla
tonicus.
Plato
Heracitus
Siplician^o.
Apostoli pi
scatores ho
minum.

Herothe^o.
Dionysius.
Iustinus
martyr.
Discipuli
apostolorū.
Alij aposto
lorū discipu
li.

z execrabilem. Sed non in longū durant infamia / vbi seipsa cepit ve
ritas aperire. Doctrinam hanc christianā multa cōfirmant: primum
quidē pphetarū sybillarūq; predictiōes. Deinde sanctitas z miracu
la christi z apostolorum atq; martyrū. Accedit illa supramodū mira
pfunditas z maiestas que in sobrio eorū stillo pspicit: qui antea rudes
piscatoresq; fuerāt. Petri presertim Iacobi z Ioannis: atq; vt
de gentiuz apostolo paulo christiane legis ppugnaculū taceam: qui
z si ante cōuersionē vir doctissim^o erat: surgit tamen post in suis epi
stolis admodū sup hominē. Quid petri epistolis angustius: quid ve
nerabilius epistola Iacobi atq; Iude. Quid de Ioānis apocalipfi
dicemus: qui liber celestē pferit faciē: totq; bz sacramenta quot verba.
Quid de bui^o epistolis quibus inest absq; verborū fūco nectarea dul
cedo sensusq; diuinus: euangelium eius videt dei manibus scriptū
esse nō hoīs: qđ cū legeret Amelius platonicus p iouē iurauit virū
illum barbarū. i. indeū breuiter compbendisse que de ratiōe diuina:
principio dispositiōeq; rerū Plato z Heracit^o disputauerūt. Sim
plicianus ait Platoniciū quendā audisse dicentē euāgelij bui^o pbe
miū ubiq; in temploꝝ apicibus lris aureis scribēdū esse. Deniq; oēs
tales oratiōes quales vita fuerūt: sicut enim in quersatiōe mitissimi
In periculis autē z laborib^o fortissimi z stātissimi ita in loquēdo bu
millimi pariter z excelsi. Cōiunctiōes bmoī pbi supra naturā esse cē
sent. Sic ergo rusticos illos z piscatores magister eorūz christus q
pmiserat piscatores hoīm reddidit: qđ ve mirabile est eos post ascē
sionē suā in celū: ad huc rudes e celo subito qdam afflatu mirifice do
cuit vsq; adeo vt statim corā oī pplo: oibus linguis doctrinisq; polle
rent: cuius rei signū est qđ ipsi doctos plurimos docuerūt: m vltiq; sa
piētia excellētes colla sua eorum iugo libētissime subiecerūt. Hiero
the^o z Dionysi^o areopagita z Iustin^o platonici: quorū scripta oī sa
piētia plena sunt. Crucē christi vna cū aplis subiere. Quadrat^o pter
ea Agrippa pantenus stoicus / Lucas aristides / Marcusq; pbilo
sophi Tenas z appollo legis iudaice peritissimi. Quid de sapiente
ignatio christi discipulo antiochie epō dicā: quid de polycarpo smyr
neorū epō Ioānis euāgeliste comes magnus asie doctor. Sz ecce se
mibi iā offert viroz in quavis doctrina excellentiū turba q̄ plurima
Barnabas demēs roman^o / titus / timothe^o / sostenes / ariston / sil
uan^o / solip^o dorothe^o / demophilus / pbilemon / luci^o / iason / andro
nic^o / vrbān^o / liu^o / crecēs / det^o / paul^o / sergi^o / pcosul cypri / demas /
sylvas / crisp^o / egeſip^o iude^o / epapbras / aristare^o / march^o / epapbro
ditus / onefimus / titbicus papias iustus / hermas / gai^o / enodius /
atq; Mellitus pbis asianus. Aliq; p multi viri admodū sapientes
aplorū discipuli: quoz alter alterius crucez aspiciebat intrepid^o: suā

mor expectabat indomitus & ferebat inuictus. Desinite iam delirare
 Iudei tam miseri q̄ infani: creditis ne diuino illo viro (quē totus sine
 p̄trouersa mūdus honorat) Joanni baptiste qui (vt ait Iosephus)
 erat reuera atq; publice habebat omnium exemplar virtutū. Ad quē
 tanq̄ ad oraculū plurima iudeorum ceterorū turba vndiq; cōfuebat
 Joannes autem iesum nazarenū esse messiam palā proculdubio affir-
 mauit iussitq; omnes eū sequi. Alloquin non oēs que tunc de iesu lo-
 cuti sunt exordiū a Joannis testimonio & p̄firmatione fecissent: eūq;
 miris laudibus celebrassent patet aut cuiq; vitam iesu simul atq; ioā-
 nis ab euangelistis narrari. Desinite etiā vos turci & Nabumetes
 delirare. Nam horū amicitiam cū Nabumetes vester non ignora-
 ret vtriusq; scz Joannis baptiste ac iesu ortum vitam laudes. In eo-
 dem alcorani capitulo decantauit. Appellauit christū spiritū verbūq;
 dei. Joannem ibidem ait: Magnū esse propheā diuini verbi confir-
 matozem. Et certe ita confirmauit: vt primos discipulos suos a Joā-
 ne christus habuerit. Nabumetes primosi illos christianos valde
 probat. Confiteturq; doctrinam christianam: id est euangelistarum
 apostolorūq; libros ab ipso deo auctoritatem mirabilem accepisse ac
 testamento veteri anteponit: sed hos libros ait post apostolos a chri-
 stianis fuisse corruptos. Totūq; id machinatus est homo tam calli-
 dus q̄ bellicosus: quoniā asserit se a christo apertissimis verbis fuis-
 se promissum qui in euangelio dixit predico vobis post me venturū
 esse quēdam dei nunciū nomine Nabumetebem illū videlicet spiritū
 veritatis qui docebit vos omnia principio machinatio busmodi et
 si apud brutos imbellesq; homines (tales ei Nabumetenses sunt)
 tam vt quaz dolo locū habuit tamē apud magnos prudentesq; viros
 nimum ridicula est: nā ante Nabumetis aduentum nulla causa erat
 obquā Nabumetis nomen poti⁹ q̄ Caypbe Heronis Domitiani
 vel anticristi euangelio subtrahere debuissent. Post autem Nabu-
 metis aduentū. Ipse Nabumetes potius cultus fuisset ab his qui
 euangelium colebāt: q̄ nomē Nabumetis ab atū. Sed ipso falso
 nomen suū subiungi voluit vbi apud Joannē christus spiritū sanctū
 promittit. Cuius insusio apostolis ipsis non multo post resurrectio
 nē p̄mittebatur. Deinde quo nā pacto verisimile est christianos oēs
 volumina illa q̄ tanq̄ celitus data summo opere eo tēpore veneraban-
 tur quos fuisse mutare. Si qui autē impij ausi sunt tanq̄ pauci ipu-
 dentesq; a pluribus prudentibus conuicti statim sunt: neq; obtinue-
 runt. Ipse Nabumetes videtur omnino profunda christianorū mi-
 steria quos ea legerit nequa q̄ intellexisse: vbi enim iesum legit eē dei
 filium atq; deum putat christianos deos illic duos inducere patrē vi-
 delicet atq; filium. Atq; hunc in Alcorano binarium deorum numerū

Contra iudeos
 deos decla-
 matio.
 Joānis bap-
 tiste testi-
 ex Iosepho.

Cōtra iude-
 os declama-
 tio.
 Alchoran⁹
 de christo.

Nabumeti
 mendacia.

Nabumeti
 astutia.

Nabume-
 tes falsus p̄-
 pheta.

Misteria
 christiano-
 rum male
 intellecta a
 nabumeto

Religionis christiane propugnaculum.

detestatur qđ etiam a christianis est alienum: deum vnum patrem / filium / spiritumq; putantibus. Ipse autem nesciat quomodo tamē miraculis christi commotus ipsum dei filium deumq; fateatur vbi etiā nominat dei statum spiritumq; propriam dei animam: virtutē dei / verbum dei affante deo et virgine perpetua natū. Præterea quotiens incidit in trinitatis nomen. Homo tate rei proxius ignarus: christiana nos falso nimium et inepte calumnias q; tres deos adorant. Nesciens proprietates diuinarum distinguere personarum: ac simul seruare diuine substantie vnitatē ipse tamen veritate coactus deū vbiq; in plurali numero de se loquentem inducit: qđ et Moyses obseruauerat qui in genesi deo: modo singulare nomē vnumq; modo plurale attribuit. Certe vnitatem substantie in deo seruans simul ac numerus personarum. Vultum enim Nabumetes suam arrogātiā temperauit: cum dixit in Alcorano se miracula neq; fecisse neq; facturum plurima ignorare esse purum hominē: quāuis nuncium a deo inspiratum / neq; se dare posse veniam peccatorum. Vult se invocari et adorari: confessus est insuper esse in libris suis nonnulla: de quorū veritate dubitari possit. Ex quo apparet ipsum veritatis spiritum non fuisse. Vultuz quoq; Alcorani auctoritati detraxit: cū inquit. Quicumq; deum vnum adorans: boneste vixerit siue iudeus siue christianus: siue sarracenus sit misericordiā salutēq; a deo consecuturū. Auctoritatem vero euāgelij manifestissime confitetur cū lumen directionem perfectionemq; cognominat: vnde et Nabumetis sectatores / eo concedente fatentur nouo testamento accedente veteris testamenti ritus magna ex parte merito cessauisse. Testamentū vetus nonūq; eo pacto intelligunt et obseruant: quo exposuit mandauitq; Nabumetes qui se vtriusq; verissimum interpretem esse asseuerauit creationem mundi Ade progeniem historiam oēm hebraicā probant et christi doctrinam expectant antichristum fore pessimum hominem quem a christo occisum iri putant. Item corporum resurrectionem: vltimū iudiciū supplicia et premia sempiterna: xpm proximum deo sedente collocant Nabumetē christo oratiōe: qua et nos quōtidianavtunt ad deum. Pater noster et reliqua: sed vbi nos dicimus. Et ne nos inducas: ipi dicūt. De' erit Nabumetes missus a deo. Sed hec Nabumeti nugamenta ficticia execramur et quasi nentias infantiles ridem' assidue. Fidē ergo christianā vt teneas horoz et moneo. Hec enim lex vite via est in celū recta: et quā breuissima ad illa sempiterna bona que oculus non vidit: nec auris audiuit: ipsa christi fides est lux vera que illuminat omnem hominem venientē in hunc mundum. Et hec est lux que lucet in tenebris: et quam tenebre non comprehenderūt. Licet enim gentiles et Nabumetenses qui tenebrarum noīe desinant

Mahometi
ignoran
tia.

Non venit
mahometus
vt sui affir
mant in vir
tute miracu
lorū sed gla
dij.
Nemine dā
nat mahometes.

Historiam
hebraicā p
bat mahometes.
Articuli al
corani
Oratio do
minica apud
mahometes
habetur
in usu.
Christiana
lex recta
Gentiles in
interpretatur
hebre

ram cognati sunt eradicare. Ipsa tamen quasi sol qui nescit occasum nebulas errorum: tonitrua minarum: pcellas odiorum: fulmina irarum et quicquid excogitauit ingeniosa crudelitas tyrannorum lucis sue claritate discussit. De Nabomethensibus plura non attinet dicere quandoquid eorum leges et instituta nature legi moribusque ex ea manentibus aduersari absque ulla disquisitione palam est: que si ab eis abijcerentur diuine luci bauriende idonei aptique fierent quibus id dici posset quod olim Theodorinus Lugdunensi episcopo et martyri respondit interroganti se perfidi de deo christianorum: si dignus inquit fueris scies. Nec quidem ut simonides risum dedit: qui se dixit nescire quod deus esset: non ut alius ille qui comeatu deliberandi et petentem tyrannum et se frustratus est: sed scire se ostendit martyri et docere noluit nihil ob aliud nisi quod indignus erat que petebat: non poterat enim crudelis perfidissime tenebrosa anima erroribus plena: radiantez lucem veritatis admittere: neque enim in animam malivolam non (ut scriptum est) introibit sapientia. Rectissime igitur respondit: si dignus fueris scies: hoc est si a malicia defueris si veritatis amore exarseris et superbe obstinationi oblutatus fueris scies si dignus eris: hoc est si nature leges illibatas custodieris diuina gratia docereris: idem omnes quicumque sunt hostes ecclesie assequerentur modo diuino: impulsui eorum aios ut ingrediatur veritas crebriter quatienti freti ipsi sifisque copiis superbie regine vitiorum non obstarent contraque niterentur et de his ad presens satis. Ego tamen deo nostro gratias ago quod in his quatuor libris non quibus ego essem cui multa desunt: sed qualis esse debeat: qui in doctrina christiana non solum sibi sed alijs etiam laborare studeat: quantula cumque potui facultate disserui.

Faint, illegible text, likely bleed-through from the reverse side of the page. The text is mirrored and difficult to decipher.

¶ Quartum volumen.

C De mirabilibus mundi.
lib. ij.

Primus de moribus et mirabilibus gentium et provinciarum orbis scorum tabulas Ptolomei.

Secundus civitatum totius orbis cathalogus.

De nobilibus
lib. II.
In rebus et personis
rationis gratia et personis
libro octavo de rebus et personis
De personis.
De rebus et personis
De personis.

C Descriptio morum et mirabilium regionum et
provinciarum scōz tabulas ptolomei. Et primo super tabula prima
Europe.

Ritannorum insule gentes habent ferocissimas et aptis-
simas bello que cum pulchro sint corpore et elato membris
que robustissimis ac colore cadido. Ingenio quoque et sa-
cilitate lingue plurimum pollent. Causas autem et bella contra
bunt ac sic frequenter inuicem infestant. Equitatu et pedi-
te pugnant (bigis olim et curribus) gallice armati. Equos produunt
que plurimos: atque eos eiusmodi ut non videantur nisi quodam suavis-
simo incessu deambulare a natura didicisse et cum quadam quasi modu-
latione progredi more regio. Pecudes habent tam mollissimo indu-
tas vellere ut ad aranearum similitudinem tenuitatemque facile contra-
bi possit. Pecore quidem et finibus incole ditescunt. Pascuis habundant
lectissimisque et dulcibus herbis. Inuerna maxime (que et ibernia dicitur)
adeo ut se exigua parte diei pecora impleant: nisi pabulo prohibea-
tur diu pasta dissiliant. Massam terream gignunt (sed admixta sul-
phure) ad carbonum similitudinem qua fabreferrarij et vniuersa res-
gio tum etiam que finitime sunt maxime utuntur ad incendendos ignes
Flumina ibi pregrandia alternis moribus modo in pelagus modo
retro (estu faciente) fluentia et quedam gemas margaritasque gignunt
Sine fontibus prodeunt. Lacubus carent et montibus preter exi-
guis. Metallorum larga et varia copia ex earum visceribus que facile
eruitur. Stanno enim et plumbo ac multiformi eris materia auroque et
argento plurimum pollent. Thanatos insula freto gallico a britannia
vario tenuisque separata frumentarijs campis et gleba vberi nomine for-
tita est a morte serpentium quos dum ipsa nesciat asportata inde terra
quacunque gentium vecta sit angues ilico perimit. Idem de scotia aut
ybernia refertur: et que ibi rara avis apis nulla sit. Aduectosque inde pul-
ueres aut lapillos si quis alibi inter aluearia sparserit examina fauos
deserant. Ebile vltima est a sole nomen habens quia in ea estiuo sol-
sticio continuus cernitur dies brumalisque nox perbennis grauisquidez
et nostris celebrata carminibus. Ultra ibilen navigatione vnus dies
ad septentrionem pigrum et concretum est mare.

C Super secunda tabula europe.

Spaniam / siue byberiam / aut hesperiam incolunt
Iberi genus quidem hominum elatissimum predictum
ingenio et ad bella promptissimum iactu et manu industrium
Terra salubritate celi equalis oim frugum generibus secunda
viris equis ferro plumbo ere argento auroque et tam habundans

De mirabilibus mundi.

Et adeo fertilis ut sicubi ob penuriam aquarum effera et sui dissimilis est linū tamē aut spartū alat. Tagus ipsius fluminis arenis aureis copiosus habetur: gemasque generare perhibetur. Betis ex terra conē si demissus diu vno amne decurrit: post ubi non longe a mari grandē lacum facit et quasi ex vno fonte geminus exoritur quantusque simpliciter oleo tāus singulis effluit. In ripa eiusdem betis oppidum est cuius putei crescente maris estu minuuntur augetur decedente medijs temporū immobiles. Eadē est natura in ispalī vni puteo ceteris vulgariibus. Baleares appellate a fundarum iactu quibus boies ipsi maris ne prestant. Libum enim pueri a matribus non accipiunt nisi quem ipsis monstrantibus percusserint. Ebusos vel ebyssus siue baesus aut ebusis vel ebosus vtrūque reperitur e regione patet frumentis tū non fecunda ad alia largior et omnīū aialīū que nocent expers: ut neceae quidem que de agrestibus mista sunt aut generet aut si inueta sint sustineat. Colubzaria que et opbnissa contra est que cum scateat multo ac malefico genere serpentū et sit ideo inhabitabilis tamē ingressis eam intra id spatium quod ebusitana humo circumdauerint sine pernicie et tuta est ipsdem illis serpentibus qui solent obulos appetere aspectū eius pulueris aliudue (quod verius) procul et cū pauore fugientibus. Proxima inter se europe atque africe littoza mōtes efficiunt. Calpes et abyssa colline berculis vterque quidem: sed calpes magis et pene totus in mari prominens. Inde fretū berculeus quod etiam gaditanū ab insula gades siue gadis vel gadira que idem fretum egressis obuia est. A qua etiam insula montes prefati gadium nomen sumpserunt atque ab alia minore eiusdem nominis insula in qua romanī ciuitatē quondam inllam condiderunt.

Super tertia europe tabula.

Alli superbi sunt et animosi maxime. Bello strenui et primo impetu acriores. Nouitates amant urbani liberalesque. Verum olim superstitiosi et quādoque tā imanes ut hominem optimam et gratissimam dñs victimam crederent. Manet vestigium veritatis iam abolite dūsdrum nomen qui magistri sapientie eorū quicquid dñi vellent scire profiterentur. Terra frumentū precipue et papuli ferax vitibus nectareis habundās et lucis immanibus amena. Quicquid frigoris tamē ipsiens est ager nec vbiq; alit et noxio genere animalīū minime frequēs. Eorum regiam diuinarum humanarumque litterarum gymnasia decorant et artificum mira varietas ac diuersarum linguarum societas congregata. Fluminibus nauigio aptissimis habundant in arcton et

occasum ac meridiē deuectis quibus omertia importari exportariq; vnde
 cuiq; et vbiq; gentium facile quāt. In montibus narbon. arbuta crescunt
 gladiifera quae vere nouo grana produciunt textilibus purpureo hoc est coc
 cineo colore tingendis fragantia et virtute medicabili addita. In belgi
 ca fontes sunt calidi morborum plurimorum curabiles leucorum similes. Etiam
 in lugdunensi partibus borboniorum. Aesag. mos eodem leucorum celo ve
 nas argenteas habet. Ibi quoque plumbum et alia metallorum genera reperiunt. Partibus
 eisdem lapis calcedoni et margarite. In lugdunensi etiam argenti vbi plumbum
 habet. Sed ferrum illic et varijs galliarum locis habundantissime effodit. In
 narbonensi saluice fons est salis quibus aquae quae marine sint et fluens. In
 ita est cap. minuta aridine gracilibus peruiridis. Ceterum stagno subest
 te suscipit. Haec ex his quae ad inuicem posita sunt suffusum mare offodit. Piscis
 quae per aezania lectu captati uerfecti extrahunt ut videant e terra erui.
 In belgica etiam longe ab omni pelago putei sunt salissimi quibus nequaquam
 pisces reperiunt sed inde sal decoquunt patinis quae ois circum regio vitit.

De gallozum nomine et antiquitate.

Reca lingua gallus candidum et lacteum significat pby
 ga exertum testibus: latina galline maritum: et celtas qui
 sunt Galatbe veteres a rege Galatbe filio herculis: a
 quibus Galatbe in Asia et Gallogreci in Europa. Ve
 teres galli ab inundatione dicti fuerunt Janus et Jani

Penophon
 deequinos
 ctis.

gene patres prime et antiquissime proles italie ymbrozum ante ninuz
 aurea prima etate: que fata est post diluuium. Hi fuerunt antevbem
 cremata ferme duobus milibus annorum. Galli vero primi qui transce
 derunt alpes italie a Galatbe filio herculis dicti sunt celtae: quos vul
 go francigenas dicimus venerunt autem in italia teste liuio in quinto
 ab urbe condita. Illecti dulcedine vini ab arunte clusino. In ultionem
 stuprate a lucumone tum potente vxoris: anno ante cremata urbem
 ducetesimo tempore Tarquinij pisci: et post aureum paulominus Mil
 le quingentis annis hi transcensit alpiibus sensim: a Traspadana re
 gione primum pepulerunt Tuscos ab imperio. Deinde a Cispadana
 donec rbetus ab eis pulsas etiam a cispadana coactus est ducere co
 lonias Tuscas in Rbetios ut oes hystorici consentiunt. Ita ut ob
 stuprum vnus semelle: perditum est imperium Tuscorum in tota Gal
 lia quae ab italis dicta Cisalpina: et tandem a longobardis victoribus lon
 gobardia et per syncopam lombardia. Sunt autem lombardi germa
 ni: ut patet ex ptolomeo. Galli vero qui occupauerunt imperium Tbu
 scorum in Alpiibus et tota lombardia: ab eis Gallia Cisalpina dicta
 fuerunt boni insubres: et senones qui multis oppidis mutauerunt noia
 Ergo origo totius italie transapentine que vulgo lombardia dicitur
 etiam vsq; aconam non est greca sed tusca et phaetborea mixta cum ali
 quot ex infinitis Gallis et germanis. Senonum gallia teste sempro

Gallorum in
 italia trans
 lectio.

De mirabilibus mundi.

nō to gata dī: ab his q̄ duce arūte primū in italiā trāscēderūt alpes: a q̄b' sensim pulsi etrusci a *Lispadana* et *trāspadana* regiōe q̄ nūc *Gallia* nomen habet. **De origine Celtarū et eorū religione et litteris.**

Dio genes.

Eltas siue gallos francigenas auctore *beroso* condidit *samotes*. Fuit enī *Samotbes* frater *Lomeri* atq; *Tubalis* ex *Iapeto* patre: a quo primū *britones*. Inde *Galli* *Samotbei* dicti fuerunt: et precipue *philosophi* atq; *theologi* sectatores eius. Unde *dio genes laerti* in prin-

Galli grecis tradiderunt līas.

cipio de vita *philosophorum*. *philosophiā* inq̄ta *barbaris* initia sumpsisse *plures* auctores asserunt. Cōstat ei ap̄d *psas* claruisse. *Dagos* ap̄d *babilonios* et *assirios* floruisse *chaldeos*: ap̄d *celtas* et *gallos* *diuidas* et q̄ *Samotbei* dīri: q̄ teste *Aristo.* in *magico* et *seciōe* in *xiii.* *successionū* libro *diuini* atq; *būani* iuris fuere *peritissimi*: et *ob id* *religiōis* *deditissimi*. Ac *pp̄tea* *samotbei* appellati sūt. Quare vt *plures* auctores tradūt *pbie iūtiū* et *līarū* simul nō a *grecis*: s; *antiq̄ssimis* *Samotbeis* emanauit. Ergo qm̄ *gallivtebā* litteris q̄b' et *greci*: vt testat *cesar* i. *vi.* *li.* *cōmētarioz*: easq; a *samatbe* *p̄fe* *dite* *babuerūt*: vt

Saturni quattuor.

ibidē dī: *psis* *necessario* ē vt nō a *cadmo*: s; a *gallis* tā *galatbe* q̄ *meones* et *galo greci* et *tota* *sīl* *grecia* easdē *babuerūt* *argumento* sūt q̄ auctores *pdunt* *renophō* *archilocus* et *iosephus*. *Berosus* vero notat quid *āno* *quarto* *nini* a *quattuor* *saturnis* *gestū* sit. *Tres* ei *saturni* *tubal hispan*: *Samotes* *gall*: et *Tbuscō* *german*: *regna* *sua* *legibus* *formāt* *Quart* *no* *saturn*. *Camēses* q̄ *ab* *egypto* *colonias* *i* *tbusciā* *aduexerat* *ecōtra* *tbuscos* *iā* *legib* et *līis* a *Comaro* *formatos* *corrūp̄re* *p̄gebat* *magica* et *uicijs* *unde* *Diodoz* in *quarto* ait *būc* *saturnū* *filiū* *cell* q̄ *regnauit* *i* *italia*. *Sicilia* et *libia* *fuisse* *sūma* *ipietate* et *auaritia* *preditū*. Qd̄ vero *his* *tēporib* *līe* et *carmina* ap̄d *gallos* *essent*. Nō *solū* *ex* *beroso* *caldeo*: s; *etiā* *ex* *alijs* *pdif* *Samotbes* *quoz* *cognomine* *Dis* *līas* *sagas* *dedit* q̄ *p̄benices* *erāt*: a q̄b' *greci* *suas* *formauerūt*: q̄s *prīncipio* *Galatbis* et *Deonib* *tradiderūt* *Galli* *pdif*.

Diodorus.

Samotes. Dis. Littere in: Gallia.

Na *m* *vt* *auctor* *est* *Cesar* *in* *vi.* *cōmētariozū* *Galli* *a* *dite* *disciplinas* *nacti* *etiā* *vsq;* *ad* *sua* *tempora* *eas* *retinuerunt* *vsq;* *litteris* *quibus* *et* *Greci* *zenophō* *quoz* *libro* *de* *equocis* *ait* *cadmū* *intulisse* *grecie* *litteras* *sīles* *galatbis* et *meoncis* *magis* q̄ *p̄benicib*. *Iḡ* *āte* *cadmū* *fuere* *līe* *pbia*: *carmina* *theologia* et *leges*: *galis* et *maxime* ap̄d *celtas* et *per* *multa* *scla* et *etates*. *Homē* *arguit* *a* *sarrone* *duce* *sarrōnidas* *dī* *ei* *gallos* *doctos* *de* *q̄b'* *in* *vi.* *li.* *Diodoz* *scribit* *ap̄le* *vt* *li.* *j.* *de* *r̄p̄iana* *religione* *retulimus* *satis*. *Sane* *nō* *est* *extimādū* *ante* *sarronē* *nōn* *fuisse* *līas* et *theologiā* atq; *pbiaz* *apud* *gallos*: cū *supra* *demonstrātū* *fuerit* *ea* *extitisse* *samotbei* *etate*: s; *vt* *beros* ait: *nō* *erāt* *gymnasia* *publica* q̄ *sola* *mitigāt* *humanā* *ferociā*. Ap̄d *celtas* *carminē* et *musica* *docebatur* *a* *bardo* *rege*. **De ludgūnēsisbus qui sunt veri celte.**

Epe variatū est celtarū nomē. Nā p̄cipio famoſi bel di
 cebant. Inde a celto celte: poſt a galatbe galatij: quē ad
 modū a beligio belge poſtea tā celte quā belge a roma
 nis galli poſtremo frācigene. Sili' itaq; ber culis Sala
 tes nomē gallis dedit q̄ ap̄ illos regnauit etate alta d̄is
 p̄biſoſopi. Celtarū metropolis ciuitas eſt lugdunū. Nā macalei tē
 porib' ap̄d celtas vt beroſo placet regnauit lugd' ei q̄ puicia ⁊ boies
 cognomēta ſūperūt. Qd̄ vero ait beroſus ab eo cognominatā fuiſſe
 totā prouinciā ⁊ boies ita intelligendū eē exiſtimo: vt puindā intelli
 gat totam partē lugdunensem que vere gallia celtica apud ceſarē no
 minatur apud lugdunū carmen ⁊ muſica docebatur: a bardo rege de
 bardica ſecta apud celtas lugdunēſes in. vj. li. Diordo? ſiculus ſunt
 inquit apud celtas melodiārū poete: quos appellant bardos. Mi cū
 organis veluti cuiſ lira cantant: hos ludentes ⁊ alios vituperantes.
 Et paulo poſt: ſunt inquit poete tāti apud eos vt cū extincta acie exer
 citus eductis enſib' cōtaſiſq; laculis propinquant non ſolū amici ſz
 hoſtes quoq; eorū interuētū a pugna cōquieſcant. Ita apud gallos
 ira cedit ſapientie ⁊ mars reueretur muſas. Suetonius autem de ca
 ligula ſcribit q̄ in gallia lugdunenſi certamē grece latineq; ſacundie
 inſtituit quo certamine ſerunt victoribus premiavictos contuliſſe eo
 rundē ⁊ laudes cōponere coactos. Eos autē q̄ maxime diſplicuiſſent
 ſcripta ſua ſpongia lingua ve delere iuſſos niſi ſerulis obiurgari: aut
 flumine proximo mergi maluiffent oratores illic dicturi pallebāt ſup
 plicij metu. vnde Iuuenalis ſatya prima iſt pallear vt nudis qui cal
 eb' anguem aut lugdunensem r̄betor dicturus ad aram locus illius
 are atbanacus dicitur eſt ab atbenienſibus vbi nunc eſt cenobium mo
 nachozum ſancti benedicti. Templū hoc a romanis deſtructurum. Se
 cundo ab vniuerſis gallis cōmuni deſignatum impenſa anguſto Ce
 ſari dicatum fuit: apud lugdunū vt ſtrabo refert a deſt ara dignitatis
 etimie gentiſ ſexaginta numero inſcriptū habens titulum earūq; ſin
 gulozū ſtatua vna: alia ſubinde ingens locata eſt ara. In vna vt qui
 buſdā placet bardū melodiārū poete erant. Altera vero ſaronidarum
 Duidūq; templū erat etimiū. Vna p̄biſoſopozū altera vero poeta
 rū oratozūq; gymnafiū: vbi vero arar r̄bodano cōmiſcetur bardozū
 ara locata eſt q̄ atbanacus dicebat. Alia in mōte erat cui forū veneris
 nomē eſt. Et ſicut ſuetonio teſtante ad p̄iozē arā illā bardozū conue
 niebāt vndiq; oratozū iudicijs atq; decretis parituri ita ad iſtā q̄ for
 ruz veneris dicit vndiq; pariter cōueniebāt a ſaronidis ⁊ duidibus
 de rebz diuinis diuſib' ſententiaz habituri prima omnium tunc
 illic ſedes erat. Ex hac inter reliquas gallie ciuitates ſamata origine
 duxiſſe q̄ plurimos homines cum in varijs humanis ſcētij: tum in
 religioſis chriſtiane perfectioe memorie prodiū eſt. Ex quoz grege

Suetonius

Iuuenalis

Ara lugdu
 nenſis.

Atbanac?

Strabo.

De mirabilibus mundi

fuisse fertur **Lutius plotius gallus**: qui primus romanos rhetorica & latinam docuit: atq; ex lugduno vr aiunt originē duxit. De hoc referē te suetonio libro de claris rhetoribus **Licero** ita refert. Equidē me moria teneo pueris nobis primū latine docere cepisse plotiū quendā ad quem cū fieret concursus q̄ studiosissim⁹ quisq; apud eum exerce retur dolebam mihi idē non scire. Continebar autem domo cū simoz; hominū auctoritate qui existimabant gredis exercitationibus aliisq; genia melius posse. In hac ciuitate claruerunt. xlvij. martyres quoz; primus fuit **philitinus** lugdunensis episcopus **Policarpi** martyris discipulus. Claruere etiam in hac ciuitate **hiereneus**. **Iustus bardo merus** / **Stephanus** / **Desiderius** / **Picetius** / **ypipodius** / **Alexāder** medicus & martyr / **Agobardus** peregrinus / **Elpidius** / **Lupus** / **Anemondus** / **Encberius** / **Antiochus** / **Sacerdos** / **Augendus** / **Aurelianus** / **Domitian⁹** abbas viri sanctissimi. Et postremo **faustus poeta** clarissimus claruit cōtēporaneus **Boeti⁹** / **Claudia** / **Damerd⁹** & **Cassiodori** viroz; doctissimoz;: qui scripsit pro christiane profectio nis instituto epi gramata & de sacris reb⁹ bymnos: vt ex epistolis col ligitur enoāq; et quibus constar lugdunū olim claroz; viroz; claruisse. **Mā** teste **strabone** ampliori quoz; supra reliquas ciuitates floret cla roz; viroz; ordine.

DOs quōdam versiculos cecinit **Sybilla** lugdunē. de salutifera nostri redemptoris passiōe sed quid velint acci pe. **Pōtius** **pylatus** cū patrias a laribus suis remotas pererraret se demū in italiam recepit vbi nemus fortune omniū genis arboribus: vt pōte **platanis** **cypressis** & ce teris tā genus insitum duce fortuna comperit in quo vnam pre omni bus eminentem que malus arbor venusta dicitur (& mira si quidē) co marum proceritate & fructuum amenitate donatam videns parū con stituit: & vt animoz; mortualium semper est ambitio: tentauitq; eius bonoz; (que poma voco) paucillum surreptus digitis auolūtare tā demq; summitatem arboris inuadere: quem hoc enitentem **Sybilla** nostra lugdunē. futuroz; conscia bis demum verbis aggreditur. **Quid facis o demēs** &c. **Sed** nūtilo motus pergere (quos spes sua vocabat) minus desistit vnde q̄ pessime secum actum fuit: qz ver bis **Sybille** fidem adhibere noluit arbitroz; neminem latere. **Allego rice** per fortune nemus presentem mundū intelligo. **Per** fructus diuī tias quibus pauperrime natus tandem valuit pōtius vnde superbia ductus & rerum & honoz; perambitosus malum in nemore ressidē tem suis priuauit naturalibus muneribus a qua tamen nihil accepisse factus prepotens asseuerauit per quam arbozem nostram redēpto rem intellige cui tāta bona dederat sed ingratus morti finaliter addi xit boz;rende. **Tu** ipse residuum per te cognosces.

Carmīna Sybille lugdunēsi. de passiōe n̄ri redēptoris vaticinata
 ortūne latij nemus est septum vndiq; densis
 Arboribus: patula luxuriante coma
 Diffusas platanos licet hic altasq; cupressos
 Cernere ⁊ ideī tegmina sacra iouis
Hic ⁊ fulmineos pulcherrima laurus ad ictus
 Arcendos celum tollit in astra caput
Hic ⁊ odorate cedri sudataq; stante
 Hic varie nardi copia multa vigeat
At nemoze in medioc; celebris gallia fulget
 Quaq; fluit tenuis varijs ⁊ inde liger
Maxima stat malus: procero stipite fulua
 Poma gerens ducibus debita poma bonis
 Quam circum florent nitidissima lilia summo
 Grata deo nulla corruitura niue
Hanc lugdunēsi. multa ante etate Sybilla
 Mirandam populis vaticinata fuit
Pontius hunc lucum solus dum forte pererrans
 Ingitur: natus pauperiore domo
Et pote qui fuerat modica se merce tueri
 Ex magno capiens: parua lucella deo
 Dum stupet arboreos: fructus fondeſc; virentis
 Et nemus hoc superis iudicat esse sacrum.
Pervenit ad malum tandem candentia captat.
 Lilia suscipiens aurea poma simul
 Qualia nec diēs mittit p beacia sed nec
 Hesperius seruat peruigil ille draco
 Que dum laudat amat colit admiratur adorat
 Seq; putat facili carpere posse manu
Nullus enim hesperius vigil hic draco decipiendus
 Nulla quoq; hic fuerat decipienda soror
Odit Mercurius Junone innixus auara
 Et damnat pulscum: vituperatq; statum
Arridet paulum dea rubrica seq; serenam
 Et bibet ⁊ dextra: subleuat illa virum
Qui trunco primū: media post arbore reptans
 Erigit ad cupidas aurea dona manus
 Deniq; magnanimus summa ad fastigia tendens
 Homozum digitis grande volutat onus
Hic iam conspicuus baculo mitraq; bicorni
 Solus tam diues possidet omne nemus
Pergit ⁊ hic pariles ⁊ fastidire priores

De mirabilibus mundi,

Nec quēq̄ (præter se) putat esse deum
In quem si quisq̄ tentat quid dicere iurat
Se nihil a malo proflus habere sacra
Non tamen a solito cessat dea ceca fauore
Quin maiore ausu corda superba mouet
Prouida quid vates pbebeo accensa calore
Voluēs bec liquit marmore sculpta cano
En Rhodanus planu resonat lugdune canoro
Ast arari subito corpora merfa gemunt
Pontius deu galle ficulam coniungere filue
Sestit diuisas montibus atq; mari
Jupiter bos ausus procul hinc arcto nepbandos
Dissipat deu sacrum fer luculenta nemus
Quid facis o demens: quo tandem insana tumoris
Dens tendit tu ne: hanc credis ad astra viam
Hec q̄q̄ firma est arbor scandisse cacumen
Naud tutum fragiles sunt tenuesq; come
Qnas si forte tuo proumpas pondere ponti
Unde cadas ⁊ vbi (si sapiis) ipse vide
Idē simul pensa q̄ quo magis alta capeffis
Pondere concurreb hoc grauiore solum
Preterea ingenti turbe expectare caducus
Anus permultis preda futura viris
Hinc audios cerno tibi sanguine stare propinquos
Auri discrutiat quos simul atra fames
Hinc longeva quibus tua: ponti vita dolori est
Quodq; multorū sunt bona solus habes
Quare auro mitram nimio decorare caueto
Aptior vt leuibus stare queas solijs
Premonet bec vates suadenti credito vati
Non fundit vacuos verus apollo sonos.

¶ Super quarta europæ tabula.

Ermania a germinando populos qui in ea multi sunt.
Immanes animis atq; corporibus. **H**i ad insitā ferita
tem vtraq; exercent. **B**ellando animos corpora ad con
suetudines laborū maxime. **C**ū finitimis autē decertant
non imperitandi cupidine prolatandive que possident:
sed vt vasta sint que circa ipsos sunt. **I**us in viribus apud q̄ pluri
mos est adeo vt ne latrocinari quidē pudeat. **H**ospitibus boni: mi
tesq; supplicibus. **F**rigora pene nudi agūt: victu asperi incultiq; **L**e
sariem tamen nutriūt crispantq; quodāmodo. **S**ed olim anteq̄ pu
beres essent (longissimāq; ducebant puericiam) viri sagis velabatur

aut libris arborum quamuis seua byeme. Nunc quoq; rudissimis
 p̄ntis iuuenes suos tegūt moresq; priorū vt plurimū retinēt: q̄ vestes
 illis cultiores (nisi arte v̄ obseq̄o seu virib; meruissent) nō pmittēbāt
 Præter vsuetudinē multoz min; puidoz: q̄ (non sine maria p̄ntie)
 leuatos a cui; mōllib; assuecūt. Terra multis ipedita fluminib; mul
 tis mōtib; aspa ⁊ magna ex pte siluis ac paludibus inuita. Orciniuz
 nem; iter diez sexagita circuitu occupare d̄: qd̄ apud q̄sdā bercinia
 flua vocat. Rbenus flauus ex alpiū radicib; erūpēs in borealē vsq;
 oceanū torrētī p̄mū ⁊ sc̄ipiti cursu: mox qd̄ remissiore ⁊ tandē auct;
 alijs fluminib; āplissimo decurrit alueo: clauditq; ab occidēte p̄uin
 tiā. Danubi; q̄ ⁊ iter iisdē montib; ad heluetioz fines p̄creat; cōtra
 oriētē dilabit: multasq; ac varias natiōes irrigat: ⁊ eas mercatorib;
 nauigabiles reddit: demū plurib; alijs fluminib; receptis spumofus
 ⁊ obrectus caligine p̄ quinq; ingētes alueos in euriuum p̄cipit. Si
 gnūtur apud germanos bircarnie aues q̄ruz penne nocte perlucēt.

C Sup̄ q̄nta euope tabula: q̄ orinet retiā / videlicet / nozicū
 vtriusq; pannonias: illirim / liburniam / ⁊ dalmatiam.

M Arum nationū ingenta cultusq; ⁊ mores sicut noie ita ⁊ re
 differūt: circa danubiū eñi germaniā quā attingūt redolēt
 maxime. Qui aut̄ adriatico alluunt diuersos ac dissimiles
 babēt rit;. Quidā aut̄ p̄mixtos v̄puta q̄ germaniā italiaz
 ac greciam circūspiciāt: atq; inter tres maximas nationes tam exigui
 q̄ varij sint: r̄beticus ager ferax frugib;: nozicus frigidus: illiris si
 ue liburnia vastis oppressa tenebris legitur.

E Sup̄ setta euope tabula q̄ orinet italiā ⁊ cernū insulam.

T alia; multe incolūt gētes ac p̄multi ppli latini p̄cipue glo
 riosum in lris nris / gen; boim vbertate soli ⁊ ingenioz ex
 cellētia secūdū. Sz ⁊ ois regio egregios habet viros satis
 amena olei frumētī ⁊ nectaris feracissima / eāq; nutrit p̄stā
 tiū armētiozq; ac pecudū. Ar̄ in ea desit qd̄ placeat aut sit aptū boi
 apēninus mediā iter secat tutatq; maxie regionē: ac mirū imodū gra
 tiorē reddit: q̄ cū nō sit alt; nimis neq; in astra porrect; nobis leuioz;
 bus: ⁊ auris ad vtriusq; rigoris tēperie aptissimis vicissim obūbzaf.
 q̄b; plana circūq; moderamē recipiūt ⁊ manātib; ex eo plurib; flu
 uis aptissime irrigāt. Tiberi p̄cipue q̄ caput oim p̄indarū perluit
 romā totaq; qua defluit fecundat latitudinē: quicq; a p̄pinq̄no tandē
 mari placidissimo sinu apud hostiā excipit. Urbs ip̄a q̄lis oli fuerit
 ruinis plane pz et lris. Sed ⁊ ad huc clarissima oim p̄fulget tū sacro
 scētē fidei n̄se p̄sulis marimi ac lectaz ecclesie colūnaz gloriosa sede /
 tū dignissimaz victoriaz / tot beatoz militū fidei eiusdez q̄s impius
 ensis (ensis q̄ dē se frangēs ⁊ fidē ipsam fidēq; stabillēs) trāstulit cū
 christo in gloria: tū etiā l̄rarū ois generis ⁊ virozū quarūcūq; natio
 nū doctria atq; frequētia. Et si roma ceteris sit vrbib; p̄ferēda q̄s dū

De mirabilibus mundi.

ciuitatē venerarū admiratiōe dignā nō dixerit q̄ et inter marinos flū-
ctus posuit fundamēta et vicos h̄z ip̄z pelag⁹ atq; iuebēdis ac deuebē-
dis reb⁹ p̄petuo vti⁹ nauigio q̄ et muris caret et p̄ter aquas nō h̄z spa-
tū: et q̄ varijs nationibus etiā longe postis imperari potuit magni-
fice. Eridanus qui et padus ab imis radicib⁹ vesuli alpū exor⁹ atq;
alijs annib⁹ exauci⁹ in sinū adriaticū: p̄fatā satis p̄pe vrbes et q̄dem
ostio qui magn⁹ padus appellat⁹: tam citus p̄fluit vt discussis vndis
bis qui p̄ id mare nauigāt inter falsos fluctus dulcis aque bauitū p̄-
beat: diu agens qualē emisit vndā. Venacus lacus tēpestates mari-
nas imitat⁹. Auern⁹ aues sup̄uolātes ad interitū grauat. Reatine pa-
ludis aquis equoz vngulas indurescere: et dituno qui biberint vini
tedium dñt. Sūt et fontes in italia medicabiles. Mons etiā vesuni⁹
ignē vt etbna emittit. Cirno/corisa femia ligur/tbaurum transna-
tare solitū/mirata secutaq; nomē et cultum dedit: viros enim e cōti-
nenti secum in ea deducit: terra multis p̄mōtorijs angulosa letissima
pabulis et vitibus et copia nascentium spectatissima.

De corno
seu corfica.

Super septima europa tabula: que continet sardiniaz et siciliam.

Ardi et afris duxerunt originē: a libia enim sarde (ber-
cule p̄creato) duce p̄fecti occupauerunt insulā et ducis
nomen imposuere. Terra serax vep̄ celi iniqui: vt enim
secunda ita pene pestilēs. In ea neq; lupus: sed solifuga
tantū aial eriguū/boib⁹ p̄niciosum. Venenū q̄z ibi
nō nascit nisi herba p̄ scriptozes plurimos et poetas memorata apia
stro filis: q̄ boibus rictus cōtrahit et quasi rictēs Interimit. Sōtes
babet calidos qui oculis medētur et fures arguunt. Nā eoz facinus
si sacramento dato eoz aquis oculos tetigerint cecitate detegit.

Siculi ingenio et ai facilitate pollēt altanimes efferi: adeo vt
qñq; gallos (qui eaz insulā occupauerāt) qz erga mulieres
eoz importuni⁹ se gerebāt vno aduersperascēte die/actu cam-
pane p̄torā insulā locatim deducto oēs interemerūt. Nec insula ali-
qñ continēs post freto maris siculi abscessa. Id angustū et anceps al-
terno cursu/modo in thuseum/modo in ionū pelagus p̄fluit: atrox
seuū et scille caribdisq; (seus noib⁹) inclitū. Scylla saxū ē. Caribdis
vortex. Gleba frugū fertilis/auro habūdās/igētū nutrit eq̄rū/ca-
uernis et fistulis penetrabilis: vñ etbna p̄petuo flagrat igne q̄ et mi-
rtas niues p̄fert et brumalē detinet faciē: nec calor frigore mitigatur
nec frigus calore dissoluit. In eadē insula duo fontes sūt: q̄rū alter fe-
cūdat sterilē: alter sterilē fecūdā redit. Est et fons arebusa poetis ce-
lebrat⁹: acbatē lapidē mittit: et coralliū. Sales h̄z agrigētinos i igne
solubiles: in aq̄s crepitātes. Nāc insulā romani poenic⁹ dū iadudū
inuicē (cartagine adducerecta) decertarent: quia (in medio posita)
virisq; ad vallū cōueniret maximis bellozū turbis infestantur.

Super octava europa: que continet Sarmatiam in europa
 pa ⁊ tauricam cberfonesum.

Sarmatiam ⁊ illam prope extremā orbis partē ab oceano sarmatico ad serafusq; porrectam mirum est q̄ innumerabilis variarum gentium multitudo replet. Dominus utiq; effigie q̄ moribus. Verū inter eos (cum barbarie omnes superent) etiam cōmēdabile aliquid inuenitur. Nam qui proprie Sarmate vocantur auri argētq; (maximarum pestium) ignari vicererū cōmercia exercent. Asiace ad tiras fluminis ortum furari quid sit ignorant. Ideoq; nec sua custodiunt nec alia cōtingunt. Agatyri pro fedibus plaustra habēt. Hi ora artusq; pingunt vt quiq; maioribus prestant. Ita magis vel minus. Ceterū ipsē omnes notis ⁊ sicut abluinequeant. Sunt qui obscena yemis specus ⁊ suffossa habitant totum braccant corpus ⁊ nisi quāvisdēt etiā ora vestiti. Regionē riphei montes scindunt quis suprema parte grīpbi seuum ⁊ pertinax ferarū genus. Aurum terra penitus egestū mire amare ferunt mirēq; custodire ⁊ infestissimos esse attingentibus.

Essedones funera parētū leti ⁊ victimis ac festo coitu familiarū celebrant. Corpora ipsa lanata ⁊ cassis pecorū visceribus immixta epulando sumere solūt. Capita sabze expolita pro poculis gerere. Interius habitantes bella cedēsq; amant: mosq; est bellantibus cruores eius quem primū interemerint ipsis e vulneribus ebibere. Utq; q̄sq; plures interemerit. Ita apud eos habetur erimius. Ceterum experitē esse cedis inter opprobria vel maximū. Ne federa quidem incruenta sunt. Sauciant se qui paciscuntur exemptūq; sanguinem vbi pmissuere degustant. Id putant mansure fidei pignus certissimū. Hi vt essedones parentū. Ita inimicissimorū capitibus pocula expoliunt. Quidam hostiū cutibus equos seq; velant. Nos reliqui corporis se capitum. Neuri certo tempore si velint in lupos. Iterūq; in eos qui fuere mutantur. Sunt arimaspe singulis oculis ⁊ bi antroposagi. Hippanis fluius ex grādī palude oritur: ⁊ diu qualis natus est desluit. tantum non longe a mari ex paruo fonte cui erāpbeo cognomē est adeo amaras aquas accipit vt ipse quoq; iam sui dissimilis ⁊ non dulcis sed amarissimus desluat.

Super prefata octava tabula: de tauris.

Auri immanes sunt moribus. Immanēq; famā habēt. solere pro victimis aduenas cedere. Sed cum sint ipsa barbarie sarmatis nō impares. Jus tamē amicitie apud illos quandoq; tantum valuit. Ut orezē ⁊ piladē amicissimos illic appullos quozum vñ cum immolare velt

De mirabilibus mundi.

lent alterū ad suos dimittere. Vterq; vero dare vitam ⁊ amicitiam liberare contenderet permotū tanta humanitate liberos abire sinerent.

Super nona europae tabula que continet Thasios Datiam ytrasq; mylias ⁊ Thraciam.

Arum gentium cultus ritusq; non idē sunt maxima pars earū incondita: ⁊ ab humana cōmunitate proorsus aliena. Que enim ad septentrionē vergūt sarmatarū. Que vero ad occidentem supremorū germanorū. Que autē ad austrum ⁊ propontidem grecorū mores ac vite genus imitantur. Caput enī grece bisantiū a constantino factū est sed olim at bene philosofoꝝ sedes ⁊ studiū malus. Vere quorū mentionem facit ovidius in libris de ponto alij redituras putant animas Alij non extingui sed ad beatiōra transire. Alij emorū quidem sed id melius esse q̄ viuere. Itaq; lugentur apud quosdam puerperia natiq; deflentur. Funera contra festa sunt. Famine super mortuorū virorū corpora interfici simulq; sepeliri eximium habent. Et q; plures singulis nupte sunt maxime letum est cum in hoc contenditur vincere Virgines non a parentibus traduntur sed publice aut locantur / aut veneunt. Probe formosq; in predo sunt. Ceteras qui habeant mercede querunt. Thōmī ciuitas (exilio nasōnis memorati vulgata) ad oram euri cernitur. Ultra quā leuca insula que pecora oia candido vellere parit. In qua sinterunt animam achillis ⁊ ceterorū fortium qui troiano bello interempti sunt versari. Thosporū thraciam Thō Jouis mecha cum in bouem mutata fuisse (iunonis zelum iramq; fugiens) transitu suo (vt volunt) nominauit. Illic ferunt impudentes quasdam petras per medios fluctus errare atq; intra se cum sonitu ⁊ murmure coniungi copulariq;. Hellespontus casum helles ab amata regis arginorū filie nūc quoq; ⁊ in perpetuū retinet quo locus est transitu persarū memorabilis qui ausi sunt mare id pontibus sternere ⁊ pedes transire.

Super decima europae tabula que continet Greciam Cretā Euboeā ⁊ Achalam ⁊ alias grece insulas.

Arci imperiosi sunt ⁊ ad ea que volunt aut cupiunt maxime illecti. Olim artū principes liberalium. Monarcham illum Alexandrū iam tunc educarunt discipulum Aristotelis philosofoꝝ maximi. Vnc ⁊ omerus suarū litterarū pater seu princeps memoratissimus Thibicā habent precipuam clarissimorū hominum ⁊ excellentissimorū ingenioꝝ parentem ac nutrice. Habent ⁊ olimpū pelion ossam mōtes fabula belloq; memoratos. Quo musarū parēs domusq; pieria ⁊ nobilia tēpe libetra ⁊ carminū fontes obsacēt. Peloponnesum

clarissimā quā poete archadia dixerūt. **Cretā** nutricē iouis. **Euboā** sparsasq; pelago varias et q̄seraces alias insulas. Sed ipsum continentēz mōtes q̄plurimi flumina / vrbes / portus / soli ac celi gratia a deo cōmendant: vt si quis allam quam preferat orbis partem perquirere studuerit vix inueniat. **Egeum** tantum ob insularū contractū plerūq; stridet ac fremit: et ab alto immurmurat: ac piculis patet non modicis. **Ceterū** als placidissimū. **Et** bos nubes ipsas vnde pluuie cadunt transcēdit. **Verterq;** olimpi adeo attollitur: vt summa ei' celū accole vocent. **Ibi** enīz serenū semp et ab auris ppetuū flētū. **Cepit** opinio fidē qz de aris olim in vertice ipa positus nō abluī dneres cōptū est: sed quo relinqbant aggere manere: et seqnti anno etiā littere in puluere signate eo ordine atq; itacte seu imutate iuentri. **In** epiro fons ē q̄ cū sit frigid' et immerfas faces sicut ceteri extinguat / vbi sine igne pcul admouent accēdit. **De** terra mirabilib' turbis olim vastata legit: nū in testinis bellis dū alterutrū dñari cōtēderēt: tū et ceteris (q̄ dissentirēt) eos inuebētib' s'ris .s. et persis atq; asiaticis. **Fuere** nonūq; victores et exteros etiā impetere ausi sunt: sed neq; parto orbis impio diu regnauerūt. **Trojanū** illd bellū inlicitū p̄tinaces eregere quo victores pene victis pares extiterūt. **Victi** sicut et cetera nationes a romanis quoz etiā bella ciuilia horrenda qdē ptulerūt. **Tandē** vero cesarei impij (qd apd illos tessalie cāpis partū fuerat) quodq; pseuerant apd romanos multo satis tpe: sedē cōstātinopoli habuerūt: quā cū suo pene impio seuissimis turcarū asiā obtinētū manib' (nris p̄bdolor' t̄pibus) pdiderūt. **Caput** grecie: galeā euope scutū nre militātis ecclie. **O** p̄ncipes celi ac soli: cur inuicē turbamini.

CSup tabula extra ptolomeū addita q̄ cōinet gotbos et alios septentrionales populos multos.

GAbula extra ptolomeū nouit edita p̄inet gotbos et populos cardini p̄rios barbaros quidem et cultu ac victu aspos ingētes corpe et robustos (q̄ quōdā a romanis lacessiti varias eruptiones fecerūt: ipeiūq; et fidē catholicā mirabiliter attriuerūt) sin' asit a germanis ad ipos p̄tēsus codan' d̄r: ingens qdē et acre habēs mare qd. .s. nusq; p̄rē verū aq̄s passis iterfluētib' ac sepe trāsgressis vagū atq; diffusuz facie anīmū spargit atq; ob alternos accessus accursusq; pelagi: als ilule vident' als vna et p̄tinēs fra: in bis eē ceneas q̄ ouis auiū palustris et auentis tm̄ alāt esse eq̄nis pedib' p̄popodas ac sacmalos qb' magne aures et ad abiēdū corp' oē patule: pars ad cardinē obdurata glacie horrescit. **Ibi**q; et ascentib' gradibus sol estiuo tempore longe occasurus erurgit breues vtiq; noctes et que solis fulgorē non amittant.

De mirabilibus mundi.

Sed per byemes longiores ⁊ sicut alibi obscure: eorū differentes quod propiora cardini loca sunt. Ideo vt maximus dies in mensem crescat atq; in duos et tres / ac plures iuxta gradus rationem. Nox vero byberno tempore totidem. Circa autem ipsum cardinē hoc est sub ipso cardine ab equinoctio in equinoctium dies ⁊ simili modo ab equinoctio in equinoctium nox: vt annus noster illic diem ⁊ noctem solū habeat. Porro ad hanc vsq; orbis partem non ptingitur obdurati maris ⁊ frigoris maximum rigorem: cuius violentia tanta est / vt ne visum quidē intendendum admittat.

De estu oceani.

Ceanus ingens et infinitum pelagus magnis ac continuis estibus concitus modo inundat campos / modo late nudat ac refugit: nunc alios aliosq; inuicem: neq; alterius accessib⁹ / nunc in hos / nunc in illos impetu versum sed vbi in omnia littoza quous diuersa sint terrarū insularūq; ex medio pariter effusus est rursus ab illis colligit in medium: et in semetipm redit tanta vi semper immissum. Et vasta etiaz flumina retro agat et aut terrestria depredat animalia aut marina destituat. Neq; ad huc satis cognitum est an beltu suo: id mūdus efficiat retractamq; cum spiritu regerat vndam vndiq;: si (vt doctozib⁹ placet) vnum animal est: an sint depressi aliqui specus quo reciproca maria recidat atq; inde se rursus exuberantia attollat. An luna tantis meatibus causas prebeat. Ad ortus certe occasusq; eius variantur: neq; eodem assidue tempore sed vt illa surgit ac demergitur ita recedere atq; aduentare compertum est.

Super prima tabula africe que continet Mauritanias.

Auri vt plurimum segnes: obscura gens: ⁊ solo q̄ viris melloz. Regio ignobilis ⁊ vix q̄c̄q; illustre sortita: ap̄ eos maseli vel massili agreste quidē hominum genus quibus nulla prorsus cognitio colendi agri: neq; vllus aratri vsus: sed solum per silvas ⁊ saltus errantes ferarum more glandibus ⁊ venatione vtuntur. Inge oppidum peruetus ab anteo (vt ferunt) conditum parulam eius diu retinuit elepbā rino tergoze ingentem et ob magnitudinem nulli alteri vsuro habile. Ibi mōs prealtus ei quez ex aduerso hispania attollit obiectus: hūc aby lam illum calpem vocant: columnas berculis vtuntq;. Illuc et an:

thei memorati tumulus ad oram maris oceanus: collis modicus resupini hominis imagine iacentis: unde ubi aliqua pars eruta est solent imbres spargi: et donec effossa repleantur eueniunt. Eribea insula sata semel frumenta recidiuis seminibus septies renouat: tanta aeris benignitate predata ut homines etiam pariat continentissime et longissime ac pene immortalis vite cum diu alderiuant. Ea vicini et bio pes occupauerunt: quos ferunt illic processisse infecto ab hercule gerioe.

C Super secunda tabula africe que continet africanam minorem in qua olim cartago fuit.

Prozum gens ad ferociam et arma promptissima bella punica satis superque declarant. Cuius caput cartago a didone iam dudum condita. Jam tum florens sed prolata diuiperi cupida et Romane potestatis pertinax emula: excidium sibi miseranda prouocauit iterum quidem opulenta. Ipsum autem excidium Romam postea miserabilius debellauit: dum me uellicis urbis ablato voluptati et luxurie intenderet atque inter se ad bella usque ciuilia etiam ad principatum monarchicum dissiderent. Arcybilienorum dignum relatu facinus presignant. Pbilieni enim fratres contra cyrenaios missi a cartagine ad dirimendum conditione bellum diu iam pro finibus magnis ambozum cladibus gestum postquam in eo quo conuenerant non manebatur ut ubi legati certo tempore utrinque dimissi concurrerent ibi termini statuerentur pactum est. Hic ad firmandum perpetuo terminos ipsos se uiuos obrui pertulerunt. Interius et longesatis a litore (mirum ad modum) spine piscium muricum ostrearumque fragmenta sara attrita (ut solent fluctibus) et non differetia marinis infixe cautibus anchora alia et huiusmodi signa atque vestigia effusi olim usque ad ea loca pelagi in capis nibila lentibus esse inueniri. Circa procul a mari quodam regum domus iube et scipha dis regione tenet ad am sagam. Ceterum africe totius culti satis solium frugibus habundat et populos habet dices. Flunt atlantidis iugis amnes multi quibus et montium frigidibus regio ipsa que torride proxima est irrigatur et temperatur.

C Super tertia tabula africe que continet Cyrenaicam Marimariam / Libiam / et Egiptum.

Egiptus summos habuisse viros dinoscit. Varij ac mirabilis ingenij qui etiam adeo litteras dilexisse feruntur: ut apud eos olim quattuorcentum milia voluminum congregata igni combusta legatur. Siquidem egiptios primos fuisse tradunt qui viuendi formam morumque disciplinam composuerunt. Primosque omnium aratri inuenisse et sulcasse ter-

De mirabilibus mundi

ram. Tu n etiā primos qui celū radio fuerunt dimensī & solis ipsius obliquū cursū excogitauerūt. Quibz hāc terre cognitionē aperuerunt. Ptolomeus ipse alexandrinus fuit Mathematicus atq; astrologus cognitor eximius philosophus & naturalis inuestigator: nominatissimus. Cui studiosos & illustres quosq; animos rez mirabilium & peregrinarum cupidos multa debere fatendū est. Dum postea coram libro singulas orbis cogniti prouincias vrbes maria montes flumina & alia loca insignia suis queq; gradibus ad equinoctiale (& postea apte terminos) distantia sine labore sine impensa lustrare & per noscere possunt. Terra exers imbrū: mire tamen fertilis: vt etiā facta sint que centuplū referant. Ipsa etiam hominū aliorūq; animalū perfecunda generatrix. Aquis nulli ad generandū & alendū efficacibus (verno tpe tum maxime incumescens) quibus mirū admodum irrigatur. Quiquidē nilis e montibus etiopie descendens niuibz solutis aut erūpentibus fontis uenis seu etheis alijsue ad huc inde prebensis causis excreuit. Ebe in ea centū portas siue: vt alij volūt cētum aulas & principū domos habuisse: solitasq; singulas vbi negotium eregerat dena armatorū milia effundere refertur. Labirintus domos mille & regias duodecim perpetuo parietis ambitu circūclusus marmore extractus & tectus vnū in se decensuz habet. Intus innumere rabiles vie continuo anfractu ancipites: psaumeticū opus. Alexādris ditissima opibz & omnibz in rebus fortunatissima litus tenet egyptiū. Unde a lōge quoq; venientibus specule ille vngatissime speciose palenidid conspicuntur. Incole pelei oppidi ad nili ostia adeo nauigandi sunt perici vta ceteris libicis diuini indscuntur. Qui littozibus longe absunt mappalibus vtunt: victu asperi. Incultiq; bumi quies epuleq;. Moeris aliquando cāpus nunc lacus ingens altior q̄ ad nauigandū magnis onustisq; nauibus satis est. Cultores regionū mortuos sūmo obliti plangunt: medicatosq; intra penetralla collocāt. In quodā lacu egypti ebēnis insula lucos siluasq; & grande sustinens tēplū enatat: & ad ventos impellitur. Sunt macrobij longioris vite duplo q̄ nos. Piramides in egypto sunt mirabilis operis. In cyrenaisca fons est quem solis dicunt. Cuius aqua nocte seruet luce friget maxime. Illic & rupes que cuz hominū manu attingitur fons ipse emittit arenas & seuit vt equoz.

C Super quarta tabula africe: que continet Etiopiam.

Ethiopes vt plurimū instabiles sunt & vagi tentoria et tuguria (vbi dies deficit) figūt. Pecora & quicqd possidet agūt victu & cultu asperrimi. Habitantium vrbes mitior est viuēdi modus nō idēqd sed vbiq; suus. Barbari oēs. Troglodite nullis opibus dominatur specus

fubeunt alunturq; serpentibus. Atblátides solē execrant & cū occidit
 & cum orit: tanq̄ ipfis agrisq; pestiferū. Noia singuli nō habet neq;
 vescunt aialibus neq; illis in quiete qualia ceteris mortalibus visere
 dat. Blēns capita absunt vultus in pectore est. Satiris preter effi
 giē nil humani. Regipanus que celebrat ea forma est. Angule manes
 deos putant per eos deierant eosvt oracula cōsulant: p̄catq; q̄ volūt
 vbi tumultis incubuere pro respōsis ferūt somnia. Feminis eorū solē
 ne est nocte q̄ nubunt oim sup̄o patere q̄ cum munere aduenerint et
 tum cū plurimis cōcubuisse maximū decus. In reliquū pudicitia infi
 gnis est. Sampfances armorū omniū ignari nec iacere sciunt tela nec
 vitare. Soli secū habitant obuoloz; refugiunt. Sunt & muti & q̄bus
 pro eloquo nutus est. Alij sine sono lingue/ alij sine linguis. Bin la
 bris coherentibus: sub naribus tm̄ fistula. Sunt & femine toto cor
 pore birsute: & sine coitu mariū sua sponte secunde adeo asperis effe
 risq; moribus vt q̄dā contineri ne reluctantur vix vinculis possint. Bi
 naptodes inflexi lentis cruribus serpūt magis q̄ gradient. Vir tam
 sunt boies semiferi magis. Apud garamantas pecora sunt q̄ aduer
 sis capitib' pascunt pronis cornua obsunt. Theon p̄petuis ignibus
 vt etbna vt chimera flagrat. Ultra cāpi virentes patent plusq̄ conspi
 ci possint. Per diē solitudo vasta silentiū vasti'. Nocte crebri ignes:
 & cymbala ac tympana sonātia audiūtur' malus humanis. Locus est
 alibi apparatus epulis semp̄ refertus & qz vt libet vesci volentibus li
 cet beliu trapezā vocant. i. mēsam solis. Et que passim apposta sunt
 affirmant innasit diuinitus. Est lacus quo perfusa corpora quafin
 ca pernitent. Bibitur idē: sed ad sustinenda que incidunt infirm': vt
 ne folia quidē arborū q̄rū leuissima. Sunt in etiopia licaones (fere
 senissime) sp̄binges aues cornute tragapomenes equinis aurib' pe
 gasi & cathoblepe capitibus grauib' q̄ vix & egre possunt sustinere
 quozū oculos vidisse mortiferū. Sunt & serpentes ac lacerti ingentes
 Aliarumq; ferarum & bestiarum genera innumerabilia quozum que
 dā mōtes & solitudines: q̄dam circa flumina puagantur: Nilus inter
 alia preter id q̄ piscibus scaterit bipporamos crocodillosq; gignit.

C Super prima asie tabula que continet asiam minorē cū pluribus
 adiacentibus prouintis etiam armeniam minorē.

Sic minoris & ceteraz ī tabula nationū mores vt sedes
 differit. quedā grecoz. Nonulle sroz. Alie scytaz. Sūt
 & q̄varios als bñt rit' bis v' illis mixtos quodā catholi
 ca regio nūcturcea sc̄tis xp̄ianos p̄sc̄ntib' q̄ ēt europā
 nraz at̄ptat debellatq; dū nō coberem'. Terrā icolūr
 p̄fecūdā fluminib' vrbib' mōtib'usq; īstgnē. Tauro p̄cipueq; a p̄pbi
 lia icipiēsvaria passim noia assūt & tadē ad indos imal nomē retinēs
 aliā basim celo facit cū atlāta, & lūe ac ip̄bozeis, capadoce boies sūt

De mirabilibus mundi.

equitandorum equorum prestantissimi in propatulo vescuntur. Pro-
miscue olim concumbere soliti. Ceterum asperi et inculti: pernoxique ap-
pulsis. Regem palam suffragio deligere afficereque inedia si male re-
tisset. Ebalibes (paphlagoniorum gens) nunquam a malleis nunquam ab in-
cudibus vacat. Regio fumo et flammis ardere videtur. In tonatque cre-
pitu ferramentorum. Fluida agunt: facie cuteque pene ethiopes. Arme-
ni bellicosi sunt et pugnaces militari disciplina eruditi. Rerum copia
vberissimi. In pompeiodoli ioniorum tumultus arati poete quo proiecti
lapides dissiliunt. In licia mons chimera ardet ut ethiopia in sicilia / ve-
theon in ethiopia ut vesenus in italia. Apud mariadenos specus est
scherusia ad manes (ut aiunt) peruius atque inde extractum cerberum exi-
stimant. In alicarnasso mausoleum est regis mausoli monumentum unum
de miraculis septem. Artemisse opus: in cilicia specus est coricius qui
introeuntes amenitate non faciat peruectis ad ima specus alter aper-
ritur ob alia dicendus. Terret ingredientibus sonitu cymbalorum diuini-
tus et magno fragore intus crepitantium deinde aliquid diu perspicuus
Intra fluvius torrens erurgit et ubi magnum impetum breui alveo
trahit. Demersus absconditur interius spadium est magis quam ut pro-
gredi quisquam audeat: horribile et ideo incognitum. Alius vitra est quem
typhoneum vocant perpetua nocte suffusus ore angusto qui demissa
in se confestim exanimat. Ad rindacem fluvium serpentes nascuntur
immanes qui inde emergunt atque biant et superuolantes aues de-
glutiant. Ab ideo monte a media nocte sparsi ignes ad orientem mi-
care videntur: et ut lux appropinquat coeunt et fit in gens globus decre-
scensque fit clarior et fugat noctem et cum die iam sol factus attollitur.
Idem in olimpo arabie fieri refertur.

C Super secunda asie tabula: que continet Sarmatiam asiaticam.

Armate in octava europa tabula describuntur barbara
gens crudelisque. Ad ostium tanais tamate incolunt apud
quos easdem artes femine quas viri exercent. Adeo ut ne
millia quidem vacent viri pedibus inherentes sagittisque de-
pugnant. Ille equestres praesidium ineunt nec ferro dimicant
sed quos laqueis intercepere trabendo sciunt. Pubunt tamen ve-
rum ut nobiles habeant non in erate modus est. Virgines manent
nisi que hostes interemere. Ipse tanais ex ripheo more defect adeo
preceps ruit: ut tum vicina flumina / tum meotis ac bosphorus / tum pon-
ti aliqua brumali frigore durentur et estus iuxta yemque ferat et subli-
mis inditatusque in modum fulminis decurrat. Sauromate eius ripas
tenent aliquot populi et aliquot nomina. Tunc regna amazonum prima
Beloni vrbem ligneam habitant. Iuxta thissagete turceque vastas silvas
occupant alunturque venado. Tunc continuis rupibus late aspera et de-

serta regio ad arripheo susq; porrecta. His iustissimi mores pro do-
 mib? nemora alimeta bacce: et marib? et feminis nuda sunt capita: sacri-
 itaq; habent adeoq; ipsos nemo detra feris gentib? violat: ut alijs qz
 ad eos pfugisse p asilo sit. Ultra eos surgit ipse ripphe? eoz aut q cir-
 ca meotim et tanaïs pfinia marie sortiti sunt regionē durior est babi-
 tatio. Nā q̄tēs spirāte borea frig? iuoluerit toties interire p̄ oculis
 aut eq̄ sp̄iciūt aut muli: aut armēta ip̄a gelu p̄trabi: terrātes passiz
 p̄ filias pecudes sup̄mū beu declarare. Nec boies qz tute intra p̄te-
 cta et obscura domicilia p̄sistere posse: cū et ip̄i vna cū eozum armētis
 p̄sus iterirēt nisi obfura tepestate: cū oclusis currib? ad iteriores
 regiōes effugerēt suā furēū boree patriā relinq̄rēt: circa ceraunios
 montes monumenta quedā in spiras cōtracta visunt: q̄ dicunt cadmi
 et bermione eius vrozis. Ubi etiā due infixe sunt colūne que quoties
 aliquid imminet aduersi vicinis boibus: statim ambe inter se collidit
 tur: vt cōflectantibus similes sint.

CSup tertia asie tabula q̄ cōtinet colchidē/iberiā/albanīā
 et armeniam maiorem.

Olbi ex egypto olim p̄fecti augustuz pontiā gulū ad
 caucasuz occupauerūt: q̄ tēplū pb̄iri et luc? fabula vte-
 re pellis auree nobilis. Iberes iādudū a pyreneis p̄fe-
 cti in eā orbis p̄tē. Iruperūt boies bellicosissimi: p̄-
 mis lyrcanis infestissimi. Albani dicti: qz cani nascāt na-
 tura feroces et bellādū auuiditate p̄citi: ibi canes pene tauris pares q̄
 etiā tauros ip̄os (q̄ ap̄d eos igētes sūt) terratenus p̄stituūt. Caspiū
 mare atrox seuū sine portub? p̄cellis vndiq; expositū: tū maxie efflā-
 te borea q̄ dū acer isurgit nullū ē aliud p̄culosū? Nauigat estiuis mē-
 sib? ceteris minime. Aruenj robustissimi sūt: et (iā dictū est) militari
 disciplina eruditi: vt q̄ cū medis syris asie subieq; pplis p̄ficiatē ba-
 beāt. Terra ferax et pabulo leta Ingetiū fluminū mater: tigrim mittit
 et eufratē p̄ lōgos errores in rubrū mare ad sinū p̄fici mittit et aratē:
 qui qd̄ ad cāpos armenie fecat labit placidus et filēs neq; in vtrā par-
 tē eat (q̄ p̄intuearis) manifest? cū in asperiora deuenit hinc atq; illic
 rupib? p̄silius: quāto angustior tāto magis p̄nit frangit se subinde ad
 opposita cautiū: atq; ob id igēt cū murmure sonāsq; deuoluūt adeo-
 citus vt qua ex p̄cipiti casurus est in subiectā statiz nō declinet vndā:
 vltra q̄ canales habet euebat plus ingeris spado sublimis et aquis
 pendētib? semetipsum sine aluo ferens. Deinde vbi incuruus ar-
 cuatoq; amne descendit sit tranquillus. Iterumq; per cāpos tactus
 et vix fluens in caspium elabitur.

CSup quarta asie tabula: q̄ p̄tinet siriā/melopotamiā et arabīā
 petream atq; desertam etiam palestīnam iudeam,

bbbb lñ

De mirabilibus mundi

via vniuersa profus vbertate repleta situ temperatissi-
ma ⁊ ad diuersas opes terre marisq; ⁊ mutandū aptis-
sima/ditissima q̄dē ⁊ valde p̄p̄osa. Phoenices (ex the-
bis egyptioꝝ olim p̄fecti) mediū tenēt. solers boim ge-
nus ad bella paciſq; munia exercēdū: ⁊ qui lras ⁊ lraz
operas aliasq; etiā artes summa instātia coluerūt. Mare nauib; re-
ptare classe cōstigare impitare gētib;: regnū p̄liūq; ⁊ menti: mercā
dī etiā vsus cepe ⁊ alia p̄plura iuenerūt q̄ scriptores nō tacuere. De
sopotamia ad pascenda pecora letissima: fructuū varietate copia ac
suauitate p̄fēcūda: nec min; frugib; adeo vt eā regionē etiā beatā: et
dijs gratissimā estimarēt. Babilonia olim arida postmodū deriu-
tis in plures alueos fluminib; fertilis admodū ⁊ iocūda: ciuitatē bz
eiusdē nois quā semiramis olim medoꝝ regina Inexpugnabilis co-
ctoꝝ lateꝝ muro circuncinxit. Eufrates in armenia nascit ⁊ diu late
diffusus in stagna: fedētib; aq̄s piger ⁊ sine alueo dilatat. Post vbi
marginē rupit cōtract; in aluē vere flui; acceptisq; ripis celer: ⁊ ni
taur; obster in nra maria ventur;. Hinc p̄ syros et arabas modo in-
gens q̄nq; seip̄o minor in tigrim tandē descēdit cū quo in sinū p̄ficuz
plabit. Palestina ipsa est iudea terraz oim beatissima lacte melle
manās quā repromisit de; deditq; olim p̄rib;: abrahe ⁊ posteris ei;
de quoz stirpe regia vtero virginis gloriose incarnari dignat; est fi-
lius dei iesus christus qui est benedictus in secula calcantq; eaz pe-
dibus suis q̄ speciosis euangelisans pacē credētibus ⁊ vitam repro-
mittens sempiternam: tum maxime facientib; bona. Abuc manet ses-
pulchrum eius glorioſum ⁊ redēptionis nostre signa plurima.

Esup quinta asie tabula: q̄ cōtinet mediā assyrias
partiam et perfidem.

Sirij medi perse bellis inuicē ⁊ in alias nationes lā-
dudū actis notissimi: Varij populi: varij mores. Par-
tibi durissimum genus hominū nunq̄ effodere aut ara-
re terram nec ad alias gentes transire: neq; armēta gre-
ges ve alere. Prima etate arcum manu contorquent et
sagittandi studio conerātur aut pedum cursu: aut equitationib; cō-
tinuis: regio tota faculatiōib; ⁊ cōfractis lanceis stridet neq; vlli fas-
cenam adire nisi certandi labore totū corpus illius in sudorem desu-
xerit. Aluntur maxime venationibus quas aut faculando: aut sagit-
tando consequuntur. Semel meoniam depopulati sunt inde aureis
armis in bello vti soliti: falerisq; et frenis equozum: et argenteis cal-
cris. Duxerunt a scythis originem: Oedi (qui maxime colunt mou-
tāna) magicis artibus et diris veneficijs dediti leguntur. Qui vero
planiciem irrigua pascua et leta sibi p̄edia deligunt ac construnt.

regio quidem onusta passim multifariam pecorum gregibus. Perse ob tēperatū aerē fructus habet semper nouos: semper viret semp floret regio. Fluminibus plurimis irrigatur: et fertile solū rerum omnium copia exuberat. Assiria primū inuenisse fertur purpure vsū crinū et corporum vnguenta et odores quibus grecorum atq; romanorū luxuria effluit: hęc terra medicam arbozem gignit nūq; alia.

C Super sexta asie tabula: que continet Arabiam et Carmaniā et insulas rubri maris: et sinus persici.

Rabes preciosissimam omnium incolunt regionem. Ipsa est enim altior et gemino precipitata mari. Tota flagrat thimiamate aut myrra aut redolentibus calamis: quae passim inlecta ignibus exuruntur gratissimaeque effundunt suauitatem. Oues (quibus exuberat) mollissimo ac densissimo vellere vestiti. Lacus et flumina piscum multitudine repleri. Ebus gummi et liquores innumeri e corticibus arborum fluere. Bella e folijs. Aromata suapte nasci. Quidam mitrati degunt aut intonso crine barba abraditur praeterquam in superiore labro. Alijs et hęc intonsa. Mirra dicta ex innumeris populis pars coeque in commercijs aut latrocinijs degit in vniuersum gentes ditissime vt apud quas maxime opes romanoꝝ p̄borū altarisq; late nationū subsistant: videntur que e mari aut siluis glebisue ipsi captant nihil inuicē redimētibus. Quidam intra specus et praecepta saxa habitant nudi proorsus neque quicquam felicitatis humane possidentes nimia viuendi asperitate deficcati nigrum colorem et adustam cutem contraxere. Et si mali autem aduersi quippiam acciderit inde obeunt si hostes superuenerint tamquam fere percolles et deserta vagi ac deuij circumfugiunt. Haud quae ceteris arabibus similes qui armis et telis fines suos tantis muneribus peditos tutantur et custodiunt. Silua est in arabia que mittit bebenū. Vel (vt ferunt) in insulis cocconati. In eadem arabia. Fenix auis semper vni ea que non costu partuue generatur: sed vbi quingentozum annorum euo perpetua durauit super exaggeratā varijs odoribus struem sibi ipsa incubat soluiturq;. Deinde putrescentium mēbroꝝ tabe concrescens ipsa eadez se concipit atq; ex se rursus renascitur. Cum adoleuit ossa prestini corporis inclusa myrra. In egiptum exportat atq; in urbem quam solis appellant fragrantibus nardo bustis inferens memorando funere consecrat. Carmani sine veste ac fruge sine pecore ac sedibus piscum cute se velant: carne vescuntur. Praeter capita toto corpore hirsuti.

C Super septima asie tabula que continet scythiā intra imaniū motē Margianam / Bactrianā / Sogdianā / et Saccarum regionem.

De mirabilibus mundi.

Caspjjs ad orientem regiones sunt fertilitatis inclite: Margiana aprica est et montibus circumclusa. Sola in eo tracta vitifera. Massagetarū studium est ut continuo sagittandi casu conterantur. Infestissimi admodū hospitiibus neq; cum vicinis populis illam diutius seruire fidē soliti. Frumenti ac vini vsus profusus ignorāt: bibunt lac cū equorū admixto sanguine. Sacae etiā sagittandi arte peritissimi et vsu continuo adeo eruditi ut non videantur a quouis alio posse superari nec aequari. Turpe enī admodū iudicārēt si quis sagittā incassum emitteret neq; predā vel signū feriret. Bactera fortissimos habet camelos et eos qui pedes non atterūt. Proxima ad boreā inculta seuitia gentiū. Incident antropofagi humanis carnibus vescentes. Ideoq; iuxta vaste solitudines ferarūq; multitudo baud dissimilem hominum immanitatē obsidens. Scitbas oēs feritate et viribus maxime effertur auctores virtute nequaq;. Haustus caspij maris dulcis quidē est magnitudine baud tibi influentiū animū victo sale. Dicit caspiū a caspijs mōtib; proximis. Dicitur et bircanum ab bircania regione subsistēte. Quequidem siluis copiosa pantheris trigibus et feris diuersi generis habundat.

Super octava aste tabula: que continet Sericam.

Seriarum Barbarie iam supra tactum est. Silvas et specus pene oēs habitāt pellibus vestiti carnes equorū comedunt et aliarū bestiarū (quas refugimus) plurimas. Quicquid depredendūt pro venatione est. Seres primi hominū qui supra Indos ad boream nascuntur mites sunt et moribus quibusdā scyrbis dissimillimi. Carnes enim immundas abhorrent. Laniis arborū et bombicinū vestiuntur. Habundant enim textilibus huiusmodi. Ideoq; nullius rei studio magis intendunt: floribus quoq; varijs vestes easdē intingūt. Sēs plena iusticie et pietatis quod (rebus in solitudine relictis) absens peragat. Sēs quidē in ea re oibus preferenda: atq; etiā in bonestate naturalis copule quā ita custodiunt ut nemo nisi vxorē cognoscat nemo post conceptū nemo cū purgatur eā tangat. Itaq; apud eos neq; fur neq; adultera/neq; meretrix inuenitur: neq; occisus bō fertur aliquādo. Iudices nō habent neq; littores dū sine scelere ac facinore viuūt. Secundū iusticiam omnes sibi ipsis iudiciū rationis imponunt. Et q; iuste et caste maxime viuunt/nec erugine/nec pestilentia/et plagis quibus atterimur vnq; castigantur. Durimūq; tps durantes absq; egritudine vitā finiūt. Morbide autē imūditie p pto solent occidere.

Super nona aste tabula que continet aracosiam gedrosan et alias circumdatas montibus regiones.

Egentes q̄ concluduntur mōtibz (qui illis pro muro sunt ne inuicē conflictentur muniūtq; aduersus ceteras nationes:) barbariā mittā retinēt cū partibz scythas indos ⁊ vtrosq; carmanos contingant. Aria siluestris regio arenosa ⁊ (vt plurimū) sterilis. Verūtamen excellētissimo quodā munere e montū venis sabbiree cedūtur cruste allegz suffodiuntur gēme ferisq; ac piscibus fluuiatibus habundat. Ceterū queq; passim regio suo more victitans fines suos tutatur seq; apd se continet nec victi leguntur nisi ab alexādro qui in eis ciuitates sui nominis constituit ⁊ vsq; ad indos penetrauit.

Super decima indie tabula q̄ continet india intra gāgem.

Indi fines suos nunq̄ excesserunt terminis suis contenti. Quod si cetera imitarentur nationes bellis horridis atq; superuacuis sese alterutrū non infestarent. Voles nigri ⁊ crassi a natura. Comas habēt densissimas baud dissimiles iacinto. At qm̄ ex plerisq; locis aurū eruitur multi ex eis inde questum aucupant. Alij telas lineas conterunt / alij sectos elephantiū dentes abradunt. Alij per fluminū decursus incedētes perquirunt si qua inter arenas luceat berillus / aut adamas / aut quispiā iaspis seu si qua glauca topazius occurrat vel inddat in purpureā quandā ⁊ sanguini similē amethystz. Dec sunt enim potissima illorū studia cum vniuersa illa regio persuā sit fluminibus que bmoī opibus diuitem ⁊ prepotentē patriam reddant. Sunt ⁊ horri apud indos semper virentes ⁊ vbertate fructuum semper referti. Sunt et a gri q̄ fertiles pascua prepinguia montes silue fontes ⁊ iādicta flumina vbes inclite ⁊ deniq; oīa prima ⁊ precipua que narrari possent aut optari adeo vt quicquid in ceteris terris singulare precipuū inuenitur in has simul regiones concurrisse videat. Cultores lino velātur aut lanis quas maxime silue ferūt interq; tot collata celi ac soli munera varijs habūdant bestiaz speciebus elephantis lēcotois tauris mirabilibus ealis nauticois nocerontibus serpentibus quibusdam horridis anguillis tricenoū pedū formicis non min⁹ maximis cauis bus q̄ (more gripborū) aurū penitus egestz cū summa pernide attingentiū custodiunt. Regio alicubi tam pinguis: ⁊ tam feracis solte vt arundinū sissa internodia nauitas binos vel ternos vebāt. Bragmani religionis mirabilis ⁊ innocentis vite sunt. Vbi dicunt deū non amare nisi puram mentem. Pandea gens apud indos a feminis regi solita est. Sunt ad fontem gangis qui pomorum siluestrium odore precipue alantur.

Super vndecima Aste tabula que continet india extra gangem.

De mirabilibus mundi.

Exteriores Indii partim conueniunt cum Interioribus partim cum finis quos contingunt. Sunt enim qui lino et lanis arborum vestiuntur. Et sunt qui pellibus ferarum et auium corpora sua contegunt. Alii obscena tantum uelant. Quidam nudi agunt. Nonnulli humiles paruulorum. Alii ita proceres et corpore ingentes ut elephantis (et ibi maximis) sicut nos equis faciles et habiles utantur. Quidam nulla carne uesci operum existimant. Quidam piscibus tantum aluntur. Sunt qui parentes prius quam annis aut egritudine in maciam eant velut bestias cedunt celorum visceribus epulari maxime pium iudicant. Nonnulli ubi senectus aut morbus accessit procul a ceteris abeunt mortemque in solitudine nihil antea expectant. Prudentiores uero et quibus ars et studium sapientie contingit non expectant eam sed leti et cum gloria ignibus accensis semet flammis iniungunt. India uice byemis et bestias patitur. Siue extremi sunt ultra quos ferunt regionem tenebrarum nubes seorsum condensas perpetuo situ.

CSuper. xij. a se tabula que continet taprobanam insulam.

Taprobane multis variarum rerum diuitiis referta multorumque qui inde transferuntur procreatrix elephantum. Lestas habet passim per littora vagantes que in mari rubro depasci solent atque inde se per equora ipsa circumferunt. Animalia sane monstruosa et tante magnitudinis ut colles quidam aduecti littoribus uideantur. Quorum dorsum longo in mari tractu exasperatur. Infestissime admodum hominibus: biantum habent deformem et ingentem adeo ut lintres cum hominibus sepe numero deglutiant. Erigit quippe hominum malitia ferarum et beluarum uulscemodi moribus et plagis aduersisque pruinis affligi et castigari.

Catalogus ciuitatum totius orbis et maxime que tenentur a christianis. Omnibus rerum humanarum audis oppido que frugifer domini Simphoriani capere illustrissimi principis ducis calabrie lotborigie et barri primari pbfici.

Allia a candore populi nuncupata est: galla enim grece lac dicitur. Montes enim et rigor celi ab ea parte solis ardorem excludunt quo fit ut candor corporum non coloretur. Hanc ab oriente alpium iuga tumentur. Ab occasu oceanus includit: a meridie prerupta pyrenei: a septentrione rheni fluuenta atque germania. Cuius initium belgica: finis acquitania est. Regio gleba uberi ac pabulosa: et ad plura animantium

apta: fluminibus quoque et fontibus irrigua: perfusa duobus magnis
 rheno et rhodano fluuijs habet prouincias plurimas. Burgundiam
 Prouinciã prouinde. Franciam Neustriã siue Normaniã. Aquita-
 nia Gasconiam et Harbonensem partiales vero prouincias galle
 si distinguere veridice voluerimus occurrunt. Francia: Normannia:
 Britannia minor: Turonia: Picardia: Flandria: Holandia: zelan-
 dia: Burgundia: Lotbaringia: Lucëburgia: Heluetia siue alsatia:
 Prouincia. Delphinatus gallie solino teste inter rhenũ et pireneum.
 Item inter oceanũ et montes gëbënam acli rem porriguntur Escalde
 ad sequanam. belgica: a qua belge ab eo ad garünam. Celtica: a qua
 celte et qui finitimi nobispani sunt celtiberi. Eadem etiã lugdunensis
 a lugduno galliarũ nobilissima et insigni vrbe. Inde ad pyrenei mon-
 tis Aquitania que ante aremotica dicebatur a qua Aquitani et aquita-
 nia regio galli vero rerũ gestarum gloria polleat vbiq; gentiũ. Nec
 abire quandoquidẽ tanta est eius regnatoris sub hocq; regnantis in
 romanam ecclesiam obseruãtia atq; religio: vt quisquid a summo re-
 ge petierint facile obtineant: Propterea reges ipsius merito christi-
 anissimi et primo geniti ecclesie nuncupantur. Quo nomine nullus alius
 princeps in toto terrarũ orbe promeruit appellari vnde de felici impe-
 rio et statu Gallozum Ludouicus bolognũ bononiensis ita scripsit.
 Francorum reges sacro sub nomine nati

Consilio semper valuerunt semper et armis

Sancitatis fautores bonitatis iura tenentes

Appellat romana suos ecclesia gnatos

Et primo genitos: tali sunt nomine digni

Bis deus imperium dedit: et sua iura tuetur.

Anguntur sancti fiunt quicunq; creantur:

Bis subsunt centum generosi nominis vrbes.

Bis populi subsunt gentes et maxima regna:

Bis fines sine fine patent: patet vnus et orbis

Innumeri bis subsunt domini: dominiq; tenentur:

Bis prestare fidem verbo: hos defendere et armis.

Omnes conueniunt nemo est bis arma recusans

Pro sacro imperio francorum: et iure tenedo

Bis medio est sextus Ludouicus nomine magnus

Qui belli et pacis dominus bene cuncta gubernat

Auget et imperium propria et virtute deorum

Bic prius indomitos superauit marte liguros

Auspice spozardadas pariter captosq; subegit

Sed pius et clemens vitam donauit vtrisque

Hec generosa fuit malo: victoria prima

De mirabilibus mundi.

Ost hoc autem nō ordine propostero sed bona serie dinumerabimus totius orbis terrarū archiepiscopos cū eorum suffraganeis prouinciam a prouincia determinātes ac primo a gallia celtica inchoādo in qua qui sequuntur archiepiscopus et episcopi auctoritate non exigua florent.

Et celtica gallia primo que et lugdunensis dicitur.

Archiepiscopus lugdunensis. galliarū primas hos habet suffraganeos.

Edueni.

Matisconiensis.

Lingoniensis.

Babiloniensis.

Archiepiscopus Tarentasiensis. hos habet. S.

Seduriensis.

Augustuensis.

Archiepiscopus bisuntiniensis. hos bz. S.

Basilienensis.

Lausanensis.

Bellicensis.

In prouincia prouincie.

Archiepiscopus Ebrodunensis hos habet suffraganeos.

Digneis.

Nicenis.

Brassanensis.

Seneensis.

Blaudecensis.

Vericensis.

Antipolitanensis.

Archiepiscopus Aquensis. hos bz. S.

Aptenensis.

Fozoullensis.

Capincensis.

Sistaricensis.

Archiepiscopus arelatensis. hos bz. S.

Massiliensis.

Arminionensis.

Tolonenensis.

Canallicensis.

Vassionensis.

Carpentoracensis.

Burassicensis.

Tricaserinensis.

Hic enim arminionensis episcopus patens citra paucos annos in archiepiscopatum a summo pontifice est mutatus.

Archiepiscopus viennensis. hos habet. S.

Valentinensis.

Diesi. coniuncti sunt.

Aluarianensis.

Gracinopolitanensis.

Maurianensis.

Sebeimensis.

In francia.

Archiepiscopus senonensis. hos bz. S.

Parisiensis.

Carnotensis.

Aurelianensis.

Miuernensis.

Antistodorenensis.

Trecensis.

Yeldenensis.

Archiepiscopus Remensis. hos bz. S.

Suessionensis.

Cathalamensis.